

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III

XX

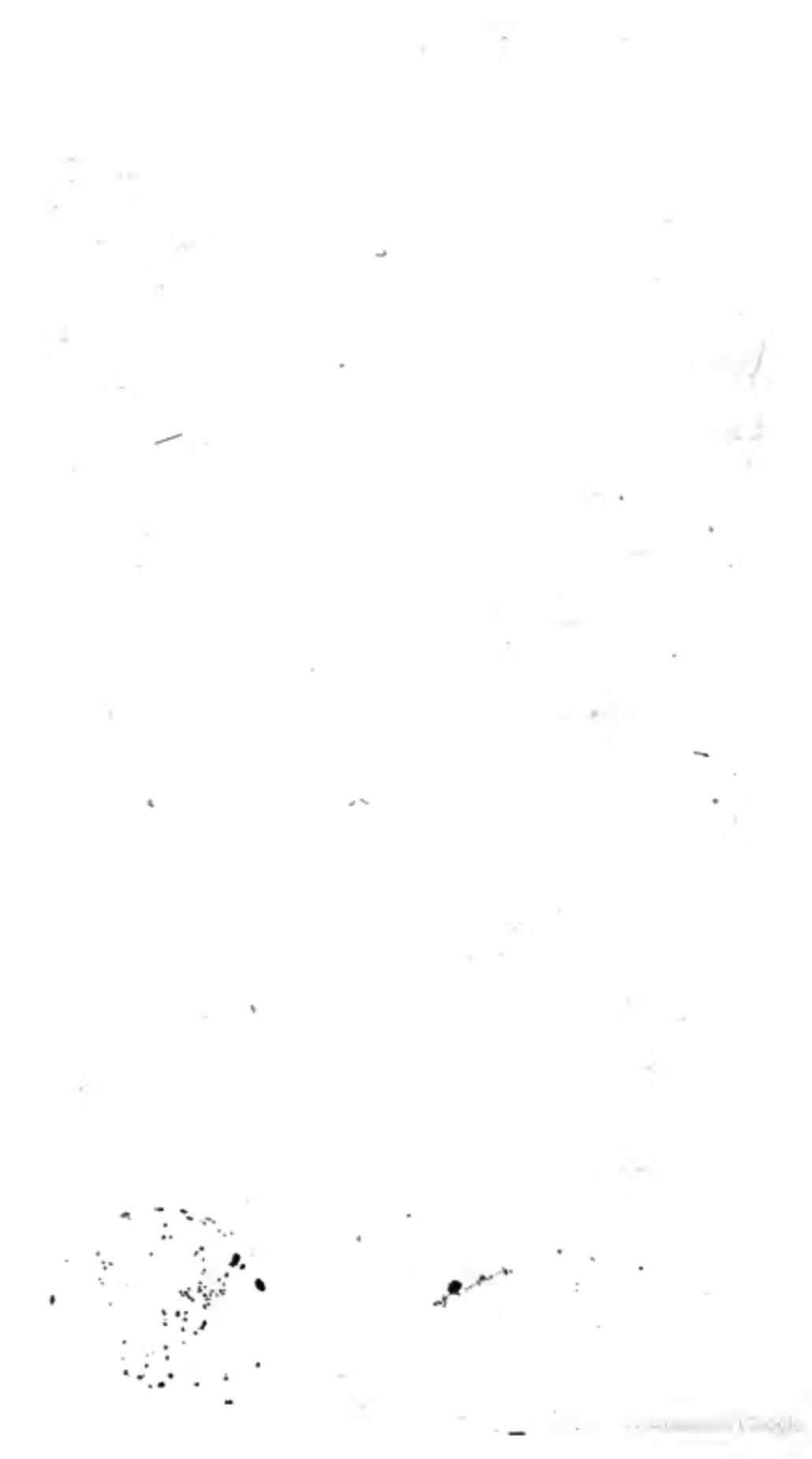
C

45

NAZ. LI

g. 68. 15.

12

DE
SECTIS ET PHILO-
SOPHIA IVRISCON-
SVLTORVM
O P V S C V L A :

I. CHR. OTT. A BOECKE-
LEN DE DIVERS. FAMI-
LIIS VETT. ICTORVM,
ET DE ORAT. PRINCIP.
II. IO. PHILIPPI SLEVOGTII
PROGR. DE PHILOSO-
PHIA PAPINIANI.

III. IVST. HENNING. BOEH-
MERI PROGR. DE PHI-
LOSOPHIA ICT. STOICA.

VII. IO. SAM. HERING DISSERT. DE STOICA
VETT. ROM. IVRISPRVDENTIA.

IV. EVERHARD. OTTONIS
ORAT. I. DE STOICA VE-
TERVM ICT. PHILOS.

V. EIVSDEM ORAT. II. DE
VERA NON SIMVLATA
IVRISPRVDENTIA.

VI. CORNELII VAN ECK
ORAT. DE RELIGIONE
ET PIETATE VETERVM
IVRISCONSVLTORVM.

COLLEGIT RECOGNOVIT ET PRAEFATIONE
DE

ELOGIIS ICTORVM ROM.
AC PROGR.

DE DISPVATIONE FORI
AVXIT

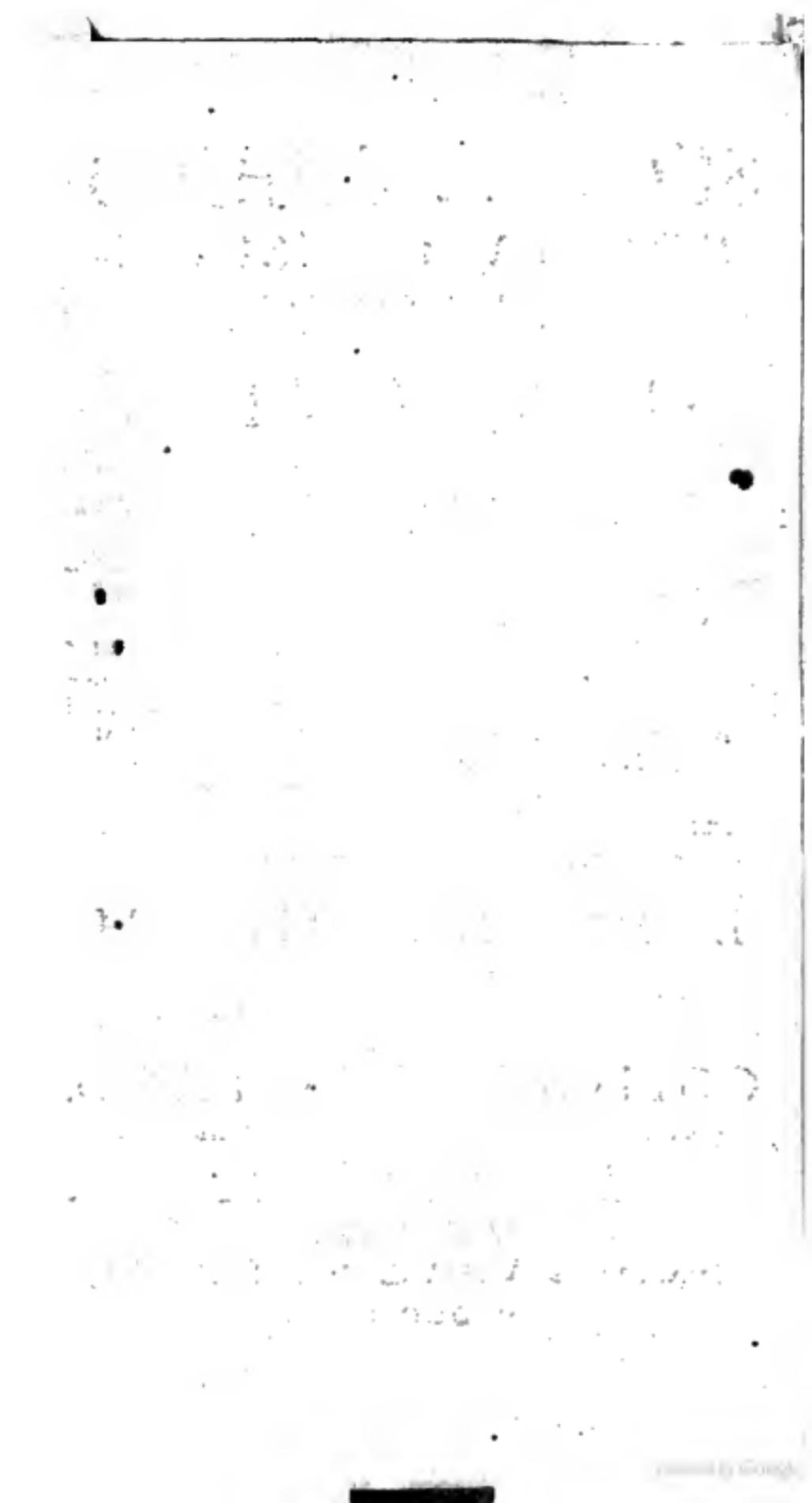
GOTTLIEB SLEVOGTIVS D.

COM. PAL. CAES. CVR. PROV. DVC. SAX. ADV. ORD.
ITEMQVE ADV. ELECT. SAX. IVR.

I E N A E,
SVMTIBVS VIDVÆ MEYERIANÆ,
M. DCC XXIV.

ILLVSTRISSIMO

DOMINO

N I C O L A O

CHRISTOPHORO

S. R. I. LIB. BARONI

DE L Y N C K E R,

AVRATO ET RHENANI ORD. EQVITI

DAMBRAVIÆ DYNASTÆ

NOBILI ITEM ET HEREDITARIO

FLVRSTETI ET KOETSCHAVII

DOMINO

INVICTISS. ROM. IMP. A CONSILIIIS

IN AVLA IMPERIALIBVS

SPLENDIDISSIMO

DOMINO MEO GRATIOSISSIMO

In

*Tanti Icti, Tanti Herois Togati,
Tanti Orbis literarii Principis
Iuris non minus religiosissimi
quam Consultissimi*

Cujus

*Stupenda in publicam rem merita
Summorum Imperantium gratiam
Aularum ac Academiarum admira-
tionem*

*Immortalem per Europam famam
Proprio jure consecuta sunt
Devotissimam Venerationem*

ac

*Gratiosissimæ in me nec merentem
Nec dignum benevolentiae
Publicam recognitionem
Hanc collectionem*

*Commendationis ex LYNCKERIANO
Nomine appetentissimam
submissa manu
Do Dico dedico*

GOTTLIEB SLEVOGTIVS.

PRÆFATIO.

ROmâ per reges stabilita extiterunt quidam Jcti, qui vero, teste *Pomponio L. 2. de O. J.* §. 35, consultoribus potius vacarunt, quam discere volentibus se præstiterunt. Inter eos fuit imprimis PVPL. PATRIVS sub Tarquinio superbo, LL. regiarum collector, & juris civilis Papyriani autor. Exactis L. Tribunitia regibus, & suffectis in eorum locum consulibus ac tribunis, ac tandem decemviris, commutatisque cum legibus regiis LL. XII. tabb. itemque orto Pontificum collegio, cœperunt Pontifi-

P R Æ F A T I O .

rifices, qui prudentum nomine gaudebant, leges XII. tabb. interpretari, disputationes fori instituire, actiones legitimas populo in foro acturo vendere, & ita duplici, respondendi & profitendi, munere fungi. Hæc omnia fusius tractata sunt in *Programmat.* sub fin. hujus *collect.* adjecto, hinc ea ultra non persequar, sed tantum de ELOGIIS & TITVLIS, ICTIS tributis, agam. Igitur inter JCtos, republ. regibus liberata, celebrantur nomina: APPII CLAVDII decemvirorum numero, SEMPRONII, quem populus *σοφου* per excellentiam nuncupavit, SCIPIONIS NASICÆ, qui OPTIMVS a senatu appellatus est, cui etiam publice domus in via sacra data est, quo facilius consuli posset; TIBERII CORVNCANI, qui primus profiteri cœpit, & responsa complurima & memorabilia (hæc a responsis absque ratione distinguit *Eberlinus ad T. de O. J. c. 36. n. 6.*) scripsit, quæ vero Pomponii jam tempore extare desierunt; PVBLII ATILII, qui primus a populo SAPIENS appellatus est; SEXTI AELII, QVINTI MUCII, Pontif. max. SERVII, qui primum eloquentiæ tantum se devovit, deinde vero, cum Quintum Mucium de re amici

amici sui consuleret, hic vero responderet: *Turpe esse patricio, & nobili & causas oranti, jus, in quo versaretur, ignorare;* erubescens juri civili operam dare cœpit; & plurimum aliorum apud *Pompon. c. l. §. 35. seqq.* Cum igitur ante TIBERIVM CORRUNCANVM nemo Jctorum jus professus sit, sed Jcti omnem suam operam respondendo absolverint, cœperunt ab hoc Tiberrii. Corruccani tempore Jcti cum respondendi officio professionem jungere, privato tamen magis conatu, quam autoritate publica. Nam, POMPONII verbis c. l. §. 47. *utor, ante tempora Augusti publice respondendi jus non a principibus dabatur, sed qui fiduciam studiorum suorum habebant, consulentibus respondebant. Neque responsa utique signata dabant, sed plerumque iudicibus ipsi scribebant, aut testabantur, qui illos consulebant.* Videtur tamen SCIPIO NASICA, supra nominatus, jus publice respondendi a senatu impetrasse, quum hic illi domum publice in via sacra dederit, quo facilius consuli posset. Postquam Augustus Imperator respondendi & profitendi officia autoritate sua donaverit, ortæ sunt SCHOLÆ & SE-

P R A E F A T I O.

CTÆ Jctorum, ob diversa principia, quibus imbuti fuerunt & innutriti, philosophica, dissentientium, quod usque ad Div. Justinianum duravit, qui Jctorum dissensus in luculentam consonantiam componere tentavit. Non est instituti mei, tot Jctorum SECTAS enarrare, & eorum *responsa, quaestiones, regulas, benedicta*, quæ injuria partim temporis, partim Tribonianii, perierunt, partim vero misere lacunata adhuc apud *Anton. Schulting. in Jurisprud. Antejustin.* aliosque fragmentorum collectores, supersunt, recensere; sed enarrabo præcipua tantum ELOGIA, quæ sua ICTIS tribuit ætas. De Titulo *σφρα*, OPTIMI & SAPIENTIS, quo SEMPRONIUS, NASICA & ATTILIVS, Jcti proximo post exactos Reges tempore florentes, mactati sunt, supra fuit commemoratum. *Gell. L. 4. c. 1. allegat Vett. juris magistros, qui sapientes appellati sunt.* Attilius SAPIENS dictus, quia prudens esse in jure civili putabatur. *Cic. in Lelio c. 2.* Crescente vero Jurisconsultorum numero & autoritate, aucti quoque sunt HONORVM TITVLI, quod inprimis sub Imp. accidit. Ita Jcti PRVDENTVM

P R Æ F A T I O.

nomine veniunt in *L. 7. de I. & I. L. 36. de statu Lib. L. 4. C. de necess. servis.* Nec minor est *IVRISPRVDENTVM* titulus, qui in *L. 10. de bon. poss. & L. 1. C. de ingen. manum.* occurrit. *SEXTVM AELIVM* nuncupat *IVRIS ANTIQVI CONDITOREM* Divus Justinianus. Simile elogium est *IVRIS AVTORVM* in *L. 39. de act. emt. L. 32. de usur. L. 3. C. de repud. L. 1. C. de verb. & rer. signif.* Et *IVRIS INTERPRETATORVM* vocabulo utitur Imperator in *L. pen. C. de testam.* Frequentior est *IVRISPERITORVM* adpellatio in *Leg. 17. si serv. vend. & Leg. 30. de Excus.* itemque *IVRISCONSULTORVM.* *IVRIS* quoque *STVDIOSI* vocari non erubescunt *JCTi* in *L. 1. de off. adfessor. L. 9. §. 4. de Pæn. L. 4. de extraord. cogn. vid. Eberlinus c. l. c. 34. n. 2.* Speciose de *Jurisconsultis* *Vlpianus L. 1. §. 1. de I. & I. cujus (justitiæ) merito quis nos SACERDOTES appellet. Iustitiam namque colimus, & boni & equi notitiam profitemur; æquum ab ini-quo separantes, licitum ab illicito discernentes; bonos non solum metu pænarum, verum etiam premiorum quoque exhortatione, efficere cupientes.* Referri huc possunt

P R Æ F A T I O .

splendidissima elogia, quæ advocatis (qui ideo, quod non tantum causas in foris perorent, sed etiam de jure consulentibus respondeant, in numero Jurisconsultorum merito habentur) tribuuntur in *L. 14. C. de adv. divers. jud. ibi: advocati, qui dirimunt ambigua fata causarum, suæque defensionis viribus in rebus sæpe publicis ac privatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non minus provident humano generi, quam si praeliis atque vulneribus patriam parentesque salvarent. Nec enim solos nostro Imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis & thoracibus nituntur; sed etiam advocatos: militant namque causarum patroni, qui gloria vocis consisi munimine, laborantium spem, vitam & posteros defendunt.* In primis vero pertinent huc illa honorum elogia, que singulis Jurisconsultis per excellentiam impertiuntur. Exemplum singulare præbet P A P I N I A N V S , qui non tantum a *Spartiano* in *vita Severi c. 21.* I V R I S A S T L V M & D O C T R I N Æ L E G A L I S T H E S A V R V S , ita a *Cassiodoro L. 6. form. 5.* T H E S A V R V S F A M Æ P V B L I C Æ , & A R M A R I V M L L . sed etiam a *Theophilo Paraphr. ad §. 7. I. de Fideicom. hered.*

i æt-

P R Æ F A T I O.

ὁ ἀρίστος τῶν νομικῶν; a Decio Imper. in L. 3. C. de acq. & ret. poss. VIR CONSVLTISSIMVS; PRVDENTISSIMVS in L. 12. C. de Legatis, L. 16. C. de fideicomm. L. 14. C. de prad. & aliis rebus min. ἑΦώτατος Nov. 108. ACVTISSIMI INGENII VIR, ET MERITO ANTE ALIOS EXCELLENS L. 30. C. de fideic. nuncupatur. Conf. Everb. Otto in Papiniano c. 10. Neque a veritate aberrat Cujacius in vita Papiniani, *Quest. prem. Nemo Papiniano equari potest, nisi per deridiculum, nemo unquam unus Papinianus erit. Ut Homerus unus Poëtarum princeps, sic unus princeps Jctorum Papinianus.* Non tamen negandum est, splendidos ejusmodi titulos intuitu magis gravissimorum aulæ & belli, quæ Jureconsulti gesserunt, munerum & dignitatum, quam juris scientiæ, fuisse tributos, eosque non nudo Jureconsulti cohæsisse officio. Ad recentiora, & nostra imprimis, si progredi vellem tempora, amplissimum laudandi invenirem campum; Sed contrahenda sunt vela, & instituti mei ratio in hoc præfamine exponenda. Quoties enim Corpus Jur. Rom. evolvi, & LL. in C. & ff. inspexi, inveni, non alia, aut certe non tu-

tiori,

P R Æ F A T I O.

tiori, via sensum ac rationem earum, quam Imp. Coss. & Jctorum, quorum nomina LL. sunt præscripta, historia, posse investigari. Hinc egregiam, & ad illustrandas LL. Cod. utilem operam præstiterunt: *Antonius Contius*, qui *fastos Consulares ab A. V. C. 244 usque ad mortem Justiniani nostri; Theod. Jansf. ab Almeloven*, qui eosdem fastos *ab A. V. C. 244. usque ad an. Chr. 333*, una cum nominibus Præfector. Roman. & CPol. uno volumine Amstel. 1705. edito; *Petr. Relandus*, qui eosdem fastos *ab A. V. C. 898. usque ad an. Chr. 559*, adjectis *Hadrian. Relandi supplementis*, & *Henr. Brenckmanni, de Coss. quorum in ff. fit mentio, epistola, Traj. B. 1715*, collegerunt. Ad intelligendas vero Digestorum Leges singulare lumen adfert de ætate, studiis, imprimis Philosophicis, & Sectis Jctorum, illarum legum autorum, cognitio; hinc multum debemus *Grotio, Bertrando, Rutilio, Panzirolo*, multisque aliis, qui vitas Jctorum, eorum imprimis, qui a tempore reip. lib. usque ad Justinianum nostrum floruerunt, & ex quorum responsis, digestis, quaestionibus, regulis, benedictis, definitionibus leges suas Imperator excerpfit, conscri-

&

PRÆFATIO.

pferunt; inter quos referendi imprimis, qui hujus vel illius vitam & scripta recensuerunt, quod imprimis viri summi: *Everb. Otto, Jacob. Leclius, Wesenbecius, Besoldus in Papi- niano; Leclius in Vlpiano, Macro, & Mode- stino; Reinoldus in Sexto Pomponio; Alysius in Tertulliano; Franc. Balduinus in Scævo- lis; Henr. Brenckmann in Alfeno Varo, Pandectis Jur. Civ. autoribus suis & libris restitutis præmissis; Otto in Alfeno Varo, ab injuriis tam veterum quam recentior. liberato; singulari studio præstiterunt, & Otto in Servio Sulpitio, ac Servio Juliano præstabit. Huc quoque referendus *Jaco- bus Labittus in Indice LL.* qui sub singulo Jurisconsulto LL. ejus collegit; majorem vero debemus gratiam iis, qui fragmenta ipsorum opp. vett. Jurisconsultorum, quæ Tribonianus irreparabili fere cum damno suppressit, collegerunt, & ad nostra serva- runt tempora, ex quibus cæci fontibus leges manæ & obscuræ optime illustrantur. Præ- stitit hoc imprimis *Antonius Schultingius in Jurispr. Ante-Justiniana*, cujus exemplum utinam alios, quibus aditus ad bibliothecas & chartophylacia patet, excitaret, in ejus- modi vett. Jctorum fragmenta, cum tincis &*

PRÆFATIO.

& blatis forte pugnancia, inquirere, & in publicum ea producere usum. Tandem quotidiano compertum habemus usu, ad Legum non statim patentium cognitionem imprimis necesse esse, scire, qua imbuti fuerunt earum autores philosophia, an stoicam sectati fuerint, an Platoniam, an Epicuream, an Aristotelicam? an eclecticici fuerint? Et cum in varias & dissentientes abierunt vett. JCTI SECTAS, singulare adfert earum cognitio ad LL. difficiles intelligendas lumen. Hinc non inanem me laborem posuisse confido in collectione quorundam de SECTIS & PHILOSOPHIA JCTORVM ROM. Scriptorum, nimirum:

I.

CHRISTIANI OTTONIS A BOECKELEN, JCTI Lubec. de DIVERS. FAMILIIS JCTORVM, & de ORATIONIBVS PRINCIPVM, conjunctim Lugd. B. a 1678. edit.

Pag. 1. - - 158.

II. IO. PHILIPPI SLEVOGTII, Sereniss. Sax. Ducum Consilarii Aulici Splendidissimi, Illustr. Cur. Prov. Duc. Sax. Adsefforis, Dicasterior. in Acad.

PRÆFATIO.

Acad. Ien. Directoris gravissimi, ac Antecessoris religiosissimi, Patrui mei instar Parentis submisit venerandi; **PROGR. DE PHILOSOPHIA PAPINIANI**, Ienæ an. 1681.

Pag. 159. - - 180.

III. JUSTI HENNING. BOEHMERI, Com. Palat. Cæs. Potentiss. Porussor. Reg. Consil. Intimi, ac Antecessoris in Acad. Fridericiana celeberrimi, **PROGRAM. DE PHILOSOPHIA ICTORVM STOICA**, Halæ 1701 publicati.

Pag. 181. - - 192.

IV. EVERHARDI OTTONIS, JCTi Duisburg. Florentissimi, Orat. I. DE STOICA VETT. ICTORVM PHILOSOPHIA, ibid. anno 1714. recitata, & inter Ejusd. Dissertat. Amstelod. anno 1723. edita;

Pag. 193. - - 266.

V. Ejusd. Orat. II. de VERA, NON SIMVLATA, ICTORVM PHILOSOPHIA, hab. Traj. B. 1722, & inter Ej. Dissert. Amstel. 1723. edita.

Pag. 267. - - 340.

VI. CORNELII VAN ECK, JCTi Vl-
tra-

P R Æ F A T I O .

traject. ORAT. DE RELIGIONE ET PIETATE VETT. JVRECONSULTORVM, ibid. 1717. habitæ;

Pag. 341. - - 360.

VII. JO. SAM. HERING, Profess. Gymnas. Sedin. DISS. DE STOICA VETT. ROM. JURISPRUDENTIA, edini 1719.

Pag. 361. seqq.

Collectio hæc non ingrata erit iis, qui historiam juris, & nativam LL. interpretationem amant, cujus proxima erunt hæc, quæ collegi, opuscula, subsidia, quibus instructi abditas & difficillimas leges penetrare, & ad elegantiores juris scientiam pervenire poterunt, imprimis, si Ampliss. Viri, CHRIST. GOTTL. BVDERI, Sereniss. Sax. Ducum in Acad. nostra Bibliothecarii dignissimi, exquisitissimam collection. quorund. celeb. Jctor. de METHODO STUDIOR. IVR. opusculorum, hisce nundinis Lips. editam, cum hac nostra collatione jungent. Sed vino vendibili non opus est hedera. Scrib. in Acad. Jenensi mens. April. A. O. R. 1724.

GOTTL. SLEVOGTIVS.

CHRI-

CHRISTIANI OTTONIS
A BOECKELEN

TRACT.

DE

DIVERSIS FAMILIIS
VETERVM ICTORVM.

AD

LECTOREM

PRÆFATIO.

Quod præcocibus ingeniis familiare est, ut raro consenescant, plerumque vix ultra adolescentiam annos producant, quemadmodum herbarum, fruticum, arborum quarundam exemplis natura docet, in hominibus quotidiana testatur experientia. Id auctori quoque harum dissertationum, fratri quondam meo carissimo, evenisse, haud sine dolore compertum est superstitibus ipsius parentibus, fratribus, propinquisque omnibus. Vix pubertatem attigerat, cum ad humaniora, omnisque politioris literaturæ studia velut materia ductus, illico Epistolas, Orationes, Versus conscriberet satis eleganter; certe ultra spem & fidem Parentis juxta & Præceptorum.

Animadverterat in Bibliotheca Praeceptoris, Viri in Graecis pariter & Latinis exquisite docti, paulo post Medici insignis, adversaria, omnis antiquitatis elegantiarumque velut apiarium, sex septem Voluminibus collectum. Ejus inspectione sibi commissa adeo delectabatur, ut & ipse ille simile aliquid tentaret suo Marte sparsim, ex omni lectione seu injuncta seu spontanea. Ac proficiebat isto studii genere in literis, adeo quidem, ut & de Politicis rebus seu Epistolam, seu oratiunculam, seu carmen, quale ab aetate ejus nemo expectaverat, Praeceptoribus quidem vim ingenii praematuram haud parum admirantibus, conscriberet ultro. Decimo quinto aetatis anno strenua loco offerebat Patri libellum de Tyranno, ex recentioribus non solum rerum Politicarum scriptoribus, sed ipso Aristotele, Graecis ubique textibus adductis, accurata methodo collectum. Equidem jam tum typis publicis committere, tum famae parandae, tum ingenii in isto studiorum cursu confirmandi gratia, suadebant Praeceptores; ac obtinissent, nisi pater, omnis ostentationis adversator, inhibuisset. Paulo post Epithalamium edebat, nuptialibus tadis Consulibus, in urbe Imperii Romani primaria, & generis

neris claritudine & meritis in Remp. ejusdem Civitatis primarii, quintum nuptias iterantis, Viri cetera & visu vultuque & corporis majestate moribusque gravissimi, quem ob ejusmodi animi corporisque dotes Catoni comparabat, Romanis fastis historicisque celebrato, Carmine tam venusto, simul & cum argumenti gravitate interdum assurgente, ut cum seculi nostri Poëtis aliquando certare posse videretur. Helmstaediensi deinde, Heidelbergensi & Argentoratenſi Academiis, integro lustro innotuit. Cum primis autem Boeclerus eum Argentorati non solum intima admissione habuit, sed & omnibus viris Doctis commendavit. Ibidem priores duas dissertationes, de Sectis Veterum Jurisconsultorum, & de Orationibus Principum in Senatu Romano, quæ hodiernis Sac. Cas. Majestatis propositionibus, ut vocamus, in Comitibus Imperii sunt persimiles, postea tertiam, de Æmulatione Imperiorum alio loco, ultimam denique de Exceptionibus tacitis Jene, ubi tum versabatur; edidit. Jamque diversis in locis ei patebant occasiones, de Patria, b. e. Germania nostra, publice mercendi; cum a Serenissimo Duce Saxonie inferioris ad Consilium regiminis sui, quod Rutzeburgi

est, vocaretur. Ast, prob dolor, vix anno officio praefuit, cum vita hac officioque simul defunctus, obiret. Hac obiter scire te volui, Lector benevole, hisque valere jubeo, & pie defuncti fratris non solum, sed & Boekeliani nominis memoriam conservare ut studeas, rogo.

Dabam Helmstadii
d. 14. Nov. 1677.

IOANNES GOTHARDVS
DE BOECKLEN, IC.
& Professor Extraordinarius, Moralium vero & Politicorum
Ordinarius.

LECTO-

**

**

**

LECTORI BENEVOLO

IO. HENR. BOECLERVS

S. P. D.

C*hristianus Ottbo Boeckelius*, Parentis ad omnem virtutis, doctrinæ, tractandæ Reipublicæ laudem inter præcipua nostri ævi nomina proVecti, Filius, indolis & disciplinæ paterna ex domo acceptæ, pluresque per Academias excultæ, assiduiffime memor, tum in cæteris sapientiæ speciminibus, tum in conjungenda cum illustriffimo Jurisprudentiæ studio historiarum & civilium artium peritia, ita se hætenus in nostra Academia adhibuit, ut exempla superioris & strenui temporis non æmularetur modo feliciter, sed ad insequentis memoriam incrementi, ultro proferret, novitate profectum atque propagaret. Cujus rei pulcherrimum tulit nuper fructum, quando conscriptam de *Veterum Jurisconsultorum Sectis* dissertationem, sub auspiciis Nobiliffimi Ampliffimique *REBHANII*, Jurisconsulti sui Ordinis princi-

pis, more Academico publicanti, quicquid est doctorum & studiosorum hominum, applausit magna lubentia, & maeste ac belle acclamavit. Nunc iterum, quæ de *ORATIONIBVS PRINCIPVM* historia & antiqui memoria temporis suppeditat, meditatus, composito erudite libello, e cathedra Academica propugnando, me optavit Moderatorem: non tam, quod opus haberet, quam quod consuetudini parendum existimaret. Reliqui, ut obtulerat, omnia, absque ulla interpolatione: ratus, præclaris ingeniis & familiares & utiles secundarum curarum cogitationes, ad perpolienda & absolvenda, quæ semel sub acumen stili venerunt, dehinc subnasci, &, quo tendendum est, proficere. Sicut autem de exoptato hujus laboris successu nulla cuiquam dubitandi causa datur; ita Amplissimo Parenti gratulandum est, de Filio ad decus & laudem recto itinere grassante. Faxit Deus, ut propria perpetuaque *BOECKHELIANO* nomini illa contingat ac perennet felicitas. Vale Lector Benivole. Argentor, 15. Sept. A. 1666.

I. N. I.

DE

FAMILIIS DIVERSIS
VETERVM JCTORVM.

CAP. I.

*De controversiis Veterum Jurecon-
sultorum sub libera præcipue Republ. & de
fori disputationibus eorum.*

Circumspicienti mihi veterum Jure-
consultorum controversias, non
ejusdem generis omnes fuisse, sed
ex variis causis ac circumstantiis
enatae, partimque ex occulta quadam æmu-
latione, partim ex diverso Jus & æquum in-
terpretandi modo, dum alii rigidiores paul-
lulum strictæ quantum licebat juris rationi
adhærescerent, alii in æquitatem proclivio-
res essent, potissimum vero ex diversis dis-
sentientium familiarum studiis sectisque pro-
fectæ videntur. Quantum ad eas, quas pri-
ori loco recensuimus, pauca saltem deliba-

A 5

re

re fas est, cum non adeo ab instituto sint & ἀπὸ τοῦ διονυσίου.

Ac principio quidem sub primis Jurisprudentiæ nostræ incunabulis, quo tempore adhuc angustiis admodum LL. XII. tabb. finibus continebatur, non deerant præclara quædam ingenia, quæ ad excolendam rudem adhuc & inconditam hanc scientiam laudabili cupiditate ferebantur, ita ut ex eo suas paullatim porrigeret regiones, donec provecto tempore in eam excreverit molem, ut magnitudine tandem sua laborare cœperit. Inter prima ejus incrementa erant fori disputationes, quas ipsas luculento satis argumento esse, etiam inter remotioris ævi Jurisconsultos dissidia intercessisse, nemo ambiget: De illis Pomponius in l. 2. §. 5. de O. I. (ut Goveano lib. 1. var. lect. cap. 24. legitur). His Legibus latis cœpit (ut naturaliter evenire solet) cum interpretatio desideraret prudentium auctoritatem, disputatio fori. Quæ fuerit hæc fori disputatio, & in qua re constiterit, parce admodum ostendunt, qui hanc Pomponii L. illustrarunt, Coccejus, Rupertus, Sithmannus, Muretus, & alii, qui historiam juris consignerunt. Non parum hic aberrasse videtur Jac. Renard. de auctorit. prud. cap. 14. ubi eam fori

ri disputationem fuisse ait, quando Jurisconsulti a Principibus consulebantur, & de quaestione dubia coram eo decertabant: sed neque hæc sub Principibus vera illa fuit fori disputatio, & quam ergo sub libera Rep. nobis exhibet? Magis rem tetigisse videtur *Hottomann. in Jurisconsulto suo*, ubi Jurisconsultor. veterum sub libera rep. partes & munera explicat. Cæterum cum sub libera republica jurisprudentia nondum esset facta mercenaria, sed qui erant in civitate viri Principes, illam non vilis lucelli gratia, sed honoris gloriæque studio excitati, certatim amplecterentur, non privatim solummodo, sed publice docebant, respondebant, disputabant. Testis *Cicero in Oratore pag. 262.* *Cum igitur, inquit, jus civile docere semper pulchrum fuerit, hominum clarissimorum floruerunt domus: (paulo post) respondentem sat erat audire, ut, is qui doceret, nullum sibi ad eam rem tempus seponeret, sed eodem tempore & discipulis satisfaceret, & consulentibus.* Quinimo peculiare suas in foro habuisse stationes, docet *Gellius Noct. Att. lib. 13. cap. 13.* *Cum ex angulis, inquit, secretisque librorum ac magistrorum in medium jam hominum & in lucem fori prodisssem, quaesitum memini in plerisque Ro-*
ma

mæ stationibus jus publice docentium ac respondentium. Harum quoque disputat. meminit Cicero in Topic. ad Trebat. Hoc differendi genus attingit vestras quoque in respondendo disputationes. & Asconius Pad. in Verrin. 3. Maleficia sponte, non disputatione Jurisconsultorum, fugienda sunt.

Exstat hujus moris elegans exemplum apud Cic. de Orator. lib. 1. p. 132. ubi Antonius. *Audivi, inquit, accessisse ad Crassum consulendi causa quendam rusticanum, qui cum Crassum seduxisset, adque ad eum retulisset, responsumque adeo verum magis quam ad rem suam accommodatum abstulisset, & eum tristem Galba vidit, nomine appellavit, quesivitque qua de re ad Crassum retulisset; ex quo ut audivit, commotumque vidit hominem, suspensio, inquit, animo & occupato Crassum tibi respondiisse video. Deinde ipsum Crassum manu prehendit: Et heus tu, inquit, quod tibi in mentem venit ita respondere? tum ille fidenter homo peritissimus confirmare, ita se rem habere, ut respondiisset, nec dubium esse posse: Galba autem alludens varie & copiose multas adferre similitudines, multa que pro aequitate contra jus dicere, atque illum cum differendo par esse non posset, ad auctores confugisse, & c.*

Huc

Huc referendas quoque esse non dubito disputationes, quæ coram judice fiebant a diversarum partium Patronis, cujus moris illustre vestigium est apud *eund. pro Cæcinn. p. 236.* Dicebantur hæc fori disputationes Jus Civile, angustissima earum vocum notione, *Pomp. d. l. 2. de O. I. §. 5.* quod & Cicero- nis testimoniis confirmant *Muretus ad b. l. Pomp. itemque Bachovius, Sigonius de Ant. Jure C. Rom. lib. 1. cap. 5.* Eadem pariter ut & cætera prudentium interpretatio, media Jurisprudencia dicitur. *Zasius* quidem *l. 1. ff. de legat. 1. n. 3. 4. & seqq.* circa jurisprudentiam ait primo considerari tempora Regum, quæ in jure nostro nunquam attendantur, secundo tempora a LL. XII. tabb. quæ vetustissima Jurisprudencia dici possit, quæ usque ad Ciceronis tempora duraverit, quæ inde secunda ad Trajanum, veteriorem dici, denique successisse foeturam Jurisconsultorum Pauli, Papiniani, Ulpiani, quæ media Jurisprudencia dicatur. Et ista quidem sibi fingit somnia, nullis aut certe exiguis argumentis subnixa. Alii ad Constantinopolitanos Impp. mediæ Jurisprudenciæ tempora producant, quos sane quis neget *ἀνιστορησίας* culpa carere? Ecquos enim a Gordiani temporibus ad Constantinum usque

no-

novimus Jurisconsultos, qui parem cum veteribus auctoritatem habuerunt. Sed tutius hic arbitror menti Imperatoris inhære, qui §. 3. *Inst. de legit. agn. success. Media autem*, inquit, *jurisprudencia, qua lege XII. tabb. erat junior, imperiali autem dispositioni anterior*; quibus nimirum saniori interpretatione eos saltem Jurisconsultos comprehendi, qui a LL. XII. tabb. ad tempora Impp. usque floruerunt, existimamus: Confer *Aurel. Galvan. de usufruct. cap. 6. & Magnif. D. Rebhan bodeg. jur. chart. 2. Clim. 3. parall. 17. n. 4.* Cæterum illud dubio non vacat, quod *Galvan. dict. tract. 4. num. 9.* asserit, per *Veteres* in fctis plerumque mediæ jurisprudentiæ auctores intelligi; utcunque enim id nonnunquam fieri non difiteamur, attamen & primi illi, qui Impp. temporibus vixerunt, hoc nomine veniunt, illi imprimis, qui sectarum Principes fuerunt. Idcirco melius *Cujacius in l. 37. ff. de usurpat. & usucap.* ex veteribus ultimos esse ait *Sabinum & Cassium*. Sic enim in lege illa: *veterum sententia abolita est, fundi furtum fieri posse.* Fuit autem illa *Sabini* imprimis, ut ex §. 7. *Inst. de furt.* notum. Sic & in *l. 3. §. 19. ff. de acquir. vel am. possess.* *Plerique veterum & Sabinus & Cassus putaverunt.*

runt. Et in l. 31. ff. ad L. Falcid. secundum Cassii Et veterum opinionem. Atque ita in sententiam nostram facit l. 1. §. 9. ff. ad d. l. Falcid. ubi jurisconsultus, Veteres, inquit, estimandum totum usumfructum putabant, Et ita constituendum quantum sit in legato, sed Aristo a veterum opinione recessit. Hinc apparet, posteriores quidem in ffrtis non amplius veteribus accenseri. Vixit autem Aristo sub Trajano, ut ex epist. 2. lib. 1. Plinii constat. Imperatores postea omnes illos, qui tam sub libera republ. quam sub Principibus floruerunt, Jurisconsultos hoc nomine complectuntur. Pater id ex §. 3. Inst. de donat. ubi ait: Est Et aliud quoque donationis genus, quod veteribus quidem prudentibus penitus erat incognitum, postea vero a junioribus D. Principibus introductum. Primus vero, qui hoc jus induxit, fuit Constantinus l. 8. Cod. de donat. ante nupt. Est & hanc in rem clarissima l. 22. Cod. de furtis, ubi Imperator Salvium & Papinianum inter antiquos recenset.

Superfunt etiam nonnullæ controversiarum, a mediæ jurisprudentiæ auctoribus agitarum, reliquæ, qualis illa fuit inter M. Manilium & Lælium Brutum, Vlpiano in l. 68. pr. ff. de usufr. relata: cujus & Cicero lib.

lib. 1. de fin. p. m. 41. meminit: An partus Ancille sit in fructu habendus? differebatur inter Principes Civitatis, P. Scævola. M. Manilius, ab hisque M. Brutus dissentiebat. Q. Mucii & Sulpicii controversia de societate inæquali quoad lucri & damni perceptionem attingitur in l. 30. ff. pro socio, & exponitur etiam in §. 2. Inst. de societ. Aliam quæstionem inter Brutum & Scævola varie tractatam, an scil. qui hostibus deditus reversus, nec a Romanis receptus esset, civis esset, adfert Modestinus in l. 1, de captiv. & postlim. revers. Q. Mucii & Galli cum Servio & Ofilio controversiam exhibet Labeo in l. 29. ff. de legat. 3. Atque publicas hæc fori disputationes nec sequenti Imp. tempore plane in desuetudinem abiisse, ut alia omittam, vel inde patet, quod Jurisconsulti illi posterioris ævi disputationum publice tractarum integros conscripserint libros. Cujus farinae Scævola unum edidit, ut ex catalogo Jurisconsultorum constat, Vlpianus vero decem, qui etiam allegantur a Diocletiano & Maximino Imp. in l. 11. Cod. de quæstionibus. Cæterum, hi vero etiam nonnunquam coram Principe, cum de causa aliqua cognoscebatur, in varias ibant sententias. Vid. Cujac. obs.

obs. 18. c. 32. Pater hoc ex celeberrima, & quæ perpetuam interpretibus crucem figit, l. 40. ff. de rebus credit. Cui geminum existat vestigium in l. 43. ff. de act. empt. ubi Paulus: *Lectum*, inquit, *est responsum Domitii Ulpiani*; sed opponit ibidem sententiam Juliani, eamque ut veriore probat.

Penes Imperatorem tandem litis erat arbitrium, qui consilium, quod sibi videbatur magis in rem præsentem esse, sequi solitus: Quemadmodum ex consilio Neratii & Aristonis D. Trajanum aliquando respondisse, refert Papinianus in l. ult. ff. si a parente quis manumiss. Et Ulpianus in l. 3. ff. de testanz. militis D. Marcum aliquando secundum sententiam suam rescripsisse, gloriatur. Vt cumque autem de hisce confitendum sit, diversas eorum opiniones ex sectarum studio propullulasse, ita de illis, qui scilicet sub libera republ. vixerunt, dubium non est, quin ex sola æmulatione, aut prout quisque vel in æquitatem vel instrictiorem juris rationem pronior fuerit, promanarint. Sepositis igitur hisce, de quibus paucula hæc præmississe fraudi non erit, ad id, quod dissertationis nostræ caput est, sectarum nempe diversarum historiam penitus evolendam, procedamus.

CAP. II.

Generalia quædam de Jurisconsultorum sectis, tum de earum origine ac primis auctoribus.

MORE Jurisconsultorum, de quibus etiam nunc agimus, de voce SECTA principio sollicitos nos esse convenit. Usus enim hoc vocabulo ad hanc rem ipse *Pomponius l. 2. de O. I. §. 47.* Definit sectam *Isidorus lib. 8. Orig. cap. 3.* *Secta*, inquit, est a sequendo & tenendo nominata, nam sectas dicimus habitum animorum, & instituta circa disciplinam vel propositum tenendo sequuntur. Similiter & *Diog. Laërt. proæm. circa fin.* Αἵρεσιν δὲ λέγομεν τὴν λόγῳ πρὶ καὶ τὸ φαινόμενον ἀκολουθεῖσαν ἢ δικῆσιν ἀκολουθεῖν καθ' ὃ εὐλόγως αὐτὰς αἵρεσιν τὴν σκεπτικὴν καλεῖμεν. Primo id Philosophis tributum, quorum sectas eleganter *Cicero de Orat. lib. 3. cap. 16.* familias dissentientes vocavit: *Socraticam domum* dixit *Horat. lib. 1. od. 29.* & *larem Socraticum* 1. *Epod. 1. vers. 13.* Sectæ autem vocabulo de Philosophis usus quoque *Claudian. in paneg. Mall. vers. 60.*

Omnia

*Omnia Cecropiæ relegis secreta senecta,
Discutiens quid quisque novum manda-
verit ævo.*

*Quantaque diverse producant agmina
sectæ.*

Tacit. annal. 6. cap. 22. sapientissimos veterum, quique sectam eorum emulantur, diversos repertas. Et sic quoque vocem hanc usurpavit Papinianus in l. 8. §. 4. ff. de vacat. & exc. num. Exstitisse autem ejusmodi inter Jurisconsultos diversas sectas seu dissentientes familias, præcipuus nobis auctor est Pomponius in l. 2. de O. I. §. 47. Hi duo, inquit, (Attejus & Labeo) primum diversas sectas fecerunt. Nam Attejus Capito in iis, quæ ei tradita fuerant, perseverabat, Labeo ingenii qualitate & fiducia doctrinæ, quia & cæteris operis sapientiæ operam dederat, plurima innovare instituit, & ita Attejo Capitoni Massurius Sabinus successit, Labeoni Nerva, adhuc dissensiones auxerunt. Testis etiam Venulejus in l. 138. ff. de Verbor. Obligat. Eum, inquit, qui certarum nundinarum diebus dari stipuletur, primo die petere posse, Sabinus ait: Proculus autem, & cæteri diverse Scholæ auctores, quamdiu vel exiguum tempus ex nundinarum spacio superesset, peti posse existimant. Indicat eos

quoque *Imperator* §. 2. *de empt. vendit.* *Sabinus* & *Cassius* etiam in alia re putabant, pretium posse consistere: *Diversa Schola auctores* contra sentiebant: & in §. 8. *de mandat.* *Sabino* & *Cassio* placuit, sed *diversa Schola auctores recte.* Ostendunt idem & *Jurisconsulti* plerumque, cum his fere formulis utuntur: *Magna dubitatio fuit*, l. 73. §. 1. *ad L. Falcid.* *Verior est diversa sententia existimantium*, l. 11. §. 6. *eod. sublata est dubitatio eorum*, l. 1. §. 3. *ad SC. Trebell. non immerito dubitabatur*, l. 28. *pr. ff. eod. quibusdam existimantibus, aliis contra*, l. 17. *ff. delegationibus.* *Illud tractatum est*, l. 9. §. 2. *ff. de statu liberis.* *Scio tractatum* & plerique probant, l. 2. §. 3. *ff. ne quid in loco publ. apud veteres varium fuit*, l. 139 *ff. de verb. oblig.* *Etsi in dubitationem hoc a quibusdam male deducatur* l. 67. *ff. de solut. & liberat.*

Primi quidem post restitutam Romano Germanoque orbi jurisprudentiam Romanam interpp. *Accursius*, *Bartolus*, *Baldus*, *Castrensis*, *Jason*, *Ripa*, hanc rem ne attigerunt quidem. *Accursius* ad l. 1. §. *sed an ff. de contrab. empt.* ad controversiam *Sabinianorum* cum *Proculejanis* illud suum male adjicit, quod solenne ipsi in illis, quæ
parum

parum assecutus est, unde illud *male secundum Accursium. vid. Alciat. 2. prætermiff. in b. 1. Budæ. ad b. l. 1. de contrab. empt.* Qualem historiæ imperitiâ ubique fere, cum in subsidium advocanda esset, deprehendas licet in illis Interpp. sua alioquin laude non frustrandis. Primus uti inter omnes illorum temporum Jurisconsultos melioris literaturæ facem iterum alluxit jurisprudentiæ, & eam situ squalore obsitam nativæ dignitati suæ restituere aggressus est, ita & hanc Pomponii legem non ineleganti commentario illustravit Zasius, & sectarum historiam quodammodo explicuit. Cæterum de earum serie compendiosam consignarunt tabellam *Contius 1. subcis. 2. Gothofred. in man. jur. Coccej. ad l. 2. ff. O.* qua tamen illi solum, quos Pomponius recensuit, comprehenduntur. Eam & hic apponere placet.

SABINIANI

Cassiani.

PROCVLEJANI

*Pegasiâni.**Sub Augusto.*

Attejus Capito.

Antistius Labeo.

Sub Tiberio.

Massurius Sabinus.

Nerva Pater.

B 3

Sub

Sub Cajo, Claudio, Nerone.

Cassius Longinus.	Nerva F.
	Pegasus.

Sub Vespasiano.

Cælius Sabinus.	Proculus.
-----------------	-----------

Sub Traj. Adriano, & Ant. Pio.

Priscus Javolenus.	Celsus P.
Alburnius Valens.	Celsus F.
Tuscianus.	Priscus Neratius.
Salvius Julianus.	

Primos igitur diversarum factionum Principes fuisse Attejum Capitonem & Antistium Labeonem, constat, ac illum quidem Sabinianæ, hunc vero Proculejanæ scholæ auctorem. In causas harum dissensionum inquirentibus, eas partim suppeditat *Pomponius*. *Capito*, inquit, *in his, quæ ei tradita erant, perseverabat, Labeo ingenii qualitate & doctrinæ fiducia, quia & cæteris operis sapientiæ operam dederat, plurima innovare instituit*: Non absimilis origo harum dissensionum fuit, quam quæ Philosophorum, Academicorum cum primis. Æque enim ex Platonis Schola prodierunt Xenocrates & Aristoteles: Ille quidem Præceptoris sui insistebat vestigiis, hic vero novam sibi

sibi diversamque elegit viam, unde prima Academiae veteris novaeque initia. *Vid. Cicer. de Orat. lib. 3. cap. 16. & 17. Lipsium 1. manud. ad Stoic. Philos. diff. ult. Vossium in diff. de sectis Philosoph.* Caeterum, quae Labeonem inter & Capitonem exstiteret controversiae, maximam partem inde ortas suspicari licet, quod ingenio etiam erant quam dissimillimo. Labeo quidem vitae severae, & ad Stoicam austeritatem cumpositae, Capito autem Principum aurae velificatus, plus quam vernili adulatione famam suam nomenque defoedavit. Labeonem enim Stoicis addictum fuisse, sane multa sunt quae probant: Trebatium namque Praeceptorem habuit, quem ipsum quoque Stoicorum praecipis imbutum fuisse, non male quis colligat ex illa cavillatione *Cicer. lib. 7. ad fam. epist. 16. Balbus miki confirmavit, te divitem futurum, id utrum Romano more locutus, bene nummatum te futurum, an, quemadmodum Stoici dicunt, omnes esse liberos, qui caelo & terra frui possunt.* Illud quoque a Stoicis hausisse Labeonem, fit verisimile, quod verborum adeo curiosus fuerit, quem Stoicorum fuisse laborem, ex praecipuis ostendit, taxatque *Seneca ipse epist. 45.* Labeoni autem idem tribuit *Gellius lib. 13.*

Noët. Att. cap. 10. Immodica quoque libertas, qua in Principes utebatur, satis arguit Stoicam indolem: Nulli enim magis Principum se conatibus opposuerunt, quam illi, qui Stoicam sectam profitebantur, ut observat *Christoff. Adam Rupertus ad Valer. Max. lib. 8. cap. 14. num. 8.* Quod se hac libertate Labeo quoque efferre solitus fuerit, idcirco dictus creditur ab *Horat. lib. 1. sat. 3. insanus. Vetus Scholiast. ibi: Labeo memorata libertatis jurisperitus*; inquit. Ejus *παρρησίας* exempla prostant apud *Sueton. August. c. 54. Dion. Cass. lib. 54. p. 330.* Ipse quoque Attejus hoc in illo reprehendit apud *Gellium lib. 13. Noët. Att. cap. 12. Labeo Antistius*, inquit, *legum atque morum P. R. jurisque civilis apprime doctus fuit, sed agitabat hominem libertas quedam nimia, atque vecors, usque eo, ut, D. Augusto jam Principe rempubl. obtinente; ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod in antiquitatibus Romanis legisset.* Atque ita Stoica Philosophia ad successores Labeonis, Proculjanos scilicet, propagata fuit, iique præ cæteris ad illam se applicarunt, magis etiam quam Sabiniani, ut erudite observat *Emund. Merill. observ. lib. 2. cap. 4.* Hinc Sabinianis Stoicos fuisse infensos, ac quo potuerint modo

modo eos sugillasse, verisimile est. Non caret cavillatione illud *Arriani lib. 4. dissert. Epictet. cap. 3.* ubi cum dixisset, *liber sum & amicus Dei*, subjungit: *Hæ sunt illinc missæ leges, hæc edicta, horum interpretem esse decet, his parere, non Massurii, non Cassii præceptis.* Nec ab ironia abest illud *Persii sat. 5.*

Vindicta postquam meus a Pratore recessit.

Cur mihi non liceat, jussit quodcunque voluntas,

Excepto si quid Masuri rubrica notavit.

Diversitatem ingeniorum Labeonis ac Capitonis exinde etiam licet perspicere, quod cum Capito honorum fuerit appetentissimus, Labeo contra delatos sibi quoque repudiaverit. Testatur enim Pomponius, eum, cum Cos. suffectus ab Augusto deligeretur, hanc dignitatem detrectasse: Causam allegat hanc *Bertrand. in Labeon.* quod ominosum forte fuerit, in demortui Consulis locum succedere, quemadmodum id in Censura observatum. Sed longe alia ratio erat hac in parte Censuræ & Consulatus. Causas enim peculiare, quare id in Censura non factum, exponit *Livius lib. 5. cap. 31. lib. 6. c. 27. lib. 9. c. 34.* quæ Consulatus accom-

modari nequeunt. Noti quippe moris apud Romanos fuit, ut in demortui Cos. locum alius sufficeretur: Sic enim & Augustum se ipsum in locum Panfæ & Hirtii consulem fecisse, scribit *Tacitus in Orat. cap. 17. num. 2.* & *Claudio Sueton. in vit. cap. 14.* novo circa Principem exemplo in locum demortui consulis suffectus. Sed & ille error est Bertrandi, quod putet, in demortuorum saltem Coss. locum qui surrogabantur, *suffectos* fuisse dictos. Antiquitas aliud nos docet. Erant enim *suffecti*, qui in quorumvis Coss. seu mortui seu proscripti erant, seu morbo ab officio detinebantur, locum surrogabantur. *Vid. Onuph. Panvin. comm. ad fast. pag. 57. & seqq.* Alii comminiscuntur hanc rationem, quod eam dignitatem, ut non adeo magni æstimatam, se inferiorem duxerit Labeo. Nota enim est querela illa apud *Senec. de tra. lib. 3. cap. 31.* *Tanta tamen importunitas hominum est, ut quamvis multa accipiant, injuriæ loco sit, plus accipere potuisse: Dedit mihi praturam, sed consulatum speraveram, dedit 12. fasces, sed non fecit ordinarium consulem.* Sed neque hoc Labeonem, non usque adeo ambitioni deditum, deterruisse arbitror; forsan autem, ne a studiis suis detineretur, cum ad publica diver-

diverti negotia opus esset, istum declinavit honorem. Scribit enim Pomponius, eum annum ita ordinasse, ut Romæ sex menses esset, & consulentibus responderet, ac sex menses secederet, studiisque operam daret. Quales secessus Romæ multis Clarissimis viris in usu fuisse, suo multoties & aliorum exemplo testatus est Cicero. Et extat ejus rei quoque vestigium in *l. 21. §. si arbiter ff. de recept. arbitr.* ubi Ulpianus: *Arbitri*, inquit, *qui in eo loco, qui sit circa urbem, adesse litigatores jusserint, si ejus auctoritatis sit, ut in secessibus agere soleat.*

Quod porro Capitonem attinet, mores ejus ac ingenium tam dissidebant a Labeone, quam a cœlo terra. Enimvero Attejus hic usque Principum captare gratiam, eorumque nutibus intentus, quibus artibus favorem sibi conciliaverat, iisdem eam conservare erat sollicitus. Componit eorum ingenia Tacit. *Annal. lib. 3. cap. 75.* Et *Capito Attejus*, inquit, *de quo memoravi, principem in civitate locum studiis civilibus affecutus, sed avo Centurione, Syllano patre Pratorio, consulatum ei acceleravit Augustus, ut Labeonem Antistium, iisdem artibus præcellentem, dignitate ejus magistratus antiret. Namque illa ætas duo pacis decora*
simul

*simul tulit: Sed Labeo incorrupta libertate ob id fama celebrator, Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur: illi, quod praturam intra stetit commendatio ex injuria, huic, quod consulatum adeptus odium ex invidia oriebatur. Adfert adulationis illius exemplum Idem Annal. 3. cap. 70. Vbi hoc adspergit emblemata: Capito insignitior infamia fuit, quod humani divinique juris sciens, egregium publicum, & bonas domi artes debonestavisset. Aliud exemplum est apud Sueton. de Grammat. cap. 22. Atque ita uterque ad extrema deflexit, neuter media ingressus via: Capito quidem prudens dicendus fuisset, siquidem obsequium illud decora quadam modestia temperare gnarus fuisset: Labeo vero *δπολιτικός* plane, bonus vir esse maluit, quam bonus Civis. Ita neuter probe didicit, quomodo sub Tyrannis etiam sine famæ dispendio, nec tamen alieno eorum animo, vivere liceat. Quam artem egregie Tacit. Annal. lib. 1. cap. 20. ostendit. Aut, inquit, forte licet, inter abruptam contumaciam & deforme obsequium pergere iter, periculis & ambitione vacuum. A quibus artibus suum commendavit Agricola Idem in vit. ej. cap. 45. Vt ad Capitonem revertar: Fuit is Cos. cum Vibio
 Post-*

Posthumio, sed uterque saltem suffectus, ut ex inscriptione quadam ostendit *Rupert. p. 427.* indeque Tacitus accelerasse ei scribit Consulatum Augustum. Fuerunt autem eo anno ordinarii Coss. M. Æmilius Lepidus, & L. Arruntius. Caterum Capitonem in locum M. Æmilii successisse, idque paullo antequam Vibius consulatum adeptus, necessum est. Erroris enim alias convinceretur *Tacit.* qui *lib. 1. ann. cap. 16.* Capitoni & Arruntio ut Consulibus mandatum fuisse scribit coërcendi fluminis remedium: Insigniter vero lapsi sunt *Muretus & Forsterus*, quos idcirco notavit quoque *Rupertus*, qui, *Cuspinianum* hic pariter erroneum plane secuti, hunc Capitonem fuisse asserunt, qui cum Germanico Cos. fuit A. V. C. 765. Qui tamen *Dionis. lib. 56. C.* Fontejus Capito dicitur. Nihilominus hoc sibi errore placuit etiam *Coccejus*, qui tamen & locum illum Dionis adducit, neque animadvertit, quod gentile nomen nequaquam conveniat, cum hic Capito e Fontejorum sit familia: qui postea in Germania occisus, quem *Tacit. hist. lib. 1. cap. 52. num. 1.* sordidum & avarum dixit. Atteii vero Capitonis consulatus meminit & *Vlpianus lib. 3. ad L. Jul. Pap. in l. 29. ff. de rit. nupt.* in eoque Legem tulisse, ait, ne
invi-

invitam libertam uxorem ducere Patronus posset.

Cæterum ad dissensiones hæc accessit præterea quoque Labeonis *κοινονομία* & dissentiendi studium, quod in eo non mediocre fuisse, facile colligas. Videtur id nobis innuere velle *Javolen. in l. 25. ff. qui testam. facere poss.* ubi, cum primo Servii sententiam exposuisset, postea Labeonis limitationem adfert, ac subjungit: *Ego nec Servium puto aliud sensisse.* Argumento sane certissimo nobis est, quod a Præceptoris sui Trebatii sententiis ut plurimum alienus, suis ipse opinionibus mire delectetur. Exempla ejus rei videas licet in *l. 1. §. 41. ff. depositi. l. 1. §. 2. ff. de peric. & commod. rei vend. in l. ult. ff. de jure deliberandi. l. 31. ff. de usu & usufruct. leg.* Non nunquam tamen cum Trebatio sensisse etiam legitur, ut in *l. 6. §. 7. ff. de commun. divid. l. 45. ff. de contrah. emp. l. 29. ff. eod. l. 13. §. 22. ff. de act. empt. l. 66. §. 1. soluto matr. l. 16. pr. de tritic. vin. leg. l. 40. §. fin. de condit. & demonstr. l. 3. §. 11. ff. de statu liberis.* Cum utroque Præceptore suo, & Trebatio & Ofilio, idem aliquando etiam resondit. *in l. 22. §. 10. ff. mandat.*

Atque ita Labeonem ab Atteii Capitonis ut vitæ ratione plane alienus fuit, ita & ingenio

nio doctrinaque dissimilimum ostendimus, adeoque contingere facile potuit, id quod evenit, ut in studiis etiam juris Civilis partim æmulatione, partim dissentiendi studio, in diversas partes distraherentur. Cæterum hujus dissensionis nulla, quantum memini, in jure nostro supersunt vestigia, quemadmodum nec Atteii Capionis scripta ad ffras ne minimum quidem symbolum contulerunt. Ter tamen observavi ejus auctoritatem allegatam † A Proculo *in l. 3. §. ffr. ff. de Legat. 3.* ac deinde a Paulo *in l. 2. §. 4. ff. de aqua & aqu. plu. arcend.* demum a Labeone *in l. 79. ff. de jure dot.* Jam porro ad utriusque sectæ familiās nos conferamus.

C A P. III.

De Scholæ Sabinianæ Sectatoribus.

MASSURIUS SABINUS (ut vocatur *in l. 56. ff. locat. & a Marcello in l. 80. ff. de Legat. 1.* rursusque a Favoleno *in l. 105. ff. de Verb. Oblig.* cum alias solo Sabini nomine vocetur) primus fuit, ut ex Pomponio constat, qui sectas Capitonis propagavit. Dicitur *Athenæo in arg. operis sui νόμων ἐξηγητής, καὶ πάσης παιδείας ἔπαρέργως ἐπιμέλειαν ποιῶν.* Et *lib. 14. Μαωδρί* ἅπαντα ἄριστῶ καὶ

καὶ σφόδρὰ καὶ ἔδειξεν δεύτερον. Præcipua hic Tiberii tempore fama floruit, cum ab eo primus publice scribendi copiam impetraverit. Vnde magna libris ejus accessit veneratio, qui ab ipsis Imp. allegantur *in l. 17. Cod. de usufruct. & habitat. & in l. 14. Cod. de servit. & aqua.*

Commentatus etiam est ad Edictum Prætoris, quos libros Imperator in catalogo recensere neglexit: quintum tamen Paulus *in l. suo victu ff. de operis liberterum* allegavit. Constituerunt libri illi decem partibus, quas refert *Gifanius in Oeconom. edict. perpet. p. 97.* Quem partium numerum tenere etiam voluit postea Julianus in Edicto suo perpetuo, hujus sine dubio imitatione, quippe ejus ex schola descendens. Adsectoria ejus citat *Vlpian. in l. 5. §. 8. ff. de injur. & fam. libell.* Dicti ab ejus nomine fuerunt, qui eum sequebantur, SABINIANI. Ita *Vlpianus in l. 11. ff. de donat. inter vir. & uxor. Placuisse scio SABINIANIS: Et Marcianus in l. 11. ff. de acquirend. rer. dom. Ita Sabinianis visum est, quæ sententia vera est.* Ipse etiam Imp. Justinianus *in l. 3. Cod. de posth. hered. instituend. Cumque SABINIANI inquit, existimabant.* More nimirum ab antiquis Philosophis petito: sic de Menedemo Ertrienti

Ere-

Eretriaci dicti: Ἐπὶ τὸ καὶ αὐτὸν κατέρχεν αἰρέσεως, Diogen. Laërt. in Phadon. in fin. Et de Heraclito idem in vit. p. 631. Τοσούτῳ δὲ δόξαν ἔχει ὡς καὶ αἰρετικὰς ἀπὸ αὐτοῦ γινώσκουσιν κληθέντας ἡρακλειτεῖας. Sic de Rhetoribus Theodoro & Apollodoro Quintilian. Inst. Orat. lib. 3. cap. 1. Hi diversas opiniones tradiderunt, appellatique inde Apollodorei & Theodorei, ad morem certas in philosophia sectas sequentium.

E Sabinianis præcipuus fuit C. Cassius Longinus, quem Sabini fuisse discipulum, satis ostendit l. 19. ff. de recept. qui arbitr. Nec facile hic a Sabini principiis discedere solet, unde nihil frequentius in Jure nostro, quam: Sabinum & Cassium ita sentire; Hic vero cum Præceptore suo de famæ fastigio decertasse videtur, dum illius gloriam paulatim obumbrare aggressus, splendorem nomenque Sabinianæ scholæ sibi ipsi arrogavit: siquidem jam non a Sabino, sed a suo ipsius nomine, scholam, cujus Sabinus auctor, ipse vero seu novus erat conditor, appellari voluit CASSIANVM: Vnde Plinius lib. 7. Ep. 24. cum Cassianæ scholæ Principem ac Parentem vocat: Dicti ab eo quoque ejus discipuli CASSIANI. Paullus in l. 35. ff. de mort. causa donat.

nat. §. 3. Nec dubitaverunt CASSIANI, quin conditione repeti posset: Idem in l. 18. ff. de furtis: si servus tuus furtum mihi fecerit, & Dominus ejus effectus, eum vendidero, non posse me agere cum debitore, CASSIANI putant. De hoc ita Pomponius: Sabino successit Cassius Longinus, natus ex Filia Tiberonis, quæ neptis fuit Servii Sulpicii, & ideo proavum suum Servium Sulpicium appellat. Hic Cos. fuit cum Quartino temporibus Tiberii, sed plurimum in civitate auctoritatis habuit eoque, donec eum Caesar civitate pelleret, expulsus ab eo in Sardiniam: revocatus a Vespasiano diem suum obiit. Satis anxii sunt interpp. in conciliando hoc loco cum veritate historica: De consulatu ejus res difficultate non caret, quam ex omnibus felicissime videtur expedivisse *Christ. Ad. Rupertus*; Nobis hoc ulcus tangere non libet, utpote iis nunc subsidiis, quibus Viri illi ad veritatem eniti tentarunt, non adeo instructis: In magna sane penes omnes admiratione fuisse Cassium nostrum, Tiberii imprimis tempore, constat, donec a Claudio Cæsare in exilium pulsus: De quo præter Pomponium etiam *Tacit. lib. 16. ann. cap. 7.* Objectavit Cassio, quod inter imagines majorum etiam Caji Cassii effigiem coluisset,

set, paullo post c. 9. Tunc SC. Cassio & Silano exilia decernuntur; de Lepida Caesar statueret. deportatusque in insulam Sardiniam Cassius, & senatus jus expectabatur: Ultima hæc verba medicam manum requirunt, quanquam Lipsio desperatum videatur mendum. Bertrand. in Cass. putat expectabatur, hic idem esse quod probabatur: sed non istuc facient loci ab eo allegati, ubi diversam vocis spectare significationem esse, facile apparet. Magis illi emendationi confirmandæ faceret l. 33. ff. mandat. usque ad eam summam, in quam rogatus erat, fidem ejus spectasse videtur, qui rogavit. Ineptior paullo est Ludovic. d' Orleans, qui legit, sententia Conjugis expectabatur: Longius petita conjectura, nec ad mentem historici; Acurem tetigisse videtur Rupertus, qui legit: & Senis citus interitus expectabatur. Testatur vero & de Cassio idem Sueton. in Ner. cap. 37. Cassio Longino JC. ac luminibus orbo, quod in veteri gentili stemmate Cos. Cassii Caesaris percussoris imagines restituisset, objectum est. Quod Pomponius addit, quasi a Vespasiano postmodum receptus fuerit, neminem ex historicis sibi habet adstipulantem. Cæterum nec omittendum ejus encomium, quo a Tacit. lib. 12. annal. cap. 11.

ornatur: *Ea, inquit, tempestate Casius cæteros præeminebat peritia Legum.*

CÆLIVS postea SABINVS Casium excepit, qui Sabinianorum iterum induxisse nomen creditur: & quam gentili suo famam interverterat, Casius eam feliciter reparasse. *Vid. Gothofred. man. jur. p. 36.* Plurimum enim potuit sub Vespasiano attestante *Pompon. l. 2. §. ult. in fin. de O. I.* Quin & cum Fl. Sabino Ottonis tempore Consulatum ipsi Kalendis Majis destinatum fuisse, scribit *Tacit. hist. lib. 1. cap. 77.* Vnde suffectum Cos. saltem fuisse colligas: Ordinarii quippe Coss. semper Kal. Januariis magistratum adibant. *Plutarch. in Mario.* Dictus fuit M. Cælius Sabinus, ut habet *Plin. Nat. Hist. lib. 35. cap. 12.* ejusque meminit & *Gell. Noct. Att. lib. 7. cap. 4.* Et sæpius nominatur *in l. 17. ff. ad. edict.*

Cælii successor fuit PRISCVS IAVOLENVS, seu ut alii, IABOLENVS, de cujus nomine multa *Salmas. in not. ad Capitolin. Rupert. in Pompon. h. t.* Indolem ejus ac conditionem prolixè nobis describit *Plin. lib. 6. epist. 15.* Non exiguæ eum auctoritatis fuisse, exinde satis constat. Tum a Labeonis schola quoque abhorruisse, luculenter patet ex epitome, quam ad Labeonem conscripsit, in qua plerumque

rumque in Labeonis ulceribus ungues defigere gaudet. *Vid. l. 18. ff. de fund. dot. l. 44. ff. de injur. & famos. libell.* E contrario Casii sententias amplexum, patet *ex l. 6. §. 2. ff. de liber. & posth.* Ex cujus quoque scriptis spicilegia contulit in 55. libros, quorum decimus quintus allegatur *in l. morib. & l. solvendo ff. de V. S.* Ejusdem quoque libros assidue cum versasse, argumento sunt *l. si alieni 78. ff. de solut. & liberat. & l. si hereditas 28. §. 1. ff. de statu liberis.*

Ab hoc Pomponius numerat ALBURNIUM VALENTEM, quem cum Salvo, Vlpio Marcello & Jaboleno in consilio Antonini Pii fuisse, refert *Capitolin. in vit. Anton.* Eundem esse non dubito, quem *Paulus in l. 78. §. 6. ff. de legat. 3. Alburnium Valentem* vocat. Etsi autem Pomponius eum Iuliano adhuc præponat, non male tamen quis conjiciat, eum post tempora Juliani vixisse, cum Juliani auctoritate aliquoties usus legatur, ut *in l. 33. ff. de minorib. & l. 94. ff. de legat. 3.* ex quibus simul constare poterit, eum fuisse Sabinianæ sectæ addictum.

Valenti Pomponius TVSCIANVM, nescio quem, substituit. Commentatores hic quidem uno ore hujus nominis Jurisconsultum sibi cognitum negant. Illud non abs re, in

universo Digestorum volumine vix nomen,
 quod huic non adeo sit absimile, repe-
 riri. Ad hoc igitur ut ultimum confu-
 giunt præsidium, ut corruptum a liberariis
 nomen asserant: Sed in emendando eo non
 parum falluntur plurimi, dum tale aut affine
 nomen anxie investigant: Ita *Guido Panci-
 rol. 1. th. var. lect. 79.* FVSCIANS legiti-
 mus, cuius mentio est apud *Capitolin. in Pertinac.*
 Sed fuitis Præfectus Vrbi, nec Jurisconsul-
 tum fuisse aliunde constat. Vix est etiam, ut
 is dici possit, qui Triphonino memoratur in
l. 7. ff. de legat. præstand. & Tuscianus Nu-
 midia Legatus dicitur. Sagacior paullo vi-
 detur conjectura *Hotoman. in descript. vet.*
JC. p. 170. Rupert. ad b. l. 2. Pomp. qui putant,
 ita in M. quodam exaratum fuisse lus ianus:
 Vnde imperitia librariorum factum *Tuscia-*
nus, cum *Volusius Mæcianus* legendum fuis-
 set. Cui sententiæ confirmandæ addimus,
 hoc ipsum nec temporis rationi abversari, &
 hunc ipsum Mæcianum Cassianæ quoque se-
 ctæ fuisse addictum. Quod enim Mæcianus
 quispiam a *Lampridio* inter Severi consilia-
 rios recenseatur, dudum jam mendii nomine
 viris doctis suspectum, qui *Metium* ibi potius
 legendum arbitrantur, qui auctor est *l. 5. de*
jure fisci: quem sub Severo floruisse, ac Con-
 sulem

sulem fuisse, constat ex veteri inscriptione apud *Onuph. Fast. 2.* Mæcianus autem Volusius sub Marco demum Imp. florere cœpit, quippe quem in Jurisprudencia ut Præceptorem audivisse Marcum, scribit *Capitolin. in Marc.* Pertigit postea quoque ad DD. Fratrum tempora, horum quippe consiliis adhibitum patet ex *l. 17. ff. de jure patron.* ubi Ulpianus DD. Fratrum rescriptum refert, in quo illi: *Volusius Mæcianus, amicus noster, ut & Juris Civilis præter veterem & bene fundatam peritiam anxie diligens:* vocant eum DD. Fratres amicum suum, more Principibus consueto. *Vid. Sueton. Tib. cap. 55. num. 2. Jan. Guther. de off. dom. Aug. l. 1. cap. 16. Clar. Bernegg. ad Sueton. Cas. cap. 72.* Quod vero Cassianæ hic sectæ adhæserit, inde constare poterit, quod Julianum aliquoties appellet *Suum*, ut in *l. 65. §. 1. ff. ad SC. Trebell. ut Iulianus noster probat.* Et in *l. 30. §. 7. ff. ad L. Falcid. Celfo & Iuliano nostro placuit.* Vnde familiarem Juliani fuisse, aut ejus scholæ assectam, indubie patet.

Denique agmen claudit IVLIANVS, vir multis magnisque Impp. elogiis ornatissimus, & Edicti perpetui conditor: *Amicum suum & virum cariss.* vocant Impp. in *l. 63. ff. de jure patronat.* Magnæ existimationis vi-

rum & disertissimum jurisperitum, l. non sine. C. de bonis que liberis. Iuris sublimissimum testem, l. pen. C. de condict. indeb. summum auctorem juris scientiæ, in l. inter antiquam C. de usufruct. & habitat. Ab ipso etiam Justiano in Novell. 74 sapientissimi titulo decoratur, & optimi, in Orat. ad Senat. Legum & Ediçti perpetui subtilis conditor, l. 2. §. 18. C. de vet. jure enucl. Sabinianæ scholæ affeclam fuisse certum est, cum Javolenum Præceptorem suum fuisse testetur ipse in l. 5. ff. de manumiss. vindict. Illustre præterea est Caji testimonium in l. 57. ff. de manumiss. testam. Cajus ibi primo suam exponit sententiam, deinde addit, quam sententiam Julianus plane sequitur, (paulo post) sed hoc non est consequens Sabini & Cassii sententiæ, quam & ipse sequi videtur. Ipse quoque pene se prodidit in l. 30. de liberali causa: Sabinus refertur existimasse, duci servum debere ab eo, qui vicisset, cujus sententia Cassius quoque est, & ego sum. Jungitur & cum Cassio, quod idem dixerint in l. 28. §. 1. ff. de jurejur. cum Sabino & Cassio l. 1. §. 5. ff. de acquir. vel amitt. poss. Proculum refutat in l. 11. §. 5. ff. ad L. Aquiliam.

CAP. IV.

De scholæ Proculejanæ sectatoribus.

E Numeravimus eos, quos Sabinianæ fami-
 liæ sectatores nobis recensuit Pomponius:
 nunc ad contrariam nos scholam confera-
 mus, PROCULEIANORVM scil. quomodo scri-
 bendum, non PROCVLIANORVM, docet *Cu-
 jac. ad tit. de O. I. in fin.* Proculum tamen an-
 tecessit adhuc Nerva, qui primus Labeonis
 dogmata cœpit contra Sabinum propagare:
 Tiberio familiarissimum fuisse, scribit Pom-
 ponius, idque & *Tacit. lib. 4. ann. cap. 58. te-
 statur.* An idem sit, quem *Jul. Frostin. lib.
 2. de aquæ duct.* avum Imperatoris, & juris
 scientia illustrem vocat, in medio relinquo.
 Inedia fatum sibi præcipitavit, Tiberio mul-
 tum ne faceret sollicitante, *Tacit. lib. 6. ann.
 cap. 26.* Quo argumento Stoicæ indolis hæ-
 resisque fuisse colligas. Doctrinæ illius ve-
 stigia non nisi rara habentur in jure nostro.
 Majorem sibi postea auctoritatem acquisivit
 PROCVLVS, quippe quem primum scholæ
 Parentem non immerito dixeris, cum secta-
 tores ejus morem Sabinianorum æmulati,
 amplum existimaverint æque sibi nomen de
 C 5 sui

sui Præceptoris nomine fingere. Ita Pomponius h. l. 2 §. ult. & Vlpianus in fragm. tit. 14. mentionem PROCULEIANORVM, faciunt. Quis autem fuerit hic Proculus, cujus fortunæ conditionisve, parum constat. Vix est, ut cum Betrando, Forstero, ac aliis, hunc arbitremur esse Proculum illum, qui sub Ottonis Præfecti Prætorio munus gessit, cujus sæpius meminit Tacit. lib. 1. & 2. ann. Multo minus & sententiæ Ruperti accedere possumus, qui hunc esse Sempronium illum Proculum ait, quem in l. 47. de legat. 2. consultum putat. Sed parum sincere de lege allegata iudicat: Sic enim ibi: *Sempronius Proculo, nepoti salutem.* Fuit igitur is Sempronius avus Proculi, eumque in lege illa consuluit. Laudatur a Divis Fratribus in quodam rescripto, quod exhibet Vlpianus l. 17. ff. de jure patronat. ut non levis juris auctor. Labeonem ut plurimum sequitur, nec minus etiam in Nervæ auctoritate delitescere solet, ut in l. 8. §. 9. ff. de reb. credit. l. 13. ff. qui potior. in pign.

Proculum in schola excepit NERVA junior, illius, quem modo nominavimus, filius, nequaquam degener: Jam enim octodecim annos natus de jure responsitasse narratur Vlpiano l. 1. §. 3. ff. de postulando. Idem Vlpia-

Vlpianus multum tribuisse videtur huic Nervæ, quippe ejus singulari doctrina non parum se oblectans, ut *in l. 13. §. 7. ff. de usufruct.* ubi eum *Nervam filium* vocat, quem admodum & *in l. 3. §. 8. ff. de peculio: Sed hoc & Nervæ filio & mihi videtur verius.* Ita etiam a Paulo sæpius vocatur *in l. 1. ff. de acquir. vel. am. poss.* Hunc Proculejanos secutum, etsi vix liquidis argumentis demonstrari queat, vix tamen est, ut a Parentis sui opinionibus eum secessisse credamus.

Nervæ succesit PEGASVS, qui non impari fama hujus sectæ persecutus est dogmata, ita, ut & qui eum sequebantur, PEGASIANI fuerint dicti. Eum hunc esse statuunt plerique, qui cum Pufione Cos. fuit & SC. Pegasiani auctor, cujus mentio est apud *Iustinian. Inst. §. 5. de fideicom. heredit.* Cui sententiæ non officit, quod hi Coss. nequaquam in fastis reperiantur, cum & a successis Consulibus SC. quoque fuerint denominata, ut pluribus ostendit *Gerhardus Coccejus in comm. ad h. l. Pompon.* Illustre de Pegaso *Juvenalis* est testimonium *sat. 4. vers. 77.*

*Pegasus attonita positus modo villicus
urbis*

*Anne aliud tunc præfecti? quorum opti-
mus atque*

Inter-

*Interpres Legum sanctissimus, omnia
quanquam
Temporibus diris tractanda putabat in-
ermi*

Iustitia. - - -

Vnde eum præfectum urbi aliquando fuisse constat: Villicum enim antiqua vocis significatione dixit Juvenalis præfectum: *Vid. Salmas. ad Lamprid. Alex. Sev. p. 20. add. Cicer. pro Plancio cap. 62. Horat. lib. 1. ep. 14. pr.*

*Villice sylvarum & mibi me reddentis
agelli.*

Ad Proculi sententias aliquoties accessisse legitur, ut in *l. 30. §. 2. ff. de peculio, l. 27. §. fin. ff. de acquir. rer. dom.* Coniungitur & cum Labeone in *l. 12. §. 3. ff. de instruct. vel instr. leg.* Aliquando & contra Sabini sententiam, a cuius schola alienus erat, respondisse legitur in *l. 115. §. 2. ff. de Verb. Obligat.*

Iam porro ad CELSOS devenimus: Hos enim a Pegaso numerat Pomponius, & quidem utrumque & patrem & filium, Proculejanæ scholæ sectatores celeberrimos. Quamquam dispar alterutrum gloria secuta, cum parentis quidem parce admodum mentio fiat, filii vero sæpius, cuius & scripta non parum ad Digesta contulerunt. Meminit pa-
rentis

rentis sui Celsus filius in l. 29. ff. de legat. 2. Pater meus, inquit, cum esset in consilio Duceni Veri, itum in sententiam suam referebat. Idemque successionem illam scholæ Proculejanæ ostendit in l. 20. ff. eod. Et Procule placebat, & a patre sic accepi. Patris quoque mentionem fecit Neratius in l. 39. ff. mandati: & Aristoni & Celso Patri placuit. Astutiam ejus, qua periculum a Domitiano ipsi destinatum evasit, refert Dion. lib. 67. p. m. 765. Filius Jumentius Celsus dictus fuit, ut in l. 7. §. 1. ff. de operis libert. l. 13. princ. de liberis & posth. Bis cum fuisse Consulem tradit Pomponius. Et primum quidem susceptum fuisse tantum credibile est, quod in fastis non nisi semel cum L. Balbo referatur; Sed tamen cum Neratio Marcello aliquando Cos. fuisse, patet ex l. 3. Cod. de serv. reipul. manumit. Sed hosce non fuisse diversos consulatus, ex antiqua inscriptione quadam astruere annitur Bertrandus in Cels. p. m. 56. Proculum probasse ait Vlpian. l. 9. §. 3. ff. de hered. instit. cum eodem consentit etiam in l. 19. §. 3. ff. de auro. arg. mund. Vlpiano etiam imprimis placuisse Celsus videtur, unde, cum ejus utitur testimoniis, sapius id cum elogio quodam facit, scil. *eleganter recte Celsus. Vid. l. 1. §. 1. ff. de Instit. & Iure, l. 18. ff. de hered.*

petit. l. 23. de recept. qui arbitr. l. 18. §. 4. ff. famil. ercisc. ut a Patre distinguant, solent hunc vocare filium: Sic Pomponius in l. 1. ff. de rescind. vendit. Celsus filius putabat. Idem in l. 29. ff. de evictionibus: Celsus filius agebat. Ista ratione Paulus eum vocat adolescentem in l. 91. ff. de verb. obl. Notanda est dissensio illa inter filium hunc ejusque Patrem Celsum, quam habet Vlpian. l. 3. §. 7. ff. de condict. causa data.

Denique agmen Proculejanorum claudit NERATIVUS PRISCVS: Quem Consulem fuisse ait Pomponius, quamvis fastis incognitum esse tradant. Meminit tamen SC. Neratio Prisco & Annio Vero Coss. facti, l. 6. ff. ad L. Cornel. de sicar. Quantum Trajanus ipsi detulerit, satis ex Lampridio constat: Proculi sententias secutum, testis est l. 17. pr. ff. solut. matrimon. quæ desumpta est ex Pauli lib. 7. ad Sabin. Idem tamen Paulus in lib. 6. ad Plaut. ex quo est l. 21. ff. de re judicat. longe aliter Neratii hac de re adfert sententiam, quod argumento est, quam diversimode Jurisconsulti alterius cujusdam referant sententiam: Cujus sane rei non solum Triboniano, sed ipsis quoque Jureconsultis culpam tribuendam esse, non immerito quis arbitretur. Etiam in l. 32. §. 5. ff. de auro, arg. leg.

Neratius Proculum refert ita respondisse, a qua sententia nec ipse discedit. Ejusdem quoque sententiæ sunt *in l. 3. §. 5. ff. de A. vel A. Poss.*

Et hæcenus vidimus de iis, quos Pomponius nobis recensuit, diversarum sectarum affeclis. Quorum in vitas penitus inquirere, nostrum nunc non est negotium, neque adeo operæ precium foret, aliorum compilate scrinia, quippe cum hæc jam pridem iis, qui seorsim Juris Jurisconsultorumque historiam sibi scribendam sumpserunt, operose fatis petractata sint. Ad eos nunc progredimur Jurisconsultos, quos Pomponius prætervectus, ex Digestorum tamen volumine sat nobis cogniti sunt.

C A P. V.

Disquiritur de reliquis, ac posterioris imprimis ævi Jurisconsultis, an & illi sectas foverint.

SUBSISTIT in Juliano ac Neratio Prisco Pomponius, forte, quod subsecutis temporibus non pari ardore diversæ factiones fuerint excultæ, aut etiam, quod eorum, qui suæ ætati proximiores erant, famæ ad declinandam invidiam

vidiam pepercerit. De quo tamen deinceps paullo curatius disquiramus, ubi primo eorum in sectam, qui eadem ætate cum illis, quos nominavit Pomponius, vixerunt, investigaverimus. Multo autem fœcundior semper schola Proculejana fuit quam Sabini, ex hac potissimum, ut arbitror, causa, quod Jurisconsulti maximam partem tunc temporis Philosophiæ Stoicæ essent addicti. *Vid. Cujac. Observ. lib. 2. cap. 13. Paganin. Gaudant. in libell. de philosophia Romanor. de qua Jurisconsultorum Stoica philosophia tractatum promisit Galvanus de usufruct. c. 1.* Præ cæteris vero hanc excoluere Proculejani, ut jam superius demonstratum nobis.

Celebris imprimis Proculi sectator fuit ATTILICINVS, cujus non alia nisi ex jure nostro notitia: Non tamen minorum gentium fuisse Jurisconsultum, patet inde, quod *Imp. §. 1. Inst. de heredib. instit.* ejus usus fuerit auctoritate. Fuisse autem Procuro familiarem, docet nos *l. 17. ff. de pact. dotalib.* ubi eum per epistolam consulit, cujus principium est, *Attilicinus Procuro suo salutem.* Hinc & sæpiuscule Procuro conjungitur, quod scil. in eadem fuerint sententia. *Vid. l. 22. §. 9. ff. de recept. & quia arbitr. l. 17. ff. de pecul.* Postea cum Nerva quoque filio amicitiam coluit,

luit, cum quo sæpe respondit & eandem fovit sententiam. Sic in l. 7. ff. de condict. causa dat. caus. non secut. Nerva & Attilicinus simul respondent: Idem scribunt in l. 45. §. 7. ff. mandati: Et Ulpianus in l. 4. §. 8. ff. de dol. mal. & met. except. Extat, ait, Nervæ & Attilicini sententia existimantium. Valens in l. 19. ff. de legat. 3. Nerva & Attilicinus recte putaverunt. Paulus quoque in l. 19. ff. de liberat. leg. eorum refert consensum. Nec non Neratius Proculum & Attilicium existimasse ait, secundum Ulpian. l. 5. §. 1. ff. de serv. præd. rust.

Pariter etiam ARISTO Proculi adhæsit scholæ, eamque temporibus Trajani illustrem reddidit: Laudatur prolixè a Plinio lib. 8. ep. 12. Gellio N. A. lib. 11. cap. 18.

Habuit e Schola Proculejana familiarissimum Priscum Neratium. Unde sæpius reperias in fffis, Neratium Priscum & Aristonem in eadem fuisse sententia. Hinc & Neratius in l. 58. ff. de pact. Aristonis sententiam refert & probat. Et Papinianus in l. 5. ff. si a parente quis manumiss. D. Trajanum memorat, aliquando ex consilio Neratii Prisci & Aristonis respondisse. Sæpius quoque literas invicem commutasse reperio. Ita Ulpian. in l. 19. §. 2. ff. locat. meminit epistolæ

stolæ Neratii ad Aristonem. Et in l. 3. pr. ff. que res pignor. vel hypoth. Aristo Neratio Prisco scripsit: Contrariam Pegaso aliquando sententiam fovisse legitur in l. 19. de hered. instituend. Ab hac vero me sententia non dimovet auctoritas Pomponii, qui in l. 40. ff. de receptis refert, *Aristonem dicere, se Cassium audiuisse dicentem &c.* unde quis colligat, Cassianæ potius hunc sectæ addictum fuisse: Sed constat, cum Jurisconsulti publice profiterentur, sæpius eos a diversæ scholæ sectatoribus fuisse frequentatos; Id tamen non officiebat, quo minus uni præcipue se manciparent. Ostendit nobis hoc diserte in La-beone Pompon. de O. I. l. 2. §. 27. Post hunc, inquit, *maximæ auctoritatis fuerunt Attejus Capito, qui Ofilium secutus est, & Antistius Labeo, qui omnes hosce audivit, institutus autem est a Trebatio.* Multo vero minus crediderim, hunc Aristonem illum esse, qui Julianum consuluit in l. 6. ff. de legat. præst. contra tabb. id quod putat Bertrand. in vit. Arist. Dicitur enim is *Salvius Aristo*, cum noster fuerit *Titus Aristo*; Nec Bertrandi conjectura locum habet, qui hæc verba *Salvius Aristo Juliano salutem*; ita transponenda censet: *Aristoni Salvius Julianus salutem*, cum nulla nos necessitas adigat, ut

eum

cum fuisse Aristonem, hunc Proculejanum, credamus.

Præter hosce & Ulpius Marcellus ex Proculi sectatoribus fuisse perhibetur: id quod observavit *Emund. Merill. obs. 1. cap. 28.* Quod tamen inter alia hoc adduxerit argumentum, quod ex hac schola fratrem quoque habuerit Neratium, ex errore quodam ortum videtur. *In l. quasitum 12. §. 43. ff. de instr. vel instr. leg.* Neratius quidem ad fratrem suum Marcellum scripsisse dicitur, sed an is fuerit hic noster, non levis occurrit dubitandi ratio. Crediderim enim, Marcellum istum, de quo dicta *l. 12.* fuisse potius Neratium illum Marcellum, qui cum Jumentio Celso Consul fuit, cujus mentio est *in l. 3. C. de serv. reipubl. manumitt.* & quem *Plin. lib. 3. epist. 8.* vocat *Virum Clarissimum.* Noster vero Jurisconsultus Ulpius Marcellus dictus fuit. Quam vero infensus Sabinianæ scholæ fuerit, satis ostendunt, quas in Julianum, quantum vis *ἀντιθέτου* suum, conscripsit, notæ, quæ plenæ sunt dissensionum vestigiis, quarum illustre exemplum adfert *Vlp. l. 12. §. 5. ff. de usufruct. & quemadmod.* Hinc, cum confirmare aliquid vult Ulpianus, binos hos etiam in eo consentire ait, ut *in l. 27. §. 3. ff. ad L. Aquil. Julianus ait, & est ve-*

risimum, cum & Marcellus consentit: Et in l. 2. §. fin. ff. de negot. gest. Nos autem secundum Julianum probavimus, qua sententia habet rationem, & a Marcello apud Julianum probatur. add. l. 10. pr. ff. si quis omissa causa. Vnde patet, quam insignitar aberrarit Bertrand. in vit. cap. 1. p. 72. ubi scribit, cum Cassianæ scholæ fuisse addictum, idque tum ex scriptis ejus liquido apparere, tum, quod Julianum Cassianum appellet suum in l. 85. ff. de condit. & demonstrat. Sed nihil minus quam Sabinianam sectam redolent scripta ejus, & in illa all. l. 85. ff. de condit & demonstrat. nusquam Juliani mentio est, quin ipsa lex Scævolaë est, in sequenti autem l. 86. Macianus, non Marcellus, Julianum vocat suum.

TITVS quoque GAIVS ex hac fuisse schola videtur: Stoicæ enim doctrinæ addictior fuit, atque idcirco de originibus vocum, in quibus Stoicorum prima ponebatur cura, conscripsit libellum, laudatum Gell. lib. 11. Noct. Att. cap. 17. Quin & naturam pro Deo accepisse in l. 28. ff. de usufruct. observatur quibusdam. Manat & illud ex Stoicorum principiis, quod in l. 28. ff. de usufruct. foetus in fructu esse, asserit. Vid. Plutarch. de placit. philos. lib. 5. c. 15. Sed non opus erit, ut tam alte rem arcessamus: Suo se forex pro-
dit

dit indicio in l. 57. ff. de maniff. test. ubi ita. Sane sunt quidam, qui, cum heres locuples existeret, tale esse crediderunt, quale si ipse testatur adauctus postea facultatibus decessisset: Sed mihi traditum est, hoc jure nos uti, ut ad rem non pertineat, locuples an egens heres exstiterit, sed quarum facultatum testator decesserit: Quam sententiam Iulianus a deo sequitur, ut existimet, ne cum quidem libertatem consecutum, quem is, qui solvendo non esset, ita liberum esse jusisset, cum as alienum solutum erit, Stichus liber esto. Sed hoc non est consequens Sabini & Cassii sententia, quam & ipse sequi videtur. Satis ostendit ibi animum suum a schola Sabiniana alienum. Sed non possum non hic iterum insignem Bertrandi oscitantiam notare, qui Cajum ait notas ad libb. ff. ar. Juliani scripsisse. Quod si ita esset, sane & hinc argumentum peteremus, sectæ eum Proculejanæ fuisse. Cæterum errore lapsus est; nam Leges, quas eam in rem adduxit, notarum Scævola in Julianum Marcellumque meminerunt.

Proculejanis quoque VRSEIVM FEROCEM accenset Bertrand. in vit. ej. motus per l. 27. §. 1. ff. ad L. Aquil. ubi Ulpian. ita: Proculum existimasse Vrsejus refert. Idcirco postea Julianus, ut diversæ familiæ sectator, notas

ad eum conscripsit liberis IV, quos in indice recensitos legimus. Et secundus allegatur in inscriptione *l. 48. ff. de jur. dot.* Observare adhuc liceat, quod *l. 1. §. 10. ff. quarum rerum act. datur.* sine dubio emendanda videatur: ibi enim ita: *non Cassius existimasse Vrsejum refert*: Cum tamen Vrsejus post Cassium vixerit, uti facile apparet ex *l. 10. §. 5. ff. quibus mod. usufruct. amitt.* ubi Vrsejus Cassii auctoritate usus: adeoque *in d. l. 1. quar. rer. act. non detur.* ita legendum: *Cassium existimasse Vrsejus refert.*

Haec de Proculejanis, nunc de Sabinianis videndum, an & praeter eos, quos recensuit Pomponius, alii nonnulli iis sine adjungendi. Fuisse autem inter eos & Q. Cervidium Scævolam arbitramur, celebrem imprimis Jureconsultum, Severi ac Papiniani præceptorem, *Lamprid. in vit. Severi.* qui prudentissimi encomio ornatur *in l. 3. C. Theod. de testam.* Vestigia autem, ex quibus colligas, eum fuisse Sabinianis addictum, sunt *in l. 39. §. 1. ff. de negot. gest.* ubi Paulus, *Scævola noster ait, putare se, quod Sabinus scribit, &c.* Itemque *in l. 93. §. fin. ff. de solut. & liberat.* ubi ipse diserte sententiam Sabini contra Proculum dissentientem amplectitur.

Præter hunc & SEXTVS CÆCILIVS AFRICANVS Sabini scholam secutus. Hunc enim Juliani discipulum fuisse, putat *Accus suis in l. 16. ff. de pec. leg. & l. 21. de fidejussoribus*, id quod a veritate non adeo dissentaneum videri cuiquam posset, inspicienti *l. 3. §. 4. ff. de agnoscend. lib.* ubi Julianus Sexto Cæcilio Africano respondisse dicitur, cui *add. l. 38. pr. ff. de condict. indebit. l. 45. ff. de act. empt. l. 38. §. 4. ff. de solut. & lib.*

Jungimus hisce & TERENCEM CLEMENTEM, quem Juliano imprimis carum fuisse, patet ex *l. 6. ff. de vulg. & pup. subsist.* cui adde *l. 24. ff. qui & a quibus manumiss.* Juliani quoque auctoritate suam confirmat sententiam in *l. 31. ff. eod.*

Huc referendus & MINICIVS NATALIS, ad quem Trajanus aliquando rescripsisse legitur in *l. 9. ff. de feriis.* Fuisse autem Sabinianum, ostendit Bertrandus ex *l. 6. §. 4. ff. de act. empt.* ubi Sabinum respondentem refert adde *l. 11. §. 15. ff. eod.*

Nec non & VINDIVS Sabinianis annumerandus, siquidem ex hac schola familiarem habuit Mæcianum, ut patet ex *l. 32. §. 4. ff. ad L. Falcid.* ubi Mæcianus eum vocat *suum.*

Egimus hæctenus de iis Jureconsultis, qui

a Pomponio vel enumerati vel neglecti, omnes tamen ante ejus tempora vixerunt. Iam porro inspiciamus & posterioris ævi Jureconsultos, nobilem imprimis quadrigam illam, *Pomponium, Papinianum, Paulum & Ulpianum*, an & hi ipsi sectarum studio acti fuerint. Plerisque autem ita visum est, hæc Jureconsultorum sectas ad Antonini Pii saltem tempora continuasse, qui solida satis ratione inducti videntur, quod in eis, qui ad eam ætatem usque vixere, Jureconsultis Pomponius conquiescat. Verum enim vero, quantumvis non ausim asserere, pari ardore diversas hæc familias postea fuisse prorogatas, per tamen fit verisimile, hosce posterioris ævi Jureconsultos vel in aliam sectam magis se inclinasse, & si quidem non diserte id fuerint professi, occulta tamen æmulatione animos urgente tacitis dissidiis laborasse. Idcirco nec Pomponius, conquievisse hæc altercationes, meminit, quod certe facturus fuisset, si ante sua tempora iis renunciatum esset.

Tum etiam eorum, quos præterea nos adduximus, plerique ex eorum, quos Pomponius nominavit, schola prodierunt, quos idcirco plane eorum opiniones deseruisse, non facile credo. Lubens itaque largior, non
tanto

tanto amplius studio posteriores Jureconsultos hisce incubuisse sectis, fatendum tamen erit, non omnino eos ab his, quæ a Præceptoribus instillata, discedere potuisse. Quo fere redit & sententia *Gothofredi in manual. p. 28. & Merceri in conciliatore suo.* Sed merentur hæc paullo curatius pertractari. Ac principio quidem reperimus, nonnunquam Jureconsultos, relicta utriusque dissentientis familiæ opinione, media incessisse via, more scilicet Stoicorum, quibus erat familiare, μέσῃν ὁδὸν τέμνειν, unde eos erciscundos fuisse dictos, ait *Servius ad lib. 3. Æn. Virg.* Ita in quæstione illa de specificatione, post multos, inquit *Imperator Inst. de rer. div. §. 25. placuit media sententia existimantium,* quam & *Cajus amplectitur in l. 7. §. 7. ff. de acqu. rer. Dom.* Sic & *Paulus in l. 3. ff. si pars hered. petat. Prudentissime,* inquit, *Juris auctores medietatem quandam secuti: Idem in l. 7. ff. ut legator. ratione caveatur. Melius est, per mediocritatem causam dirimere.* Ac proinde etiam laborare nonnunquam reperias in componendis antiquiorum, quin & sui etiam seculi, Jureconsultorum controversiis, posteriores hosce: Quemadmodum *Pomponius in l. 26. ff. de Legat. 1.* *Sabini & Cassii* diversas opiniones ostendit, diversis conditioni-

bus locum habere, & utramvis posse subsistere: Pariter *Vlpianus in l. 15. §. 32. ff. de dam. infect.* Illud quaeritur, ex quo tempore damni ratio habeatur, utrum, ex quo in possessionem ventum est, an vero, ex quo Praetor decrevit. *Labeo: ex quo decretum, Sabinus: ex quo ventum in possessionem est: Ego puto, causa cognita modo hanc, modo illam sententiam probandam.* Notabilis ejusdem est *Vlpiani* compositio *in l. 14. §. 5. ff. de usu. & habitat.* ubi *Labeonis* primo sententiam de servo usufruario proponit, postea addit, *nec offendetur illa Sabini sententia*, easque invicem subtili ratione conciliat: Idem *Octavianum* cum *Labeone* in concordiam reducit *in l. 18. ff. de heredit. petit.* Ita & *Cajus in l. 7. §. 7. ff. de acqu. rer. dom.* controversiæ *Cassii & Sabini* cum *Proculo & Nerva* intercedit: *Proculum* cum *Cassio* conciliat *Paulus in l. 40. ff. de heredit. petit.* Aequè & *Pomponii & Juliani* dissidium composuit *Vlpianus in l. 7. ff. de dolo malo.* Meminit quoque *Justinianus in l. 10. de C. de adopt.* quaestionis inter *Papinianum & Paulum* agitatae, cui se *Martianus* adhibita distinctione interponit.

Præterea observandum, Inreconsultos posteriores, ab antiquiorum discordiis, quæ vel certo jure jam constituto, vel unanimi di-

diversarum sectarum consensu, tandem sopitæ essent, sibi temperasse, nec eas facile resuscitare voluisse: Idcirco in his etiam, non habita diversorum argumentorum, quæ a diversa sectarum parte stabant, ratione, eo unice spectabant, quod jam invaluerat: *Vid. Iohan. Mercer. in conciliatore suo.* Primo igitur quædam controversiæ ipsorum Jureconsultorum consensu intercedente compositæ erant: Quem consensum plerumque posteriores indicant hisce formulis, *pridem placuit; constat, convenit inter omnes, & similibus:* Observavit id *Hotoman. in illustr. quest. 28. f. 187. ex l. 46. pr. ff. de furtis,* ubi *Ulpianus, inter omnes, inquit, constat. Ad l. 38. §. 7. ff. de contrabend. emp. verissimum est, quod & constare videtur, l. 5. §. 6. ff. de injur. & fam. lib. queritur: an paterfamilias injuriam passus ex L. Cornelia injuriarum agere possit? & placuit, non posse, deque eare inter omnes constat. Pridem placuit in l. 3. §. 10. ff. de muner. & bon. l. 3. §. 2. ff. de jure fisci, l. 17. §. 1. de aqu. & aqu. pl. & infinitis aliis locis: Venulejus in l. 3. §. 1. de novat. fere autem convenit. Papinianus in l. 64. §. 4. ff. de eviction. qui unum jugerum pro indiviso solum habuit, tradidit, secundum omnium sententias non tantum domini-*

um transtulit. & *Cajus* in l. 141. §. 3. ff. de verb. obl. secundum omnium opinionem. *Vlpian.* in l. 1. §. 2. ff. de usufruct. accresc. Omnes auctores ad *Plautium* de hoc consenserunt: Quod *Bertrand.* in *Plaut.* pariter de consensu *Sabinianorum* & *Proculejanorum* intelligit. Similiter & *Paulus* in l. 28. §. 3. ff. de donat. inter vir. & uxor. apud *Plautium* placuit.

Deinde etiam nonnullæ veteriorum controversiæ certo jure jam constituto erant definitæ, quo pertinent hæ formulæ: *dubitatum sed obtinuit, hoc jure utimur, rescriptum est*: *Hermogen.* in l. ult. ff. pro legat, post magnas varietates obtinuit, qua formula utitur idem in l. 32. ff. de oblig. & Act. *Modestinus* in l. 4. ff. de captiv. & postlim. rev. varie tractatum: sed definitum tandem: *Vlpian.* in l. 68. pr. ff. de usufruct. Vetus fuit questio, sed *Bruti* sententia obtinuit. Idem in l. 24. ff. de acquir. hered. fuit questio & obtinuit. Idem in l. 1. §. 12. ff. si quis omiffa causa. Sane questio fuit, sed *Labeonis* sententia obtinet. add. l. 127. ff. de Legat. 1. l. 10. pr. ff. de usurpat & usucap. l. 5. §. 3. ff. de legat. prest. contra tabb. *Vlpianus* in l. 27. §. 1. ff. de recept. & qui arbitr. *Labeonis* sententia non utimur. Idem in l. 19. ff. de hered. Instit.

Aristonis sententiam Favolenus probat & Pomponius, & hoc jure utimur. Gajus in l. 43. §. 1. ff. ad L. Falcid. Magna dubitatio fuit, sed hoc jure utimur. Vlpianus in l. 4. ff. de Lege commissor. Sed jam decisa est questio, ut rescriptis Imp. Antonini & D. Severi declaratur: Idem in l. 12. ff. de Tutor. & Curatorib. dat. quamvis enim contra sit apud Celsum, & alios plerosque relatum, tamen D. Pius, itemque DD. Fratres sic rescripserunt. add. l. 3. ff. de minorib. l. 20. ff. eod. l. 6. §. ult. de inoffic. testam. l. 9. §. 3. ff. quod metus causa, &c.

Porro in dubia questione ut plurimum se referebant ad eam sententiam, a qua maximam partem stetisse antiquiores videbant: Hinc, cum opinioni suæ auctoritatem conciliare volunt, addunt, plerique putant, consentiunt, &c. *Vlpian. in l. 10. §. 2. ff. de pact. Julianus ita scribit, & alii plerique consentiunt. Cajus in l. 17. §. 4. ff. de testam. milit. plerisque placet. Africanus in l. 28. p. ff. ad SC. Trebell. non immerito dubitabatur, & plerisque placet. Paulus in l. 2. §. ff. de collat. bon. queritur, & plerique putant. Idem in l. 36. ff. de damn. infect. plerique dixerunt. in l. 2. §. 33. ff. ne quid in loco publ. scio tractatum, & plerique putant.*

In id generis igitur & similibus disputationibus, Jureconfulti posteriores seposita animorum opinionumque dissensione, hac plerumque via, quam modo designavi, incedebant, & in nullius scholam procliviores erant. Cæterum, quandoquidem luculenta satis disputandi materies adhuc subesset, dum & veterum controversiæ aliæ magnam partem indecisæ adhuc essent, & novæ inter eos subinde emergerent, etiam inter hosce posterioris ævi Jureconfultos in varias itum sententias, ac prout quisque Sabini vel Proculi principiis imbutus magis esset, tanto se magis vel in illius vel hujus opiniones inclinavit. Nec impedit, quo minus id credamus, quod Pomponium, Vlpianum, Paulum, Papinianum, modo Proculejanorum, modo Sabinorum auctoritate usos legamus, ita ut perinde ipsis fuisse, num hujus vel illius sententias tuerentur, inde quis colligat: Enimvero jam ab antiquioribus illud factitatum, ut nonnunquam ad contrariæ scholæ dogmata transirent, ita etiam, ut in quibusdam cum adversariis suis consentirent contra suæ scholæ asseclas, qua de re infra commodior agendi locus erit.

Vnde jam constat ex hisce argumentis, quæ in medium adduximus, & quorum si-
mul

mul infirmitatem declaravimus, minime colligendum definiendumque, posterioris ævi Jureconsultos nullam diversarum sectarum curam habuisse, quinimo nunc singulos hosce, scilicet Pomponium, Papinianum, Ulpianum & Paulum, excutiamus, & quasi sibi præcipue sectas quisque elegerit, dispiciamus.

C A P. VI.

Agitur de Pomponio, Papiniano, Paulo, & Ulpiano, quibus sectis quisque addictus fuisse videatur.

QUOD primo attinet Pomponium, sunt nonnulli, qui eum Sabinianis accensent: E quibus & *Bertrandus in vit. ejus* id nimis audenter affirmat. *Cujacius* sane hic valde dubius fuisse videtur, siquidem ad *l. 6. ff. comm. divid.* item ad *Pauli l. 54. Edict. p. 25.* eum diserte Sabinianum fuisse dicit; Attamen ad *l. 28. §. ult. ff. de judic.* eum Proculejanis adhæsisse sentit.

Nobis quidem illius scripta penitus paulo inspicientibus stat sententia, Proculejanam præcipue scholam secutum esse, cujus imprimis opinionibus delectari solet. Hinc
recte

recte putat Labeo contra Trebatium, inquit, in l. 21. ff. hered. instit. & in l. 22. §. 1. ff. quando dies legat. Labeonis definitio probanda: Proculi auctoritate utitur aliquoties in l. 16. §. 2. ff. de eviction. l. 10. §. 1. ff. solut. matrim. l. 12. pr. ff. de Legat. 1. l. 58. ff. de condit. & demonstr. l. 21. ff. de acqu. rer. dom. l. 21. ff. de Verb. Oblig. In l. 28. de acqu. rer. dom. Sabini & Proculi controversias attingit, & ad Proculi partes transit eumque probat; add. l. 16. §. 2. ff. de evictionibus. Attilicini quoque utitur auctoritate in l. 48. pr. ff. de Legat. 1. Et Pegasi distinctione l. 43. §. 2. ff. de legat. 2. & Celsi in l. 14. ff. de verb. obl. l. 29. p. ff. de escrit. Aristonem quoque sæpius testem laudat, ut in l. ult. ff. de acqu. vel com. hered. ubi integrum ex eo locum adfert l. 21. ad SC. Trebell. l. 26. ff. de solut. Et suam sententiam Aristonis opinioni conformat l. 72. ff. ad SC. Trebell. l. 4. ff. de operis libert. Rescriptum ejus recitat in l. 46. de manumiss. testam. add. l. 29. de statu lib. l. 20. de fideicom. libert. Neratium quoque Priscum sequitur in l. 8. §. 2. de liberat. leg. in l. 3. ff. pro suo: Neratius ita scripsit, idque verum puto. Neratium, Aristonem & Ofilium allegat conjunctim in l. 45. de legat. 1. Neratius & Aristo recte putant, l. 5. ff. de

de stat. lib. Et sic utique Proculejanorum sententias diserte probare solet: Sed cum Sabinianorum adfert, non æque cum emphasi quadam illos probare viderur, ut *in l. 6. de condit. & demonstr.* Sabinus quoque & Cassius senserunt, qua sententia admittenda est; Et cum Proculejanorum ipse, tanquam legisset, allegare solet sententias, Sabinianorum, tanquam ab aliis acceperit, citat, ut *in l. 6. de stip. servor. qua sententia & Cassii & Sabinii dicitur.* Ante vero, quam a Pomponio digredior, obiter monere libet, suspectam esse *l. 63. §. 9. ff. pro socio.* ubi ita legitur, & ait Julianus, Sextum Pomponium referre Sabinum respondentem. quod sine dubio ita emendandum: & ait Iulianum, Sextus Pomponius referre Sabinum: Nam Pomponium Julianus allegare non potuit, cum illum præcesserit; Pomponius autem & alibi allegat Julianum, ut *in l. 18. §. 5. ff. de damn. infect.* Igitur ex hisce, ut arbitror, Pomponium scholæ Proculejanæ magis deditum fuisse, apparebit, adeoque & familiarem habuit Gajum, quem jam superius Proculi asseclam fuisse probavimus: Hunc vero *in l. 39. ff. de stipulat. servor.* vocat suum: non sine ratione est, quod Gajus noster dixit.

Ad Papinianum venio, celeberrimæ fa-

E

ma

mæ Jureconsultum, & multis Impp. laudibus ornatum, quas cumulat *Cujac. in prefat. ad Jurispr. Papian.* Et quoniam ad hoc famæ fastigium enixus erat, ut cæteris omnibus palmam videtur præripuisse, idcirco non minorem sibi penes alios sui ævi Jureconsultos, Vlpianum puto ac Paulum, (nam hosce potius *συνχρόνως* illi fuisse, non discipulos, eleganter ostendit *Cujacius lib. 1. qu. Papin. p. m. 2.*) invidiam concitavit. Siquidem non temperarunt sibi ab eo perstringendo, quoties ejus esset copia. Diserte se aliquando ab ipso discedisse profiteretur *Paulus in l. 97. ff. de acquir. vel amitt. hered. Papinianus*, inquit, *putabat, repudiasse eum ex priorè hereditatem, &c. dicebam, non repudiare eum*: Durior adhuc in illum est *in l. 60. §. 4. ff. de ritu nupt.* Et ait *Papinianus, &c. Sed mihi hoc nequaquam placet, iniquum enim est, &c.* Nec civilius cum ipso egit *Vlpianus*, id quod satis ostendunt *l. 7. §. 7. ff. de minorib. l. 20. ff. eod. l. 13. §. 6. de hered. petit. l. 12. §. 42. ff. de instruct. vel instr. leg.* Atque ut *Luculentius* invidiam suam declararent, vterque notas in eum conscripsit, quibus illum in plerisque fugillarunt: unde & constitutio *Impp. Theodosii & Valentin. in l. unic. C. Theodos. de respons. prudent.* hisce notis omnis auctoritas abro-

abrogata: quam tamen postea illis restituit Justinianus, ut apparet ex *Constit. 1. de concept. Digest. §. 6.* quatenus scilicet Papinianum illustrarent ac interpretarentur: Idcirco & in ffrtis earum vestigia supersunt, ut *Ulpiani in l. 31. §. 2. ff. de neg. gest. Pauli in l. 1. §. 2. ff. de usur. & fructib. l. 9. de ann. legat.* quin ipse Paulus *in l. 13. §. 1. de rebus eorum qui sub tut.* Papiniani sententiam allegat, & subjungit: *ego autem notavi.*

Cum igitur ad hunc apicem evaserit Papinianus, credibile est, eum nulli certæ sectæ se penitus mancipasse, quin potius ex unaquaque adhibita judicii sui censura ea selegisse, quæ solidioribus videbantur niti principiis. Istud interim in confesso est, Sabinianas opiniones ipsi præ cæteris placuisse, imprimis, quoniam & Præceptorem una cum Severo postmodum Imperatore habuit Scævola, quem jam Sabini sectatorem fuisse demonstravimus. Sub hoc enim cum Severo fuisse professum Papinianum, scribit *Lamprid. in vit. Severi.* Idcirco amat etiam, Sabinianorum plerumque auctoritate suam tueri sententiam. Sic *in l. 4. ff. de servit.* suam firmaturus opinionem, *id & Sabinum respondisse Cassius retulit & sibi placere, ait.* Similiter suam Sabini sententiæ conformat *l.*

28. ff. comm. divid. add. l. 115. §. 2. ff. de Verb. Oblig. l. 37. §. 2. ff. de administ. tut. vel curator. Et voce merito Sabinum probat in l. 3. ff. quando ex facto tut. vel curat. Et in l. 71. §. 3. ff. de condit. Et demonstr. Cassium cum Cælio Sabino allegat in l. 72. §. 7. ff. eod. & Mæcianum æque Sabinianum allegat in l. 86. pr. ff. de acquir. vel amitt. hered. Juliani quoque sæpius utitur auctoritate, ut in l. 33. fin. ff. de usufr. Et quemadmodum. l. 62. in fin. de rei vind. l. 19. de dol. mal. l. 67. de heredib instit. l. 26. fin. si quis omiss. causa test. l. 43. de bon. libertor. & disertissime ostendit, quam sibi placeat Juliani sententia, in l. 18. §. 3. ff. de stip. servor. Iulianus scriptum reliquit, que sententia mihi videtur firmissima ratione subnixa. Diserte aliquando contrariæ scholæ sententias rejicit: in l. 67. §. 8. ff. de legat. 2. non est Neratii Prisci sententiæ nec constitutioni locus. Verum non opus, longius argumenta arcessere, ipse, quantum Sabino detulerit, satis ostendit in l. 6. ff. de servis export. Nobis aliquando placebat, ait, non alias ex vendito Et c. Sed in contrarium me vocat Sabini sententia, qui arbitratus est. Ecquod quæso illustrius testimonium desideres? Sola scilicet Sabini auctoritate permotus videtur, ut contrarium statueret.

At-

Atque hæc hæcætanus etiam de Papiniano; ad Paullum me converto & Ulpianum, quos inter fribuscula quædam intercessisse inde colliges, quod nec Ulpianus Paulli, nec Ulpiani Paullus, uspiam auctoritate usus reperitur: An id ex æmulatione factum, an aliunde odia extiterint, divinare non ausim. Neque dissimulat ipse Paullus, quippe in auditorio aliquando contrariam Ulpiano sententiam se defendisse, jactitat *in l. 43. ff. de act. empt.* Atque ita sub voce *quidam* plerumque Ulpianum refellere, observat *Cujac. lib. 3. quest. Paulli p. 72. ut in l. 8. usufruct. quemadmod. cav. l. 9. heredi §. si duor. ff. de condit. & demonstrat. l. pro emptore, §. si in diem. ff. pro empt. adde l. 3. §. 2. ff. mandat. l. 6. ff. de fideicomm. libert. l. 1. §. fin. de acquir. vel am. possess. In l. autem 40. ff. de reb. creditis,* non indicari Ulpianum, ut quidam arbitrantur, sed potius Papinianum, quippe qui in ea fuit sententia *l. debitor. ff. eod. cum Ulpianus cum Paulo consenserit, in l. rogasti. §. 1. eod. notat Cujac. l. cit.* Atque idcirco facile crediderim, magna inter hosce opinionum fuisse dissidia, quin etiam diversarum scholarum unumquemque sibi delegisse sequendas sententias. *Vid. Cujac. in not. ad animadvers. Robert. lib. 1. c. 17. p. 444. Alberic. Gentil.*

de nupt. lib. 5. cap. 10. p. 539. Quantumvis enim Cujat. in Paulli lib. 26. Edict. p. 2. Paulum inter eriscundos reponat per l. 3. si pars hered. pet. l. 7. ut legator. attamen eum in Sabini sententias fuisse proniorem, haud adeo infirmis argumentis liceat colligere. Principio enim cum a Labeonis schola divortium meditaretur, ejus scripta notis confutanda sibi sumpsit: Id quod exsecutus est in epitome, qua Labeonis ~~scripsit~~ libros contraxit. In quibus saepius diserte Labeonis sententiae adversatur, eamque oppugnat, Vid. l. 79. ff. de R. V. l. ult. si servit. vindic. l. 53. §. 1. de act. empt. vend. l. ult. locat. cond. l. 5. de instruct. vel instrum. leg. l. 91. de furt. l. 28. de capt. & postlim. rev. &c. in quarum plerisque ~~Aliphan-~~ odium suum in Labeonem proficitur his verbis, *Minime, Imo contra.* Quin praeter Labeonem quoque Neratium Proculejanum notis suis reprehendit, editis ad eum libris IV, quarum notarum meminit l. 63. ff. de donat. inter. vir. & uxor. Atque ita e contrario plerumque Sabini sententiam diserte sequitur, ut l. 3. §. 3. ff. de acquir. vel am. possess. in l. 10. ff. de hered. instit. expeditum est, quod Sabinus scribit, l. 50. pr. de legat. iii. plerumque sentiendum, quod Sabinus ait, in l. 9. ff. quae in fraud. credit. verior est Sabini senten-

tia. Quinimo diserte Juliano quantum tribuat, ostendit in l. 43. ff. de act. empt. ubi is qui consulebat ita: *Ego cum meminissem, & Julianum in ea sententia esse, & c. quero, qua sententia vera est: Respondit Paulus, Semper probavi Juliani sententiam.* Hoc vero omnium maxime hanc mihi sententiam de Paulo adfirmat, quod & ipse Præceptore Scævola Sabiniano illo usus videtur, eumque imprimis magnificisse, quod inde liceat intelligere, quod multoties Scævola suam appellitet. Sic in l. 24. §. 2. ff. de minorib. Scævola nostro visum est; in l. 38. §. 3. de vulg. & pupill. substit. Q. Cervidius Scævola noster dicebat; in l. 6. §. 2. de reb. auct. jud. possid. Scævola noster ait; l. 27. §. 2. de pactis: *hec & Scævola nostro placuerunt. add. l. 32. ff. de excusat. l. 56. ff. de jur. tot.* Atque hunc Scævola frequentasse Paulum, apparet ex l. 19. ff. de lib. & postb. ubi se eum disputantem audivisse innuit his verbis: *Scævola respondit, non valere, & in disputando adjiciebat, ideo non valere, & c.*

Denique & paucis de Vlpiano videamus, quem, siquidem jam de Paulo res liquida sit, fuisse Sabinianæ sectæ, facilius dignoscere licebit, cum contrariæ sine dubio scholæ dogmata eum fovisse existimemus. Vti igitur

Paullus Labeonis, ita hic Sabini scripta notis perstrinxit, ad eaque scripsit libb. LI. quos perperam nonnulli credidere Fabio Sabino illi, quem *Lampridius* inter Papiniani discipulos recenset, inscriptos fuisse, atque idcirco ad Sabinum dictos. Quo nomine vapulat quoque *Antonio Mercatori in not. ad Robert. lib. 1. cap. 14. Joan. Robert.* Trivialis error hic fuit, primum notatus *Antonio Augustin. emend. lib. 2. cap. 6.* Hisce igitur notis satis ostendit animum suum a schola Sabiniana alienum. Itaque nonnunquam cum Sabini sententiam recipere coactus est, ita frigide eam admittit: ut in *l. 71. §. 9. ff. de acquir. vel amitt. hered. magis est, ut putem, istic sententiam Sabini accipiendam.* Qui quæso quam illudit Sabino in *l. 11. de in diem addict. fundum in diem addici iterum non posse, qui semel addictus fuit, asserenti, quod prioris fiat confestim emptoris: scilicet* (superbe satis addit *Vlpianus*) *quasi non videatur melior conditio allata, quia non secure: in l. 17. §. 5. de pres. verb. ait, nec recipienda est Sabini opinio.* Imprimis hanc in rem notari meretur *l. 12. C. de condict. indebit.* ubi in quæstione, de qua cum Papiniano decertabat, *Proculæjanæ* scholæ auctores, *Celsum* & *Mercellum*, ad partes suas vocat, sibi que consonantes

tes refert, cum Papinianus Sabinianorum auctoritate uteretur.

Hæc sunt, quæ de plerisque Jureconsultorum hæresibus, & quibus addicti sectis fuerint, huc congerere per temporis ac instituti rationem licuit: Nunc, quæ reliqua sunt, persequamur.

C A P. VII.

De Veterum Jureconsultorum, diversas sectas sequentium, indole diversa, eorumque modestia.

DE eruditione veterum Jureconsultorum, ac peculiari cujusvis scribendi genere, non inerudita quædam observavit *Angel. Politian. lib. 5. epist.* Nos imprimis in discernenda diversarum scholarum indole operam nostram collocabimus. Cujus quidem rei jam tum fundamenta jecimus, quando superius de diverso eorum ingenio, qui harum familiarum fuerunt Principes, differuimus: Ita scilicet Attejus Capito, cum Labeoni obniteretur, veterum Jureconsultorum sententiis plerumque inhæsit, cum Labeo sua ingenii fiducia pleraque innovare conaretur *l. 2. §. 47. ff. de O. I.* Hinc factum, ut, qui ex Atteii

schola prodierunt, Sabiniani & Cassiani, magis etiam ad opiniones veterum deflecterent, quam factum a Proculejanis. Indicat id l. 6. ff. de condict. ob turp. caus. Perpetuo Sabinus veterum probat sententiam existentium, &c. Conf. l. 27. §. 21. ff. ad L. Aqu. l. 51. §. 1. ff. eod. l. 12. de auctorit. tutt. l. non omnium ff. de legib. Vid. Merillium Obs. lib. 1. cap. 9. cum contra Proculejani novis plerumque sententiis, suisque figmentis, delectabantur, quod perspicue cernere est in Aristone, de quo Jureconsultus in l. 1. §. 9. ad L. Falcid. Veteres, inquit, estimandum totum usum fructum putabant, & ita constituendum, quantum sit in legato, sed Ariston a veterum opinione recessit. Imprimis autem causam dissidii inter hasce familias dedisse diversam, quam sequebantur, philosophandi rationem, probabile videtur: Siquidem Sabiniani non adeo philosophorum sententiis se mancipabant, ut Proculejani, quibus Stoica præcipue philosophia in deliciis erat. Hanc enim jam a Labeone per manus sibi traditam summo studio excoluisse eos, ostendit Em. Merill. Observ. lib. 1. cap. 14. & seqq. quod jam supra attigimus.

Inde est, quod Proculejani Arithmeticam proportionem, Geometricam vero Sabiniani

ani sequebantur, illi scilicet more Stoicorum. *Vid. l. 50. ff. de Leg. 1. l. 13. de lib. & postb. l. 23. C. de legib. l. 21. C. de furtis. Conf. Merill. d. l. Observ.* quo ipso capite, ut & præcedentibus subsequenterque, multa quæ huc faciunt, congeffit. Quale & illud est, quod Sabiniani, naturalem rationem plerumque secuti, in iis casibus, qui rationi videbantur magis consentire: uti in illa de specificatione controversia in *l. 7. §. 7. ff. de A. R. D.* ibi: *magis naturalem rationem evincere: Cujus & illustre exemplum est in l. 65. §. 3. ff. de legat. 3.* ubi Marcellus ex sententia Sabinianorum (hoc enim sub vocule *alii* indicat) pronunciat de ornatricibus legatis, *quia humana natura magis id esset congruum.* In vocum etymologiis & ambiguitatibus curiosiores erant Proculejani, quam Sabiniani: ita, ut nonnquam inde argumenta duxerint: ut ex Labeone refert in *l. 77. ff. de contrab. empt. Iavolenus, si lapis non ceditur, non ibi sunt Lapidicini.* Sic ex vocis *possidere* accurata contemplatione negat Labeo, si plures sint in fundo, qui ignorent, quotam quisque partem possideat, *eos mera subtilitate possidere, in l. 32. §. 2. ff. de usurpat. add. l. 20. ff. de reb. cred. Vid. Phil. Jacob. Maussacum in dissert. crit.*

*crit. Harpocratiōni annex. Ioannem Bello-
num de arg. leg. cap. 1.*

A qua subtilitate Sabiniani erant alienio-
res, quippe qui potius rem ipsam pertracta-
bant, & quantum licebat, æquiores ample-
ctebantur sententias. Ostendit id exem-
plum Pauli in l. 20. §. 2. ff. de serv. præd. urb.
si sublatum, inquit, adificium sit, ex quo stil-
licidium cadit, vel eadem specie & qualitate
reponatur; utilitas exigit, ut idem intelliga-
tur, nam alioquin, si quis strictius interprete-
tur, aliud est, quod sequenti loco ponitur.
Conf. l. 51. fin. ad L. Aquil. Imprimis vero l. 13.
ff. de lib. & posth. ubi Iulianus: quamvis sub-
tili regula iuris conveniebat, ruptum fieri te-
stamentum, tamen ad huiusmodi sententiam
humanitate suggerente decursum est. & l. 25.
ff. de donat. Quæ est Javoleni, quantum
ad iuris subtilitatem accipientis facta, sed be-
nignius est, &c. Sic & Scævola: benigna
interpretatione placet, in l. 67. ad SC. Trebell.
& imprimis Iuliani humanitas toties laudata
reperitur Ulpiano, ut in colligendis exem-
plis operam consumere tædeat. Quantum-
vis tamen meminerim, & Sabini scrupulosita-
tem aliquando notatam ab Imp. §. 36. In-
stit. de Legat. Essent quidem multa hic ac-
curatius evolvenda, sed cum id nec temporis
nec

nec instituti nostri ratio nunc permittat, fraudi non erit, hæc levi saltem brachio attigisse, quæ uberius aliquando, cum ocium erit, illustrandi animus est.

Progredior nunc ad alteram capitis hujus partem, modestiam nimirum veterum Jureconsultorum, tam eorum, qua in confundendis adversariorum sententiis usi, quam qua suis etiam erroribus, agnita veriori opinione, sine ulla pervicacia renunciarunt. Exemplo sane esse meretur insignis illa modestia, quando contrarias opiniones impugnant, quam pereleganti oratione celebrat magni nominis Jureconsultus *Anth. Matthæi de modest. veter. Jureconsult. Falsum id esse dicunt, quod ille ajat, l. 49. §. 2. ff. de legat. 2. non esse verum, l. 3. §. 3. ff. de A. vel A. P. sibi magis placere, l. 12. §. 1. de aqua & aqua pluv. commodius dici, l. 4. §. 7. ff. de usurpat. & usucap. Ego contra, mihi videtur, nos & hic opinamur, l. 3. ff. de rivis. Ego proclivior sum, l. 11. §. 15. ff. de leg. 3. vereor ne non ita sit, l. 59. §. 1. ff. de jure dot. Vereor ne possit ita esse, l. 45. §. 5. ff. de Ritu nupt. ad l. 67. ff. eod. Conf. Duaren. 2. disp. 11. Quin ipsorum divisæ hujus familiæ Principum, Atteii Capitonis & Antistii Labeonis, illustre exemplum est. Quamvis enim & ingeniis & sententiis essent dif-*

diffimilimis, non tamen Labeonis nomini
 ac famæ derogare quicquam voluit Attejus,
 quippe cum in epistola apud *Gell. lib.*
13. cap. 12. Labeonem laudet ut *Legum juris-*
que apprime doctum. Scilicet ita veteres il-
 li laudabili ac honesta æmulatione se invicem
 excitabant, non, quo alium supplantarent,
 aut honori ac famæ ejus, quoquo modo pos-
 sent, irent obstructum, multo minius ne-
 scio qua bile perciti acrius, quam decebat, ani-
 mum humanitate imbutum in antagonistas
 in veherentur, sed solæ literæ, sola ipsis stu-
 dia, meta ac carceres erant, in quibus, ceu pa-
 tentissimo stadio, æmulationis ardor contine-
 batur. Plane ut de Hortensio, æmulo suo,
 scribit in *Bruto 1. Cicero: Dolebam (scil. mor-*
te Hortensii) quod non adversarium aut ob-
trectatorem laudum mearum, sed socium po-
tius & consortem gloriosi laboris, amiseram;
Et enim, si in leviorum artium studiis prodi-
tum memoria est, Poëtas nobiles equalium Poë-
tarum morte doluisse, quo tandem animo in-
teritum ejus ferre debui, cum quo certare glo-
riosius erat, quam omnino non adversarium
habere, cum presertim non modo nunquam
sit aut illius a me cursus impeditus, aut ab il-
lo meus; sed contra semper alter ab altero ad-
jutus, & communicando & monendo & fa-
ven-

vendo. Etſi autem jureconſulti illi veteres nonnunquam humanæ fragilitatis culpa alios quosdam ſugillaſſe, non diffiteamur, id tamen obſcure plerumque factum, & εἰρωνικῶς, non tamen impudenter adeo, ut modeltiæ penitus fines excedant. Exempla ejus rei lubet quædam ſubjungere. *Paulus in l. 9. ff. in quibus caſis ping. vel hypot.* Nervam ſcribit deriſum, qui per fenestram monſtraverat ſervos ob penſionem detentos liberari poſſe. Quod tamen non inſultando, ſed argumentando factum fuiſſe, putat *Cujac. obſerv. 17. cap. 39.* Mutii illa in Scævolaſſe objurgatio *in l. 2. §. 43. ff. de O. I. familiaritatis potius, quam inſenſi animi indicium eſſe videtur.* Sed *Alciatus lib. 4. parerg. cap. 1.* Scævolaſſe putat a Claudio rideri *in l. 109. ff. de condit. & demonſtr.* ubi Claudius notat ad reſponſum Scævola: *Magno ingenio reſpondit Scævola de jure aperto, cum poteſt dubitari, an in propoſito condicio eſſet.* Nec ironia caret illa *Ulpiani in l. 3. §. 2. ff. de admin. & pericul. tut.* elegans & aſtuta formula: *Blandiuntur enim ſibi, qui putant, honorarios tutores eo nomine non teneri: tenentur enim ſecundum ea, que ſupra oſtendimus.* *Paullus in l. 38. §. ult. ff. de A. vel A. P. Q.* Mucii ſilentium vocat *in-eptiſſimum.* Idem videtur & Marcelli notas in Ju-

in Julianum reprehendisse in l. 82. ff. de Legat. 2. Calumniosa enim illa annotatio est, posse legari servo, &c. Utuntur nonnunquam in refutandis perstringendisque sententiis hisce vocibus, perabsurdum, inconditum, incivile est. Vid. l. 17. §. 22. de iniuriis, l. 86. de solut. l. 95. §. 2. de fidejussor. l. 8. §. 7. de precario, l. 4. §. 3. de statu lib. l. 15. de manumiss. vind. l. 63. ad L. Falcid. Iulianus in l. 30. ff. de lib. causa: *Ridiculum est arbitrari.* Ostendunt nonnunquam, adversariorum sententias parum auctoritatis habere propter illorum, qui eam tuebantur, contemptum: ut Proculus referente *Vlpian.* in l. 17. §. 4. ff. de adilit. edict. *Quod plerumque ab imprudentibus dici solet, non est verum.* Cujus notæ & illud Paulli est in l. 56. ff. de evict. non tamen, ut vulgus opinatur, etiam satisfacere debet, &c. E contrario suæ scholæ auctores honestiori nomine indigebant: *Papinianus* in l. 54. pr. ff. mandat. *Placuit, inquit, prudentioribus, affectus rationem in bonæ fidei judiciis habendam, & Vlpian.* in l. 6. §. 2. ff. ad municipal. *Viris prudentibus placuit, duobus locis posse aliquem domicilium habere.* Nonnunquam, cum displicet contraria sententia, humanitatem obtendunt, & sententiam, a qua discedunt,

ut

ut duriores incusant. Sic *Vlpianus in l. 14. §. 9. ff. quod met. causa* Labeonis primo exponit sententiam, tum addit: *Quod cum durum videbatur, ita temperandum est. Paulus in l. 19. §. 2. ff. comm. divid.* Durius ait *Pomponius, communi dividundo vel pro socio agi posse.* Similiter *Papinianus in l. 87. ff. de leg. 1. Durissima sententia est existimantium, denegandam filio legati petitionem, si patris abstinerit hereditate.* Quemadmodum idem *in l. 2. §. 1. ff. de custod. & exhib. reor. sed hac interpretatio perdura, per nimirum severa.* In cæteris tamen omnibus excellit imprimis acutissima *Celsi* sugillatio, cui perquam familiare, sententiis aliorum illudere, ac se iisdem velut in contemptum oblectare: Ita enim *Proculi* ipsius, cujus tamen sequebatur scholam, sententias eleganter aliquando derisisse, scribit *Vlpianus in l. 10. ff. de negot. gest.* Idem aliquando durius in *Domitium Labeonem* legitur invecus *in l. 27. ff. qui testam. facere poss.* Cum enim rogasset *Labeo*, an testium numero habendus esset is, qui, cum rogatus esset ad testamentum scribendum, idem quoque, cum tabb. scripsisset, signasset? Respondit *Celsus: aut non intelligo, quid sit, de quo me queris, aut valde stulta est consultatio tua. Plus enim quam ridicu-*

lum est, dubitare, &c. Sic in l. 67. §. 2. ff. de furt. quid tam ridiculum est. Et in l. 59. §. 1. quidam putant, &c. quod totum ineptum & vitiosum est. in l. 27. ff. de usurpat. Celsus errare eos ait. Et sane videtur hic Celsus non adeo partium studiis addictus fuisse, quin imo liberrima voluntate in utraque versatus hæresi, & quæ sibi ad palatum fuere, nullo habito sectæ suæ respectu, selegisse. Inde sæpius Sabinum secutus legitur, ut in l. 9. de servitut. l. 9. si servit. vindic. l. 6. de condict. ob turp. causam. Illud quoque ad modestiam eorum referendum videtur, quod, cum nonnunquam adversariæ scholæ sententiam perstringunt, nominibus tamen eorum ad declinandam invidiam soleant parcere. Plerumque eos sub voculis, quidam, alii, indicare consueverunt. Vid. Bertrand. in Paullop. 102. Sic Marcellus in l. 56. pr. ff. ad L. Falcid. Plerique putant, quod tunc, &c. Ego dubito, quoniam, &c. Notat hic Sabinianos, ut colligere est ex l. 83. ff. eod. Ita & Julianus in l. 21. ff. de mort. causa donat. & Cajus in l. 57. pr. ff. de manumiss. test. Sane sunt quidam, &c. Sed mihi traditum est. Idem in l. 18. §. 1. ff. commod. scriptum quidem apud quosdam invenio, quasi dolui tantum prestare debeas, sed videndum, ne & cul-

pa sit prestanda. add. l. 25. §. 1. ff. que in fraud. credit. l. 49. §. 1. ff. de fidejussorib. l. 73. de solut. l. 32. ff. de furt. &c.

Præterea, ut supra notavimus, manifesta satis & conspicua in hoc quoque est veterum Jureconsultorum modestia, quod non ita nec certæ alicujus sectæ opinionibus, nec suis quoque peculiaribus sententiis, inhæserint, ut nonnunquam ab iis discedere fas sibi duxerint. Magna sane, quod non diffitendum, erat penes eos Præceptorum veneratio, quod luculenter ex hisce exemplis patebit: *Julianus in l. 5. ff. de manumiss. vind. An apud se manumittere possit is, qui consilium præbeat, sæpe quesitum est: Ego cum meminissem, Javolenum, Præceptorem meum, in Africa servos suos manumisisse, cum consilium præberet, exemplum ejus secutus sum. Caji hac in parte religionem probat. l. 57. ff. de manumiss. test. Sunt quidam, inquit, qui sic crediderunt, &c. Sed mihi traditum est, hoc jure nos uti. De eodem testis est l. 32. ff. de damn. infect. Est & plane, inquit, nostrorum Præceptorum hac sententia, ut credamus, inutilem esse damni infecti stipulationem. Quantum Cassius Sabini, Præceptoris sui, auctoritati tribuerit, satis ostendit l. 19. ff. de recept. & qui arbitr. recep. Eodem modo quoque ac-*

cipio Paulum in l. 38. ff. de donat. inter vir.
 & uxor. Quidam & Nerva sic putant:
 quam sententiam veram accepi. Et iterum
 eundem in l. 27. §. 1. ff. de pact. ubi, contra
 quam quidam putant, ait, se didicisse, pro-
 desse fidejussori exceptionem. & in l. 15. ff. de
 negoc. gest. hoc & ego verius esse didici. adde l.
 20. ff. de jure dot. Terent. Clem. in l. 5. de op.
 servor. hoc & ego didici, & Iulianus existi-
 mat. Scævola in l. 48. §. 1. ff. de vulg. & pup.
 substit. nos didicimus. Vlpian. in l. 1. §. 25.
 ff. de vi & vi armat. Proculum didici dicere.
 Id circo ille, qui consulebat Iavolen. in l. 28.
 ff. de reb. aut. jud. poss. cum causam suam ex-
 posuisset; Me, inquit, illud maxime movet,
 quod Præceptoribus tuis placet, unum esse te-
 stamentum.

Quamvis hæc ita se habeant, ab anteces-
 sorum tamen suorum sententiis sæpius defle-
 xisse, imo interdum & contrariam scholam
 secutos, constat. Sic in l. 1. ff. de act. rer.
 amot. Paulus ait: Rerum amotarum judici-
 um introductum est adversus eam, qua uxor
 fuit, quia non placuit, cum ea furti agere pos-
 se, quibusdam existimantibus, ne quidem
 furtum eam facere, ut Nerva, Cassio, aliis-
 que, ut Sabino & Proculo, furtum quidem
 eam facere; sed furti non esse actionem. Cu-
 jac.

jac. quidem ad *Instit. tit. de rer. div.* hic permutatas ait esse Jureconsultorum familias: Verum enimvero cum id & aliis exemplis demonstraretur, ita sæpius contrariæ scholæ sententiam Jureconsultos fuisse amplexos, non est, quod hic mutemus, quemadmodum eam in rem allegat *Gothofred. in d. l. 1. de act. rer. am. exemplum l. 11. ff. de jurisdict.* Inde fit, ut diversæ scholæ sæpius etiam conjungantur. *Vid. Merill. observ. lib. 1. cap. 14. ut Sabinus & Proculus in l. 14. ff. de condit. & demonstr. Sabinus & Cassius, Labeo & Proculus contra Nervam in l. 12. §. 1. de operis Servor. Sabinus & Pegasus in l. 4. pr. ff. de condit. ob turp. causam. Nerva, Sabinus, & Cassius contra Neratium in l. 57. ff. de contr. empt. Neratius & Sabinus in l. 17. §. fin. ff. solut. matrim. Cassius & Pegasus in l. 12. §. 2. ff. de usufruct. & quemadmodum. Cassius & Celsus l. 1. §. 3. de fluminibus. Iulianus & Proculus in l. 36. pr. de hered. petit. Celsus & Iulianus in l. 1. §. 3. de usufruct. accrescend. Iulianus Proculi opinionem secutus l. 6. §. 1. ff. de lib. & posth. Quantumvis præterea nonnunquam privatæ sibi sententiæ quidam tenaciores essent, ut Vlpian. in l. 3. §. fin. ff. uti possid. hoc nequaquam opinandum. Idem in l. 10. §. 14. que in*

fraud. credit. hoc certo certius est, & in l. 1. §. 1. ff. de leg. 3. constanter dicemus, in l. 10. §. 2. ff. de test. tut. habet disceptationem, & fortius dicendum. Paullus in l. 2. ff. ne quis eum qui in jus &c. Sed & fortius dicendum. Sæpius tamen etiam, ubi validiora in contrariam sententiam rationum momenta cernerent, in eam concedere non detrectarunt, quantumvis antea contrariam sententiam tenuissent: Elegans est exemplum Papiniani in l. 6. ff. de Serv. exportand. Idemque & in aliis, Juliano Scævola, Mæciano, &c. ostendunt probantque Cujacius 4. ad Afric. fol. 39. & Observ. lib. 2. cap. 37. Gotb. fred. ad l. 75. ff. de R. I. Denique generatim de harum scholarum indole pronunciat Petr. Frid. Mindan. in Tr. de possess. cap. 10. num. 9. Sabinianos longe fuisse modestiores Proculjanis, hosque interdum *παρὰ πρὸς ὄν* ad rixas proniores, quo nomine etiam Imp. in §. cum quis ex alieno. Inst. de R. D. Proculjanos, nimium a Sabinianis digressos, ad mediam viam revocat. Hactenus de indole ac modestia Jureconsultorum; Proximum est, ut & de vestigiis, quæ in Digestorum volumine Compilatorum incuria relicta dicuntur, agamus.

CAP. VIII.

De vestigiis dissentionum inter familias agitarum, quæ in Digestis relicta creduntur, ac de compositione earum.

Multorum pridem acerbis convitiis lacerata compilatorum, Triboniani imprimis, fama, indignisque modis habita, adeo, ut quorumvis, qui hisce seculis laureolam aliquam inter Jureconsultos aucupati sunt, intercalare carmen fere sit Triboniani incuria, negligentia, inscitia, impudentia. Non eum me esse satis memini, qui afflictam ejus ac prope conculcatam existimationem ab obtreptatorum calumniis vindicare queam: Quo in negotio non defuerunt quoque ævo nostro illustria quædam ingenia, quos operam collocasse non pœnituit, ut hac ratione temere nimis expositam quorundam ludibrio Jurisprudentiæ Justinianæ dignitatem omni opere tuerentur. Qua interim in re culpam Triboniano adscribant, strictim recenset *Iul. Pac. in meth. juris, lib. 2. pag. 25. & seqq. Hotomann. in anti-Tribon. cap. 9.* Inter cætera hæc fere sunt præcipua: 1. quod multa veterum Jureconsultorum loca non

fatis intellexerit, partim propter obscurum rotundumque eorum dicendi genus, partim propter multa in iis antiquitatis vestigia, partim etiam propter sigla & notas, quibus Jureconsultorum libri erant pleni: *Vid. Cujac. ad fragm. Vlpian. tit. 28. Observ. lib. 1. cap. 22. & alibi. Freigium in ep. 1. de concept. Digest. premissa paratit. Juris. Borcholt. in tit. de acquir. vel am. poss. cap. 8. num. 39. 2. Quod plurima de suo addere, Jureconsultorum sententias immutare, ac plane interpolare, non sit veritus. Eorum exempla passim liceat colligere in operibus Budæi, Cujacii, Hotomanni, aliorum. Sed insigniter hic industriam suam nuperrime ostentavit Iacobus VVissembach, Franeckeræ quondam Antecessor, in libell. quem emblemata Triboniani inscripsit. Tandem & illud vitio vertunt Triboniano, quod ffitas illas tot antinomias, tot Legum dissidiis, tot rationum pugnantis, nobis concinnaverit refertissimas.*

Quæ toleranda quidem fuisset quodammodo locordia, nisi eam altera multo magis funesta cumulasset impudentia, (loquor ore anti-Tribonianorum) quando compositis Digestis, ipsa Jureconsultorum scripta, unde Digesta confecerat, aboleri jussit. *Vid. Alciat. in l. apud Labeon. ff. de V. S. Decianum*

in Apolog. advers. Alciat. c. 7. ac Anton. Matthæi de via & ratione juris lib. 1. c. 1. Unde Iason ad l. 1. ff. de injust. rupto test. conqueritur, jus Romanorum in angustias a Triboniano detrusum, inde factum, ut in plurimis legum dissidiis componendis incassum laboremus, quod de integra Jureconsulti sententia & paucis lineolis iudicium ferre, admodum sit difficile. Atque hoc nomine præter alios in Tribonianum invehitur acerrimus ejusdem insectator, Anton. Matthæi, qui modos quoque omnes conciliandorum ἐναντιοφάνων rejicit in fundam. jur. disp. 19. Item in disp. peculiari de Antinomiis juris, ubi plurima Legum ex sua sententia inconciliabilium exempla coëgit. Eam vero dissonantiam maximam partem ex sectarum studiis propullulasse, ecquis ambiget? Quæ dum perfunctorie nimis excussit Tribonianus, nec qua par fuit industria rimatus, fieri non potuit, quin Syrtibus ac scopulis undique plenum relinqueret volumen. Cæterum, si eam industriam, quam hoc argumentum exigit, nunc in evolvenda hac difficultate collocare, animus esset, non tam post Homerum Iliada pangere (quod dixerint illi, qui familiarem hanc omnibus ferme cantilenam meminerint, qui non populari via ingressi, paullo

altius Jurisprudentiæ nostræ *μυστήρια* perlu-
strarunt,) quam ulcus hoc Chironium tan-
gendo temeritatem ostentare videat. Inte-
rim tamen *διποστωαζμάνα* quædam, & quasi
fragmenta, quæ ex veterum Jureconsulto-
rum controversiis relicta nobis, colligere
libet.

Ejusmodi est Celsi & Juliani controver-
sia ab *Vlpiano lib. 5. ad Edict. in l. 8. §. ult. de
in jus voc.* relata, de liberto, quem Patronus
coëgit ad jusjurandum, ne uxorem ducat, an
scilicet Patronus, seu filius ejus, jus suum in eo
retineret? Negabat Celsus, Julianus contra,
quem *Vlpianus* hic probavit. Nimirum Ju-
lianus humaniorem forte sententiam secutus,
non levi adeo talo stare voluit vinculum illud,
ac jus inter Patronum libertumque, quem-
admodum & in pari causa humanius agit cum
Patrono, referente *Terent. Clement. l. 31. ff.
qui & a quibus manumiss.* Refragari tamen
Vlpiano videtur *Paulus in l. 15. ff. de Jure Pa-
tronat.* Sed de Pauli sententia hic nobis con-
stare non poterit; idque *Triboniani* culpa,
qui fragmentum illud ex medio opere Pauli
decerpsit, &, de quo jure Paulus ibi agat, du-
bium nobis reliquit. Ex antecedenti tamen
lege, quæ est *Vlpiani*, conjicere licet, *Paul-
lum* loqui non de juramento matrimonii
non

non-ineundi, sed de juramento Patronatus, de quo in illa lege Ulpianus agebat. Quod si enim hunc textum de matrimonio intelligendum censeremus, sui oblitus esset Paulus, cum de hoc juramento ejusque effectu aliud scribat *in l. 6. §. fin. ff. de jure Patronat.*

Fuisse & de pictura controversiam, an cederet tabulæ, an tabula picturæ, patet ex *l. 23. §. 3. ff. de R. V. & §. 34. Inst. de Rer. div.* Cujus diversitatis negligentioem fuisse Tribonianum, ajunt, dum utramque Digestis opinionem inseruit, Sabinianorum quidem *in d. l. 23.* Proculejanorum vero *in l. 9. §. 3. ff. de A. R. D.* Non attingam nunc varias Dd. conciliandi rationes, id solum profiteor, levi momento componi posse hoc dissidium, si uterque textus probe perpendatur.

Alia Sabinianorum & Proculejanorum existat controversia *in l. 3. & 4. ff. mandat.* An is, qui mandati fines excessit, adhuc actionem habeat contrariam in summam, de qua inter mandantem ac mandatarium convenerat. Eandem & *Imp. in §. 8. Inst. mandat.* proponit, & fusius eam explicat *Cujac. Observ. 12. cap. 34.*

Non levis & illa erat controversia de emptione venditione, an nummo non interceden-

cedente, sed alia re, venditio contrahi queat, v. g. dedi togam, ut tunicam reciperem: de qua *Paullus in l. 1. ff. de empt. vend. & Imp. §. 2. Instit. de empt. vend.* Hic vero ante omnia animadvertendum, Sabinianos in hac quaestione videri solummodo ad Jus Gentium respexisse, non habita ratione Juris Romani, nec, quas illud inter contractus hosce superinduxit diversitates: Quomodo *H. Grot. de I. B. & P. lib. 2. cap. 12.* ubi agit de contractibus, omnia contractuum genera ad hæc tria retulit, do ut des, facio ut facias, facio ut des: Quam hæc a principiis Juris Civilis sint aliena, cuius in promptu erit existimare, interim tamen, seposito hoc Jure Civili, non impertinenter ex natura & ratione Juris Gentium licebit Jureconsulto philosophari: Id quod fecisse videntur & Sabiniani, quandoquidem hoc argumento usi fuere, quod antiquissimis gentibus hic contrahendi modus (permutatio scilicet) loco emptionis ac venditionis fuerit usurpatus. §. 2. *Instit. de empt. vendit.* idque probant *in l. 1. §. 1. de empt. vendit.* testimonio *Homeri ex Iliad. n. vers. 482. & item §. vers. 234. Vid. Bude. ad d. l. 1. ff. de contr. empt. Grot. in not. ad l. 2. de I. B. & P. cap. 12. num. 3.* Sed cum *Proculejani* regerent, in emptione venditione pretium inter-

intercedere, quod in permutatione discernere, non adeo in proclivi esset, hac occasione Sabiniani ad hanc quæstionem dilabebantur, annon & in alia re, quam in pecunia numerata, pretium consistere posset: Id quod affirmabant: Cujus quidem sententiæ *Alciatus in l. 2. de Verb. Oblig. num. 18.* patrocinium suscipere voluisse videtur, quando nequidum perpetuam inter hæc dari posse differentiam, statuit. Vide hæc paullo aliter disputantes *Salmas. de usur. c. 13. Vinn. comm. ad Inst. §. 2. de empt. vendit.* Cæterum definita postmodum hæc controversia utriusque scholæ consensu fuisse videtur, id quod Jureconsultus voce *placet in l. 5. §. 1. ff. de præscript. verb.* indicare voluit. *Quia non placet,* ait, *permutationem rerum emptionem esse.* Ita & *Impp. Dioclet. & Maxim. in l. 7. C. de rer. permut. Emptionem rebus fieri non posse, pridem placuit.*

Proponitur etiam a Scævola *in l. 14. ff. de Jure Codicill.* quædam Sabini & Proculi differentia, cujus hæc est species. Titius testamentum fecit, & Cajum heredem instituit, Sejum substituit: Adjungit testator postea codicillos, ante eos autem perfectos moritur institutus heres Cajus, quæritur: an Sejus substitutus ad legata præstanda teneatur, quæ
codi-

codicillis adscripta sunt. Adfirmabant id Sabiniani, generali hac regula moti, codicillos vires suas ex testamento capere, *l. 3. §. 2. ff. de Iure Codicill. l. 1. C. eod.* Jam vero cum testamentum hoc casu valeret, idcirco & codicillos eadem ratione valituros. Scævola vero hic ad Prœculi partes secedens, hoc argumento Sabini opinionem confutat: prius personam esse quærendam, quam juris rationem; cum vero is, cui relictum erat legatum, in rebus humanis tempore factorum codicillorum non fuisset, inutile illud principio statim fuisse, constat. Idcirco contra Sabinum constitutum fuit, ut si eo tempore, quo cui legaretur, in rebus is humanis non esset, legatum pro non scripto haberetur: *Vlpian. in l. 10. ff. de b. q. pro non script. add. l. 2. §. 1. ff. de jure codicill.*

Ingens quoque de specificatione dissensio harum scholarum fuit, quam proponit *Caj. in l. 7. §. 7. de acqu. rer. dom. & Imp. in §. 25. Inst. R. D.* Hujus controversiæ vestigia relicta dicunt *in l. 61. ff. de R. V. & l. 26. pr. ff. de A. R. D.* in quibus conciliandis multos labor est interpp. *Vid. Donell. lib. 4. c. 12. Lyclam. 7. membran. eclog. 5. Em. Merill. observ. 2. cap. 21. Vngepaur. exerc. pag. 274. Ant. Faber conject. lib. 6. cap. 15. Baccov. ad Trentl.*

vol. 2. disp. 20. thes. 7. lit. A. B. D. Strauch.
diff. 6. num. 50.

In materia possessionis nobilis est illa de possessione duorum in solidum controversia, cujus etiam supersunt vestigia, ut apparebit, si conferas l. 15. §. 4. ff. de precar. l. 3. pr. ff. uti possidetis, l. 15. §. 17. 18. 19. ff. de dam. infect. cum l. 3. §. ex contrario ff. de A. vel A. P. l. 19. ff. de precar. l. 5. §. ult. ff. commod. Adeoque frustra videtur esse Mindanus, qui dissensionem hic inter Jureconsultos fuisse negat, argumentis, rigidum examen non passuris, tract. de possess. cap. 10. n. 5. 11. 12. 13. Cæterum de tota hac controversia eruditissime egit Georg. Biccus in comm. ad l. possideri §. ex contrario ff. de A. vel A. P. Conf. Aurel. Galvan. de usufruct. cap. 34. n. 15. Cornel. a Rente- len. contr. jur. tit. de A. vel A. P. q. 55. 56. 57. Borcholt. de A. vel A. P. cap. 6. num. 18. & seqq. Bacchov. ad Treutl. vol. 2. disp. 21. lit. K.

Alias quasdam paullo leviores habemus in l. 26. §. 2. ff. de legat. 1. l. 28. ff. de A. R. D. l. 1. §. 14. ff. ad L. Falcid. l. 115. §. L. Falcid. V. O. l. 138. ff. eod. &c.

Quod tandem compositionem harum controversiarum attinet, pleraque jam antevvertimus annotare superius, quæ hanc in rem adferri

adferri possent. Imprimis autem illud animadvertendum, siquidem litis exitum ipsi non reperirent inter se Jureconsulti, ad Principem ejus arbitrium fuisse delatum, qui definitiva sententia pronunciata, ulteriorem simul altercandi materiam præcidebat: *Vid. Em. Merill. observ. lib. 1. cap. 22.*

Sic aliquando secundum Proculi sententiam rescriptum esse, testatur *Paulus in l. 7. ff. que in fraud. credit. & Papinianus in l. ult. ff. si a parente quis manum.* refert, ex consilio Neratii & Aristonis Trajanum aliquando respondisse. Demum vero Justinianus Imperator plerisque, saltem præcipuis, veterum Jureconsultorum controversiis finem imponere statuit, unde *L. Decisiones illas promulgandas curavit, quibus veterum Jureconsultorum altercationes se composuisse gloriatur in l. 2. C. de vet. jur. enuc.* Quibus de decisionibus pluribus nunc agere non vacat. Illustre hoc argumentum diversimode magnorum Jureconsultorum operam fatigavit. *Vid. Francis. Raguell. comm. ad L. Decis. Em. Merill. observat. ad L. Decis. Ludvvell. disp. de iisdem. Magnif. D. Strauchii, quondam Præceptoris mei ætatem devenerandi, Exercit. ad L. Decis. Justinian.*

CAP. IX.

De Auctoritate diversarum scholarum, ac de diverso Jurisprudentia scholarumque Impp. tempore, fato.

Quod ultimum jam restat dissertationis nostræ membrum aggredimur, auctoritatem videlicet diversarum scholarum, quæ inde æstimanda imprimis videtur, quorum sententiam usus fori comprobaverit, ac pro certo jure recepta fuerit. Omnino enim credibile est, alteram ex hisce familiam honore ac fama eluxisse, quamquam vix verisimile sit, perpetuam ac æqualem semper penes alteram fuisse auctoritatem, ita, ut non alternis potius vicibus modo hujus, modo illius scholæ prævaluerit existimatio, id quod ex iis, quæ nunc adferenda, liquido apparebit. Hujus autem rei ipsi Jureconsulti nobis ansam præbent, dum *auctoritatis veterum* meminerunt: Sic enim Pomponius *l. 2. de O. I. 42. Gallum maxime auctoritatis fuisse dicit, §. 44. Alfenum plurimum auctoritatis habuisse, §. 47. maxime auctoritatis fuisse Capitonem. paullo post: Cassius plurimum in civitate auctoritatis habuit. porto: Proculi major auctori-*

tas fuit, nam etiam plurimum potuit. Item Scævola in l. 69. §. 3. ff. de edictianibus: Quidam existimaverunt, sed auctoritas Servii prævaluit, existimantis &c. Imp. in Instit. princ. de Codicill. Trebatii auctoritas tunc maxima erat.

Quod jam attinet diversarum familiarum auctoritatem, Proculejanis plerique præcipuam tribuunt. *Vid. Gædda. ad l. 11. ff. de Reg. Juris. Bachov. ad Treutl. vol. 1. disp. 17. th. 5. verb. aquam quarere. D. Georg. Biccium in comm. ad l. 3. §. 5. ff. de A. vel A. P. part. post. membr. 2. qu. 5.* Moventur imprimis Pomponii verbis modo allatis. Cæterum textus hic, probe examinatus, nequaquam illi opinioni adstruendæ facit. Non enim ibi Pomponius comparisonem inter Proculejanam & Sabinianam scholam instituit, sed illud asserit solum, Proculi auctoritatem Nervæ potiolem fuisse. Nec illud pro auctoritate Proculi facit, quod *in l. 7. ff. de Iure Patronat. a DD. Fratibus non levis auctor* vocetur: Nullius enim ferme Jureconsulti encomio pepercerunt Imp. Parum quoque veritatis illi videtur inesse assertioni, in definienda quadam controversia Proculejanorum auctoritatem præpolluisse. In contrarium enim sæpius Sabinianorum sententias

tias

tias fuisse receptas, multis exemplis demonstrari posset. *Ulpian. in l. 7. §. 8. ff. de donat. inter vir. & uxor. cum Sabini sententia sit recepta. Idem in l. 3. §. 8. fin. ff. de lib. & postb. Ita Sabinus & Cassius & Iulianus putant, que sententia comprobata est. In l. 70. §. 2. ff. de Legat. 3. Sabini sententia utimur. In l. 20. pr. ff. de usurpat. & usucap. obtinuit Sabini & Cassii sententia. Quinimo ipse Imp. in L. illis Decisionibus discrete nonnunquam Sabinianorum sententias amplectitur. Veluti in l. 3. Cod. de postb. hered. instituend. Cumque Sabiniani existimabant, si viduus natus esset, et si vocem non emisit, rumpi testamentum, apparetque, quod, et si mutus fuerat, hoc ipsum faciebat, eorum etiam nos laudamus sententiam, & sancimus. Pariter & in l. 10. Cod. de impub. & al. substit. quæstionem proponit, de qua inter antiquos auctores dubitabatur, postea Sabini subjungit sententiam, additque: Nos ejusdem Sabini sententiam veriore existimantes, sancimus. Vnde apparet, hisce argumentis qui judicium ferunt, nimis imbecilli fundamento niti, atque idcirco hæc ex intima historia videntur eruenda, eaque ad investigandam veritatem optima interpret & hic nobis viam munibit, atque ita tam de diversarum scholarum, quam universæ juris-*

prudentiæ diversis Impp. temporibus fato,
 mantissæ loco, quædam subnectere non erit
 incongruum. Ac principio quidem jam tum
 inclinante in servitium Reipubl. libertate, ju-
 risprudentiæ studium magnopere cœpit ob-
 solescere, partim exinde, quod tumidi ambi-
 tione plerorumque animi, qui libertate con-
 culcata sibi imperium adfectabant, hanc to-
 gatæ militiæ gloriam in minimis habebant,
 partim, quod propterea desertam velut a præ-
 claris ac illustribus ingeniis Jurisprudentiam
 invaderent rabulæ illi, dicacitatis pleni. Innu-
 ere id videtur *Cicero lib. 2. offic. Itaque, in-*
quit, cum multa præclara Majorum, tum
quod optime constituti Juris Civilis summo
semper in honore fuit cognitio atque interpre-
tatio, quam quidem ante hanc temporum con-
fusionem in possessione sua retinuerunt. Prin-
cipes, nunc ut honores, ut omnes dignitatis
gradus, sic hujus scientiæ splendor deletus est:
 Et in epist. ad Valerium lib. 1. fam. epist. ult.
M. T. C. S. D. Valerio Iureconsulto: Cur tibi
hoc nomine gratificer, nescio, præsertim, cum
hisce temporibus audacia pro sapientia liceat
uti. Sed Augustus, constituta ex arbitrio suo re-
 publ. prostitutæ adeo nobilissimæ huic scien-
 tiæ succurrere voluisse videtur, quando con-
 stituit, ne quis publice, nisi impetrata venia, re-
 spon-

spondendi munus sibi arrogaret, *Pompon. l. 2. de O. I. §. 47.* Vnde Tribonianus *in §. 9. Inst. de I. N. G. & C.* Jureconsultos definit, *quibus jus respondendi a Cesare datum erat.* Hic igitur Imp. magno in pretio habuit Jureconsultos, Trebatium imprimis, ut ex *Horat. i. sat. 2.* constat, quem etiam in consilium præter cæteros adhibuit, quando jus codicillorum introducere voluit, *pr. Inst. de Codicill.* Hujus autem discipulum pari non habuit numero: Labeonem dico Antistium, qui, ut a vita communi abhorrebat, ita nec in concilianda Augusti gratia multum sollicitus, sibi Musisque vacavit. Sed Attejus Capito majorem apud Imp. consecutus auctoritatem, dum, ut ventus in alto erat, ex in vela capere gnarus, aulæ se accommodabat, atque adeo in studiis etiam juris civilis ea sequebatur, quæ præsentis rerum statui magis apta videbantur, cum Labeo novis ac commenticiis opinionibus minime indulgens, contraria plane via incederet. Hæc, ut supra demonstratum, prima novarum factionum exordia, quæ deinde magis exarsere in sæculis TIBERII temporibus: Hic quidem Imp. principio a cultu Jurisprudentiæ non adeo abhorruit, id quod ea, quæ ex rescriptis ejus supersunt, inter alia perspicue ostendunt. *l. 41. ff. de hered. instit. l.*

38. §. ult. ff. ad l. Iul. de adult. Vid. Magnif. D. Rebban, Patronum ac Praeceptorem meum multis nominibus honorandum, in bodeg. chart. 1. pag. 6. Sed cum paullatim in pejus mutaret, etiam postea non adeo Jurisprudentiae curam habuisse, arbitrandum: Id quod innuit Tacit. ann. 3. cap. 25. Omnes domus delatorum interpretationibus subvertebantur, atque, ut ante hac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Fovisse autem videtur hic utriusque sectae quidem asseclas: Capitonis enim scholam Sabinus sequebatur, Nerva Laeonis. In utrumvis favoris ejus exstant indicia. Sabino enim publice respondendi copiam fecit, Pomp. d. l. 2. §. 47. Nervam autem habuit familiarissimum, ut suo loco ostendimus. Quoad discipulorum tamen frequentiam longe foecundior schola fuisse tum Nervae videtur, quam Sabini. Siquidem praeter Nervam filium accessit & Proculus, qui celebre admodum nomen suum fecit. Cum ex contraria schola solus staret Cassius Longinus. Atque hic quidem & publicis muneribus adhibitus est, cum Proculus & Nerva solis se studiis, ac Jurisprudentiae excolendae, addixissent. Et Cassium quidem Claudii tempore exulem factum, constat, cum Proculus ac Nerva, ejusdemque scholae sectatores, post

tem-

tempora Caligulae, Claudii, ac Neronis ulterius floruisse videantur: Quamvis Caligula infensum se satis Jurisconsultis ostendit, quandoquidem, ut *Sueton. in vit. cap. 34.* refert, *quasi scientia eorum omnem aboliturus usum, jactavit, se effecturum, ne quid respondere possent prater eum.* Insecutis Tyrannorum temporibus Jurisprudenciae studium plane refrixisse, verisimile est, quippe cum omnia per fas nefasque libidine agerentur. Vnde & Imp. Alexander in *l. ult. C. de incest. nupt.* ad haec tempora sine dubio respiciens, *Leges, ait, Tyrannidis tempore latas nullius momenti esse.* Galba, quamvis & juri attenderit, ut refert *Sueton. in vit. cap. 5.* tamen ludibrio eum habuisse jus, ex allato *cap. 7. ibid.* exemplo manifestum est.

Vespasiani deinceps tempore reflorescere coepit Jurisprudenciae studium, quippe *qui ingenia & artes vel maxime fovit,* teste *Sueton. in vit. cap. 18.* Hoc tempore resuscitata factionum nomina, dum alii PEGASIANI, alii a Caëlio SABINO SABINIANI appellati fuerunt. Proculi scholam Pegasus tuebatur, cum Attilicino, Ursejo Feroce, Nervaque filio. Solus Caëli. Sabinus, vix uno aut altero praecipuo Jureconsulto stipatus, Massurii dogmata propagabat. Adeoque hoc tempore Pro-

culejanæ scholæ famam potioreni fuisse, facile quis colligat. Pariter & Trajani tempore illustres admodum fuere scholæ Proculejanæ sectatores, Celsi duo, Aristo, Neratius Priscus; Atque hosce posteriores duos in Consilio Trajani fuisse constat. Sabiniani sectatores celebriores fuere tum Javolenus ac Minicius Natalis. Quos Adriani tempore secutus est Julianus, qui Sabinianæ scholæ famam, si alius quisquam, certe inter omnes illustrem reddidit quam maxime. Quippe quem tanti fecit Trajanus, ut perpetui Edicti condendi curam ipsi injunxerit, adeoque hic unus ex omnibus Jureconsultis tum temporis emiuit. Hisce ac præcedentibus ad Vespasianum usque temporibus, magnopere vel hoc nomine felix fuit Jurisprudentiæ studium, dum & in libris magno numero conscribendis certatim operam suam collocabant Jureconsulti, & in Legibus ferendis emendandisque solliciti admodum fuere Imp. Trajanus imprimis ac Adrianus, quorum quæ constitutiones vel advocantur vel extant in corpore nostro, collectas habes apud *Jac. Labitt. in indice pag. 138.*

Successit deinceps foetura Jureconsultorum, Antonini Pii, Divorum Fratrum, & sequentium Imperatorum tempore, quos inter

ter æmulationes occultas intercessisse, dubium non est: Idcirco pro se quisque strenue hoc in Jurisprudentiæ stadio decurrebant, & ingenii ac eruditionis documenta in publicum dabant, ut paullatim maturitatem suam consecuta videri posset Jurisprudentia: Ex illis vero erant præcipui: *Mæcianus, Gajus Pomponius, Cerbidius Scævola, Papinianus, Paullus, Ulpianus, Modestinus.* Mæcianum quidem Divorum Fratrum tempore floruisse, ostendit satis *l. 17. ff. de jure Patronat.* De Gaji ætate constat *ex l. utrum. ff. de reb. dubiis*, ubi ipse Adriani tempora suam ætatem vocat. Vnde tamen simul intelligere liceat, hæc prima saltem Gaji tempora fuisse, siquidem & pertigit postea ad Divorum Fratrum imperium, cum Pomponio, qui circa illa tempora eminere cœpit, familiaris fuerit, ut ostendit *l. 39. ff. de stip. servor.* Cerbidius Scævola sub Marco & Commodo floruit, quo tempore Papiniani ac Severi Præceptorem fuisse, testatur *Lamprid in Severo.* Papinianus æque de sua ætate testis ipse *in l. 8. pr. ff. de vacat.* ubi ait: *Optimus Maximusque Princeps noster Severus Augustus decrevit.* Eundem Severum & *in l. 17. ff. de questionibus*, Principem Maximum vocat. Sub exordio vero Imperii Caracallæ interfectus vix

ann. 37. attigit: Id quod testatur etiam vetus
 inscriptio hæc:

ÆMIL. PAVLO. PAPINIANO.
 PRÆF. PRÆT. JVR. CON.
 QVI. VIXIT. ANN. XXXVI. M. IV. D. X.
 HOSTILIVS. PAPINIANVS.
 EVGENIA. GRACILIS.
 TVRBATO. ORDINE. IN. SENIO.
 HEV. PARENTES. INFELICISSIMI.
 FILIO. OPTIMO. P. M.
 FECERVNT.

Cujus inscriptionis, uti & omnium veterum fidem, labefactare temere nimis aggressus videtur *Galvan. de usufruct. cap. 13. num. 11.* Demum Paullum & Ulpianum coævus sub Antonino Caracalla fuisse, indubium est: Quanquam Paullum natu grandiore fuisse adeoque jam Severi tempore florere cœpisse, ostendat *Labitt. ex l. 25. ff. de appellat.* Ulpianus autem ultra Caracallæ tempora longius vixit, cum & magno penes Imp. Alexandrum in honore fuerit. *Vid. l. 4. Cod. de contr. empt. l. 4. C. locat.* Per Imperatorem autem suum, quem toties allegat Ulpianus, sine dubio Caracallam intellexit, ut apparebit ex collatione *l. 1. & l. ult. ff. de censit. & l. 1. §. 1. ff. de suis & legit. l. 2. §. fin. ff. ad SC. Tertull. l. 3. ff. de donat. inter vir. & uxor.* Hujus discipulus Modestinus *l. 52. §. 20. ff. de furtis*, fere agmen Jureconsultorum clausit, & cœperunt hic obmutescere Jureconsulto-

rum

rum oracula, stetitque Jurisprudentiæ Romanæ incrementum. *Vid. Gothofred. man. juris pag. 26.* & paulatim ex Præsidum magis auctoritate, placitoque Impp. corruptorum, jus reddi cœpit. *Conf. Merill. observ. 1. cap. 5. & 6. Cujac. 10. observ. 4.* quos allegat *Magnif. D. Rebban. in Hodeget. pag. 9.* Primus autem de jure respondendi facultatem Jureconsultis ademit Constantinus Magnus *in l. 1. Cod. de LL.* quam postea confirmavit Justinianus *l. ult. C. eod.* *Explosis itaque, ait, his ridiculosis ambiguitatibus, tam conditor, quam interpret Legum solus Imp. juste existimabitur, nihil hac lege derogante veteris juris conditoribus, quia & hoc eis Majestas imperialis permiserat.* Nimirum veteris, inquit, juris conditoribus, ut qui suo tempore erant, illis non amplius eam facultatem relictam indicet. Propterea veteres illi etiam juris conditores vocantur *in l. 25. C. de nupt. l. 1. C. de comm. servo manumiss. & c. & juris auctores l. 93. ff. de act. empt. l. 17. ff. de jure Patron. l. 23. C. de Procurat. & c.* id est, quorum fide sententia aliqua de jure consistit, cujus tituli vocisque vim prolixè enucleat *Excell. D. Strauchius exercit. 2. ad 50. decis. Inst. cap. 1. num. 13. & seqq.* Posteriores vero illi, qui a tempore Constantini sola docendi Romæ, Constantino-

poli

poli ac Beryto, (*Vid. D. Strauchius in tract. de metrop. Beryto*) provincia fungebantur, non amplius hoc decorabantur titulo, sed dicti solum fuere Legum doctores *in l. 6. §. 12. ff. de excus. & Juris Civilis Professores ab Ulpiano in l. 5. §. 5. ff. de extraordin. cognit.* Quamvis valde dubitandum sit, num Jureconsulti illi, Legum earum auctores, his vocibus usi fuerint, an potius a Triboniano sint interpolatæ. Siquidem quibus temporibus adhuc respondendi publice libertas eis relicta fuit, Jurisconsulti ac Jurisprudentes dicti fuere; Postea vero ab Imp. constituti sunt certi, qui Romæ in Capitolio profitebantur, *Vid. l. unic. Cod. de Stud. liberalib. urb. Rom.* actum demum Professores fuisse dictos, credibile est: Quod nomen primo Rhetoribus tributum: sic *Quintilian. lib. 10. cap. 5.* Porcium Latronem Rhetorem *primum clari nominis Professorem* vocat. Et *Sueton. cap. 1. de claris Rhet.* magna Professorum atque Doctorum profluxit copia. Cum contra illi, qui in foro causas agebant, novo nomine togati fuerunt dicti. *Juvenal. Sat. 4.*

- - - *Veniet de plebe togata*

Qui juris laqueos & legum anigmata solvet.

Indeque *Ammian. Marcellin. lib. 31.* eos togatos vulturios dixit. Et *Imp. in constit. de nov. Cod. fac. Dioscorum ac Præsentinum disertissimos fori Prætoriani togatos* vocat; quemadmodum & sæpius appellantur *in tit. C. de Advocat. diversor. judic.*

Atque ita, hoc argumento ex instituti ratione factis pertractato, in illa Demosthenis voce conquiescimus *γλῶσσοῦ ὁρῶμεθα.*

SOLI DEO GLORIA.

DE
ORATIONIBVS
PRINCIPVM.

I. N. I.

DE

ORATIONIBVS

PRINCIPVM.

Postquam Respublica Romana, ab exiguis primum initiis profecta, eo potentiae suae terminos protulisset, ut ipsa tandem magnitudine laborare occiperet, non potuit etiam a communi illa rerum humanarum sorte, qua (*) *tam hominum quam urbium fata volvuntur*, exempta esse. Non hic prolixè causas investigare lubet, quibus vastissimo tunc temporis imperio tanta contigerit mutatio, quippe cum hanc operam jam pridem occupaverint illi, quorum inter illustres, quos hæc ætas fert, rerum civilium scriptores eminent nomina; ut adeo secundum amplissimam eorum messem, spicas colligere, vix operæ pretium videatur. Illud saltem animadvertendum, postquam Senatui amplius

(*) Senec. epist. 91.

plius sua non constabat auctoritas, Populo nimia libertate insolescente, & majora sibi paulatim per vim arrogante, nactos esse occasionem, qui paullo elatiori erant animo, dissolutæ adeo licentiæ clandestinis primum consiliis insidiandi, donec tandem diversis distracta studiis ac voluntatibus Civitas, in se suaque viscera ferrum cœpit convetere. Tum demum plane ad Tyrannidem via facta, libertas, de qua certabatur, conclamata, victorique in medio præmium constitutum servituræ civitatis dominatio. Ita nempe evenit, ut fatigata mutuis cædibus respublica tandem *aliud discordiarum remedium non invenerit, quam, ut ab uno regeretur. Tacit. Ann. 2. 9. 11. Conf. Flor. lib. 4. cap. 3. num. 7.*

Igitur *cuncta, civilibus discordiis fessa, nomine PRINCIPIS sub imperium accepit Augustus. Tac. Ann. 1. cap. 2.* Cum enim pristinae libertatis memoria civium adhuc exerceret animos, fatius visum fuit, eos adornata in speciem quadam libertatis umbra mitigare, dum faciliore ingenii imbuerentur, & indignantes mollior consuetudo permulceret. Idcirco & Pompejus, si Cæsarem obtrivisset, quamvis summum imperium vix depositurus crederetur, atramen potestatem illam aut

Con-

Consulis aut Dictatoris ἢ πρὸς ἄλλης μαλακω-
 τήρας δεχῆς παραμυθία μὲν ὅτι δῆμον retentu-
 rus putabatur, referente *Plutarch. in Bruto*
p. m. 997. lit. C.

Ejusmodi igitur sibi titulum arrogabant,
 qui nec in libera adhuc Republ. infrequens
 erat. Dicti enim non solum *Senatus Prin-*
cipes, qui rerum gestarum magnitudine cæ-
 teris præferebatur: quo sensu *Vellej. lib. 2.*
cap. 43. n. 3. Q. Catulum omnium confessio-
ne Senatus Principem fuisse, dicit: sed illi
 quoque, qui primi sententiam rogabantur,
 qui honos ipsius Censuræ arbitrio defereba-
 tur: *Vid. Liv. lib. 27. cap. 13. A. Gellium lib.*
4. cap. 10. ibidemque animadvers. Philippi
Caroli. Vopisc. in Aurel. & ibid. Casaubon.
Zamosc. de Senat. Rom. lib. 1. Tiraquell. ad
Alex. ab Alex. lib. 4. c. 11. Placuit hoc nomine
 Imperatoribus potentia suæ lenocinari, at-
 que adeo, qui magis populares videri vole-
 bant, id præcipue adfectabant; De Augusto
 scribit *Dio lib. 53. pr. Πέρι καὶ τῆς βασιλείας*
ἐπικλήθη, ὡς περὶ ἐν τῇ ἀκέραιῃ δημοκρατίᾳ ἐνε-
νόμισο. De Tiberio idem auctor est *lib. 57.*
p. 603. & de Pertinace lib. 73. p. 839. Quo per-
 tinet, quod de Caligula in contrarium refert
Sueton. in vit. cap. 49. Edixit & reversi se, sed
eis tantum, qui optarent, equestri ordini, &
Populo,

Populo, nam se neque civem neque Principem Senatui amplius fore. Auxit paullatim hæc nominis dignitas, dum progressu temporis Princeps Optimi Maximi dicti fuerunt: Sic in l. 20. §. 6. fin. de hered. petit. Adrianus Imperat. dicitur Maximus Princeps. & alibi sæpius, ut l. Jurisperitos ff. de excusat. tutt. l. 8. ff. de vacat. l. 39. ff. de pœnis. l. 17. ff. de quæstionib. Tandem κατ' ἴξοχλῶ PRINCIPES MAGNI vocabantur. Julian. in Miosop. κέκτηται ἕδεν, καὶ ταῦτα βασιλεὺς ἀκέρων μέγας. Apulejus lib. 10. Miles. p. m. 219. Literas ad MAGNUM scriptas PRINCIPEM Romam perlaturum. Idem lib. eod. p. 251. De literis fausta vota prefatus PRINCIPI MAGNO, Senatuique & Equitibus, totique Populo Romano.

Sed neque nomine solo populi auræ velificabantur, quin potius solliciti non minus erant, ne, summam potestatem palam ad nutum ac arbitrium suum redigendo, ad funesta sibi patriæque consilia eum compellerent. Idcirco extinctæ jam libertatis veluti reliquias conservando, omnia ita ordinabant, ut Reipubl. facies non tam mutasse, quam ad pristinæ formæ similitudinem iterum accessisse, imprudenti populo persuaderetur. Ejusmodi

σκέμματα πολιτικά, & libertatis simulacra, prolixè persequitur *Excellentiff. D. Præses, Mæcenas noster omni cultu venerandus, in Comm. ad Tacit. annal. lib. 1. cap. 2.* Præcipua eo spectabant, ut adfectatæ Tyrannidis, aut everstæ saltem libertatis, invidiam amolirentur. Ne igitur ab unius arbitrio Respubl. pendere videretur, majoris momenti pleraquæ, civitatis statum spectantia, cum Senatu communicabant, facta illi liberrime sententias ferendi copia, ut ita secundum veterem morem SC. conderentur, Principe nihil aliud agente, quam, vel ut rem in Senatu referret, vel suam pariter cum cæteris sententiam expromeret. Hanc in rem celebrantur ORATIONES PRINCIPVM, ab ipsis in Senatu habitæ, quæ nunc exercitii hujusce nostri argumentum erunt, dum quæ e media antiquitate & historia Romana eo pertinere visa fuerunt, quantum per ingenii mediocritatem ac temporis rationem licuit, congerere, ac uno velut florum corpusculo connectere, animus est. Et cum ab hisce non adeo abundant antiqua Germanicorum Comitiorum instituta, non incongruum arbitratus sum, de iis etiam paucula quædam adspargere: Id quod felix faustumque esse jubeat summum Numen.

Quod

Quod igitur ORATIONES Principum Romanorum attinet, diversa earum reperiuntur genera. Siquidem cum Principatum suscipiebant, moris erat, ut Senatuum inaugurali velut oratione compellarent, qua de collato sibi honore gratias agebant, seque Imperium ad Patrum Populique sententiam administraturos spondebant. Cujusmodi illa fuit Caligulae Oratio, quam quotannis legi, Sc: cautum fuit: *Dio lib. 59. p. 641.* De Severo scribit *Herodian. lib. 2. cap. 14.* cum imperium suscepisset, Curiam intrasse, ibique Orationes recitasse, ἐπεικείς πάνυ καὶ χρησῶν ἐλπιδῶν μετ' ἑς. Ineptissimam de se suisque laudibus Juliani Orationem *vid. apud Dion. lib. 73. p. 843.* Cui non absimilis multum Commodi illa, apud *Xiphilin. in Commod.* nec non ejusdem notae credo fuisse aliam Vitellii, de qua *Tacit. hist. lib. 2. cap. 90.* Magnificam Orationem habuit de semetipso, industriam temperantiamque suam laudibus attollens. Erant quaedam objurgatoriae, quando Senatuum increpabant: Qualis est Severi apud *Herodian. lib. 3. cap. 8. Tacit. ann. 16. cap. 27.* Aliae, quibus se excusabant Senatui de facinore perpetrato, ut Antonini apud eund. *Herodot. lib. 4. cap. 5.* Laudati aliquando oratione Principes, qui se ipsos Senatu propter

rem domi angustam moverant: *Tacit. annal. 12. cap. 52.* De fastigio & eminentia Imperii Romani Orationem aliquando Claudium habuisse, scribit *Tacit. annal. 12. cap. 11.* Et sunt earum exempla præterea non minori numero obvia, etiam in Historiæ Augustæ scriptoribus, quæ huc cumulare, si disquisitionis modus pateretur, in proclivi foret. Cæterum quæ præcipui ponderis Orationes erant, Republicam, ac civitatis statum, spectabant potissimum, nihilque aliud continebant, quam varia rationum momenta, quibus Princeps Senatum ad hoc vel illud publici boni causa instituendum vel abolendum, persuadere nitebatur, ut ita secuto Patrum consensu Principis voluntas Senatusconsulto confirmaretur, Egregie hanc in rem scribit *Scipio Gentil. in orat. 3. de L. Røg. p. m. 52.* *Hoc ego primum juris condendi simulacrum ac genus usurpasse Impp. video, quod valde mihi popolare videtur, & ex veteris Reip. imagine relatum: quasi enim rogatio quædam erat hoc Orationum institutum.*

Hæc autem consuetudo in universum inde principio manasse videtur, cum primis Monarchiæ initiis, inter cætera libertatis simulacra, Principes etiam antiquarum dignitatum ac officiorum honorem tueri, inter
præ-

præcipua haberent, ipsimet quoque ea in se recipiebant, Consules se renunciari patiebantur, Tribunitia potestate præditos, ut hac ratione citra invidiam, aut affectati dominatus suspensionem, ea tamen suscipere possent, quæ firmandæ paullatim, quam moliebantur, potentiæ conducere videbantur. Detegit nobis arcanum hoc *Dio lib. 53. pag. 507. Ne videantur, inquit, Imp. ex potentia potius, quam Legibus habere omnia, quæ in populari Reipubl. forma multum valuerant, Senatu populoque volentibus, ea cum ipsis nominibus in se recipiunt: Consules enim fiunt sæpe numero, &c. ac ita hoc nomine omnia, quæ Consulibus, aliisque cum pleno imperio Magistratibus, facere licet, agendi jus habent. Paucis interjectis: At tribunitia potestas, quam clarissimus quisque Imp. olim habuit, effecit, ut intercedere iis, quæ ab aliis contra ipsorum sententiam moventur, possint, ac sacrosancti sint. De hoc Tribunitiæ potestatis jure ita *Tacit. ann. 3. cap. 56. n. 1. Id summi fastigii vocabulum Augustus reperit, ne Regis aut Dictatoris nomen assumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia præmineret.**

Atque ex hoc jure fluxit, ut Senatum, quo tempore vellent, convocare possent.

Hoc enim in libera Republica præter alios Magistratus etiam Tribuno plebis concessum fuisse, constat ex *Valer. Max. lib. 2. cap. 11. A. Gell. N. A. lib. 14. cap. 7.* Cum vero Tribunatus hic perpetuus ipsis esset, ut perpetuo quoque hoc jure gauderent, tam sub illius dignitatis auctoritate, quam alterius, quæ certo tempore terminabatur, Senatum convocare maluisse, sit verisimile. Ita enim de Tiberio *Suet. in vit. 22. Jure autem Tribunitia potestatis coacto Senatu, inchoataque allocutione, repente velut impar dolori congemuit.* Deque eodem etiam *Tacit. ann. 1. cap. 7. n. 3. Ne edictum quidem, quo Patres in Curiam vocabat, nisi Tribunitia potestatis prescriptione, posuit, sub Augusto accepta.*

Jure autem Consulatus, quo tempore hoc munere fungebantur, in Senatu referre poterant; quæ tamen facultas postea quoque ipsis propria ac perpetua facta fuit, ut jus referendi in Senatu integrum ipsis esset, quamvis non Consulibus. Idque jam tum Augusto triburum fuisse, testatur *Dio lib. 54. p. 518. Eapropter Senatus Augusto hoc decrevit honores, ut Tribun. pl. perpetuus esset, & quoties Senatus haberetur, etiamsi Consulatum non gereret, de una re, qua vellet, referre posset.* Quem locum male intellexisse, qui

ita

verterunt, de quibuscunque rebus vellet, notat *Casaub. in Suet. Cæs. cap. 20.*

Apparet autem, hanc primam ferme consuetudinis hujus fuisse originem; Siquidem quoties in Senatu referebant, non his solum verbis id factum, ut in libera Rep. consuetum erat: *Referimus ad vos P. C. super eare, quid fieri placet; Briffon. form. Rom. lib. 2. p. 164.* Sed ipsi rationes simul expromebant, quibus Senatuum permoveri posse rebantur. Colligere id licet ex *Dione lib. 57. p. 603.* ubi de Tiberio, *Suo*, inquit, *arbitrio perpaucæ agebat, de rebus etiam minutissimis ad Senatuum referebat, posito in foro tribunali, in quo sedens jus diceret. paucis interpositis Proposita sua in medium sententia omnibus contradicere, liberum relinquebat.* Facit & in rem hanc *Tacit. lib. 4. annal. cap. 36. n. 8.* *Sub idem tempus de flamine Diali in locum Servii Maluginensis defuncti legendo, simul roganda nova lege, differuit Caesar.* Ipsam deinde Orationem subjungit, eadem de Legge habitam. Similis locus est & *annal. lib. 22. n. 4.* *Retulit deinde ad Senatuum super Collegio aruspicum, ne vetustissima Italia disciplina per desidiam exolesceret, &c.* ubi ipsa porro habitæ orationis verba subjungit auctor. *Imp. Julianus de se ipso ep. 29.* Διε-

λέχθην δὲ ὀλίγα τῇ βελῆ πρὸ θεοσεβείας, ἀλλὰ τοῖς λόγοις ἐπὶ πάντων μὲν ἅπαντες, ἐπερέθησαν δὲ αὐτοῖς ὀλίγοι πάνυ. i. e. *Cum Senatu pauca de religione disserui, & laudarunt quidem omnes orationem meam, pauci vero consenserunt.*

Cæterum in libera Republica *auctores sententia* dicebantur illi, qui de re aliqua consilium suum, rationum argumentis subnixum, in medium adferebant, atque ita Senatum in suas partes inclinabant; Quemadmodum Cicero in *Pison. cap. 15. De me Senatus ita decrevit, auctore & ejus sententia principe Pompejo. Idem pro Balbo cap. 16. Harum ego sententiarum princeps & auctor fui. Pari ratione tum quoque Senatus, cum decreta sua populo proponebat, auctor fieri dicebatur, & decreta auctoritates. Prolixe eam antiquitatem annotavit Dio Cass. lib. 55. pag. 549. D. ubi inter alia hæc: *Dicta etiam fuit auctoritas cum Trib. pl. intercessissent, nam hic quoque cum SC. fieri nequiret, tamen sententiam suam Senatus nolebat occultam esse, qua dein more Romano rata fieret, ac SC. nomen acciperet, idque ab antiquis multo tempore observatum, nostra fere atate exolevit.* Pertinet huc locus Cic. ad fam. lib. 1. epist. 7. *Quoniam SC. nullum extat, quo reductio Regis**

gis Alexandrini tibi adempta sit, eaque, quæ de ea scripta est Auctoritas, cui scis intercessum esse, ut ne quis omnino Regem reduceret, tantam vim habet, ut magis iratorum hominum, quam constantis Senatus, consilium fuisse videatur. Nimirum ita solent Romani scriptores, cum accurate loquuntur, Senatus auctoritatem a SC. discernere, quam diversitatem negligentius prætervectus *Brissotius*, quo nomine vapulat *Janu Langleo*, *Semestr. lib. 7. cap. 12.* Alia erat, quæ dicebatur Senatus auctoritas, quando populi placita, ut auctoritatem obtinerent, confirmanda essent ejus ordinis auctoritate, qui & nobilitate & prudentia in Republ. emereret, consilii-que publici dominus esset constitutus. Per-elegantia eam in rem sunt loca bina *Salustii Orat. 2. de rep. ordin.* & *Ciceron. lib. 3. de LL. 12.* quæ observavit *Excellentiss. D. Præses comm. in Tac. ann. 1. in not. polit. add. Guilielm. Bellendin. de statu lib. 3.* qui inscribitur: *Ciceronis Consul, Senator, Senatusque Romanus cap. 23.* Græci utramque significationem pariter eodem vocabulo exprimunt: Auctoritatem enim hanc vocant illi *αὐθεντία*. Quod priorem significationem attinet, plana ea est ex *Suida*: *αὐθεντία*, inquit, τὸ ὑπὸ τῆ βουλῆς ὑψηφισθῆναι πρὶν εἰς τὸν δῆμον εἶσθαι.

εἰσπεχθῆναι. De altera constat ex *Plutarch. in Coriolan. pag. 227. lit. D.* ὁ δῆμῳ ἀκουσῶν ἔψήφισεν καὶ νόμῳ τι ποιεῖν ἀνευ συμβουλιῶν.

Cœpit hoc postea Imp̄. tribui, ut, quoties de re quapiam Orationes in Senatu haberent, auctores fieri dicerentur. *Tacit. ann. 3. cap. 13. Confidius Æquus, & Calius Cursor, Equites Romani, quod scētis Majestatis criminibus Magium prætorem petivissent, auctore principe, ac decreto Senatus puniti. add. annal. 15. cap. 22. lib. 3. Hist. cap. 8. in Vespasian. cap. 11. sic & Vlpianus in fragment. tit. 25. §. 28. Civitatibus omnibus, quæ sub Imperio P. R. sunt, legari potest, idque a D. Nerua introductum, postea a Senatu auctore Adriano diligentius constitutum est. Id. in l. 32. pr. ff. de donat. inter vir. & ux. Imperator noster Antoninus Augustus, ante excessum D. Severi patris sui, Oratione in Senatu habita auctor fuit senatus censendi, ut aliquid laxaret ex juris rigore. SC. auctore Trajano facti meminit l. 5. Cod. de magistratib. conven. Et aliud auctore Adriano factum memoratur in l. 1. C. de petit. hered. sic in l. 5. Cod. de excusat. iust. Amplissimus ordo auctore Marco censuit. Adde *Plin. lib. 2. ep. 7. Hæc a senatu Vestri-**

cio Spurinna principe auctore triumphalis statua decreta. Erat enim olim hoc jus: statuas decernendi, unum ex iis, quæ Majestatis vocamus, & in libera Republ. non nisi SC. vel plebiscito fieri poterat, ut constat ex *Plin. Nat. Hist. lib. 34. cap. 5. & 6.* Postea id auctoritate Principum fieri coepit. *Vid. Sueton. in Calig. c. 34. Tacit. annal. 3. cap. 10.*

Atque ita ut diximus, quando quidem, SC. aut constitutionis alicujus auctor esse volebat Princeps, eam in rem Orationem coram Senatu habere solebat. Consignavit nobis ejusmodi quasdam *Tacit. annal. 3. cap. 12. & 47. lib. 4. c. 37. 38.* Orationis Severi de rebus eorum, qui sub tutela sunt, non alienandis, mentio est *in l. 1. ff. de reb. eor. & l. 7. C. de pred. minor.* Hanc singulari libro exposuit Paulus, ut ex Florentino Indice, & aliquot LL. inscriptionibus, constat. Orationis Severi & Commodi meminit inscriptio *l. 20. de R. V.* cujus emendationem pete ex *Ampliss. D. Strauch. Patrono ac Præceptore quondam nostro omni cultu devenerando, disp. de statut. a summ. Principe, num. 12.* Nobilis est & D. Pii Oratio de Professoribus *in l. 4. C. de Professorib. & Medic.* Oratio Antonini fuit, ne quis messium vindemiarumque tempore cogat ad judicium adversarium

rium venire *l. 1. ff. de feriis*. Alia ejusdem memoratur ab *Vlpian. fragm. tit. 27. num. 6*. Oratione *Pertinacis* cautum est, ne tabule priores jure facta irrita fiant, nisi sequentes jure ordinata perfecta que fuerint. §. 7. *Inst. quib. mod. test. infirm.* De qua Oratione scribit *Capitolin. in Pertinac.* Legem tulit, ut testamenta priora non prius essent irrita, quam alia perfecta essent, ne de hoc fiscus succederet, addiditque *SC. hac verba*; satius est, *P. C. inopem Remp. obtinere*, quam ad divitiarum cumulum per discrimina & dedecoris vestigia pervenire. Imprimis multæ exstant *D. Marci* Orationes, qui legam curam multo maximam habuisse videtur: vide earum vestigia in *l. 60. ff. de ritu nupt. l. 16. eod. l. 16. ff. de sponsalib. l. pen. ad SC. Tertull. l. 8. de transact. l. 7. de feriis. l. 1. §. 1. ne de statu defunctor. Capitolin. in Marco.*

Observandum porro, quod iccirco Principes Romani inter prima studia sua Eloquentiam censuerint, eamque, ut non in leve gloriæ decorisq; sui argumentum valituram, maximi semper fecerint. Hinc eleganter *Symmacb. lib. 10. epist. 21.* Nos bumi reptamus, socco magis idonei, quam cotburno, postquam facundia res esse cœpit Imperii, Musis in palatio loca lautiora data. Inde fit, ut plerumque

que etiam inter laudes Imperatorum a scriptoribus ponatur Eloquentia: *Sueton. de Augusto in vit. cap. 84. Neque in Senatu, neque apud milites, nec apud populum, locutus est unquam, nisi meditata & composita Oratione, quamvis non ad subita deficeret extemporali facultate.* Tiberium idcirco Corvino Messalæ operam dedisse, ait *id. in Tib. cap. 68.* Et de Cajo Calig. *in vit. cap. 53. Disciplinis liberalibus minimum, eruditioni ut & eloquentie plurimum attendit, quantumvis facundus & promptus.* De Claudio *id. in vit. c. 40. Principe nec infacundo nec indocto.* Domitianum vocat *Principem ut in omnibus, ita & in Eloquentia eminentissimum* Quintilian. *Inst. Orat. lib. 4. in præm. Symmach. lib. 1. epist. 89. ad Antoninum: Non incognito nobis eloquii splendore nituisti, sed magnis rebus accommodata, & majestate scripti aptata, gloriam, quam ante quesivisti, recens auxit Oratio.* Nam præter loquendi phaleras, quibus Te natura ditavit, simile quiddam, planeque conveniens auribus Patrum, gravitate sensuum, verborum proprietate sonuisti. *Ausonius in grat. act. ad Gratianum: Aliqua de Oratoris virtutibus tuis dicerem, nisi vererem mihi gratificari. Non enim Sulpicius acrior in concionibus, nec majoris Gracchi*

commendabilior fuit modestia, nec patris
 gravior auctoritas, &c. ubi prolixè Gratiani
 extollit eloquentiam. De Numeriano quo-
 que scribit Vopisc. in vit. Hujus Oratio fertur
 ad Senatum missa tantum habuisse eloquen-
 tia, ut illi statua non quasi Cæsari, sed quasi
 Rbetori, decerneretur, ponenda in Bibliotheca
 Vlpia, cui subscriptum est: Numeriano
 Cæsari, Oratori temporibus suis potentissimo.
 Incerti panegyri. ad Constant. August. Dice-
 rem plura de Divinis Orationibus tuis, ac ob-
 lata potius quam impetrata benignitate, nisi
 mallem dicta reticere, dum facta propero lau-
 dare: Quamlibet verba tua in Senatu habi-
 ta nobis nota sint, tamen qualia fuerint, cle-
 mentie Tuæ gloria nunciavit. Pateretur hic lo-
 cus, ut in illud dicendi genus, quod ejusmo-
 di fastigio conveniens, ὡς ἐν παρόδῳ digrede-
 remur; Est enim, ut ait Quintilian. Inst. O-
 rat. lib. 11. cap. 1. in Eloquentia, quod princi-
 pem decet, quod aliis non concesseris. Sed
 huic operæ supersedere satius existimo, dum,
 quæ ea de re adferri possint, exquisitissimo
 sane judicio suo pridem examinavit Excellen-
 tissimus Dominus Præses, in tractat. de Elo-
 quentia Princip. Romanor. add. comm. ad
 Tacit. ann. 1. cap. 7. n. 5. Non audiendus P.
 Diaconus, qui lib. 2. solum post Julium Cæsa-
 rem

rem in Senatu Orationes recitasse scribit Julianum: Primus enim ex Impp. Nero aliorum opera in conscribendis Orationibus usus, id quod vitio ipsi datum fuit. Notat *Tacit. annal. 13. cap. 3.* Annotabant seniores, primum ex iis, qui rerum potiti essent, Neronem aliena facundia eguisse. Nam Dictator Cæsar, summus Oratoribus emulus, Augusto prompta ac profluens, qua principem decet, Eloquentia fuit: Tiberius artem quoque callebat, qua verba expenderet, tum validus sensibus aut consulto ambiguus: Etiam C. Cesaris turbata mens vim dicendi non corrupit. Nec in Claudio, quoties meditata differeret, Eloquentiam requireres. Hoc autem operæ Nero Senecæ ut plurimum injunxit: *Tacit. annal. cap. 11.* Nero clementiam suam Senatui crebris Orationibus obstringens, quas Seneca testificando, quam honesta præciperet, vel jactandi ingenii voce Principis vulgabat. Ita & Orationem illam, qua se excusavit Senatui de cæde in matrem patrata, a Seneca confectam, colligas ex *ead. annal. 14. cap. 11.* Et meminit quoque Orationis illius *Quintilian. Inst. O. lib. 8. cap. 5.* Qualis est Seneca in eo scripto, quod Nero ad senatum misit occisa matre, cum se periclitatum videri vellet, saluum me esse adhuc, nec credo nec gaudeo. De Traja-

Trajano scribit *Julian. in Caesarib.* Ὁ δὲ καί-
 περ δυνάστου λέγειν, ὑπὸ ῥαθυμίας ἐπιτρέπειν
 γὰρ εἰώθει τὰ πολλὰ τῷ Σεβαστῷ γράφειν ὡς
 αὐτῷ, i. e. *quamvis dicendo valuerit, solebat*
tamen propter ignaviam in mandatis dare Su-
re, ut quam plurima suo nomine Oratione
ornaret. De Domitiano testis *Sueton. in vit.*
cap. 20. prater commentarios & acta Tiberii
nihil lectitavit, epistolas, Orationes & Edi-
cta alieno formabat ingenio. Vitellium
 Trachali cujusdam opera usum, auctor est
Tacit. histor. lib. 1. cap. 90. De Maximino in-
 dicat *Herodian. lib. 7. c. 8.* Ὁ μὲντοι Μαξιμί-
 νου συγκαλέσας πάντα τὸν στρατὸν εἰς τὸ πρὸ τῆς
 πόλεως πεδίον προσελθὼν τῆς τρίτης ἡμέρας ἀνελ-
 θὼν τε ἐπὶ τὸ βῆμα ἐπιφερόμενος τὸ βιβλίον,
 ὅπερ αὐτῷ ἦσαν συντάξαντες πνὲς τῶν Φίλων ἐξ
 ἀναγνώσεως ἔλεξε τοιαύδε. i. e. *Tertio die convo-*
catis in campum militibus suis Maximus tri-
bunal conscendit, atque ex libello Orationem
ab amicis compositam, in hanc sententiam
recitavit. Apparet autem ex hisce, id mune-
 ris tum quidem nondum certo cuidam ex
 Augustæ domus ministris demandatum, sed
 eo plerumque functos esse, qui principem lo-
 cum in amicitia Imp. tenere. De Adria-
 no scribit *Æl. Spartian. in vit.* Trajani cum
 eo familiaritas crevit, causa præcipue Oratio-
 num, quas pro Imperatore dictaverat.

Vti vero nonnunquam ipsi Principes coram Senatu orationes suas recitare amabant; Ita sæpius evenit etiam, ut per absentiam, aut alio impedimento distracti, hoc officium alteri injungerent. De Augusto *Sueton. in vit. c. 84. Neque in Senatu, neque ad milites, neque ad populum locutus est unquam, nisi meditata & composita Oratione: Ac ne periculum memoria adiret, aut discendo tempus absumeret, instituit recitare omnia.* De Tiberio testis idem *in vit. cap. 23. & de Cludio similiter in vit cap. 23. & 42.* Iphis vero Principibus impeditis, Quæstori incumbere, eas coram Senatu recitare. De Augusto scribit *Dio lib. 54. συναγωγὴν δὲ ἐκ τῆς τῷ βασιλευτέρῳ αὐτοῦ ἐδὲν εἶπεν ὑπὸ τῷ βεράρχῃ, τὸ δὲ δὴ βιβλίον τῶν ταμείων ἀναγνώσθαι τὰ τε πεπραγμένα οἰκαθαροῦν μὴ σὺντο,* i. e. *Convocato Senatu ipse gravedine laborans, nihil locutus, Quæstori libellum dedit recitandum: Eo recensebantur res ab ipso gestæ.* Indicat hoc Quæstoris munus etiam *Sueton. in Tit. cap. 6. Filius ejus recepta ad se omnium officiorum cura, cum patris nomine epistolas ipse dictaret, & Edicta conscriberet, Orationesque sapissime etiam in Senatu Quæstoris vice recitaret.* *Suidas in κλαύδιῳ. ἔ πάντα ὅσα εἰς τὸ συνέφε-*

ξεν αὐτὸς ἀνεγίνωσκεν, ἀλλὰ τῷ ταμείῳ ὡς γε
 πλήθῃ ἀναλέγεσθαι ἐδίδε. ὅσα δὲ αὐτὸς ἀνεγίνω-
 σκε καθήμενος ὡς τὸ πλὴν ἐπέλεγστο. i. e. Non
omnia, que in Senatu referebat, ipse legit,
sed legenda ut plurimum tradebat Quæsto-
ri, que vero ipse legebat, plerumque sedens
recitare solitus. Symmach. lib. 10. epist. 2. de
seipso ad Gratianum: Scio amore factum,
quo Summates Viros plerumque dignamini,
ut sacræ Orationi vestra Lector adhiberer:
Sed cum intelligo, sermonem illum præmine-
re omnimodo scriptis, quacunque ad hoc
locorum senatus audivit, me quoque arbi-
tror pluris habitum quam ceteros. Pertinet
huc locus Sidon. Apollin. in Paneg. ma-
gor. vers. 62.

- - - Cujus dignatur ab ore

Cæsar in orbe loqui, licet & Quæstore
diserto

Polleat. - - -

Paullatim vero non legendis solum, sed
 & conficiendis Orationibus, adhibitos fuisse
 Quæstores arbitror: Siquidem in illis præ-
 cipue Eloquentia commendabatur. Ele-
 ganter Cassiodor. lib. 5. variar. 4. Ingenio
 principis seruit, quod universa superat, il-
 lius ore loqui cogitur, cui nullus invenietur
 similis. Et lib. 6. epist. 5. O quam arduum
 est

est subjectum, verba dominantis assumere, loqui posse, quod nostrum credatur? si quid dubitamus, a Quaestore requirimus; qui est thesaurus fame publicæ, armarium legum, paratus semper ad subita; Et ut ait Tullius, Magister eloquentiæ. Nam si Oratoris proprium est, graviter Et ornate dicere, ut possit animos judicum commovere, quanto facundior debet esse, qui ore principis populos noscitur admonere? Talem denique oportet esse Quaestorem, qualem portare principis decet imaginem: Nam si nos, ut adsolet, causam audire contingat, quæ auctoritas erit linguæ, quæ sub oculis regalem genium implere possit?

Cæterum qui ad hanc admoti erant dignitatem, Candidati Cæsaris seu Principis dicebantur: Sic *Vellej. lib. 2. cap. 23.* Quo tempore, inquit, mihi, fratrique meo, Candidatis Cæsaris proxime a nobilissimis ac Sacerdotibus viris destinari pratoribus contingit. *Lamprid. in Alex. Quaestores Candidatos ex sua pecunia jussit munera populo dare.* Consule de eorum munere *Guther. de offic. dom. l. 2. cap. 18. Panciroll. in notit. Imp. orient. c. 72.* Dicebantur autem Principum Candidati, quod ex eorum commendatione absque ambitu & repulsa essent

designandi: Inde jocus ille apud *Quintilian. Inst. Orat. 6. cap. 3.* ubi negligenter pilam petenti, dixit alter, *sic petis tanquam Caesaris Candidatus.*

Recitatis porro in Senatu Orationibus, ordine rogabantur sententiam Patres, atque ita rite peractis omnibus SC. fiebat. Manasse id videtur ex consilio præcipue Mæcenatis, qui in præclara Oratione illa apud *Dion. lib. 52. p. 485.* Per senatum, inquit, *fac omnia, quæ decernuntur, nec omnino quicquam æque ad omnes pertineat, quam SC. sic enim & majestas Imperii magis confirmabitur.* Nimirum, ut cõstitutionibus suis eo majorem adderent auctoritatem, nec sibi omne Legum arbitrium vindicare viderentur, prudenter eos Senatus auctoritate munire volebant. Illustrat rem *Tacit. anal. 12. c. 14.* Eodem anno sæpius audita vox principis, parem vim rerum habendam a procuratoribus suis judicatarum, ac si ipse statuisset, & ne fortuito prolapsus videretur, SC. quoque cautum, plenius quam antea, & uberius. Iccirco & alia Principum Ediçta nonnunquam SC. confirmabantur, ut illud Augusti, ne fœminæ pro viris intercederent *l. 2. ff. ad SC. Vellejan.*

Non ante igitur vim Legum obtinebant

Ora-

Orationis Principum, quam SC. confirmatae essent. Exemplorum hanc in rem affert nobis suppeditat historia Romana: Invenit Tacit. ann. 1. c. 6. Multa sine dubio seque Augustus de moribus Agrippae conquestus, ut exilium ejus SC. confirmaretur, sanxit. De Claudio id. lib. 11. c. 18. Retulit deinde ad senatum super Collegio Aruspicum, ne vetustissima Italia disciplina per desidiam exolesceret: Et factum ex eo SC. viderent pontifices; quae retinenda firmandaque aruspicum. Sed illustre est hujus antiquitatis exemplum apud eund. lib. 11. annal. c. 22. Cum de Galliae comate primoribus, num in urbe ad honores admittendi essent, multus esset variusque rumor, Et studiis diversis apud principem certaretur, asseverantium, non adeo egram Italiam, ut suppeditare urbi suae nequiret, sufficisse olim indigenas consanguineis populis Et c. His atque talibus haud permotus princeps, etiam statim contra disseruit, Et vocato senatu ita exorsus est: Majores mei, Et c. Orationem Principis secuto patrum consulto primi Aedui in urbe senatorum jus adepti sunt. add. Suet. Tib. c. 48. Atque inde solent Juris Civilis interpretes dissidium hoc componere, quando, quod hoc loco SC. tribuitur,

alibi Orationibus Principum adscribitur. Vid. ejusmodi exempla apud *Briffon. lib. 1. select. antiqu. c. 16. Gothofred. in l. 7. C. de præd. minor.*

Præterea, quoniam sæpius Roma abessent Principes, ut ipsi, quæ ex re publica credebant, præsentibus Senatui exponere non possent, per literas eum de sua sententia reddebant cretiorum: Quod genus literarum nonnunquam epistolæ, nonnunquam orationum nomine venit. *Juden. Sat. 10. vers. 71.*

- - - *Verbosa & grandis epistola venit*
A Capreis. - - -

Indicat epistolam Tiberii, qua se excusat Senatui ob repudiatos honores, quos ipsi detulissent. Eandem & *Xiphilin. in Tib.* vocat Epistolam. *Sueton. autem in Tib. c. 66.* orationem. Sic est apud *Tacit. annal. 16. c. 7.* Oratio missa ad Senatum, & ap. *eund. annual. 3. cap. 53.* Tiberius de lege quadam Senatum per epistolam consulit. Sic & in *l. 2. C. Theod. de Curator. Calendar.* est: Oratio missa ad Senatum. Antonini talis exstat oratio apud *Vulcat. Gallican. in Avid. Cass.* Hæ vero Epistolæ hoc nomine quoque naturam ac similitudinem Orationum referebant, quod pariter SC. confirmandæ essent,

essent. *Vopiscus in Aurelian. Sabinus Praetor urbanus dixit: Referimus ad Vos P. C. suggestionem, & Aurelii Principis literas, quibus jubetur, &c. Interrogati plerique Senatores, sententias dixerunt, quas longum est innectere: Deinde aliis manum porrigentibus, aliis pedibus in sententiam euntibus, aliis verbo consentientibus, factum est SC. Geminum huic alterum est exemplum apud eund. in Probo. vid. verba in contextu: Aelius Scorpionus Cos. dixit: Audistis literas P. C. Aurelii Probi, de his quid videtur? Tunc acclamatum est, probe Auguste, Dii Te servant, &c. Posthac Manlius Mucianus, qui prima tunc erat sententia Senator, ita locutus, &c. Posthac acclamatum est, Omnes, Omnes. Ad tertium ex Capitolin. in vit. Maximin. SC. hoc fuit exemplum; Cum ventum esset in adem Castorum, acceptas literas Junius Syllanus Cos. ex Africa Gordiani Imp. Patris Patria, recitavit; Lectis literis Senatus acclamavit: Gordiane Auguste, Dii Te servant! Item Cos. retulit, P. C. de Maximino quid placet? Responsum est: hostes! hostes! hinc SC. perfectum est.*

Denique peractis omnibus, perfectoque SC. publice promulgabantur Orationes, &

in perpetuum decus Principum, æreis tabulis incidebantur. *Dio Cass. lib. 6. p. m. 668. Tunc etiam Kalendis Januar. cum recitarentur ex SC. Orationes quædam Augusti atque Tiberii, ut ita ad vesperam usque Senatus detineretur, sinem imposuit, satis esse dicens, eas tabulis incidi. Plin. in Paneg. cap. 75. Sed quid singula confector & colligo? Quasi aut oratione complecti aut memoria consequi possem, quæ Vos P. C. ne qua interciperet oblivio, in publica acta & incidenda in ære censuistis. Ante Orationes Principum tantum ejusmodi genera monumentorum mandari æternitati solebant, acclamationes quidem nostræ parietibus curiæ continebantur. Specialis honos Neroni habitus, cujus Oratio argenteæ columnæ incisa fuit, teste Xiphilin. in Neron. ejusmodi tabulæ exemplum, Lugduni adhuc in æde Lateranensi conspicuum, exhibent Lipsius in lib. 11. ann. Tacit. p. 279. Guther. de offic. dom. Aug. lib. 1. cap. 30. Consuetudinis hujus originem a liberæ Reipubl. tempore arcessendam esse, facile patet, quippe cum quævis SC. & quæ promulgabantur Leges, publice æreis tabulis incisæ proponerentur: Vnde Cicero Philipp. 1. cap. 26. Quid tum? quod tum ita gestum erit, id Lex erit, &*

in æs incidi jubebitis? & in Catilin. 3. cap. 19. inter prodigia recenset, quod Legum æra liquefacta essent. Vnde postea honori Principis hoc datum etiam, ut Constitutiones ejus æri inciderentur. Plin. lib. 34. N. H. cap. 9. Vfus æris ad perpetuitatem monumentorum jam pridem translatus est, tabulis æneis in quibus publicæ constitutiones inciduntur. Senec. lib. 3. de benef. cap. 4. Magis autem illa constitutio rata erit, quam si in æs incidissem. Præmittebantur autem Orationes Principum ac postea SC. de hisce facta subjungebantur, quod non obscure colligitur ex Plin. lib. 8. epist. 6. Ea, inquit, quæ quarto Kalend. Febr. quæ proxima fuissent, in amplissimo ordine Optimus princeps recitasset, Senatusque Consulta de his rebus facta in æs inciderentur, idque æs figeretur ad statuam loricatam D. Julii. Parum visum tantorum dedecorum curiam esse testem: delectus est celeberrimus locus, in quo legenda presentibus, legenda futuris proderentur. Placuit, ære signari omnes honores fastidiosissimi mancipii, quosque repudiasset, quosque, quantum ad decernentes pertinet, gessisset. Incisa & insculpta sunt publicis monumentis prætoria: sic quasi fœdera antiqua, sic quasi sacra leges.

Atque ira hæcenus expeditivisse nos reor ea, quæ ad historiam veterem de Orationibus Principum illustrandam pertinere visa sunt: Reliquum est, ut ad censuram Politicam vocemus, & illam speciosis admodum coloribus adumbratam libertatis imaginem, quibus imprudenti populo fucum facere amabant Principes, paullo altius contem-plemur. Enimvero, quod jam in limine dissertationis attigimus, inter præcipua hoc Augustæ domus arcana fuit, eversa extinctaque libertate, inania libertatis simulacra ostentare: Vnde *Dio lib. 45. pag. 277. Imago quedam libertatis proponebatur, dum omnia ex potentia agebantur. Et Tacit. in fin. lib. 1. annal. speciosa verbis, re inania ac subdola, quantoque majore libertatis imagine tegebantur, tanto impensius ad scripturam eruptura.* Inter ea vero simulacra non ultimum erat, quod Senatus munia ac auctoritatem, multis quantumvis partibus defloratam, ipsi Principes fovere ac conservare videri saltem volebant, eo consilio, ne pristina Reipubl. species uno velut ictu incisa diceretur, id quod grave nimis futurum esset populo, nondum exoleta in animis dulci libertatis memoria. Quem Consilii finem innuit *Macenas ap. Dion. lib. 52. pag.*

546. ubi de ejusmodi simulacris sermonem habet, eaque duplici ratione Augusto commendat: ἥ δὲ τῶν πατρῴων μνήμης ἕνεκα, καὶ ἵνα μὴ παντελῶς τῷ πολιτείαν μεταλλάττειν δοκῆιν: *partim ad conservandam institutorum patrum memoriam, partim, ne penitus respubl. & status omnis immutari videretur.* Nimirum idcirco non temere, nec non communicato ante cum Senatu consilio, ad Legum curam, aut arduas res suscipiendas, prolabebantur, sed ea prius in medium adferrebant, facta singulis sententiæ dicendæ copia: Cujus consilii quoque auctorem Augusto fuisse Mæcenatem, argumento est ipsius Oratio apud *Dion. lib. 52.* ubi hoc quoque inter alia Augusto commendavit: Id quod sequi etiam non detrectavit, teste eodem *lib. 53. pag. 520.* *Non omnia, inquit, proprio arbitrio egit, multa publice deliberanda proposuit, ut, si quid aliis displiceret, id corrigere possent, omnes vero adhortatus est ut suum sibi consilium aperirent, si quid rectius invenirent, libertatem omnem eis concedens, eorumque motus sententiis quedam quoque retractavit.* Par quoque ingenium in Tiberio laudat *idem lib. 57. pag. 603.* *proposita sua in medium sententia non tantum omnibus contradicere libe-*

rum relinquebat, sed ferebat quoque aliquando, contraria sua sententia decreta fieri &c. Quin imo eo res devenerat, ut Thraseas diserte in has voces prorumperet: *Egregio sub principe nulla necessitate Senatum esse obstrictum. Tacit. annal. 14. cap. 48.* ad quem ipsum Thraseam & Helvidium Priscum *Tacit. in Agric. cap. 2. vocem P. R. & Senatus libertatem* refert. De Nerone scribit idem *annal. 13. cap. 4. Nihil, inquit, in penatibus suis venale aut ambitioni pervium: discretam domum & Rempubl. teneret antiqua munia Senatus; Coss. tribunali- bus Italiae & Provinciae publicae adsisterent, &c. paullo post: nec defuit fides, multaque arbitrio senatus constituta sunt. Quam plena callidæ adulationis vox illa Othonis, apud eund. Hist. lib. 1. cap. 84. Æternitas rerum, & pax gentium, & mea tum vestra salus, incolumitate senatus firmatur: Hunc auspicato a parente & conditore urbis nostræ institutum, & a Regibus usque ad principes continuum & immortalem, sicut a majoribus accepimus, sic posteris tradamus.* Cæterum equis diffiteatur, hæc & ad fines orationes alias plus dignitatis quam fidei habuisse, ut notat *Tacit. annal. lib. 1. cap. 11.* æque ac illa adscititia Principum modestia,

stia, & ostentatum libertatis studium: Neque enim aliter cum Senatu egisse videntur, quam cum populo: Siquidem nec huic libertatis suæ antesignani adempti erant, sed mansit Tribunor. pleb. nomen ad Constantini usque tempora, ut observat *Onuphrius in coman. fast. lib. 1. ad ann. 261.* dabaturque iis etiam intercedendi facultas. Ostendit *Tacit. lib. 1. annal. cap. 77.* Actum, inquit, de ea seditione apud patres, dicebanturque sententiæ, ut pratoribus jus virgarum in histrionibus esset: Intercessit Haterius Agrippa Trib. pl. increpitusque est *Asinii Galli oratione, silente Tiberio, qui ea libertatis simulacra Senatui præbebat.* Illustrior locus est apud *Dion. lib. 57. p. m. 646.* ubi pœnas in Astrologos exercitas refert: *Nisi, ait, Trib. pl. intercessisset, etiam contra quam censuerat Tiberius, omnes cives impunitatem fuisse habituros; &c.* Et quamvis *Tacit. hist. lib. 1. cap. 55.* Senatus populi que oblitterata jam nomina dicat, nihilominus tamen de Macrino refert *Herodian. lib. 5. cap. 1.* ἐπίησε ἡ καὶ δημόσια γράμματα πρὸς τοὺς ῥωμαίων δῆμον ἔτι τῶν σύγκλητον.

Cæterum, ut ad Orationes Principum revertamur, hisce pariter nec fides nec sinceritas inerat, dum Principes gnari erant quantum nutui

nutui ipsorum intentus esset Senatus, ut tantum abesset, ut ipsorum Orationibus obloquerentur, ut potius nescio quibus non verborum lenociniis ac divinis laudibus eas in cœlum extollerent: Hinc Pisonis illa vox emortuæ libertatis luculentissimum argumentum præferens: *Quo loco censebis Caesar? si primus habebō, quod sequar, si post omnes vereor, ne imprudens dissentiam?* Tacit. *annal.* 1. cap. 34. Adumbrat adulationem eam *Idem lib. 3. annal. cap. 31.* Ceterum, inquit, tempora illa adeo infecta fuerunt, ut non modo primores civitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat, sed omnes Consulares, & magna pars eorum, qui pratura functi, multique etiam pedanei Senatores, certatim exsurgerent, fœdæque & nimia censerent: memoria proditur, Tiberium, quoties curia ergrederetur, *Græcis verbis in hunc modum eloqui solitum, o homines ad servitium paratos! scilicet illum quoque, qui libertatem publicam nollet, tam projectæ servientium patientiæ tadebat.* Nec aliter describit temporum illorum miseriam *Plin. lib. 8. epist. 14.* *Iidem prospeximus Curiam trepidam & elinguem, cum dicere, quod velles, periculosum, quod nolles, etiam miserum esset; Quid tunc disci potuit?*

tuit? Quid didicisse iudic, cum Senatus aut ad otium summum, aut ad summum nefas vocaretur: & modo ludibrio, modo dolori retentus, nunquam seria, tristia saepe, censeret? Quo pertinent ejusdem querela in paneg. cap. 72. Quis ante loqui, quis bis-cere audebat? Præter miseros illos, qui primi interrogabantur, ceteri quidem, defixi & attoniti, ipsam illam mutam & sedentariam assentiendi necessitatem quo cum dolore animi, quocum totius corporis horrore, perpetiebantur, unus solusque censebat, quod sequerentur omnes, & omnes improbarent.

Vnde facile constat, qualis fuerit Senatus auctoritas, quantum de Legum potestate, de Reipubl. cura participaverint: Nimirum omne id in manu Principum positum erat, qui, quoties tenaciores suæ potentix essent, parum indulgere Senatui, aliis paullo modestioribus hanc libertatis umbram Senatui facile largientibus. Ab ea modestia præcipue suum commendat Principem Plin. in paneg. Illuxerat, inquit, primus consulatus Tui dies, quo tu curiam ingressus, nunc omnes, nunc singulos adhortatus es, resumere libertatem, capeffere quasi communis Imperii curas, indigilare publicis utilitatibus & insurgere. Omnes ante Te eadē

dem ista dixerunt, nemini tamen ante te creditum est. Erant sub oculis naufragia multorum, quos insidiosa tranquillitate prodectos improvisus turbo perculerat. Hæc omnia ita in speciem adornata, populo quidem grata erant, sed in se spectata nihil potestati Principis derogabant. Ipse enim Princeps contentus erat, consilii publici Dominum se esse, quemadmodum in libera Republ. Senatus erat: Nimirum ita, ut Senatus nihil auderet, cujus ipse non esset auctor. Illustria hanc in rem sunt loca *Tacit. annal. 13. cap. 8.* Per idem tempus actum in senatu de fraudibus libertorum, efflagitatumque, ut adversus male meritos revocandæ libertatis jus Patronis daretur, nec deerant, qui censerent: At *Coss. relationem incipere non ausi ignaro principe, perscripsere tamen Senatus consensum: ille auctor constitutionis fieret. add. lib. 14. cap. 18. lib. 15. c. 26. & consule Langeum semestr. lib. 7. cap. 13.* Hinc apparet, quomodo accipienda sint *Vlpiani verba in l. 11. ff. de Legib. Non ambigitur, Senatum jus facere posse:* Hæc enim non ad historiam juris antiquam pertinere videntur, ut sentit *Desider. Herald. lib. 2. de auctorit. rer. judic. cap. 1. & alii.* Sed de sua ætate locutum

Vlpianum non potest dubitari, ita tamen, ut quid in speciem actum fuerit, nulla adhibita censura Politica referat: SC. enim ad Constantini usque tempora fuisse condita, testatur *Paganin. Gaudent. de Justin. sec. morib. part. 2. cap. 14.* Sed illa ad arbitrium Principum composita erant.

Apparet præterea, quam insignem errorem errent, qui externis hisce schematibus decepti, extincta libera republ. non Monarchiam, sed Principatum fuisse inductum, persuadere conantur: Quo errore sibi placet *Bodin. 1. de Rep. cap. 8.* iccirco notatus etiam *Excellentiss. Dom. Præsidi in Comment. ad Grot. lib. 1. cap. 3. n. 10.* Quantumvis enim talem mixturam in Nervæ imperio laudaverit *Tacit. in Agric. cap. 3.* quem ait, *res olim dissociabiles miscuisse, Principatum ac libertatem:* quo etiam fere tendit, quod de Trajano *Plin. in paneg. Scis, ut sicut diversa natura dominatio & Principatus, ita non aliis esse principem gratiorem, quam qui maxime Dominum graventur:* Attamen ecquis non videat, quam oratoria arte hi ipsi sententiis ac laudationibus suis formatam, habitum, vim & decus Principibus suis machinentur, ut judicat *Ampliss. Præsides d. l. add. eund. ad Tac.*

aun. 1. cap. 9. not. Pol. n. 7. Ita consistit Dionis sententia, qui sub initium *lib. 52.* de Romanis asserit: post prælium Actiacum ἀνεβλῆς μοναρχείῳ αὐτοῖς ἤρξαντο.

Antequam autem hinc digredimur, & illud attendi meretur, quantumvis hoc Orationum institutum longo satis tempore usu receptum fuerit, eas tamen pedetentim a prima ac nativa sua forma ita descivisse, ut non nisi nomen ac speciem qualemcunque veterum illarum tandem referrent: Primis enim temporibus, id quod jam declaravimus, nullatenus ratæ erant, nec vim legum obtinebant, nisi Senatus auctoritate ac consulto confirmatæ essent: Iccirco & Principes Orationes suas ita in Senatu proponebant, ut non certum jus constituere viderentur, sed quod constituendum erat, Patribus deliberandum exhibere. Id quod apparet ex iis, quæ supersunt, fragmentis; quale *Διωνῶσ μάρτιον* ex Oratione Adriani adfert *Vlpian. l. 21. ff. de heredit. petit. Disspicite P. C. nunquid sit equius, possessorem non facere lucrum & pretium, quod ex re aliena perceperit.* Et in *l. 1. ff. de reb. eor. qui sub tutel.* orationis Sæveri hæc verba referuntur: *Prætera P. C. interdiciam tutoribus, ne prædia rustica suburbana distra-*
bant,

bant, nisi, ut id fiat, Parentes codicillis vel testamento caverunt.

Geminam plane speciem exhibent illæ, quas supra ex Tacito & cæteris scriptoribus citavimus. Cæterum insequenti tempore mutavit hæc rerum facies; Siquidem SC. non jam amplius sequebantur Orationes Principum, nec iis confirmandis adhibebantur, sed SC. oratione Principis erant confirmanda, quam, cognito Patrum decreto & consilio, eam in rem ad Senatum mittebant. Ostendit *Symmach. lib. 10. ep. 28. Superest, ut ea, quæ Serenitas Vestra patribus deliberanda proposuit, cognito SC. Lex Augusta confirmet. Idem lib. 6. ep. 62. Super impetratis adhuc speratur Oratio.* Prolixe autem in hanc rem facit *l. 8. Cod. de Legib. & Constit. Princip. ubi Impp. Theodos. & Valentinianus sui sæculi morem satis accurate describunt. Et hi fere Impp. ultimi reperiuntur, quorum orationes ad Senatum missas constat. Sic eorum est oratio missa ad Senatum. l. 2. de curat. Calendar. Cod. Theodos. & l. unic. C. Theod. de cretione vel bon. poss. hac Oratione sancimus. add. l. unic. de Respons. prud. l. 8. de legit. heredit. l. ult. de revocand. donat. l. pen. & ultim.*

de maternor. bonor. l. unic. de bonor. quæ filiofam.

Vt tandem nunc ad Germanicorum quoque Comitiorum instituta deveniamus, quæ congregato Imperii Senatu ab Orationibus, quas Propositiones appellant, nomine Imperatoris recitandis, exordium sumunt: Eas ipsas Propositiones cum Romanorum Principum Orationibus comparari posse, putavit *Goldast. in replic. pro Imper. cap. 11.* quem tamen, hoc nomine aliquot argumentis in contrarium adductis, confutat *Arumæ. de comit. cap. 7. n. 3. & seqq.*

Qua occasione non incongruum erit, si illam in Imperio nostro Comitiorum rationem, tam eam, quæ remotioribus seculis in usu fuit, quam quæ nunc recepta est, paullo altius, succincte tamen, perscrutemur.

Ordiendum autem nobis erit a tempore demum Caroli M, cujus quippe auspiciis in unum corpus coalita Germania, initia ejus vastæ Reipubl. cujus lacinia etiamnum supersunt, cœperunt. Is igitur, posteaquam maximam partem Germaniæ, quæ nunc ita vocatur, Francorum imperio adjecisset, eadem pene forma rempublicam constituit, quæ Francia regebatur: Siquidem præter Abbates & Episcopos, etiam

Du-

Duces ac Comites singulis regionibus, in provinciæ formam redactis, præfecit, quorum scil. virtute ac viribus adjutus, felicissima ubique arma circumtulera, totque ditiones acquisiverat. Horum præcipua erant munera, Imperatorem concomitari, jura subditis dicere, & , velut in partem curarum ab Imp. assumptos decet, consiliis operaque sua eidem præsto esse. Vid. quos hanc in rem allegat *Nicol. Mylerus ab Eberbach in Archolog. Ordd. Imperial. cap. 6. num. 5.* Ita enim *Imp. Carolus Magnus* in Comitibus, Anno DCCLXXVII. Padabruni celebratis, antequam Coronam Romanam obtinuerat, milites seu nobiles Francos & Germanos suos alloquitur: *Ite, milites mei, vos Heroes vocabimini socii Regum, Judices criminum: Vivite posthac laboris expertes, consulite Regibus publico nomine, favete orphanis, juvate pupillos, consilio circumdate Principes, ab his victum & stipendia petite.* *Goldast. in Constitt. Imperial. tom. 3. Latin. fol. m. 120.* Atque hi ipsi sunt, cum quibus de gravioris momenti rebus deliberare solebat Carolus, eorumque consilia in Comitibus explorare. Quod ipsum luculente nobis testatum reliquit *Hincmarus, Archiepiscop. Rhemensis, nobili Fran-*

corum profapia oriundus, inque aulicis regni negociis atate Ludovici Pii, ejusque filiorum, versatissimus, epistola ad Episcopos Francia perscripta 3. cap. 29. Consuetudo, ait, erat tunc temporis trita, ut non sapius, sed bis in anno, placita duo tenerentur. Vnum, quando ordinabatur status totius regni ad anni vertentis spatium: quod ordinatum nullus eventus rerum, nisi summa necessitas, qua similiter toti regno incumberebat, mutabat: In quo placito generalitas universorum Majorum, tam Clericorum quam Laicorum, conveniebat. Seniores propter consilium ordinandum: Minores propter idem consilium suscipiendum, & interdum pariter tractandum, & non ex potestate, sed ex proprio mentis intellectu, vel sententia, confirmandum. Quibus verbis unum solum concilii genus describit, nimirum quod erat universale & commune totius populi. In quo non Majores solum, sed Minores quoque conveniebant: Vnde hunc Hincmari locum optime emendat Excellentiss. D. Conringius in disp. de Germanic. Imp. civib. n. 13. ut illa legatur: generalitas univcrsorum Majorum & Minorum: Per Majores vel Seniores, tam Laicos quam Clericos, intelligit Duces, Comites, Abates,

bates, Episcopos, quibus jus suffragii in Comitibus ferendi erat: Per minores vero non tam Schultetos, Judices & Magistratus oppidanos, quo tendere videtur *Labemann. in Chron. Spirens. lib. 2.* quam populum universum, quod solidis satis rationibus probat *Dn. Conrig. disp. alleg. n. 33.* Ejusmodi vero concilia, seu, ut illa ætas vocat, *placita*, singulis ferme annis habebantur, quod prolixè ostendit *D. Arum. tr. de Comit. cap. 4. num. 13.* Cæterum quando hæc concilia vel cum Senatu Romano, vel cum iis, quæ hodiernum constituuntur, Comitibus, in contentionem accessimus, apparebit, quanta eorum ab utroque hoc concilii genere sit diversitas. Quod enim Senatum Romanum attinet, quantumvis ex permissione ac mera Principum indulgentia suam obtinerent auctoritatem, ea tamen ita comparata erat, ut præter nudam consulendi facultatem, etiam decernendi confirmandique ea, quæ a Principe proponebantur, potestatem continere videretur, ita ut in condendis Legibus non consilium modo Patrum, sed consensus etiam, requireretur. At vero Caroli M. potestas vere regia fuit, nullius arbitrio hunc in modum obnoxia, ita, ut quod Leges, & cætera Majestatis jura, spe-

Etat, omnia suo arbitrato peregerit, adhibitis in consilium saltem Proceribus, & populo.

Quantumvis enim longe aliud colligere liceret ex iis, quæ adducit *Fr. Hotomanus in Francogall. passim, imprimis cap. 12. 13. & 14.* attamen, quam ea parum solidis rationibus innitantur, pridem ostensum est. *Excellentiss. Dn. Bæclero nostro in Comment. de reb. sec. 9. & 10. p. m. 19.*

Cujus hac de re judicium nobis pariter cynosuræ instar esse poterit, ad discutienda ea, quæ adferuntur ab *Aruma. lib. de Comit. cap. 4. n. 1. & seqq.* ubi diserte adstruere non veretur: *Placita illa sub Caroli M. & successorum imperio habita, tam nostris Comitibus, quam ovum ovo, quadrare.* Quod enim ait, *credibile non esse, unquam Germanos eam in servitutem se demisisse, & a pristina libertate in obsequium Caroli venisse, quod ad ejus, vel successorum quoque, nutum statim graviora regni negocia ordinare coacti fuerint,* ecquis non videt, parum firma ratione hæc colligi, cum id jure belli a Carolo factum, quo victi leges a victoribus accipiunt. Quod Hincmari porro auctoritatem attinet, parum ad rem ea facere videtur. Præterquam enim, quod
locu-

locutio ejus ævi Scriptorum non accurate adeo attendi meretur, ut inde argumentum peti possit, ipsa etiam illa Hincmari verba aliam longe mentem præferunt, quam, quo ea detorquet Arumæus. Verba ea sunt, quæ superius jam adduximus: Vnde hanc extruit collectionem: *Id quod ordinatum ac statutum in conventu, nullo eventu rerum illo anno, nisi sola necessitate, mutari potuisse. Regis ergo vel arbitrio Imperatoris Comitiorum subjecta conclusio non fuit, sed necessitate quadam ad ejus observantiam non minus, ac ordines, constrictos fuisse.* Sane hanc argumentationem parum convenire menti verbisque Hincmari, satis liquet: Quod enim ordinatum ac statutum in conventu erat, jussu nimirum ac auctoritate Caroli, ut Regis, adhibito Procerum plebisque saltem consilio, id mutari non potuit: Quo ipso non tam libertas Caroli, quam Procerum, constricta fuit; Et quis credat, eo animo fuisse Carolum, ut sponte se arbitrio eorum submitteret, quos ipse tum temporis ut Præsides singulis præfecerat Provinciis.

Cæterum, quamdiu Imperium continua successione ad posteros Caroli Magni propagatum fuit, dubium non est, quin concilio

liorum ac conventuum eadem manserit ratio; Ea vero stirpe in Ludovico IV deficiente, arctius paullo astrictam pedetentim fuisse Imperatorum potestatem, nonnulli arbitrantur, partim, quod tum temporis libera electione Imperium conferri cœpit, partim etiam, quod dignitates Procerum progressu temporis hereditariæ factæ fuerint. At vero illud a fide Historiarum plane alienum, quod subsequentes Imperatores nuda Electione ad Imperium pervenerint, tum nec dignitates Procerum simul omnium jure hereditario possideri cœperunt, sed paucissimorum saltem, invalescente postea longo temporis tractu feudorum conferendorum usu. Iccirco Comitia quidem sæpius celebrata, illisque de republica, de pace & bello, de tributis & vectigalibus, de legibus ferendis, &c. deliberatum, vigente tamen in omnibus regia potestate, ut inculcat *Excellentiss. D. Præses in Comm. sect. IX. & X. pag. 323.* Satis id ostendit quoque Friderici I. Oratio, qua Proceres Imperii hortatus est, in medium ut consulant, de Legibus novis vel ferendis, vel antiquis senium passis, & justicio diuturno oppressis, renovandis, apud *Guntb. Lig. lib. 1. vers. 457.* ubi inter alia hæc:

Ipsæ

*Ipse quidem quamvis divino munere
Princeps*

*Summus in orbe ferar, legumque immu-
nis & expers,*

*Non servire quidem cogar, sed condere
jura*

*Fas habeam, vestris cupio disponere cun-
cta*

*Consiliis, nostro non egre spondeo jussu,
Vel sancire novas, vel priscis legibus
uti.*

*Nam nihil, ut verum fatear, magis esse
decorum*

*Aut regale puto, quam legis jure solu-
tum*

*Sponte tamen Legi sese supponere Re-
gem.*

Duæ adhuc ejusdem Frederici exstant aliæ orationes apud eundem *Gunther. lib. 7. vers. 327. & lib. 9. vers. 197.* quibus Princeps Imperii contra Mediolanenses instigatur. Dicebantur tum temporis Comitia signanter *CVRLE*, Germ. *Höve*, vid. quæ notat *Marquard. Freber. in Constit. Adolf. Rom. Reg. in Curia Norimbergensi promulgata*, ubi de Curia Cæsarum, & Legibus Curia-
tis agit. Celeberrima fuit illa Caroli IV apud Nurembergam MCCCLVI habita, in qua
CURIA

cum summa rerum in Imperio pleraque distinctissime ordinata fuerunt, tum de ipsa ratione & forma Curiarum habendarum dispositum. *vid. A. B. cap. 26.* unde magnam partem in suum Commentarium de Imperio Romano transtulit *Petrus de Andlo lib. 2. cap. 15. add. Hippolyt. a Lapid. de R. S. part. 1. cap. 5. sect. 3. n. 15. 16.*

Atque ab hoc tempore paullatim crevisse tam Comitiorum, quam Statuum auctoritatem, indubium est, donec Maximiliano I. Imperatore ferme roborata, antiquæ Imperatorum potentiæ tantum fuit derogatum, ut in iis, quæ pacem ac bellum, Leges ferendas &c. spectabant, non consilio solum, sed consensu quoque Imperii Statuum, opus esse cœperit. Quod enim ante dicebatur consilio Procerum factum, ut & in *Reformat: Friderici III. de Anno 1441. ad huc & in Constitut. Maximiliani I. de pace publ. de Anno 1495.* videre est, id postea consilio & consensu eorum constitutum ferebatur: unde illa in Recessib. Imp. semper fere adjecta clausula nata: *Und haben wir uns mit den Ständen, und sie sich hinviedrum mit uns, verglichen;* Hocque ipsum esse videtur, quod *Tobias Paurmeister lib. 2. de jurisdict. Imp. cap. 2.*

Con-

Consensum mutuum Cæsaris & ordinum Imperii formam substantialem facit decretorum Comitialium.

Vnde jam satis constat, ea, quæ nunc instituuntur Comitia, secus, quam astruere conatur Arumæus, a placitis ac Curiis illis veterum Imperatorum in plurimis differre.

Multo minus autem Comitia nostra cum antiquo Romanorum Senatu, qui Imp. tempore fuit, contendere poterunt: Enimvero nihil hic factum, nihil, quod subdole aut inspeciem tantum, agatur, nihil, quod ab ordinibus precario & ex conniventia Imperatoris, teneatur, sed omnia certis legibus ordinata, quibus tam Imperatori sua potestas, quam ordinibus jura ac libertas, integra & illibata conservantur. Nimirum in ejusmodi Senatu, qualis erat tum temporis Romanus, aut si quæ alia id genus comitia adferri possunt, Ordines cum Principe consultante habent se instar causæ instrumentalis, nec efficiunt decretum, sed Principi efficiendi opera & ministerio præsto sunt. In nostris vero Comitibus Ordines Imperii vera & propria efficientia ad decretum concurrunt, & una cum Cæsare causam efficientem principalem referunt. Ibi consensus ac voluntas ordinum ad bene esse, hic ad esse

esse decreti concurrat. Hæc omnia miris modis conturbat ac involvit *Hippolyt. a Lapide part. 1. cap. 4. sect. 1. Et sequ.* quando omnem comitialem potestatem Imperatori detrahit, eumque ut ministrum Imperii, Præsidem saltem Comitiorum, confidentius paullo agnoscit, Ordinibus contra omni summa potestate attributa. Cujus quidem argumenta facili negotio convelli posse videntur, nec id ab instituto alienum foret, siquidem temporis ratio longius exerrare permetteret: Nos impræsentiarum hic anchoram fingimus: hæc, & quæ hisce gemina adferri possent alia, in commodius tempus differentes.

D I X I.

24
II.

PROLVSIO
DE
PHILOSOPHIA
PAPINIANI

PRAEMISSA

LECTIONIBVS MORALIBVS

A

IO. PHILIPPO SLEVOGTIO

D. PHILOS. AC IUR. ET VTRIVSQ.

PROF. PVBL.

IENAE MDCCCXXXI.

A Vspicaturus ciuilis ac moralis doctrinæ publicam interpretationem, solennique oratione Academicis meditamentis proluſurus, non imitabor vanum poetarum morem, a contentitiis diis, ſurdiſque ad preces omnes, operum ſuorum exordia repentium; ſed certiore ſucceſſu ad te mentem oculosque attollam, a tui inuocatione primordia laborum capiam, verum, vnicum, æternum numen: quod cuncta audiens, cuncta gubernans, mediis cogitationibus noſtris & actibus interuenis; quodque Prytaneum hoc, præclarum ſapientiæ emporium, ad hanc vsque diem tam potenter conſeruas, & nobilium ſtudiorum florem ac famam in eo perpetua eſſe iubes: contractis in vnam ſedem tot excellentibus ingeniis, ætate, doctrina, vſuque rerum eminentibus, vt erudiendæ iuuentuti vitam ac ſpiritum impenſura, negotium agant orbis terrarum, & contra litterarum ac morum barbariem innumeras colonias emittant. Tibi igitur immortalis iam gratias ago; tui nominis venerationi ac gloriæ totum me conſecro, clementiſſimum numen: cujus ineffabili bonitate factum.

ctum est, ut vobis, Patres Academici, quorum auctoritas, eruditio, exempla ingentes mihi quotidie stimulos addent, nuper admodum adscriptus, studiosam pubem formare in spem usumque reipubl. & ad communem Academiae utilitatem referre cuncta iuberer; inter perpetuos bene merendi conatus, in tranquillo hoc studiorum portu ac veluti nido, omnem deinceps aetatem, uti spero exoptoque, decursurus. Tu aeternae Deus, gratia nunquam expiratura augeas protegasque excelsam Saxonum domum, ut sacrarium hoc Musarum, hoc scientiarum omnium oraculum, exornent porro ac tueantur consueta clementia, auitaeque gloriae heredes & aemuli, studiorum sinus ac praemium, humani generis deliciae ac salus, semper & ubique perhibeantur, decora sua non tam aëris metallo ac morituris tandem marmoribus, quam animis civium & indelebili litterarum memoriae inscripturi. Quandoquidem igitur diuinis auspiciis, consilioque certo, & consentientibus voluntatibus Serenissimorum Saxoniae Ducum, Dominorum meorum clementissimorum, in statione hac collocatus sum; illud deinceps vnice mihi incumbere video, ut quam initio promisi operam, industriam, fidem, praestare pro virili

ri coner, relictaque aliis ingenii & eruditionis palma, de sola obsequii & muneris rite obiti laude certem, procul ambitione turpi ac fastu, procul praua contendendi libidine: qua nihil aut feracius offensionum ac turbarum; aut homine, sacris sapientiæ deuoto, esse magis indignum potest. In te vero, florentissima Iuuentus, Lycei nostri cara portio, sæculi spes ac votum, tot parentum ac rerumpubl. inæstimabile depositum; ita te mihi posthac cura omnis vertetur, nec unquam cessabo publica voce magnæque virtutis ac doctrinæ exemplis te compellare, vt nominis tui memor, & surrectura in præsidium ac decus patriæ, tantum nitaris proficere, quantum alii prodesse laborabunt. Atque adeo nunc etiam, sub demandati ingressu muneris, inusitato ac pæne diuino argumento te conueniam, sistamque oculis tuis exemplum viri, ad omnem posteritatem memorabilis: qui sicuti stante adhuc imperio Romanorum ad summum honorum culmen, & proximam Cæsaribus potestatem, prouectus, ingenii magnitudine cæteros mortales longo post se interuallo reliquit; tanta prudentiæ atque eruditionis fama, vt pro naturæ miraculo ac numine quodam iustitiæ coleretur, nec comparandus cum eo quisquam, nisi
per

per deridiculum censeatur: ita sanctioris disciplinæ cultu, & virtute nullis Caracallæ tyranni minis violabili, tantum nomen adeptus est, vt tanquam boni viri ac ciuis norma, verique philosophi specimen, sæculis omnibus commendari mereatur.

Diuini Platonis, & post eum disertissimi togatorum sententia fuit, non posse præclarior cum rep. agi, quam si aut ipsi, quos summæ rerum fata admouerunt, sapientiæ studiis incubuissent; aut illi saltem haud perfunctoriam in iisdem posuissent operam, quorum consiliis rectores populorum vterentur. Quod quidem, ut multa præclara alia, tam sollerter a Romanis obseruatum legimus, vt nihil æque pensi facerent, quam artem illam regendi generis humani, quæque docet veris vitæ præsidiiis tum publicam, tum priuatam ciuium fortunam stabilire.

Primis reip. temporibus, & postea sub Cæsaribus etiam, quum nondum e curia & foro exterminata quasi esset eloquentia, vocabulo hoc omnem negotiosæ philosophiæ ambitum complectebantur; sub augusto oratoris nomine intelligentes virum vere ciuilem, & publicarum priuatarumque rerum administrationi accommodatum, qui regere consiliis vrbes, fundare legibus & iudiciis

diciis emendare posset. Ac diu apud Romanos non modo, sed apud Græcos pariter (vnde multa populi Quiritium instituta) oratorii muneris fines tam late porrigebantur; donec ignauia & inscitia mortalium eueniret, vt recte faciendi & recte dicendi studia, communi aut philosophiæ aut eloquentiæ nomine deuincta, indigno prorsus diuortio diuellerentur, ex illoque tempore sapientes alii, alii oratores appellarentur. Durauit interim in eruditorum scholis vetus sententia, nec defuere vnquam sub imperatoribus excitatæ animæ, quæ vtramque & recte sapiendi, & sapienter loquendi disciplinam arctissime iungerent, excolentes in primis pulcerrimam illam, vt Plinio appellatur, philosophiæ partem, quæ docet negotium agere publicum, promere & exercere iustitiam, atque in vniuersum præcepta sapientiæ in vsu habere.

Sed nunquam fere lætius florere nobilissima hæc studia, quam sub M. Aurelio Antonino, optimo atque doctissimo imperatore: qui & cognomen *philosophi* sibi iisdem meruit, ac teste Herodiano, solus Cæsarum docuit exemplo suo, sapientiam non in verbis ac scientia dogmatum, sed in seueritate morum ac vitæ innocentia consistere. Sub hu-

huius igitur imperio, sicuti magno certamine ingenia se protulere, auspiciis ductuque principis ad summa quæque, & ingenuarum maxime artium amorem inflammata: ita exoriri pariter fata voluere ingens melioris orbis lumen, quod sæculum suum & sinceram sapientiam collustraret mirifice, venturisque mortalibus tam incitamento quam documento esset: Æmilium nempe Paullum Papinianum, virum patriciæ gentis, & tum natalibus tum naturæ dotibus illustrem; nunc ab inferis quasi, vt pulcerrimo vobis spectaculo & admirationi sit, revocandum.

Primæ pubertatis annis, indole, igne quodam volucris, & omnium quæ doceri ac disci possunt, capace, sub Ceruidio inprimis Scæuola, acutissimo æui sui iureconsulto, & Antonini Cæsaris amico ad summos virtutis ac gloriæ gradus contendit, eaque necdum vesticeps præstitit, quæ senectutis opera esse potuissent, & æmulationem atque inuidiam omnem æqualium transcenderent. Florebat ea tempestate Stoicorum præcipue disciplina, ac grauisimorum hominum studio colebatur, quod sanctitate sententiarum, verisque vitæ monitis, duceret ad contemptum rerum humanarum, & in aduersis patientia firmaret animos, ac diuinitate quadam imbue-

ret, quos nondum tumentes inani fastu, sui-
que ignaros, & monitoribus asperos; sed
modestos ac mitioris indolis accipiebat. In
contemnenda cum primis mortis formidine,
inque amore iusti ac recti, palmam auferebat
cæteris fortissima & sanctissima hæc, ut ma-
gno Senecæ vocatur, secta, cultoribus ejus
venerabili morum seueritate conspicuis, nec
vnquam libertatem nisi cum vita amissuris:
vti vel sola Catonis, Heluidii Prisci, Thra-
sæ Pæti exempla satis testabuntur.

Hac ergo philosophia Papinianus etiam
non leuiter tinctus, & veri falsique inuenien-
di arte munitus; quum antea excelleret na-
turali acumine, tantum suæ gentis æuique sa-
pientes exsuperauit, quantum plerasque Eu-
ropæ nationes Itali creduntur iudicii profun-
ditate, acrimonia, elegantia anteire. Quo
igitur non penetrauerit tam incomparabile,
tam diuinum mentis lumen? quibusnam vel
densissimis scientiarum tenebris non diem
quasi immiserit?

Vt itaque a doctrina iuris, quod æternus
rerum parens auctorque animis mortalium
ingenerauit, exordiamur; sane ex residuis
adhuc monumentis ac ruderibus intelligere
aperte licet, quanta viri prærogatiua fuerit
in isto genere, quamque nemini eorum, qui

naturalistarum nomine hodie celebrantur, iudicio atque eruditione vnquam sit cessurus. Præclarum hodie vulgo existimatur, vniuersalia principia ac præcepta iuris naturalis explanasse commentariis, & corrogandis tum veterum, tum recentiorum testimoniis, captasse litterati populi auram, & iuxta optimatibus etiam placuisse. At alia longe via incedens Papinianus, non hæret in limine, non alienam auctoritatem in suæ fulcimentum accersit; sed suismet pollens opibus, & recondita quæque petens, interiora nobis pandit mysteria naturæ, laboreque tam illustri quam arduo, per singulares species factorum, ecquid conforme rationi sanæ pronuntiandum sit, declarat. Quo instituto, & profectu, non semper impari, quum acerima Italiæ ingenia populo Romano vel interpretarentur iura, vel sancienda monstrarent ac suggererent, peperere nobis immortale illud Pandectarum volumen, quod magnam sui partem non tam sanctiones civilium potestatum, quam æterni legislatoris oracula, in conspectu generis humani, remoto quasi velo, constituit ac bono in lumine collocat. Ut hodieque philosophantes de moribus, & naturæ iura explicantes (quos peculiari Moralistarum appellatione cæteris

secernere mos est) quoties a communibus præceptis descendendum ad remotiora & magis specialia, nihil proferre in medium habeant, quam veterum responsa consultorum, & pæne integros iuris Quiritium commentarios. Certissimo equidem argumento, quantum hac parte Romanorum prudentia præstiterit.

Silentio hic inuoluam reliqua Papiniani studia, & illum præcipue sapientis eloquentiæ cultum, quo futuræ magnitudini proluens, ac mentem capacissimam instruens, in umbra exercitus quodammodo fuit. Nunc prodeuntem celeri gradu, & pari meritis fortuna adscendentem ad lucem imperatoriæ aulæ, summumque honorum apicem, lætis ac fauentibus animis sequamur. Nihil equidem a ratione vera illi aberrant, qui summorum potestatum aulas palæstras vocant, in quibus tam ad prauas artes quam virtutes erudiri mortalium animi possint, prout nactæ fuerint indolem in alterutrum horum pronam. Neque alibi certiora probitatis, prudentiæ, constantiæ, experimenta inuenias: quum in tam vario cœtu ingeniorum, inter tot fallaciarum artifices, illasque peccandi illecebras & exempla, grassantibus perpetuo & vrgentibus inuidia atque odiis, non possis

non

non aut labem trahere & corrumpi, & in præceps ruere, aut insignia pectoris bene præparati firmitate edere specimina. Quæ non raro tamen iisdem exitio fuere, quos euehere supra inuidiam debebant: tam atroci delatorum improbitate, vt quoties veræ accusationis argumenta deessent, virtutem ipsam in crimen raperent. Quid Thraseæ Pæto olim, quid aliis obiectatum fuerit, illustri Romanorum Annalium conditor memorauit, & ex illo, de Thrasea facundissimus sæculi nostri orator, mirifico verborum nitore repetiit. *Quod* scilicet Neronis, inquinatæ illius belluæ, horrenda scelera & parricidia detestaretur; quod deorum atque hominum odium laudare nollet; quod subditas vrbi faces, ardentemque patriæ rogam, vndante ciuium sanguine restinctum, minus læto oculo adspexisset; quod quum de Agrippina ageretur, & supplicationes diis, ob matrem a filio interfectam, tum principali scorto, in deorum contumeliam, cælestes honores a senatu decernerentur, ex illa mancipiorum colluie se proripuisset; quod denique citharædo cantante pars populi adulantis non fuisset, nec pro *cælesti* voce unquam immolasset.

In eandem igitur arenam Papinianus,

L 5 æter-

æterna magnitudinis suæ documenta orbi daturus, a fati producebatur, vt in vrbe gentibus adorata, in humani generis conuentu, inter grauissimas pro publica felicitate curas, & ceruicibus omnium, præterquam principis, superuectus, parem Thralex mortem inueniret, non alia exitii caussa, quam quia perpetuum sub malo principe crimen est, virtus & innocentia. Fauebat Papiniani incrementis fortuna, quamdiu clauum imperii Seuerus, princeps bellorum gloria incomparabilis, tenebat: qui admiratione prudentiæ tum ciuiliis tum militaris, tanto affinem illum suum amore complectebatur, vt non extolleret modo ad summum dignitatum culmen, data prætorianorum præfectura; sed moriturus etiam discordium filiorum tutorem, quasi is solus placandis & in officio continendis animis suffecturus esset, supremistabulis constitueret.

Sed modum iam excefferat fraterna discordia, & truculentus Basiani Caracallæ fastus nesciebat consortem imperii ferre. Dum itaque mutuis odiis atque inimicitiis flagrant animi; dum infanda omnia aut machinantur, aut formidant, spe pacis inter infensos & suspicaces sublata; videbatur adhuc mitigari malum posse, ac parricidium saltem prohiberi,

beri, si partirentur imperii fines, & sicuti animis ita corporibus quoque diuulsi, vterque regnarent: nisi improuidus & infelix Iuliæ matris amor, saluberrimum turbasset consilium, eademque imprudentia Getæ ac Papiniano exitium concitasset.

Nam Bassianus Caracalla, & regnandi libidine & exulcerato in Getam odio percitus, quum ab insidiis ac veneno aut lentum aut nullum auxilium intelligeret fore, quæque fratri parabat, ne occupata occasione in se patrarentur, quotidie vereretur: impatiens tandem moræ omnis, magnumque aliquid vel audendum vel expectandum ratus, irrumpit in cubiculum fratris, & securum periculi, nihilque funesti metuentem, in complexu matris, deorum atque hominum opem necquidquam implorantis, crudeliter obruncat, tanto furoris æstu, tam nefaria sceleris immanitate, vt & materni sinus cruore filii contaminarentur. Quo scelere expatrato, in domesticos omnes amicosque fratris pari sæuitia grassatur, non dignitati, non innocentia, & ne infantum quidem ætati parcens: ne ex imperatoria cognatione, aut in senatu ex patricio sanguine, aut in prouinciis inter duces exercituum, quin & ne inter vilissima ministeria & mancipia quidquam

quam superesset, quod leui tantum cognatione aut notitia fratrem attingeret.

In tam horrendæ igitur sæuitiæ spectaculis, Papinianum quoque inexpiabili clade tollebat parricidæ rabies: neve communi cum cæteris crimine, aut per scelus crederetur sublatum spirans illud virtutis atque iustitiæ simulacrum, integritas viri, more omnium tyrannorum, in occasionem cædis rapitur, & imperata parricidii excusatione, quam nec suscipere quisquam mortalium sine flagitio poterat, nec Papinianus vnquam erat suscepturus, tanquam detrectasset imperatoria mandata, trucidari impie iubetur. Consentiunt in eo plerique scriptorum, tametsi non fuerit præfecti prætorio, dictare imperatori orationem, qua ipse crimen velaret: de purgando tamen apud exercitum & senatum parricidio; appellatum Papinianum fuisse: tum vt abuteretur Bassianus ingenio atque auctoritate tanti viri, & magno nomine atrocitatem sceleris obumbraret; tum vt aut cogeret comprobare inuitum, quæ summo hæctenus studio dissuaserat, aut obtentu negati obsequii, ac violatæ reuerentiæ, principi debitæ, tollere e medio recusantem posset.

Ille igitur satis videns, immanis belluæ rabiem prolapsam ad extrema, nunc virtutem suam

suam famamque nefariis iustis tentari, maluit exemplum dare sæculis inuicti in morte, atque omnis potentiaæ contemptoris animi, quam aut spe, aut mercede infamis vitæ, priorum operum gloriam dehonestare, perditis ingeniis tegendorum scelerum prætextum ac viam monstrare. Hic iam aduertat mihi aliquis mentem, & Stoicæ sapientiaæ consultum in Romani iuris vate suspiciat ac veneretur: quem nec opum, & dignitatum & carissimarum necessitudinum iactura, nec tyranni furor praua imperantis, nec ferri, ceruici iam iam imminentis, horror, quater mente solida valuerunt; quem denique impavidum ferituraæ erant ruinaæ, si vel fracto orbe summa imis Cæsar miscuisset.

Quo tam illustri virtutis documento, quamquam memoriam suam Papinianus viuus, vt ita loquar vidensque consecrauerit, & posteritas omnis admiratione eius ferme hæreat attonita: post tantum tamen æui exortus est in Gallia iureconsultus, iudicio non minus quam eruditione insignis, qui magnitudini huius gloriaæ haud parum obtrectans, fortius quam sapientius ab eodem factum fuisse arbitratur. Quoties enim eo excreuerint reipubl. morbi, aut
flagi-

flagitia principum, ut nullus amplius locus superfit remediis, satius fore, si indulgeatur nonnihil insanientium libidini, quam ut in furorem sponte ruentes, pertinacia insuper impellantur. Neque aliud operæ pretium fecisse iureconsultum nostrum, quam ut tum semet perditum iret, tum reipubl. iam satis afflictæ, innumera mala procrearet: quum destitutus monitore Bassianus, sibi que relictus, nec quoquam impetum sævientis prudenti consilio morante, non destitisset cædibus ac luctu cuncta implere, donec merito tandem infortunio & morte a successore Papiniani mactaretur. Multo itaque rectius consulturum fuisse tam sibi, quam publicæ saluti, si se ipsum reipubl. & hanc principi, aut denique sibi etiam, iusto indulgens dolori, consensisset. Capere hinc documentum magistratus iubet, ne ubique obnitantur suis principibus, sed quæ mutari & aufertur nequeunt, patienter ferant.

Hæc non sine colore a Ioanne Bodino contra Papinianum statuuntur: neque nos diffitemur, differre multum, suadeas & perpetres parricidium an excuses: quum peracto flagitio nihil integrum amplius, & pœnitentiæ soli atque excusationi in principe
lo-

locus sit. Præter hæc dabatur adhuc inter obsequium turpe & recusandi pertinaciam media via, vt maturo abitu consuleret tantisper securitati suæ, dum aut precibus amicorum, aut temporis mora & per absentiam offendentis, ira principis mitigaretur.

Sed omnia ista, quantamcunque speciem recti aut prudentiæ habeant, si accuratius paullo atque ex vero & fide historicorum æstimentur, tam parum habebunt ponderis, vt virtus ac sapientia summi viri multo magis conspicua hinc reddatur. Nam illud initio pro indubitato ponamus, non excusari posse parricidium sine crimine, & veritati non modo vim inferri mendacio, in fraudem audientium praua dicentis arte composito, sed prostitui etiam auctoritatem diu collectam, & in republ. feliciter administranda summe necessariam; strata insuper via malis ingeniis, ad scelera omnia, scelerumque velamenta: quo fructu, obsecro, etsi potuisset iureconsultus honeste obsequi, audiret hic Bassianum & de eo meliora speraret, qui patris viuacitati infensus, medicos eius omnes, quod neglecto mandato suo non maturassent decumbentis facta, perimendos crudeliter iussisset, ipsamque Getæ matrem, suam nouercam, orco datu-

daturus fuisset, ni imperare affectui, & lacrimas ob enecatam filium mature didicisset cohibere? Huc accedebat odium aduersus omnes omnino implacabile, quotquot fratri (quem hostis tantum nomine signabat) aut accepti olim aut amicitia iuncti fuissent. In quorum numero præcipuus semper Papinianus habebatur, concordiaë fraternæ sollers suator, & præter hæc in illo præfecturæ culmine, in illa rerum præclare gestarum luce, quam fama inusitata eruditionis ac virtutis augebant, apud uniuersos ac singulos tantæ auctoritatis, vt a nemine plus periculi immineret Bassiano, si ille quidem permittere se populi atque exercitus votis, & præesse imperio orbis terrarum, quam tyranno ac parricidæ parere maluisset. Moriendum itaque erat Papiniano, siue exequeretur iussa, siue detrectaret: eo tamen discrimine, vt ex detrectatione, fortis ac sapientis viri laudem, nullis vnquam sæculis morituram, fœneraretur; obsequio autem turpi inquinaret famam, grandibus tot annorum operibus quæsitam, ac subiret haud dubie fatum Romani sapientis, qui dictatis Neroni litteris, quibus apud senatum occisæ matris scelus obtegeret, tam infamis reddebatur in ciuitate,

tate, quæ nondum profligarat omnem honesti curam, ut præeunte in Annalibus Tacito, non iam Nero, cuius immanitas omnium questus anteibat, sed aduerso rumore Seneca esset, quod oratione tali confessionem scripsisset. Et quis ille mortalium, cui tanta ingenii vis, tanta facundiæ efficacia, ut subducta quasi veritate, & profundo tenebrarummersa, aliud persuaderet ciuibus de interfecto Geta, quam quod indoles vtriusque principum, & sæuus ac truculentus Bassiani animus satis docebant. Nihil itaque ultra erat Papiniano, quod aut speraret, aut sine dedecore ac detrimento famæ susciperet: turpi etiam omni mortis fuga, nec apud ferocem, & suspicionibus indulgentem, profutura: quum habendi amittendive imperii cupidine ac metu nihil sanctum iustumque haberet amplius, perque ignes ac ferrum ad securitatem imperii viam sibi faceret.

Huc igitur animos, huc oculos conuertat ætas omnis, mireturque Papinianum, supremum illum naturæ indulgentis conatum, & stuporem sæculorum, non ut in culmine rerum super omnes eminens, pacis bellique negotia diuinis consiliis operibusque moderabatur, *sed corruptam a*

delatoribus, adulationi imperium, impigrum officii, rebus undique turbidis sui compotem, stantem sub ictu, & fusis magis sanguine, quam purpura illustrem. Nunquam profecto, ut vere de te magnus Germaniæ vates prædicauit, sic oculos animosque spectantium affecere secures, quas Prætorii præfectus, ostentui gentibus, indices dignitatis, anteferri iussisti, ac illa, quam in procumbentis ceruices adegit parricida furor. Exitium tuum (ut plerique arbitrantur) triste: ut magni & queis supra vulgi ingenium, gloria & honore perenni conspicuum. Scuit imperator, sollicitat miles, circumstrepunt lamenta pauentium fæminarum, procul canities & senium, cadu & , qua te tibi superstitem credideras, cum prole spes posteritatis: neque deerat, si Cæsarem audires, quod imitareris exemplum; nec tamen adactus tu es, quo Seneca olim, quo Burrhi. Tanti fuit inania transmittere, ut vel bonorum ac vitæ contemptu censuris asserendum illud fas, cui gloriam adieceras opere ac scriptis. Grandi profecto documento virtutis, que ne seruili quidem cruciatu deteritur, sed per quidquid graue, triste, minax, exurgit. Plus illa dum con-

tra nituntur flagitia, valet; quam quam inter voluptatum illecebras ac plausus, velut in otio, semet ipsam nec experitur & ignorat.

Sed ut ad te reuertar, lectissima iuuentur, incrementum ac decus nostri Prytaneï, & uti nunc te comparaueris, sic exemplum olim nepotibus futura: erige mentem tam illustribus documentis, quaque via ad virtutis ac gloriæ fastigium perueniatur, adolescentibus adhuc annis disce. Non est, crede mihi, non est res otiosi animi sapientia, nec penetrari in illius arcem aut quidquam hominum generi profuturum præstari potest sine ingenti labore. In arduo sedem sibi fixit virtus, decorosque vultus inter sidera veluti abdidit, nec nisi generosas mentes, & assiduo incumbentes operi, adspectu gratiaque dignatur. Ad hujus venerationem ac cultum, ne talibus tantum exemplis te videar exhortari, quæ supra captum tuum viresque, ac supra priuatam fortunam, sunt; en agendum, quisquis vero sapientiæ ac virtutis amore ardes, flecte huc oculos ad præsentiora incitamenta, ad illa Lycei nostri lumina, atque ex confesso tam nobili & amplo cape tibi strenue,

quos admireris, quos colas, quorum denique sapientiam, doctrinam, decora imitari modis omnibus labores. Tunc vero te prædicabo felicem, & communi patriæ pollicebor ciuem præstabilem; nec minus meæ fortunæ gratulabor, quæ tam egregiæ iuventutis spei ac studiis me admouit.

III.

IVSTI HENNINGII BOEHMERI

PROGRAMMA

DE

PHILOSOPHIA
ICTORVM STOICA,

IN

REGIA ACADEMIA FRIDERICIANA

PROPOSITVM,

OCCASIONE

LECTIONVM PRIVATARVM,

PER ÆSTATEM ANNI MDCCI.

HABENDARVM.

Qui ad iurisprudentiæ nostræ studium accedunt, illudque interpretari annuntur, duas in classes generatim haud merito dividi posse videntur. Quidam enim levi brachio illud ipsum aggrediuntur, contenti, si ex aliorum scriptis & doctrinis sapiant. Quidam vero rem ex suis propriis enucleare fontibus student, non tam respicientes, quidnam communiter tradi soleat, sed ita se gerentes, ut legitimis interpretationis adhibitis regulis in fundamentum inquirent. Equidem in præsentî lætari possumus, quod inciderimus in eiusmodi tempora, ubi Doctores celebriores, classi secundæ sese adscribentes, indefessis laboribus eo rem perduxerunt, ut infinitis tenebris discussis ad lucem veritatis pervenire eo rectius jam possimus. Illud imprimis a pluribus jam observatum fuit, multum adjumenti afferre interpreti cognitionem variarum hypothesium, ex quibus Jurisconsulti Romani conclusiones suas deduxerunt. Hoc enim constat, non eadem veteribus Jctis principia fuisse, quin, sicuti in varias sectas multi transierant, ita quoque diversas hypotheses sæpe inter se fovisse, & inde

de in oppositas sæpe dilapsos fuisse conclusiones. In eo tamen magis inter se conveniebant, quod plerique Jctorum philosophiam Stoicam excolerent, & imprimis, quantum ad moralia, principia inde peterent, quippe quæ non poterant non ethnicis arridere, id quod Schilterus, (a) aliique, jam ostenderunt. Et quid opus est verbis, cum tam infinita exempla in jure nostro occurrant, quæ meras conclusiones & hypotheses ex hac philosophia contineant, & inde unice genuinam suam recipiant interpretationem? Hujus observationis neglectus non potest non contortas explicationes parere, sicut, quantas adhuc pepererit, res ipsa loquitur. Plerumque enim, ubi Jcti ex singulari Stoicorum hypothesis conclusiones formarunt, quæ cum Peripateticæ scholæ principiis subsistere nequeunt, mirifice se Doctores torsisse animadvertimus, quando ejusmodi leges secundum normam philosophiæ Aristotelicæ, quæ unica tunc omnium fere occupaverat animos, enucleare, & veram dissonantiam ad concordiam coactam & violentam deducere laborabant. Res ipsa exemplis fiet clarior. Intuentibus vel solum

M 4

ius.

(a) *In Manud. Philosoph. Moral. c. 1. §. 5. seqq.*

iust. & jure, in singulis fere §§. sese sponte offerunt talia exempla, quæ unice ex philosophia Stoica interpretanda sunt. Ne jam aliquid moneam de derivatione juris, quam Ulpianus a justitia deducit more Stoico, observante Schiltero, (b) nam hoc leve est: tantummodo ad famosam illam definitionem juris naturalis provocabo, ubi si commentarios evolvimus, in ejusmodi labyrinthum incidimus, unde egredi vix datur. Vident interpretes, vix commode illam definitionem posse defendi ex principiis philosophiæ communis, qua imbuti sunt, & tamen Stoicæ philosophiæ principiis destituti frustra omnem movent lapidem, ut hanc ipsam ab absurditate liberent. Convenit vero optime cum principiis Stoicis, quod nec diffitetur ipse Huberus in digressionibus suis. (c) Duo scil. occurrunt in definitione hac consideranda: 1.) quid intellexerint Stoici per *naturam*? 2.) cur animalibus jus naturale adscripserint? Quid per naturam intellexerint, explicat Stoicorum facile princeps Seneca (d) inquit: *Quid aliud est natura, quam Deus, & divina ratio, toti mundo & partibus ejus inserta.*
Ne-

(b) *cit. l. §. 7.* (c) *lib. 1. c. 11. §. 2.* (d) *IV. De Benef. c. 7.*

Neque plura hic ex Stoicis allegare opus esse cenſeo, cum jam ab aliis, ut Juſto Lipſio, (e) Excell. Dn. Buddeo, (f) id ipſum ad oculum demonſtratum. Deduxit ſimul nos illud Senecæ effatum ad cauſam ipſam, cur jus naturale adſcribi poſſit beſtiis. Nimirum divinam illam eſſentiam diſfuſam per omnia corpora, & toti mundo inſertam eſſe cenſebant, diverſo modo tamen ſeſe exferentem; aliter quidem in hominibus, aliter in beſtiis. Hinc non poterant non rationem adſcribere ipſis beſtiis, & ita jus naturale adjudicare eis, quod & ipſe Puſendorfius optime obſervavit. (g) Ex hoc fundamento collegerunt poſtea, homines inter ſe eſſe cognatos; quia unius animæ eſſent facti participes. (b) Florentinus Juſtoreconſultus (i) idem inculcat, dum hominem homini inſidiari nefas eſſe concludit, quod *inter nos cognationem quandam natura*, i. e. DEVS, *conſtituerit*, quæ ſententia, ſano ſenſu accepta, admitti poteſt; ſed cum intimius fontem ejus, unde propullulaverit, indagemus, ſub veſte pulchra putidum latitat corpus, judice Dn. Bud-

M 5

deo

(e) Stoic. Pbyſiol. lib. 1. c. 5. (f) diſſert. 1. de Error. Stoic. §. 2. ſeqq. (g) lib. 2. c. 3. §. 2. (b) Dn. Buddeus c. 1. (i) in l. 3. de J. & J.

deo. (k) Neque tantum in hominibus & brutis hæc Stoicorum substitit assertio: toti mundo rationem divinam, seu spiritum divinum, vel mentem attribuerunt. Præter Senecam hoc testatur ipse Zeno (l) asserens, Deum esse spiritum *διηκον δι ὅλα τῆ κόσμος*. Haud a veritate me aberraturum puto, si dixerim, Paulum (m) huc respexisse, dum discernit illa, quæ ex distantibus corporibus sunt, ab illis corporibus, quæ uno spiritu continentur. In qua sententia quoque fuisse videtur Pomponius (n) tria genera corporum recensendo, unum, quod *continetur uno spiritu, alterum, quod ex contingentibus constat, tertium, quod ex distantibus*.

De generatione, non nasci animas, sed insinuari in corpora, tradebant, teste Lactantio, (o) h. e. non in utero concipi animam, sed extrinsecus imprimi. Hinc foetum in utero partem ipsius uteri esse, non animal, asseriebant. (p) Non alienus ab hac sententia fuisse videtur Vlpianus,

---

(k) *cit. loc.* (l) Just. Lips. *lib. 1. Physiolog. Stoic. cap. 7.* (m) *L. 24. S. 5. ff. d. rei Vind.* (n) *L. 30. ff. de Vlsuc.* (o) *Lips. lib. 3. cap. 18.* (p) *Lips. cit. loc. lib. 3. diss. 7.*

nus, (q) inquiring: *partus, antequam edatur, mulieris portio est viscerum, & Papi-
nianus (r) partum nondum editum ho-
minem non recte dici, putat, & alio lo-
co (s) Vlpian. talem in rebus humanis
non esse, diserte fatetur, interim tamen ita
fingi. (t)*

Sed revertimur ad *tit. ff. de J. J.* ubi
deprehendimus definitionem justitiæ, quæ
secundum Vlpianum (u) dicitur *constans
& perpetua voluntas, jus suum cuique tribu-
endi.* Vultejus (x) hic describitur justitiam ali-
quam divinam autumat. Bachovius (y) in-
telligit justitiam in abstracto consideratam.
Alii (z) defectus nonnullos in ea annotant, &
quis omnes conglomeraret opiniones? Sed
incertæ & fluctuantes sunt plerorumque con-
jecturæ. Rectius hac in re se gessisse videtur
Adrianus Turnebus (a) asserens, Vlpianum
hic fuisse æmulum Stoicorum, qui ut vitium
in-

(q) l. 1. §. 1. de *inspic. Vent.* (r) l. 9. in
f. ff. ad L. *Falcid.* (s) L. 10. §. 1. ff. de *V.
& P. subst.* (t) L. 7. pr. d. *Ventr. in poss.*
(u) L. 10. pr. de *J. & J.* (x) ad pr. de *J.
& J. n. 6.* (y) ad *Tr. Vol. 1. d. 1. thes. 1. lit. b.*
(z) Rachel *disp. de Justit. universali* lb. 6. seqq.
(a) lib. 8. *advers. c. 20.*

inconstantia, ita virtutem constantia metiri solebant, videlicet *summum bonum in habitu virtutis* collocantes. Id aperte Cicero (b) fatetur, inquam: *Zeno primus non virtutis usum modo ut superiores, sed ipsum habitum per se esse præclarum, disse-ruit. Nec tamen virtutem cuiquam adesse, quin ea semper uteretur.* Evidentius Seneca: (c) *Summum bonum in ipso iudicio est, & habitu optima mentis, & alibi: (d) Beatum illud in uno loco positum est, in ipsa mente stabile grande tranquillum.* Vnde rursus Cicero ex mente Stoicorum (e) virtutem ait esse *constantem & perpetuam vitæ rationem, & alibi: (f) in solis virtutibus inesse scientiam stabilem atque immutabilem.* Supposuerunt vero porro, virtutes inter se nexus esse, (g) hinc unicuique virtuti necessario eandem formalem rationem attribuere debebant, præsertim quatuor *virtutibus cardinalibus*, quas tantopere urgebant, & in pretio habebant, inter quas quoque refertur *justitia.* Hinc nescio,

---

(b) lib. 1. Acad. (c) de Vita Beata cap. 9.
 (d) Epist. 74. (e) lib. 1. de LL. (f) lib. 4.
 Acad. (g) Lips. Manud. ad Philosoph. Stoic.
 lib. 3. dissert. 4.

nescio, an bene illi faciant, qui ex Aristotele hanc ipsam illustrare satagunt, cum hic (b) evidenter contrarium asserat, felicitatem scilicet *non in possessione sed usu virtutis, neque in habitu, sed actione esse*, quo etiam Huberus (i) collineare viderur.

Deinde occurrit definitio *jurisprudentiæ*, (k) ubi rursus variæ deprehenduntur difficultates, quomodo *jurisprudentia* possit dici *scientia* & *notitia*, quomodo *res divine* intrare possint objectum *jurisprudentiæ*? &c. Sed Stoici, & horum æmuli, Juriconsulti Romani, non ita separabant prudentiam a scientia, uti Aristotelicæ philosophiæ addicti. Evidenter id patet ex loco Plutarchi, quem refert Lipsius (l) ubi ita: *Quid est bonum? non aliud, quam prudentia. Quid prudentia? Non aliud, quam scientia.* Inde & Seneca: (m) *sine scientia divinorum humanorumque beatum effici non posse*, asserit. Cum itaque justitiam finem *jurisprudentiæ* esse, intelligebant, illam vero

ro

(b) lib. 1. *Ethic.* c. 8. (i) Huber. *præl. ad ff. de J. & J. §. 1. in fi.* (k) *in l. 10. §. 1. de J. & J.* (l) *Manud. ad Philos. Stoic. lib. 3. diff. 3.* (m) *Epist. 74.*

ro esse virtutem cognoscebant, & per summum bonum indigitabant, simul quoque talem definitionem jurisprudentiæ efformabant, quæ huic fini, justitiæ, esset aptissima. Vnde & philosophiam suam per humanarum & divinarum rerum scientiam definiabant, & ipse Cicero (n) amicitiae definitionem inde exstruxisse videtur.

Ad alia jam transeundum esset, nisi brevitatis, qua intercludor, institutum prohiberet. Illud tamen saltim adhuc monebo, quod Ulpian. in l. 9. §. 7. de pecul. asserit: *licere servis, naturaliter in corpus suum sedire*, omnino dogma Stoicum supponere: fatentibus, Wissembachio (o) & Vngepauero. *Αυτοχρηστων* enim secundum Stoicam philosophiam fuisse licitam, (p) ipse fatetur Huberus, (q) hanc legem alias defendens, & pluribus deducit Lipsius. (r) Quamvis vero Huberus respondeat, videndum esse, non quid Ulpianus sentire potuerit, & quid veteres pagani existimaverint, sed, an hic locus etiam necessario contineat

---

(n) de Amicit. (o) comment. ad tit. de Pecul. tbes. II. (p) diff. de error. Justinian. §. 23. (q) in Eunomia ad cit. l. 9. (r) Manuduct. ad Phil. Stoic. lib. 3. diff. 22.

neat approbationem *αυτοχρησίας*? qua ratione tamen, si regulas bonæ interpretationis adhibere velimus, hic locus aliter intelligi possit, non video. Communiter quidem urgeri solet, leges non amplius esse considerandas ut Vlpianecas aut Paulinas, sed ut Justinianecas, quod hic Imperator omnia sua fecerit. Verum ita incidimus in Scyllam, dum volumus vitare Charybdim. Quomodo enim tales leges, quæ Stoica principia pro fundamento habent, secundum Imperatorem sunt intelligendæ? Quæ- rere enim licet, cuinam sectæ fuerit addi- ctus hic Imperator, an Stoicæ an Peripa- teticæ, an alii? Antequam enim id expe- ditum fuerit, ancipites hæremus, quomodo leges Paulinas, Vlpianianecas, aut aliorum Ju- reconsultorum, secundum Imperatoris men- tem, quam divinare non possuntus, inter- pretari valeamus.

Hæc præfari placuit de Stoica vete- rum Jureconsultorum philosophia, unde satis apparebit, plurimum ad genuinam ex- plicationem legum Romanorum illa admi- nicula conducere. Et cum mens mea sem- per fuerit, eo annitendi, ut genuinum le- gum sensum in collegiis meis erverem;
hinc

hinc etiam eadem methodus futuris quoque laboribus mensuram præbebit; de quibus ut eo rectius constet, non dubitavi, in præsentem seriem collegiorum, ex recepto in Academiis more, exponere, fretus cum benevolentia illustris Facultatis juridicæ, tum generosissimorum ac nobilissimorum Dominorum Commilitonum favore &c.

IV.

EVERARDI OTTONIS, JCTI,

DE

STOICA VETERVM
JVRISCONSULTORVM
PHILOSOPHIA.

O R A T I O,

DICTA IN TEMPLO ACADEMICO MAIORE

A. D. IV. KAL. NOVEMBR. MDCCXIV.

*Quum ordinariam Iuris Professionem in
Academia Regia Duisburgensi solenni
ritu auspicaretur.*

Quod bene vertat DEVS T. O. M. quod-
 que celeberrimæ huic Academicæ, Vo-
 bis, mihi, rei que tum publicæ tum litterariæ
 salutare fit, lætus juxta ac tremebundus in ca-
 thedram hanc, virtutis & honoris sedem,
 adscendi, Juris docendi provinciam, Regiis
 codicillis clementissime mihi demandatam,
 suscepturus. Neque enim me fugit, quot
 quantæque sint causæ, cur gaudio exultem
 mihi que gratuler, qui eadem hac die, quin
 eadem hora, qua Jurisconsulti nomen & in-
 signia sum adeptus, in Amplissimum Profes-
 sorum Ordinem adsciscor, munusque obti-
 neo lautum ac honorificum, quod nec vi-
 ri, ætate, ingenio, & rerum experimentis
 longe me vincentes, spreverunt. Vere-
 cundans tamen in conspectum vestrum
 prodeò, vocem faucibus hæere, membra
 trepidare, nervos rigere, & auditis & cer-
 nitis. Num Templi hujus majestas men-
 tem ita perturbet, an rei novitas, an ve-
 ro tenuitatis meæ conscientia artus hoc
 frigore concutiat, id equidem nunc non
 disquiro; & si vel maxime id definire
 possem, frustra nunc damnem consilium,
 quod

quod mutare non libet, nec licet. Inertis subjecti erat, Regem vocantem non sequi; neque vir fortis & strenuus videbatur, qui laborem fugit, & luctatur cum officio, quod semel suscepit, cum animus crescat ipsa rerum difficultate. Illud in præsens magis curæ mihi habendum esse sentio, ut argumentum auribus vestris proponam, quod personæ, quam capeſſo, sit aptum, quodque sua dignitate meam verborum inopiam compenset. Miles castra aut prælia loquitur, rus & sementem cogitat agricola: Jurisprudencia fundus est, quem jam decennium, & quod excurrit, colui; ex hoc frugum quidam manipulus recens mihi depromendus est, nisi de spe ac qualicunque opinione vestra, statim sub initium, malo omine periclitari velim.

Ad primam vocem timidus advertitis aures,

Omnia principiis semper inesse solent.

Superiorum autem sæculorum ea jam fuit felicitas, ut, exuta barbarie, & melioribus literis velut postliminio restitutis, nubes, quæ Jurisprudenciam obscurabant, pulsæ sint omnes, tritaque satis via in secretiora ejus mysteria eatur. Sordet nunc plerisque fecunda & perbeata Accursii familia, retusum

est Baldi acumen, & Decii subtilitas, pariter ac Butrigarii matura oratio, ridetur. Ipsa hæc Academia, quæ masculæ semper Jurisprudentiæ fuit sacrarium, sedula illa legum mater & nutrix; hic ipse, quem occupavi, suggestus nil nisi ingenio perfectum, elaboratum industria & gravitate insigne admittere videntur. Tot artis nostræ Proceres, eloquentiæ non minus quam juris consultos, Weyerstrassios, Fuchsios, Mastrichtios, Cru-sios, Branditos, Pagenstecheros, Reinoldos &, quem præsentia nominare vetat, Virum Consultissimum, ex his sacratis pulpitis de juris apicibus verba ad Vos facientes audivisti: a quorum varia eruditione quo longius absum, eo magis mihi annitendum duco, ne mea infantia & incondito sermone pulcher hujus loci Genius profanetur.

Quid igitur? Ne diu Vos suspensos detineam, *De Stoica Veterum Jurisconsultorum Philosophia* sermonis mei argumentum elegi, non injucundum, opinor, nec inutile, nec satis adhuc, ut oportebat, pertractatum. Quis enim Vestrum summa cum voluptate non aveat percipere, cui Philosophorum selectæ Juris nostri Auctores fuerint addicti, qui suis laboribus, vigiliis & curis sibi perennem gloriam, nobis otium, somnum & quietem

pepererunt? Juvat nosse, quibus præceptoribus usi fuerint Historici & Poëtæ, & quanti nostra interest, scire, ad quam potissimum scholam ingenium appulerint Jurisconsulti, quorum pretiosa fragmenta non nostræ modo Germaniæ, sed totius terrarum orbis, oracula habentur. Nullus in horum explicatione, jam usque ab Alciato & Budæo, cum laude est versatus, qui non ab Historia & Antiquitatibus, qua Græcis qua Latinis, lucem iverit mutuatum; & in amœno hoc studiorum genere nostra ætate excellit non unus. Ea vero fundi nostri ab antiquo superest calamitas, ut in scholis negligatur Philosophia, saltem illa, qua Veteres Jurisconsulti usi sunt, sine cujus tamen peritia jus civile nec disci nec recte doceri potest. Jabet Comicus (a) nos in vitas hominum, tanquam in speculum, inspicere, & ex aliis nobis exemplum sumere, si quid recte factum, si quid laudi fuit, hoc imitari. Hinc autem Themidis alumni veteres discent affectari magistros, quibus nihil unquam in vita carius fuit, quam Philosophia moralis; quique non a legibus Decemviralibus, nec ab Edicto Prætoris, sed ab intima Philosophia, incho-

N 3

andam

(a) *Adelph. Act. III. sc. 4.*

andam esse Juris disciplinam, putarunt. Habebunt hic etiam Juris Studiosi adultiores, Prolytæ & Papinianistæ, unde veros legum sensus eruant, & tot cruces tollant, ab ignaris priscae sapientiæ collocatas. Quid? quod ipsi Philosophiæ Doctores, lucifugi & vespertiliones, sic tandem sapere incipient, qui desidiosa nunc facilitate & fallaci lenocinio veteres Philosophos e manibus juvenum excussos volunt, ut novas suas merces, metaphysicas puta nugas, & luxuriantis ingenii argutias, majori pretio venditare queant. Adeo enim a recta via institutio nunc aberravit, ut, si Lucianus revivisceret, non uno, sed multis Hermetimis opus foret. Novas quilibet sibi condit artes, antiquas, quo quis est indoctior, eo magis contemnit; ut, si Diis placet, eas supprimere, & licentiæ suæ velamina ex vaga Philosophia prætereundere possit. In Platone legendo quod impenditur tempus, falli, frustra; conteri, putamus: Stoicorum secta omnium suffragiis, tanquam morosa, aspera & austerior, est damnata: Zenonem, Chrylippum & Posidonium piscis aut edulii peregrini nomina arbitramur. Vni tantum Stagiritæ, qui sapientum numero inter nos habentur, adhærescunt, & ex ejus Ethicorum libris Jurisconsultorum sententias

tias explicare satagunt: quam contortæ autem inde nascantur interpretationes, quod loca tranquilla & perspicua inde turbentur, vetus querela est; & tamen studium istud ita omnium animis inhæsit, & tam altas in Scholis radices egit, ut qui illud mentibus & pulpitis eximere tentet, is vel Jovi fulmen, vel Herculi clavam, extorquere conetur.

Redivivæ autem Jurisprudentiæ parens, Jacobus Cujacius, jam dudum in divinis Observationum libris (b) plus uno testimonio docuit, ab Stoicis juris auctores nostros fere esse imbutos: pluribus id confirmavit Emundus Merillius, Galliæ itidem suæ decus. (c) & M. Aurelius Galvanus (d) librum singularem de Stoica Jurisprudentia veterum Romanorum affectum habuit, qui vel ob immaturam ejus mortem absolutus non est, aut certe cum tincis & blattis luctatur. Tantum vero abest, ut præclarum hoc inventum multos sui invenerit æstimatores, uti potius a Viris, etiam hilarioris famæ, fuerit neglectum, multoque cachino exceptum. Hos inter familiam ducens Paganinus Gauden-

N. 4.

tius

(b) Lib. XXVI. cap. 40. (c) Lib. I. Observat. cap. 8. & seqq. (d) Vide ejus librum de V. sufr. cap. 1. §. 1.

tius, (e) Pisis quondam Historiarum & Politices Professor celeberrimus, eos peccare clamat, qui Jurisprudentes ad Stoicam doctrinam confluisse, ejusque decretis aluisse artem suam, contendunt: quandoquidem multa in Zenonis Stoa proferantur, quæ leges evertunt, & rationi civili parum sunt idonea. Huic igitur, quantum ingenio & voce potero, tribus argumentis occurrere animus est; ita quidem, ut primo loco primos quosque & maxime celebres Romæ Philosophos e Porticu prodiisse ostendam: dein non aliam magis, quam Stoicam disciplinam Jurisconsultorum studiis fuisse accomodatam, & postremo plerorumque horum responsa Stoicæ familiæ placitis respondere.

Per tria hæc Orationis capita dum ordine festinabundus eo, ne quæso, Auditores, mellitos verborum globulos, aut verba sesamo & papavere sparsa, ab me expectetis. Stoicorum dogmata vobis expositurus sum, hi autem simplici stilo contenti verborum pompam, troporumque venustatem, tanquam damnosam & generi humano noxiam, aspernabantur. Moribus etiam nunc obtinet, ut a Jurisconsultis eloquentiæ lumina non

---

(d) *De Philosophia apud Romanos cap. 43.*

non admodum flagitemus, modo res bonas proferant ac cognitu dignas. Quare vehementer Vos oro, ut mentes atque aures placidas præbeatis, dum meas vobis rationes exposuero.

Qui ad urbem vel portum contendunt peregrinantes, non una via, nec una ratione, iter instituere solent. Alii navibus proficiscuntur, per regiones & agros iter faciunt alii: illi vel oram legunt, vel per altum vehuntur: hi aut publicis utuntur viis, aut calles & viarum compendia quærunt: rursus alii per florida prata & oras amœnas, alii per dura & aspera multo cum labore & molestia, incedunt. Sic etiam ad Sapientiæ arcem qui adspirarunt, Græci & Romani, non unum vitæ genus, nec unam disciplinam, tenuere. Vna quidem est Philosophia, una veritas: sed ambitio, quæstus, & naturalis illa hominum ad dissentiendum facilitas, in tot factiones, studia, & opiniones diversas ejus cultores divisit, ut inter horologia facilius, quam inter Philosophos semper convenerit, & verissimum sit, quod ille ait: Nihil unquam ægrum somniasse, quod non Sophorum aliquis crediderit, aut docuerit alios. Marcus Terentius Varro (f) subtili investigatione jam sua

N 5

ætatē

(f) Apud August. lib. IX. de Civ. Dei cap. 1.

ætate animadvertit, ad ducentas octo & octoginta sectas facillime perveniri posse. Hippobotus in libro de sectis novem numeravit, Ammonius septem. Quatuor autem in primis: Academica, Peripatetica, Stoica & Epicurea, ab antiquo fuerunt celebratæ, quæ in suis sapientiæ officinis mentes hominum ad propria decreta, sive singularum dogmata scholarum contraxerunt. Ad harum auctores & principes omnis sensim potestas doctrinarum delata est, nec tam rectæ rationi, quam interpretandæ, colorandæ, sæpe etiam convitiis vindicandæ, cujusque Doctorum sententiæ, fuit incubatum. Cum itaque de Philosophia Jurisconsultorum apud Romanos quærimus, ante omnia sectam, quæ primum in Vrbe caput extulit, quæ plurimum ibi valet, quæque formæ & ingenio Reipublicæ fuit convenientior, investigemus oportet.

Nemo vestrum nescit, militarem fuisse Rempubl. Romanam, cui nil magis in votis, quam fines Urbis propagare, vicinos, remotos, hostes atque amicos bello laceßere, & per totum terrarum orbem victricia arma circumferre. Sero hac propter, & non nisi per gradus, Philosophiæ cultus ad eam est admissus. Plane sub Regibus hunc qui quæserit, is frustra erit. Romulus quidem & Remus

mus omni liberali disciplina Gabiis erant instituti: Numa Pompilius sapientiæ laude claruit: Servius Tullius quinquaginta de contractibus & delictis rogavit leges, e Philosophiæ fontibus petitas. At apud populum nullus studiis, nullus otio Philosophico erat locus: rustici, pastores, perdit ac facinosi ad Asylum confugientes, quemadmodum inter arma & ferrum erant nati, sic ad subita belli externi & intestini excubabant. Tarquinio Superbo regnante Pythagoræ disciplina per eam Italiæ partem, quæ Græcia Magna dicta est, excelluit, & haud vana conjectura in Urbem vicinam penetravit: verum Patricius dum opprimit plebem, dum plebs secedit, & sacrosanctos sibi Magistratus creat, dum famēs & pestilentia grassantur, amplissima hæc bene vivendi disciplina actis radicibus hæere non potuit. Mars & horrida virtus omnia obtinebant. Trecentesimo dein post Urbem conditam anno Decemviraes leges, auctore Hermodoro Philosopho, de Iure Solonis, Lycurgi & præstantissimorum quorumvis Sapientum, petitæ, & in tabulis eboreis pro Rostris propositæ sunt, quæ propter suam æquitatem & auctoritatis pondus, non universam modo sapientiam continere, sed omnium Philosophorum bibliothecas

thecas superare videbantur. Neque tamen per has Philosophiæ simul præcepta innotuerunt Romanis: fontes acceperant & semina omnis publici & privati juris: at usum illius & rationem, qua quisque jus suum persequeretur, ignorabant. Livius & Dionysius tabernas tantum hac ætate memorant, in quibus Grammatistæ legere & scribere, non ultra docuerunt. Viderat Vrbs jam ante, fateor, multos cives gloria præstantes, quos e numero Philosophorum expungere nefas: at vita illi, non scriptis, factis, non dictis, moribus, non sermonibus, sunt philosophati. Justitiam, fidem, pietatem & omnem denique virtutem, coluerunt Horatii, Scævola, Cincinnati, Camilli, Curii & Fabricii; jacuit tamen Philosophia, nec ullum habuit lumen litterarum Latinarum. (g)

Tempori, quod est circa bellum Punicum secundum, felicitas illa tribuenda, qua lux totum mox illustratura orbem Romæ exorta est. Discedebant tum paullatim *Quirites*

(g) Cicero lib. I. *Tuscul. Quæst. cap. 3. & lib. IV. Tusc. cap. 2.* ubi *Sapientia*, inquit, *studium vetus id quidem in nostris: sed tamen ante Lælii atatem & Scipionis non reperio, quos appellare possim nominatim.*

rites ab asperitate vitæ militaris, atque ideo sapientiæ studia, apud Græcos vel propter bellorum tumultus repudiata & contempta, vel senio ipsa suo confecta, suscipiebant, colebant, & faciebant meliora. Livius poëta primus tunc fabulam docere incipiebat, Ennius centurio in utraque lingua erat evectus, Nævius nunc fundebat versus, nunc etiam primi Philosophi videbantur. Occasio erat isthæc: Miserant Athenienses ad Senatum de suis maximis rebus tres illius ætatis nobilissimos, Carneadem Academicum, Critolaum Peripateticum, & Diogenem Stoicum: qui, cum in scholis ab se excitatis de finibus boni & mali disputarent, facile adolescentes gravitate sua, & rerum utilissimarum doctrina, ad se alliciebant. (b) Cato Censorius, vehementi ingenio vir, & Græcæ disciplinæ osor, præter morem legatorum id factum notans, tum quidem statuebat, honestatis specie universos Philosophos Roma dimitte-
 tendos esse; ut ne ad humanitatem conversa juvenus parvi penderet rei militaris disciplinam: sed revera metuebat, ne horum eloquentia, liberisq; vocibus, arcana sua provulgarentur. (i) Neque etiam horrendi hæc car-
 mi-

(b) Cicero II. de Oratore cap. 37. (i) Plutarch. ejus vita cap. 45.

minis lex sapientiæ amorem in animis juvenum extinguere valuit, immo potius novitatis avidos ad peregrina isthæc, & moribus apta, & auditu miranda, incendit. Ut adolescentum quisque erat nobilior, ita eruditorem e Græcia hominem palam secum habebat.

Omnium autem consensu Panætius, Stoicorum princeps, (ut Ciceronivocatur) (1) primus fuit, qui Romæ publice Philosophiam docuit. Hic, quia omnem verborum tristitiam & asperitatem fugiebat, nec differendi spinas probabat, multos auditores nactus est, C. Lælium, Scipionem Africanum, Rutilium Rufum, Ælium Tuberonem, (m) principes tum juventutis, sed postea magnos imperatores, magnos Jurisconsultos, domi militiæque nobilitatos. Quanta dein Stoicæ Philosophiæ ab horum sententiis auctoritas accesserit, illi facile colligent, qui in Procerum

VO-

---

(1) Lib. IV. Acad. Quæst. cap. 33. *Panætius princeps prope meo quidem judicio Stoicorum.* & lib. II. de Off. cap. 14. *Quod scribere non aude-rem, nisi idem placeret gravissimo Stoicorum Panætio.* (m) Pompon. l. 2. §. 40. de Origin. jur. *Quintus Tubero ille Stoicus, Panætii auditor.* ita enim legendum esse, non *Pansa*, H. Cagnolius & alii jam monuerunt.

voluntate scenam reip. cum orchestra, cum ordinibus, cum cavea cuneisque versari, sciunt. Quotusquisque ab hoc tempore eminare volebat, is Stoicum sibi quærebat præceptorem, comitem & familiarem: quin etiam domi ex hac secta magistros habuisse non contenti, quo magis firmarentur, ad alias terras, ad alias regiones & insulas sese contulere multi, etiam viri maximi, rempublicam sustinentes; ut hic novum Pythagoram Memphiticos vates, ibi Platonem Ægyptios sacerdotes, rursus Apollonium Brachmanas & Gymnosophistas, consulere putes. Cneus Pompejus, unus ex præcipuis sui ævi viris, ille, quem Sylla magnum, Cicero Virum ad omnia summa natum, appellavit, ut Panætii discipulum Posidonium videret, Rhodum profectus est, cumque ad limina accessisset, percuti de more fores a lictore vetuit, & fasces januæ submisit, is, cui se Oriens & Occidens submiserat. (n) Pompejo major Cato Uticensis similiter ad Athenodorum, Stoicæ disciplinæ hominem, in Asiam adiit, effecitque, ut se in castra sequeretur; lætus atque gloriabundus, velut ingentem adeptus palmam, & multo clariorem, quam illi,

(n) Tull. II. Tuscul. 25. Strabo lib. XI. p. 492.

illi, qui tum universi orbis nationes & reges subigebant. (o) Singulos quid referam sub libera republica in Zenonis familiam transcriptos? Ipsius Senatus tantus in eam fuit affectus, ut Cleanthi, majorum gentium Stoico, egregiam Assi statuam dedicarit, quam se vidisse testatur Simplicius. (p) Et quid multis opus? Seneca (q) signanter Lucilium suum meminisse jubet, antiquos Romanos, qui cuique hominum Genium dedere, Stoicos fuisse.

Ex quo sub unius dominatum rerum summa pervenit, idem, si non major, Stoicis constitit honos. Julianus (r) & Zosimus (s) testantur, mitius Augusti imperium fuisse, quod ab Athenodoro erat institutus, quodque Arium inter amicos assumserat; uterque autem Stoicam disciplinam amplectebatur. Nero Seneca rectore usus est, (t) & optimus fuit, quamdiu hujus consiliis monitisque se dedit: is vero Attalum Stoicum, & Sotionem ejusdem sectæ, magistros suos

---

(o) Plinius l. VII. *Hist. Nat. c. 30.* (p) *comment. ult. in Epictetum.* (q) *Epist. 100. Ita tamen hoc seponas volo, ut memineris majores nostros, qui crediderunt hoc, Stoicos fuisse.* (r) *in Cesaribus pag. 326.* (s) *Lib. I. cap. 6.* (t) *Tacit. lib. XIII. Annal. cap. 2.*

suos laudat nominatim. Marcus denique Antonius, ne ceteros requiram, ob Stoicæ Philosophiæ studium, ab aliis Philosophi, a Justiniano (u) Philosophissimi cognomen meruit, & quam semper in ore habuit, Platonis sententiam: Tum demum beatas fore respublicas, cum aut Philosophi regnarent, aut reges philosopharentur, suo exemplo confirmavit. Quod si ergo nil magis humana pectora flectit, quam exempla regentum, quis dubitet, omnes aut plerosque, qui sub his Principibus Philosophiæ operam dederunt, per Zenonis & Chrysippi vestigia ivisse? Sub Antonino certe Sextus Empiricus (x) asserit, plures fuisse, qui Stoicam sectam sequerentur, quam aliam quamcunque. De ceteris idem habendum. Lautis enim stipendiis inde ab Augusto honorabantur sapientiæ magistri; unde novæ in urbe exsurgabant porticus; e quibus viri justissimi, optimi cives, iudices æquissimi, testes religiosissimi, verbo dicam, tot Catones prodibant. Ex his nobilitas magistratus, plebs patronos, pietas vindices, lex custodes sibi poposcit & rogavit. Hi in foro, in aula, in Senatu ubique

O

que

(u) l. ult. C. de repud. l. pen. C. de his quibus ut
ind. Nov. 22. c. 19. (x) lib. 1. de philos.

que primas obtinebant. Per singulas ætates hos indicare possem, nisi fabulam narrarem omnibus notam & pervulgatam: Historici, Poëtæ, marmora, & omnis vetustas eos loquuntur. Nec est, ut tantum numerum a nobis quis deponat; plerique Romanorum a Græcis disciplinis abhorrebant, & vel ad studia rei militaris conversi, vel in petendis honoribus & civibus prensandis occupati, philosophandi curam libertis & Græculis esurientibus relinquebant, cum irrisione dicentes: (y)

-- *Quod sapio, satis est mihi: non ego
curo*

Esse quod Artesilas ærumnosique Solones.

At non fato quodam, sed certa ratione Stoicos magis placuisse Romuli nepotibus, ut constat, age, oculo fugitivo illorum perlustremus decreta. Næ! quam sancta illa, quam recta, quam fortia: dixeris, nonnunquam hos homines sacras litteras attigisse, aut degu-

---

(y) *Persius Sat. III. Adde Tacitum in vita Agricolaë cap. IV. Memoria teneo, solitum ipsum narrare, se in prima juventute studium philosophiæ ac juris ultra, quam concessum Romano ac Senatori, hausisse: ni prudentia matris incensum ac flagrantem arimum coercuisset.*

degustasse. (z) Tam enixe pietatem ubivis, caritatem, humanitatem, bonitatem & omnes virtutes inculcant; nec alia magis secta Deo majestatem suam adseruit, & homines ad æterna illa traxit magis. Venenum occultant, scio, pulcherrima etiam eorum effata: at quid mirum hoc in hominibus, veræ religionis ignaris? Sufficit, eos eximia & prope divina virtutis præcepta natura duce dedisse, quæ nobis quoque capitalem culpam, & neglectum cogniti summi boni, exprobrare possunt. Vnum unum immensi hujus operis credebant opificem ac molitorem: hunc solum rerum humanarum curam gerere, suaque providentia singulis ad vitæ comoda adesse. Non auro, nec argento hujus imaginem fingi; pia & recta voluntate, non opimis taurorum corporibus contrucidatis, hunc esse colendum, ad omnia invocandum, per omnia cogitandum, in omnibus comprobandum. Huic sanctiore quemvis sacramento, quam militem Imperatori esse

O 1

(z) Clemens Alexandrinus lib. II. Stromat. eos ideo *fures Hebraica veritatis* vocat, & Hieronymus in Esaiam comment. cap. II. *Stoici*, inquit, *cum nostro dogmate in plerisque concordant.*

esse obstrictum. Huic, ceu provido parenti, quocunque ducere visum fuerit, citra tergiversationem esse obsequendum: invadant licet undique calamitates, denunciatur mors, infundatur venenum, corpus excæcetur, debilitetur, obrigescat, & si quid talium malorum gravius edici aut excogitari potest. Id qui fecerit, eum securum, malique metu immunem vivere, nec fieri posse, ut sorte beata excidat unquam. (a)

Cuivis præterea hominum a natura tributum ajebant, ut se vitam corpusque tueatur, ac omnia, quæ ad vivendum sunt necessaria, conquirat & paret: ita tamen, ne mentis, partis nobilissimæ, a Jove divulsæ, (b) obliviscatur. Hanc vitæ gubernatricem summa ope esse excolendam, quo arati instar, novati ac iterati agri, meliores ac grandiores fructus proferre queat. Aureum illud, quod
e cœ-

(a) In compendium hæc decreta misit Thomas Gatakerus in præloqu. ad Antonium. (b) Ita Marcus *lib. V. §. 27.* & Epictetus *dissert. I. cap. 14.* Seneca animam *divini spiritus partem ac veluti scintillam* quantam vocat *epist. 92.* nam diffusam per omnia corpora essentiam divinam, in hominibus animi munere fungi, credebant. Vide Ioh. Francisc. Buddeum *V. C. de error. Stoic. Exercit. I. §. 2.*

ē cœlo descendisse fertur, paucis fatis animadversum, suisque ponderibus expensum ΓΝΩΤΙ ΣΕ ΑΤΤΟΝ, (c) tanquam primum Philosophiæ suæ principium, commendabant: quo sane nihil excellentius, nihil salutarius, nihil ad vitæ rationem accomodatius, excogitari poterat. Qui enim secum habitat, is suo se modulo metitur, nec plus promittit de facultatibus suis, quam in iis est; idem etiã, dum sentit, quanta habeat rerum gerendarum instrumenta, nil nisi magnum quiddam & excellens conatur, nec conquiescit unquam, donec divina & humana cognoscat, ac tenor vitæ per omnia consonans sibi accedat.

Non minus præclare de officiis erga congeneres sentiebant; mundum hunc omnem ut unam spectantes domum, in qua non tantum inter cives, sed & exteros & homines quosvis, cognatio intercedat. Hanc nasci a prima stirpe & satu parentum, serpere dein foras, primum cognationibus, post affinitatibus, tum amicitiiis, dein civitatibus, & tandem complexu totius generis humani.

O 3

Omnes

(c) Seneca consolat. ad Marciam cap. XI.
Hoc jubet illa Pythiæ oraculis adscripta vox
NOSCE TE.

Omnes uno e semine cœlesti ortos, ut fratres & amicos diligendos esse; servi liberique sint, ingenui an libertini, justæ libertatis, an inter amicos datæ, nil quicquam referre. In commune genitum hominem, animal sociale; ut cunctis pro viribus benevolum & facilem se exhibeat, naufrago ut porrigat manus, viam erranti monstret, cum esuriente panem suum dividat, cum sitiente potum. Hæc & alia de officiis erga se ipsum, & erga alios, docuere Porticenses: hæc factis etiam consentaneis signarunt Zenon, Epictetus, Antoninus, & (d)

- - *Hi mores, hæc dari immota Catonis
Seeta fuit, servare modum, finemque tenere,*

*Naturamque sequi, patriæque impendere
vitam;*

*Nec sibi, sed toti genitum se credere
mundo.*

*Huic epula, vicisse famem: magnique
penates,*

*Submovisse biemem tecto: pretiosaque
vestis,*

*Hirtam membra super Romani more Qui-
ritis*

Indu-

(d) Ita Lucanus itidem Stoicus lib. II. v. 380.

*Induxisse togam: Venerisque huic maxi-
mus usus,*

*Progenies; Vrbi pater est: Urbique ma-
ritus:*

Iustitia cultor, rigidi servator honesti:

*In commune bonus: nullosque Catonis in
actus*

*Subrepsit, partemque tulit sibi nata vo-
luptas.*

Sed missis his sanctioribus decretis, alia potius videamus, quæ Romanos rerum dominos ad hanc sectam pertrahere poterant. Illam reipublicæ formam, quæ e populari dominatu & optimorum potentia est mista, optimam judicabant Quirites, jurati principatus ocores, regiumque nomen odio internecino prosequentes. Neque enim populus ille, dominus regum, victor atque imperator nationum omnium, sub unius hominis dominatum subigi, & effrenem tyranni licentiam ferre volebat; satis memor, Servium Tullium leges tulisse, queis etiam reges obtemperarent. Idem vero Stoicorum erat robur, (e) nisi quod nimium, & arroganti

O 4

ratio-

(e) Tigellinus apud Tacitum lib. XVI. Ann. c. 22. *Ista secta Tuberoes & Favonios, veterè quoque Reip. ingrata nomina, genuit. Ut impe-*

ratione suffultum. Omnes esse pares, omnes ad regnandum natos. Superba principum limina adorare, fores circumfistere, genua invadere, Dei cognatos minime decere. Salus populi suprema iis lex erat: Reges contra, non impios tantum & truculentos, Cyclopas, Busirides, Dionysios, Lyfandros, Neronos, Caligulas: sed & bonos, patriæ patres, Cyros, Agesilaos, Augustos, Nervas, Trajanos, procaci licentia perstringebant. Chrysippus, qui Porticum fulcire dicebatur, (f) septingenta & quinque volumina scripsit, nulli tamen Regum quidquam dedicavit, quia eorum contemtor erat. Profsus in eadem sententia Cato: qui solus fecit Reipartes, cum alii ad Cæsarem, alii ad Pompejum inclinarent, quique rebus jam desperatis gladio sanctum illud pectus perfodere, quam morientem libertatem vivus videre, maluit.

---

rium evertant, libertatem præferunt: si pervertent, libertatem ipsam aggrediuntur. Suetonius Neron. c. 52. *A Philosophia* (Stoica, quam Seneca docturus) *eum mater avertit: monens, imperaturo contrariam.*

(f) Cicero IV. Acad. quæst. 24. *Stoica princeps Philosophia* vocatur a Gellio lib. VI. cap. 2. & *Philosophus summa Stoica sapientia* a Marciano in l. 2. D. de legibus.

maluit. Jam autem Antistius Labeo, ex eadem schola Philosophus, quanta audacia obstitit Augusto, laudatissimo principi? M. Lepidum, hostem ejus & tum exultantem, cum in Senatum legisset, interrogatus a Cæsare, an non essent alii digniores? *Suum quemque judicium habere*, respondit. (g) Cumque Senatui videbatur e Rep. esse, ut Augustum singuli Senatores per ordinem custodirent, ille: Excubitorem se nunquam fuisse, & quia stertens ronchos duceret, excubiis pro Augusto agendis ineptum. (b) Inanis quidem tum & intempestiva hæc erat libertatis jactatio, tanto Jurisconsulto indigna; sed moribus istis creverat res Romana, & ipse Augustus, quo magis eadem principia imbiberat, eo clementius omnem iram remisit. Qui posthinc vixerunt Stoici, calidum illud

O 5

&

(g) Suetonius in *August. c. 54.* (b) Dio Cassius Hist. Rom. lib. LIV. ad ann. 739. De eodem Capito apud Gellium lib. XIII. cap. 12. *Agitabat*, inquit, *hominem libertas quadam nimia atque vecors, usque eo, ut Divo Augusto jam principe & rempublicam obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset.* Horatius lib. I. sat. 3. v. 82. *ideo: Labeone insanior inter Sanos dicatur.*

& impotens libertatis studium prudenti consilio temperarunt, cum Tacito (i) credentes, posse etiam sub malis Principibus magnos esse viros, obsequiumque ac modestiam, si industria ac vigor adsint, eo laudis excedere, quo plerique per abrupta, sed in nullum Reipublicæ usum, ambitiosa morte inclaruerunt.

Præterea optime noverant Romani, non muros & propugnacula perinde firma imperii sui munimenta esse, quam multitudo liberorum. (l) Militem sibi legendum domesticum, qui loca sedesque patrias revereatur, nec fortitudinem magis quam fidem colat: externis auxiliis credi non posse, coire purgamenta urbium, stupidos imbelles, venalesque manus; quibus ibi fas, ubi maxima merces. Quamobrem conjugiorum sobolisque habendam curam; cœlibatum pœnis coercendum, numerum liberorum præmiis esse provocandum. Hinc sollennis illa Censorum quæstio: *Ex animi tui sententia. Tu uxorem habes?* Hinc lex conficta Ciceroni: *Cœlibes esse prohibent.* Hinc Metelli Numidici oratio (m) de prole augenda, quam

Au-

(i) in *Agric. cap. 42.* (l) *Vide l. 1. D. solut. matr. l. 64. de condit. & dem. l. 7. §. 3. de bonis damnat.* (m) *Liv. epit. lib. 59. Sueton. Aug. cap. 84. Gellius lib. 1. cap. 6.*

Augustus Cæsar, quum de maritandis ordinibus ageret, in Senatu recitavit. Nota est lex illa Julia & Papia Poppæa, quæ cœlibes & orbos pœnis, maritos & patres præmiis, affecit, lex illa inquam marita, quæ crebritati divortiorum modum, concubinatui nomen imposuit, cosque per Prætorem coercendos statuit, qui nuptias contrahere prohibuerint, aut dotem negaverint; ut his artificiiis nuptiarum dies protraheretur. Non alii autem sectæ tanta matrimoniorum cura, quam quidem nostræ: ab ipsa natura id tributum agebant, ut conjugia virorum & uxorum juncta esse deberent; cum unumquodque animal, ferum etiam, eo desiderio teneatur, quale ipsum est, tale alterum relinquendi. (n)

Neque vero sola procreatione contenti he-

(n). Ad rem Julianus Imp. orat. VI. p. m. 185. Citiensis Zenonis discipuli cum animadverterent, urbes meram illam nimiamque canis, id est Cynice sectæ, libertatem aversari, quibusdam illam integumentis involucriisque texerunt; nimirum rei domesticæ cura, opum comparandarum studio, uxoris contubernio, ac prolis educatione. Quod eo animo fecisse videntur, ut hoc Philosophia genus proxime ad civitatum custodiam pertineret. Adde Ulpianum Stoicum in l. 1. §. 3. D. de J. & J.

que primas obtinebant. Per singulas ætates hos indicare possem, nisi fabulam narrarem omnibus notam & pervulgatam: Historici, Poëtæ, marmora, & omnis vetustas eos loquuntur. Nec est, ut tantum numerum a nobis quis deposcat; plerique Romanorum a Græcis disciplinis abhorrebant, & vel ad studia rei militaris conversi, vel in petendis honoribus & civibus prestandis occupati, philosophandi curam libertis & Græculis esurientibus relinquebant, cum irrisione dicentes: (y)

-- *Quod sapio, satis est mihi: non ego
curo*

Esse quod Arcefilas arumnosique Solones.

At non fato quodam, sed certa ratione Stoicos magis placuisse Romuli nepotibus, ut constet, age, oculo fugitivo illorum perlustremus decreta. Næ! quam sancta illa, quam recta, quam fortia: dixeris, nonnunquam hos homines sacras litteras attigisse, aut degu-

---

(y) Persius Sat. III. Adde Tacitum in vita Agricolaë cap. IV. *Memoria teneo, solitum ipsum narrare, se in prima juventute studium philosophiæ ac juris ultra, quam concessum Romano ac Senatori, hausisse: ni prudentia matris incensum ac flagrantem animum coercuisset.*

degustasse. (z) Tam enixe pietatem ubivis, caritatem, humanitatem, bonitatem & omnes virtutes inculcant; nec alia magis secta Deo majestatem suam adseruit, & homines ad æterna illa traxit magis. Venenum occultant, scio, pulcherrima etiam eorum effata: at quid mirum hoc in hominibus, veræ religionis ignaris? Sufficit, eos eximia & prope divina virtutis præcepta natura duce dedisse, quæ nobis quoque capitalem culpam, & neglectum cogniti summi boni, exprobrare possunt. Vnum unum immensi hujus operis credebant opificem ac molitorem: hunc solum rerum humanarum curam gere, suaque providentia singulis ad vitæ comoda adesse. Non auro, nec argento hujus imaginem fingi; pia & recta voluntate, non opimis taurorum corporibus contrucidatis, hunc esse colendum, ad omnia invocandum, per omnia cogitandum, in omnibus comprobandum. Huic sanctiore quemvis sacramento, quam militem Imperatori esse

O 2

esse

(z) Clemens Alexandrinus lib. II. Stromat. eos ideo *fures Hebraica veritatis* vocat, & Hieronymus in Esaiam comment. cap. II. *Stoici*, inquit, *cum nostro dogmate in plerisque concordant.*

esse obstrictum. Huic, ceu provido parenti, quocunque ducere visum fuerit, citra tergiversationem esse obsequendum: invadant licet undique calamitates, denunciatur mors, infundatur venenum, corpus excæcetur, debilitetur, obrigescat, & si quid talium malorum gravius edici aut excogitari potest. Id qui fecerit, eum securum, malique metu immunem vivere, nec fieri posse, ut forte beata excidat unquam. (a)

Cuivis præterea hominum a natura tributum ajebant, ut se vitam corpusque tueatur, ac omnia, quæ ad vivendum sunt necessaria, conquirat & paret: ita tamen, ne mentis, partis nobilissimæ, a Jove divulsa, (b) obliviscatur. Hanc vitæ gubernatricem summa ope esse excolendam, quo arati instar, novati ac iterati agri, meliores ac grandiores fructus proferre queat. Aureum illud, quod
e cœ-

(a) In compendium hæc decreta misit Thomas Gatakerus in præloqu. ad Antonium. (b) Ita Marcus lib. V. §. 27. & Epictetus *dissert. l. cap. 14.* Seneca animam *divini spiritus partem ac veluti scintillam* quantam vocat *epist. 92.* nam diffusam per omnia corpora essentiam divinam, in hominibus animi munere fungi, credebant. Vide Ioh. Francisc. Buddeusii V. C. *de error. Stoic. Exercit. 1. §. 2.*

e cœlo descendisse fertur, paucis fatis animadversum, suisque ponderibus expensum ΓΝΩΤΙ ΣΕ ΑΥΤΟΝ, (c) tanquam primum Philosophiæ suæ principium, commendabant: quo sane nihil excellentius, nihil salutaris, nihil ad vitæ rationem accomodatius, excogitari poterat. Qui enim secum habitat, in suo se modulo metitur, nec plus promittit de facultatibus suis, quam in iis est; idem etiã, dum sentit, quanta habeat rerum gerendarum instrumenta, nil nisi magnum quiddam & excellens conatur, nec conquiescit unquam, donec divina & humana cognoscat, ac tenor vitæ per omnia consonans sibi accedat.

Non minus præclare de officiis erga congeneres sentiebant; mundum hunc omnem ut unam spectantes domum, in qua non tantum inter cives, sed & exteros & homines quosvis, cognatio intercedat. Hanc nasci a prima stirpe & satu parentum, serpere dein foras, primum cognitionibus, post affinitatibus, tum amicitiiis, dein civitatibus, & tandem complexu totius generis humani.

O 3

Omnes

(c) Seneca consolat. ad Marciam cap. XI.
Hoc jubet illa Pythiis oraculis adscripta vox
NOSCE TE.

Omnes uno e semine cœlesti ortos, ut fratres & amicos diligendos esse; servi liberique sint, ingenui an libertini, justæ libertatis, an inter amicos datæ, nil quicquam referre. In commune genitum hominem, animal sociale; ut cunctis pro viribus benevolum & facilem se exhibeat; naufrago ut porrigat manus, viam erranti monstret, cum esuriente panem suum dividat, cum sitiente potum. Hæc & alia de officiis erga se ipsum, & erga alios, docuere Porticenses: hæc factis etiam consentaneis signarunt Zenon, Epictetus, Antoninus, & (d)

- - *Hi mores, hæc duri immota Catonis
Secta fuit, servare modum, finemque te-
nere,*

*Naturamque sequi, patriæque impendere
vitam;*

*Nec sibi, sed toti genitum se credere
mundo.*

*Huic epula, vicisse famem: magnique
penates,*

*Submovisse hiemem tecto: pretiosaque
vestis,*

*Hirtam membra super Romani more Qui-
ritis*

Indu-

(d) Ita Lucanus itidem Stoicus lib. II. v. 380.

*Induxisse togam: Venerisque huic maxi-
mus usus,*

*Progenies; Vrbi pater est: Urbique ma-
ritus:*

Iustitiæ cultor, rigidi servator honesti:

*In commune bonus: nullosque Catonis in
actus*

*Subrepsit, partemque tulit sibi nata vo-
luptas.*

Sed missis his sanctioribus decretis, alia potius videamus, quæ Romanos rerum dominos ad hanc sectam pertrahere poterant. Illam reipublicæ formam, quæ e populari dominatu & optimorum potentia est mista, optimam judicabant Quirites, jurati principatus ocores, regiumque nomen odio internecino prosequentes. Neque enim populus ille, dominus regum, victor atque imperator nationum omnium, sub unius hominis dominatum subigi, & effrenem tyranni licentiam ferre volebat; satis memor, Servium Tullium leges tulisse, queis etiam reges obtemperarent. Idem vero Stoicorum erat robur, (e) nisi quod nimium, & arroganti

O 4 ratio-

(e) Tigellinus apud Tacitum lib. XVI. Ann. c. 22. *Ista secta Tuberones & Favonios, veterè quoque Reip. ingrata nomina, genuit. Ut impe-*

ratione suffultum. Omnes esse pares, omnes ad regnandum natos. Superba principum limina adorare, fores circumfistere, genua invadere, Dei cognatos minime decere. Salus populi suprema iis lex erat: Reges contra, non impios tantum & truculentos, Cyclopas, Busirides, Dionysios, Lyfandros, Neronos, Caligulas: sed & bonos, patriæ patres, Cyros, Agesilaos, Augustos, Nervas, Trajanos, procaci licentia perstringebant. Chrysippus, qui Porticum fulcire dicebatur, (*f*) septingenta & quinque volumina scripsit, nulli tamen Regum quidquam dedicavit, quia eorum contemtor erat. Prorsus in eadem sententia Cato: qui solus fecit Reip. partes, cum alii ad Cæsarem, alii ad Pompejum inclinarent, quique rebus jam desperatis gladio sanctum illud pectus perfodere, quam morientem libertatem vivus videre, maluit.

---

rium evertant, libertatem præferunt: si pervertent, libertatem ipsam aggrediuntur. Suetonius Neron. c. 52. *A Philosophia* (Stoica, quam Seneca docturus) *eum mater avertit: monens, imperaturo contrariam.*

(*f*) Cicero IV. Acad. quæst. 24. *Stoica princeps Philosophiæ* vocatur a Gellio lib. VI. cap. 2. & *Philosophus summa Stoica sapientia* a Marciano in l. 2. D. de legibus.

maluit. Jam autem Antistius Labeo, ex eadem schola Philosophus, quanta audacia obstitit Augusto, laudatissimo principi? M. Lepidum, hostem ejus & tum exulantem, cum in Senatum legisset, interrogatus a Cæsare, an non essent alii digniores? *Suum quemque judicium habere*, respondit. (g) Cumque Senatui videbatur e Rep. esse, ut Augustum singuli Senatores per ordinem custodirent, ille: Excubitorem se nunquam fuisse, &, quia stertens ronchos duceret, excubiis pro Augusto agendis ineptum. (b) Inanis quidem tum & intempestiva hæc erat libertatis jactatio, tanto Jurisconsulto indigna; sed moribus istis creverat res Romana, & ipse Augustus, quo magis eadem principia imberat, eo clementius omnem iram remisit. Qui posthinc vixerunt Stoici, calidum illud

O 5

&

(g) Suetonius in *August.* c. 54. (b) Dio Cassius *Hist. Rom.* lib. LIV. ad ann. 739. De eodem Capito apud Gellium lib. XIII. cap. 12. *Agitabat*, inquit, *hominem libertas quaedam nimia atque vecors*, usque eo, ut Divo Augusto jam principe & rempublicam obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset. Horatius lib. I. *sat.* 3. v. 82. ideo: *Labeone insanius inter Sanos dicatur.*

Augustus Cæsar, quum de maritandis ordinibus ageret, in Senatu recitavit. Nota est lex illa Julia & Papia Poppæa, quæ cœlibes & orbos pœnis, maritos & patres præmiis, affect, lex illa inquam marita, quæ crebritati divortiorum modum, concubinatui nomen imposuit, eosque per Prætorem coercendos statuit, qui nuptias contrahere prohibuerint, aut dotem negaverint; ut his artificiis nuptiarum dies protraheretur. Non alii autem sectæ tanta matrimoniorum cura, quam quidem nostræ: ab ipsa natura id tributum agebant, ut conjugia virorum & uxorum conjuncta esse deberent; cum unumquodque animal, ferum etiam, eo desiderio teneatur, quale ipsum est, tale alterum relinquendi. (n)

Neque verò sola procreatione contenti
he-

(n) Ad rem Julianus Imp. orat. VI. p. m. 185. *Citiensis Zenonis discipuli cum animadverterent, urbes meram illam nimiamque canis, id est Cynicæ sectæ, libertatem aversari, quibusdam illam integumentis involucrique texerunt; nimirum rei domesticæ cura, opum comparandarum studio, uxoria contubernio, ac prolis educatione. Quod eo animo fecisse videntur, ut hoc Philosophia genus proxime ad civitatum custodiam pertineret. Adde Ulpianum Stoicum in l. 1. §. 3. D. de J. & J.*

heroës nostri, curam quoque procreatorum parentibus injunxerunt: quin liberis bene curatis & adultis bellicæ gloriæ commendabant studium, Macte hac virtute esto! sanguinolentis in acie acclamantes. Vlyfsem & Herculem sectæ suæ laudabant patronos ac deos tutelares. Dulce & decorum iis erat, pro patria mori: caros esse parentes, caros liberos, propinquos, familiares: sed omnes omnium caritates patriam complecti; pro qua omnibus mortem esse oppetendam, si ei sint profuturi. (o) Præclara hæc coram vulgo fundebant verba, at, si rem curatius examines, cum pia fraude conjuncta. Totus mundus iis patria erat, omnes ubivis gentium cognatos & amicos sibi profitebantur: jam autem, qui fieri potest, ut patriæ commoda, alterius civitatis aut gentis non sint incommoda? qui patriæ fines proferre nititur, alios spoliet, occidat, justitiam & humani generis societatem tollat oportet. Et, dic sodes, adeone pulchrum est, pro gleba mori, in
 qua

(o) Cic. III. *de offic.* Stobæus *Eclog.* 37. Marcellus l. 35. *de relig. & sumt.* & Paulus l. *postliminum* 19. §. 7. *de captiv. & postl. rev. Disciplina*, inquit, *castrorum antiquior fuit parentibus, quam cura liberorum.*

qua prima vestigia posuisti, quando alio in solo commode satis vivere licet? ubi vis magnam partem peregrinæ multitudinis inuenies, & nullum est exilium, in quo non aliquis animi causa moretur. Cives vero si patriam vocas, amicis quidem cognatis & propinquis amor debetur, quod ad ceteros delira interdum patria est, mentique errore ducitur, ut Plato de sua locutus; interdum crudeliter bacchatur, atque in viscera sua sævit. Sordent illi certe plerumque domestici, hinc, ut Scopelianus Sophista agebat, luscinia in nido non canit. Sed quorsum hæc? Ut pateat, Stoicos viros politicos fuisse, qui aliter in vita civili, quam in scholis, philosophantes, militi Romano robur & æs triplex circa pectus, magno caveæ consensu, accommodarunt. (p)

Quod si denique animos ad religionem Stoicæ sectæ attendamus, nil erat institutis Romanorum convenientius. Romulus Urbis

---

(p) Huc refero illud Plutarchi in vita Cleomenis cap. 3. *Magna & vebementia ingenia, si Stoica disciplina imbuantur, prompti ad pericula subeunda, & audaces, adeoque temerarii fiunt homines: sin ea sedato & placido ingenio committantur, ejus temperamento quasi diluta, fructus optimos & consentaneos profert.*

bis parens id sancte posteris servandum præceperat, ut Deos patrios patrio more colerent; idem Ennianus ille versus indicat, qui ob suam brevitatem & veritatem, tanquam ex oraculo pronunciatus videbatur:

Moribus antiquis stat res Romana virisque.

Vnum autem Jovem Urbis & imperii sui credebant statorem, qui tecta, mœnia, vitam, fortunasque suas e rupe Tarpeja tueatur. Fabulari illa Poëtarum Theologia, qua Mars homicida, fur Mercurius, Bacchus ebriosus fingitur, ipsis nil insulsius magisque nugatorium visum fuit. Civilem autem cultum, tanquam frænum vulgi, observandum sibi diligenter & retinendum existimarunt. Quid nostri? Vnam similiter naturam, unum Deum, unum *Δία* sive Jovem, qui per materiam, velut mel per favos, decurrat, ubique in scholis suis profitentur. (9) Nec tamen reli-

---

(9) Diogenes Laërt. in vita Zenonis lib. VII. cap. 135. cujus verba ex Ambrosii versione compendii causa semel tantum appono: *Vnum quoque Deum esse, & mentem, & fatum, & Jovem, multi que aliis appellari nominibus.* Seneca IV. de benef. c. 7. *Quacunque voles nomina propria Deo aptabis.* Pomponius l. 2. de J. & J. *Veluti erga Deum religio.* Ulpianus l. 9. §. 3. de R. D. *Sanctum*

religionis ita sunt metuentes, ut cum vulgo Deos Deorumque nomina numero multitudinis appellare vereantur: passim id faciunt, &, si usus erat, nulli majores sacrilegiorum vindices, & Deorum assertores. Socrates pro uno numine capitis periculum subierat; hi vero inter parum & nimium medii, populo falsam potius, quam nullam religionem obijciendam, crediderunt. Omnem illam, aiebat Seneca, (r) ignobilem deorum turbam, quam longo ævo superstitio ingessit, sic adorabimus, ut meminerimus, cultum ejus magis ad morem, quam ad rem pertinere. Ecce talis tamque cara fuit Zenonis disciplina: Vos nunc judices sedete, tacitique expendite, num quæ alia magis Romanorum assensum meruisse potuerit, quam quidem hæc, & sententiarum gravitate, & decretorum usu abundans.

At nondum res expedita est: nisi enim litterarum monumenta nos fallunt, quatuor sectis publica lege in imperio Roman. salaria sunt

---

est, etsi Deo non sit consecratum. quæ alia loca cur a Triboniano interpolata præterius cum Wissenbachio Embl. Trib. nulla causa subest.

(r) In libro, quem contra superstitiones scripsit, auctore Augustino *lib. V. de Civ. Dei cap. 10.*

sunt constituta, (f) & omnes in Vrbe suos habuisse videtur antistites & patronos. Acriter igitur hi nos inclamant, & grunniunt in primis Epicuri de grege porci, plurimos maximo veterum consensu amicos, etiam Romæ, sibi vindicantes. Pythagoram ibidem aliquo loco habitum, statua ejus in cornibus Comitii indicat. Ennius certe ejus dogmata secutus est, & Appii Claudii carmen, quod Ciceronis tempore exitit, Pythagoricum fuisse videtur. Qui caussis orandis se prolaturi, Academiæ spatia amabant; quod mos in utramque partem differendi ad exercitationem forensium causarum proxime accedat. Quos vitæ delectabat libertas Cynicos secuti. Aristotelis item & Theophrasti libros Sylla den-

---

(f) Lucianus Eunucho: *Scis, Pamphile, salarium, idque neutiquam exiguum, ab Imperatore fuisse constitutum singulis Philosophorum generibus, puta Stoicis, Platonis, Epicureis, præterea Peripateticis, ita ut unicuique sectæ premium esset æquale.* Huc pertinere videtur, quod de Philosophis scribit Modestinus in l. 6. §. 2. *D. de excus. legis actionis τινὲς προσκείμεναι τῷ νόμῳ: hæreses quedam propositæ lege.* Sed conditiones, non sectas intelligendas esse, contra Petitem, Grotium, Gronovium & alios evici cap. VI. §. 4 de Ædilibus colon. & municip.

Romam detulit. Denique quis credat, prudentiores uni sectæ, velut sacramento aut superstitione quadam constrictos, se addixisse? cum extra hæc vincula liberius philosophari, & in omnium casta transire liceret. Speciosa hæc sunt, fateor; sed vadimonium non defero; rationibus certis liquidisque stipatus. Vnus & alter licet ad alios deflexerit, Stoica tamen secta ceterarum fuit regina, & plurimos omni tempore sui habuit assertores. Patebit hoc clarius, si mecum per singulas ire placebit: unicuique suum tribuemus singularitatem. Aureum, sodes, *Pythagora* carmen, & mystica ejus disciplina, quo in numero esse potuit apud severos Romanos? Sylla statuam ejus bello Samniti positam removit; (t) libros hujus Philosophiæ in Cn. Terentii agro inventos combussit Petilius Prætor; (u) & in ipsa denique Italia, quam Magnam Græciam vocabant, Pythagoræorum collegia, iam anno circiter ducentesimo post reges exactos, incensa fuerunt & extincta. (x) *Academia* nova ignorantia erat magistra, & ma-

P jorem

(t) Plin. lib. XXXIV. cap. 6. (u) Idem lib. XIII. cap. 13. At Livius lib. XL. cap. 29. negat, Pythagoricos fuisse. (x) Vide Joan. Scheffer. de nat. & constit. Philosoph. Italica cap. XV.

jorem impudentiam ad facinora subministrabat. Sensibus illa tam externis, quam internis male fidens, oleum a garo, tudiculam a veru, atrum ab albo discerni posse, negabat; (y) Vnde & vix ultra Augusti ætatem. (z) *Cynicorum* magnus erat proventus, sed major ob affectatam illuviem vilitas: decoris etenim Romanis qui obscœna illa, quæ paria, immo pejora belluis, fecerunt Crates, Diogenes, & ejus farinae alii, probari potuissent? Pepulissent eos Censores, pudoris ac verecundiæ magistri; quin omnis puer, muliercula & e vulgo quisque (a)

-- -- *multum gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans Nonaria rel-
lat.*

Aristoteles in disciplinis omne genus tradendis ad miraculum usque eminuit, in *Physicis* etiam

(y) Festive *Atrianus* ad *Epictetum* lib. II. c. 20.

(z) Elegans locus *Senecæ* lib. VII. *Nat. Quæst.* cap. 32. *Itaque tot familia Philosophorum sine successore deficiunt. Academici & veteres & minores nullum antistitem reliquerunt. Quis est, qui tradat præcepta Pyrrhonis? Pythagorica illa invidiosa turba schola præceptorem non invenit. Sextiorum nova & Romani roboris secta, inter initia sua, cum magno impetu cepisset, extincta est.*

(a) *Perfius sat. I. in fine.*

etiam & Dialecticis Stoicos longe post se reliquit; accuratius ubique definit, dividit, meliorique omnia ordine pertractat. Habebant vero ejus libelli sua fata: Andronicus Rhodius eos in multa exemplaria transfundi & publicari curaverat; ipsis autem Philosophis Romanis, præter admodum paucos, Ciceronis tempore erant ignoti: (b) nec multos secutis temporibus habuerunt lectores, fortassis, quod obscuras rerum causas obruunt sermonis obscuritate, vel quia blattarum malignitas, & hominum ineptorum emendationes, astimationem eorum iverant imminutum. *Electivum* philosophandi genus ceteris quidem præstantius, (c) quod

P 2

opti-

(b) Ita ille in Topicis ad Trebatium cap. 1. Rhetor autem ille magnus hæc, ut opinor, Aristotelica se ignorare respondit. Quod quidem minime sum admiratus, cum Philosophum Rhetori non esse cognitum, qui ab ipsis philosophis, præter admodum paucos, ignoretur.

(c) Hoc secuti Cicero, Varro, Quintilianus, Tacitus, & Horatius, qui nunc *viæ rectæ* ex Stoicorum mente depingit, alibi *Silvas Academi* laudat, rursus sese *Epicuri de grege porcum* appellat. Diserte lib. 1. Epist. 1, vers. 13. de se ipso:

*Ac ne forte roges, quo me duce, quo lare tuter
Nullius addictus jurare in verba magistri,*

optima quævis ex unaquaque secta eligit, nec tam auctores in disputando, quam rationis momenta quærit: quemadmodum autem folia per se virere non possunt, ramum desiderant, cui inhiæreant, & ex quo trahant succum; sic plerique sectæ infigi volebant, præcepta, si sola sunt, marcere putantes. Multa adhæc industria, multo ingenio & judicio opus erat, ut in tanto Porticus, Academiæ, Lycæi & hortuli dissensu verum ubique a falso discerneretur. Ad *Epicuri* denique nomen multi advolarunt, patrocinium inertix suæ quærentes: (d) sed pessimi indicium turba est, nec unquam tam feliciter actum cum ge-

nerere

Quo mecumque rapit tempestas, deseror hospes.

Nunc agilis fio, & mersor civilibus undis,

Virtutis vera custos, rigidusque satellites.

Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor,

Et mihi res, non me rebus, submittere cogor.

(d) Laert. lib. X. segm. 9. Cicero IV. Acad. Q. & 1. de Fin. Lactant. lib. III. de falsa sap. cap. 17. *Epicuri disciplina multo celebrior semper fuit, quam ceterorum: non, quia veri aliquid afferat, sed quia multos populare nomen voluptatis invitat. Nemo enim non in vitia pronus est. Propterea, ut ad se multitudinem contrahat, apposita singulis quibusque moribus loquitur. Desiderosum vetat litteras discere, avarum largitione liberat, ignavum prohibet accedere ad rempublicam.*

nere humano, ut meliora pluribus place-
rent. Titus Lucretius, C. Cassius, Pom-
ponius Atticus, Vellejus Senator, Virgilius,
Petronius, Martialis fuerint ex hac volu-
ptatis officina; ejus profecto decreta reipu-
blicæ videbantur perniciosâ, horumque do-
ctores, Alcæus & Philiscus, urbe sunt ejecti,
tanquam libidinis & inertix patroni. (e) De-
mus etiam, magnos, & amoris conspiratione
consentientes amicorum greges Romæ tenu-
isse Epicurum, Jurisconsultos certe a se ipse
dimittebat; (f) qui remp. gerere negabat
esse sapientis, qui contemnebat Dialecticam,
P 3 dicti-

(e) Athenæus *lib. XII. Deipnos. cap. 12.* Ælianus
lib. IX. cap. 12.

(f) Vnicus Alphenus Epicureos *ἐπιλωσ* Phi-
losophos vocare videtur in celebrata illa *l. propo-
nebatur 76. D. de judiciis*, his verbis: *propterea
quod, ut philosophi dicerent, ex quibus particulis
minimis consisteremus, hæ quotidie ex nostro corpo-
re decederent, alique extrinsecus in earum locum
accederent.* Epicuri enim dogma de atomis hic
laudari, existimat Dionys Gothofredus *in notis*,
& Joh. Schilterus *manud. Philos. moral. cap. 1. §. 7.*
Sed Jacobus Cujacius *lib. XXVI. Obs. c. 40.* de He-
raclitiis & Stoicis Alfenum excipiendum docuit,
quem eo nomine laudat Menagius *in notis ad La-
ert. lib. X. segm. 66. pag. 463.* Dabimus huic legi
dissertationem singularem.

dictione utebatur vitiosa, & fugere omnem
 disciplinam navigatione quam velocissima,
 jubebat. Nolo mihi sine pignore credatis:
 attendite diligentius, quibus argumentis Tul-
 lius Trebatio Jurisconsulto hanc sectam dis-
 suadet: (g) *Indicavit mihi* (verba sunt Ci-
 ceronis) *Pansa meus, Epicureum te esse fa-*
ctum. O castra preclara! quid tu fecisses,
si te Tarentum, & non Samarobrinam, misis-
sem? Iam tum mihi non placebas, cum idem
intuebare, quod Titius familiaris meus. Sed
quonam modo jus civile defendes, cum omnia
tua caussa facias, non civium? Vbi porro erit
formula fiducia, ut inter bonos bene agier
oportet? Quis enim est bonus; qui facit. ni-
hil, nisi sua caussa? Quod jus statues com-
muni dividundo, cum commune nihil possit
esse apud eos, qui omnia voluptate sua meti-
untur? Quomodo autem tibi placebit, Jo-
vem lapidem jurare, cum scias, Iovem ira-
tum esse nemini posse. Quid porro fiet po-
pulo Vlubrano, si tu statueris πολιπίυεδα
non oportere? Haecenus ille. Ex quibus
 cum satis jam paret, sectas alias fuisse extin-
 ctas, alias pulsas, ignotas alias, & sine nomi-
 ne, sine censu ac lare publico, projectas; su-
 perest

(g) *Lib. VII. ad familiares epist. 12.*

perest dicamus, uam unam Stoicorum Philosophiam Romanos didicisse, nec aliam u-
sui Reip. fuisse accomodatiorē.

Sed video vos, Auditores, tacitis a me
cogitationibus jam dudum expetere, uti pro-
pius ad Jurisconsultos nostros accedam, Vo-
bisque rationes aperiam singulares, cur hi
Stoicorum disciplinam fuerint secuti: sine
his enim vix id, quod proposui, momentum
fat firmum & liquidum habebitis. Mili-
vero id vel maximum videtur, & quo nullum
huic rei demonstrandæ adhiberi potest ma-
jus. Enimvero disciplinarum illa divortia
& limites, quos ubivis nunc inculcant libera-
lium artium doctores, Romæ erant ignoti.
Qui sapientiæ gloria excellere vellent, omnia,
quæ civitas nosset, complectebantur; una
omnium rerum erat doctrina, unus omnium
disciplinarum concentus. Qui Jurisconsultus
idem Philosophus; qui Philosophus idem
Jurisconsultus. Dicam audacius: fuit tem-
pus, cum apud solos Jurisconsultos in Vrbe
sapientiæ amor resedit: horum domus oracu-
la erant totius civitatis, unde cives & hospites,
suarum rerum incerti, cauti & consilii com-
potes dimittebantur. Hinc eadem jurispru-
dentia, quæ Philosophiæ est definitio; (b)

P 4

ut

(b) Vlpian. l. 10. de J. & J. Strabo initio sui

ut Philosophi appellati *sapientes*, sic & Juris-
 consulti; (i) & ipsum juris studium ab Ulpia-
 no *civilis sapientia*, (l) a Justiniano *antiqua*
sapientia vocatur. (m) Juris itaque studiosi
 ut Philosophiam, artis suæ tam necessarium,
 tam carum, tam utile instrumentum discen-
 do caperent, Stoicorum scholas frequenta-
 rint oportet, quia non alias in Vrbe constitu-
 tas inveniebant & apertas. Sed & aliæ licet
 fuissent, ad has vel ultro eos invitabat mirabi-
 lis omnium doctrinarum compositio & or-
 do; respondebant extrema primis, media
 utrisque, omnia omnibus, & quod caput est,
 earum decreta & studia suis rationibus quam
 ma-

---

operis: *Divinas humanasque res complectitur, qua-
 rum scientia dicitur esse ea, quæ Philosophia appel-
 latur.* Cicero II. de Fin. c. 12. *divinarum humana-
 rumque rerum scientia, quæ potest rite appellari*
sapientia.

(i) Omnes Philosophi sapientes dicebantur, at
 Stoicos per excellentiam *sapientia doctores* vocat
 Tacitus lib. IV. Hist. c. 5. De Jurisconsultis Gellius
 lib. IV. cap. 1. *Veteris juris magistri, qui Sapientes*
appellati sunt. Sic Atilius Sapiens dictus, quia
 prudens esse in jure civili putabatur, Cicero in Le-
 lio cap. 2. & Sempronium populus Romanus σοφόν,
 id est sapientem, appellavit. Pompon. l. 2. §. 37. de
 Orig. jur. (l) l. 1. §. 4. D. de extr. cognit. (m) l.
 ult. C. per quas pers. nob. acq.

maxime conveniebant. Non omnia, quæ hanc in rem dici possunt, proferre animus est: sic enim patientia vestra facile abuti viderer, & res ipsa testimoniorum inter se collationem amat, unde amœni tractatus propediem materia erit. Dicam tantum illustriora, & summa rerum fastigia, qua id potest fieri brevitate, complectar.

Stoicorum natio regnum tenebat in philosophia morali: cum enim reliquæ sectæ in Physicis fere tantum excelleret, & de motu, quiete, inani, de numeris, motibus, aliisque rerum naturalium principiis, multa acute differerent; hi regulas de vita & moribus tradebant, quibus omnes officiorum fontes, ac tota hominum societas, continetur. Divinam hanc & nobilissimam artem Socrates primus e cœlo in terram deduxit; unde non hominum tantum consensu, sed & Apollinis oraculo, sapientissimus judicatus est. Deinde eam pulcherrima hereditate ad Zenonem delatam, ejus discipuli excoluerunt; indeque Socratici, (n) virtutis rigidæ custodes,

P 5

me-

(n) Perſius Sat. V. vers. 36.

*Me tibi supposui: teneros tu suscipis annos
Socratico, Cornute, sinu: tunc fallere sollers
Apposita intortos excludit regula mores.*

medici majores dicti; eorumque secta fortissima, sanctissima, gravissima; rigida & virilis sapientia, passim vocatur. Multa & præclara in hoc genere Poëtæ in fabulis, multa Plato & Aristoteles: sed non robore eo & nervis, quibus nostrates. Vnum vobis modo proponite Epictetum, hominem servum, mutilum, pauperem; sed cujus scripta nil nisi liberum, rectum & excelsum spirant, & divina pæne de vitandis vitiis, de virtutibus sectandis, de modestia, temperantia, prudentia, & omni morum honestate præcipiunt. Quid sit homo, in quem finem a Deo creatus, quis ordo sit rerum, in qua mundi statione sit collocatus, quid quisque cuique debeat, hæc & id genus alia inculcat. Hoc autem studium Jurisconsultis apprime erat necessarium, ut in hac caligine, densaque velut nebula fallacium imaginum, latentem veritatem eruere possent. Vt scirent, quomodo constituendæ sint respublicæ & regendæ; quæ partes principis, quæ subjecti; quid maritus debeat uxori, quid patri filius, quid domino servus; de justitiâ denique, de legibus, de præmiis & pœnis, quid statuendum sit, sine quibus civitates aut esse, aut bene moratæ esse, non possunt.

Fine

- - - (o) *Fuit hæc sapientia quondam,
Publica privatis secernere, sacra profa-
nis,*

*Concubitu probibere vago, dare jura ma-
ritis,*

Oppida moliri, leges incidere ligno.

Hanc sane qui ex juris disciplina tollunt, illi solem mihi de rerum natura tollere videntur; hanc si demas, nudum & deforme cada-
ver, immo monstrum foedissimum, remane-
bit. O (p) igitur vitæ Philosophia dux! o
virtutis indagatrix expultrixque vitiorum!
quid non modo nos, sed omnino vita homi-
num, sine te esse potuisset? Tu urbes peper-
isti: tu dissipatos homines in societatem vitæ
convocasti: tu eos inter se primo domiciliis,
deinde conjugiiis, tum litterarum & vocum
communione junxisti: tu inventrix legum,
tu magistra morum & disciplinæ fuisti: ad te
confugiunt principes, magistratus & legissa-
tores: Solon, Pitacus, Minos, Lycurgus,
Charondas, Zaleucus æquas tua ope tulerunt
leges, sed æquissimas Romani, quia per Stoi-
corum vestigia inceserunt. Horum libros
si cum jure civili conferre placet, id quod ve-
rissi-

(o) Horatius *de arte pœt.* (p) Cicero *lib. V. Tuscul. Q. cap. 2.*

risimum est, agnoscamus, hanc nostram scientiam ex ea domo profluxisse. In Senecæ scriptis omnis pagina nobis lucem affundit: nec alia causa est, cur Ciceronis libri de Officiis (9) tam multa tamque elegancia de contractibus, de judiciis bonæ fidei, de dolo in venditione coercendo, complectuntur, quam quia ex Panætii, aliorumque Stoicorum libris de officiis sunt excerpti. Non ergo ingratis Jurisconsulti ad Stoicorum scholas itabant, cum in iis suam ipsi doctrinam agnoscerent.

Hoc amplius Zenonis familia Jurisconsultis utilis erat & grata, quod inter ratas suas sententias habebat, Rempublicam administrare esse sapientis. (r) Neque enim umbratici erant doctores, ludus eorum non erat otii diversorium, non cucurbitas in eo pingere, velut stipites, docebant: sed de regno, de republica, de legibus, de officio judicis, in scholis & scriptis suis differentes erudiebant suos, quo essent meliores cives, judices & magistratus. Epicurei discincti ac dissoluti, in balneo, vel etiam in scortilli gremio molliter recubantes, societatis civilis par-

---

(9) Vide lib. III. de Offic. cap. 4. (r) Seneca epist. XVI. & de otio sap. cap. 30.

partem nec noverant ullam, nec nosse volebant. Alii in umbraticis scholarum porticibus inclusi syllogismos retexebant, ac de e-lenchis philosophabantur: cum vero ad remp. vocati, nil, præter sapientem barbam & togam, afferebant. At nostri cuique hominum suum locum datum esse statuebant; alii ut aret, alii ut naviget, huic ut militet, illi ut rempublicam gerat: ipsi etiam vere viri belli pacisque tractabant artes, ibant in forum, honores fascesque capessabant, non purpura aureisque virgis addicti, sed ut amicis, propinquis, civibus ingenio & voce magis prodesse. Austera quidem nimis, morosa ac obscæna plerisque Stoica secta videtur, quam ut publicis moribus conveniret. Intonsum caput, frons rugosa, & barba negligentior a multis, velut proprium hujus familiæ habetur. Credat hoc Judæus Apella: non ego. Germanus Stoicus non abhorrebat a vita communi; (f) non splendebat ei toga,

---

(f) Viliores animæ cultum ac munditiem corporis neglexere, unde quidam Stoici *pene Cynici* vocantur a Cicerone 1. de Off. c. 35, & Juvenalis Sat. XIII. vers. 121. Stoica dogmata a Cynicis tunica distare ait. Id quod si de omnibus accipias, injuria fiet sectæ verecundæ, quæ sordes hujusmodi, tanquam a natura alienas, aversabatur. Vide La-

toga, nec sordebat quidem: meliorem vitam agebat, quam vulgus, non contrariam; intus omnia dissimilia, frons populo conveniebat. Nullus illi horror in cultu, nulla tristitia; reverearis occursum, non reformides. Vitia infectatur, non homines, nec castigat errantes, sed emendat. Austeri erant, sed illis similes vinis, quæ medicaminis vim habent, ad computationes vero sunt inepta. Gaudebant cum gaudentibus, flebant cum flentibus, & agenda rei causa faciebant sæpe, quæ non probabant. Vultis exempla? Dabo. Et quem meliorem Scipione Africano? qui ex hac doctrina non austerus, sed lenissimus factus. (1) Quis vero C. Lælio comior, quis jucundior eodem ex studio? Catone quis gravior? Pompejo quis sublimior? Augusto quis sapientior? quis denique clementior Antonino? qui & in theatrum descendit, & spectaculis interfuit; princeps sine exemplo bonus, constans, tranquillus, civibus ita carus, ut mortuum omnes, velut una voce, alii parentem probum, alii bonum imperatorem, quidam etiam fortissimum

---

ært. lib. VII. n. 4. Senec. epist. 92. Atrian. lib. IV. cap. II.

(1) Cicero pro Murana cap. XXXI.

simum ducem, appellarent. (u) Vestrum nunc erit, pronuntiare, an hanc escam appeturi fuerint veteres Jurisconsulti, homines suapte natura ambitiosi, & vitam actuosam publice profitentes. Nefas illis erat, pecorum ritu segni otio torpescere; in publicis conventibus, in foro, in tribunalibus tractabant leges, instituta, ac mores majorum, ad primas quasque dignitates exacti. Nec de stillicidiis tantum, cloacis, aut glande legenda; sed de omni jure, publico & privato, divino & humano responsa dabant, assidebant magistratibus, hastas patronis subministrabant. Hæc est vera illa, non simulata Philosophia, quam Ulpianus (x) Jurisconsultos affe-

---

(u) Herodian. *lib. 1. Histor. cap. 4. §. 20.* Philostrat. in vita Herodis *lib. 2. pag. 558.* Ὁ Μάγιστος Φύσει δημοτικώτερος: Marcus natura magis popularis.

(x) In *l. 1. §. 1. de J. & J.* ubi vera philosophia est, quæ ad negotia & reipubl. administrationem transfertur; simulata, quæ in verbis & argutis contemplationibus consumitur. Cicero *l. XV. epist. 4.* ad Catonem: *Soli propemodum nos philosophiam illam, veram & antiquam, quæ quibusdam otii esse ac desidia videtur, in forum, atque in remp. atque in ipsam aciem pane deduximus.* Euphrates Stoicus apud Plinium *lib. I. Epist. 10.* adfirmat esse hanc philosophiam, & quidem pulcherrimam partem, age-

affectare, & vere, gloriatur: Justitiam namque colunt, & boni ac æqui notitiam profitentur: æquum ab iniquo separantes: licitum ab illicito discernentes: bonos non solum metu pœnarum, verum præmiorum quoque exhortatione, efficere cupientes.

Satis, nisi fallor, ostendi, utilem & acceptam Jurisconsultis fuisse Stoicorum disciplinam. Quid si addam, fuisse necessariam? Immo addo, & totidem quidem rursus argumentis. Primum esto, quod omnis eorum cura in Dialectica consumebatur, adeo, ut eam inter virtutes referendam putarent. Peripateticorum opera in hoc genere erat consummatior; sed quæ ab illis erant inventa, nostri elaborarunt, & quibusdam commutatis in usum suum transtulerunt. Zeno arti huic ita fuit deditus, ut cuidam septem species argumenti, quod metentem appellant, ei indicanti, ducentas drachmas dederit, cum centum mercedis tantum loco postulasset. (y)

Vnus Chrysippus ultra trecentos libros solius

Lo-

---

re negotium publicum, cognoscere, judicare, promerere & exercere justitiam; quæque ipsi doceant, in usu habere. Locus elegantissimus, cui adde Senecam de brevitate vite cap. X. ubi Philosophos cathedrarios opponit vobis.

(y) Laërtius lib. VII. num. 181.

Logicæ reliquit, atque adeo clarus in hac fuit, ut plerique existimarent, si apud Deos usus esset Dialecticæ, eam non futuram aliam, quam Chryippeam. (z) Uterque etiam definitionum & divisionum fuit amantissimus, immo omnes, quotquot habuerunt discipulos, hanc disciplinam, velut omnium principem, excoluerunt; unde κατ' ἐξοχήν Dialectici dicti, (a) & plerique alii hoc in studio Stoicorum doctrinam sunt sequuti. In primis autem Jurisconsulti artem ratiocinandi e Porticu suæ disciplinæ adhibendam censuerunt; ut genera dispartiri, rem

Q

de-

(z) Laërt. eod. lib. VII. segm. 181.

(a) Turnebus lib. XV. Adv. cap. II. hoc ex Cornificio lib. 2. ad Herennium ostendit. Cui adde Ciceronem lib. IV. de Finib. *Quid ea, quæ Dialectici nunc tradunt & docent, nonne ab illis (Academicis & Peripateticis) instituta sunt & inventa.* Et lib. I. Acad. Quæst. *Cum hoc igitur Dialectici pugnent, id est Antiochus & Stoici.* Hinc lux Africano in l. 88. D. ad L. Falcid. *Dixi τῶν δῆθεν hanc questionem esse, qui tractatus apud Dialecticos τῆ ψευδομένῃ dicitur.* Hæc iis addenda videbantur, quæ disputat Menagius lib. I. *Amænit. cap. 1.* Non omnes vero Stoicos nugosas illas argumentationes approbasse, sed quosdam tantum, atque ideo eos sæpe a Dialecticis distingui, docet Merillius lib. I. *Obs. cap. 17.*

definire, vera a falsis adjudicare, ambigua
 ptimum videre, dein distinguere, tum quid
 cuique consentaneum sit, quid repugnans
 animadvertere possent. Hac duce & magi-
 stra cum destitueretur adhuc jus civile, dissi-
 patum & confusum erat chaos: monstrum
 horrendum, informe, ingens, cui lumen
 ademtum est: quod in una cognitione est
 positum, id in infinitas dividebatur; nec tam
 ex generum causis, quam ex responsis pru-
 dentum, causæ innumerabiles poterant de-
 cidi. Crassus, Pompejus, Cæsar, Cicero,
 alique civitatis proceres ideo de jure civili in
 artem redigendo studiosissime cogitarunt;
 sed otii inopia ac reip. necessitatibus fuerunt
 impediti. Q. Ælius Tubero, Panætii audi-
 tor & Stoicus, jam ante, & primus quidem,
 Logicam ad jurisprudentiam attulerat, (b)
 sed rem tantam solus non perfecit. Felicior
 fuit

(b) Gellius lib. 1. cap. 22. *M. autem Cicero in libro, qui inscriptus est de jure civili in artem redigendo, verba hæc posuit: Nec vero scientia juris majoribus suis Q. Ælius Tubero defuit, doctrina etiam superfuit. In quo loco, superfuit, significare videtur supra fuit & præstitit, superavitque majores suos doctrina sua superfluenti, tum & nimis abundanti: disciplinas enim Tubero Stoicas & dialecticas percussit.*

fuit Scævola, qui, auctore Pomponio, (c) jus civile primus constituit, nec tamen omne tulit punctum. Servius autem Sulpitius artem hanc omnium maximam, quasi lucem, ad ea, quæ confuse adhuc respondebantur, a Stoicis est mutuatus, eamque totam in jurisprudentiam. advocavit; quapropter M. Tullius (d) aliis usum juris, huic uni artem concedit; qua laude haud scio, an alia tribui Jurisconsulto major possit. Hujus exemplo Antistius Labeo dein in dialecticam penetravit, quique post eum vixerunt Jurisconsulti omnes hac parte Stoicorum vestigia pressere. Unde genus & speciem eodem modo, quo illi describunt; raro definitiones habent accuratas, quod vitium erat Stoicorum; & sicut captionum amantissima erat Porticus, spinas Logica sua vellebat, & varii generis sophismatibus, ut pseudomeno, sorite, superposito, metente, calvo, crocodilo, cornuto, conficiente, obvelato, ignava ratione, & aliis ejusmodi argumentandi monstris lubens utebatur, sic & juris nostri auctores ea in artem suam retulerunt. (e)

Q 2

Præ-

(c) l. 2. §. 41. de Orig. Jur. (d) in Bruto c. 41

(e) Africanus l. 88. D. ad L. Falcid. Ulpianus l. 177. de V. S. Julianus l. 65. de Reg. Jur. Scævola apud Ciceronem lib. 1. de Oratore cap. 10. Stoici

Præterea Dialecticæ nomine Stoica gens Grammaticam simul complexa est: unde de proprietate verborum, de conflictu vocalium, de voce canora, de hellenismo, idiotismo, barbarismo & solœcismo disceptabant; etiam ad syllabarum distinctiones & conjunctionum ac præpositionum proprietates descendebant, Grammaticis velut invidentes. (f) Idem vero labor omnino Jurisconsultis fuit suscipiendus, (g) ut vim vocum haberent perspectam, & in legibus, edictis, Senatusconsultis, in contractibus & testamentis, exacte omnia explicare possent. Quippe ex uno verbulo male obscureve posito, magnæ plerumque lites oriuntur, & apud Prætorem, si quando una syllaba erratum esset in formula, lis tota perdebatur. Vt ne dicam ex alieno sæculo iis explicanda fuisse verba Legum XII. Tabb. a regiis temporibus conservata, quibus interpretandis doctissimi

Ro-

---

vero nostri, inquit, disputationum suarum atque interrogationum laqueis te irretitum tenerent.

(f) Seneca *epist.* 88. (g) Cicero pro Muræna cap. XI. *Qua dignitas in tam tenui juris scientia esse potest? Res enim sunt parvæ, prope in singulis litteris & verborum interpunctionibus occupatæ.* Quintilianus lib. V. *Inst. Orat.* cap. 14. *Cum etiam ipsi Jurisconsulti, quorum summus circa ver-*

Romanorum erant minores. (b) Endo pro in, im pro eum, escit pro erit, duit pro dederit, sirit pro siverit, adorato pro agito, facile omnibus erant nota: at *Nexo soluto forti sanati siremps jus esto*, & alia hujusmodi, hoc opus hic labor erat. Servius Sulpitius ideo consulit Varronem, quid in Censoriis libris sint *favisse Capitulina*: In Prætorum edictis quid *flumina retanda* significet, in bibliotheca templi Trajani quærent eruditi, (i) & in universum propria Jurisconsultorum erant vocabula, *suus heres, erectum citum, ruta casa, ex jure manum confertum*, alia, quorum significatio Grammaticis non satis erat culta & perspecta, sed ab ipsis Jurisconsultis petenda. Vnde Gregorio Thaumaturgo (l) verba legum Rom. præclara quidem, sed difficilia perplexaque videbantur.

Q;

Pau-

borum proprietatem labor est, litus audeant dicere, qua fluctus eludit.

(b) Cicero lib. I. de Oratore. *Plurima est in omnijure civili, & in pontificum libris, & in XII. tabulis antiquitatis effigies, quod & verbarum prisca vetustas cognoscitur, & actionum genera quædam majorum consuetudinem vitamque declarant.* Adde Gellium lib. XX. cap. 1 Symmachum l. III. epist. 44. (i) Gellius lib. II. cap. 10. lib. XI. cap. 17. lib. XX. cap. 10. (l) In Orat. Panegyric. ad Origen.

Paulus, velut e grege Grammatistarum aliquis (risum teneatis amici) nomen *penus* omnis generis esse, sibi traditum notat: Vlpianus in *voculas penes & apud* inquit: Pomponius, Julianus & Modestinus sub masculino genere sexum utrumque comprehendunt scribunt: quinimo Ælius Gallus de verbis ad jus pertinentibus, & Volusius Mæcianus de assè ejusque partibus libros singulares ediderunt. Quemadmodum vero usum rei abusus facile consequitur, sic etiam Stoici anxiam nimis curam in verbis habuere. In Zenone hunc morbum damnat Seneca; in omnibus ejus sectatoribus Plutarchus, Galenus & alii; & vellem parciores fuissent in veriloquiis, & allusionibus, quibus supra modum sibi placuerunt. (m) Neque tamen adeo e-

rant

(m) Cicero lib. 1. de Off. cap. 7. *Fundamentum justitiæ est fides: id est, dictorum conventorumque constantia & veritas: ex quo, quanquam hoc videbitur fortasse durius; tamen audeamus imitari Stoicos, qui studiose exquirunt, unde verba sint ducta; credamusque, quia fiat, quod dictum est, appellatam fidem.* Festus: *Oppidorum originem optime refert Cicero libro primo de Gloria: eamque appellationem usurpatione appellatam esse existimat, quod oppem darent; adjiciens, ut imitetur ineptias Stoicorum.* Chrysippum Laërtius lib. 7. n. 200. ait, libros septem de Etymologicis scripsisse.

rant inepti, uti derivationes suas Dialecticas pro veris etymologiis Grammaticis venderent: sed quia inanis sæpe opera in vera origine investiganda ponitur, cum omnium fere nominum plures natales assignari possint, & usus, tanquam lex quædam, vocis notationi subroget, obroget, vel deroget; externa etiam illa & antiqua plerumque sint incertiora, ideo ex flexione verbi & verisimili ad naturam rei alludere, quam nimio artificio ingenium discruciare maluerunt. Jurisconsulti Romani ea in re præceptores suos eo lubentius sequebantur, quia multas voces ab Hebræis, Græcis, Etruscis, Volscis, Oscanis, Sabinis, aliisque finitimis & remotis populis in Latinum sermonem incidisse sciebant, quarum origo obscura esset & ignota. Stoicorum etiam morem in docendo utilem esse didicerant. Hinc Labeo Latinarum vocum origines rationesque percalluerat, eaque præcipue scientia ad enodandos plerosque juris laqueos utebatur; (n) secutus sine dubio exemplum Servii Sulpicii præceptoris sui, qui testamentum ex eo appellatum dixerat, quod est testatio mentis. Nec quicquam causæ video, cur huic notationi ex veteribus Gellius, (o) ex recentioribus Laurentius Valla,

Q 4

tam

(n) Gellius l. XIII. cap. 10. (o) lib. VI. c. 12.

tam vehementer succenseant: nam Servius non veram originem, (hanc enim quomodo summus orator, & vir ætatis suæ doctissimus, ignorare potuisset?) sed naturam rei tantum indicare voluit: ut hoc ipso dementes, furiosos, impuberes a testamenti factione arceret. Idem de ceteris judicium esto, quando ex allusionibus argumenta ducunt: v. gr. ubi lapis non cæditur, ibi non est lapidicina; ubi lis non perit, ibi nec litis est periculum; ubi mutuum, ibi ex meo fit tuum; ubi possessio, ibi sedem ponere licet; ubi res pugno non traditur, ibi nec est pignus. His enim sua utilitas inerat, Plato quoque & Aristoteles in his frequentes fuerunt, Stoici vero perpetui, & horum imitatione Jurisconsulti: nam prima statim Pandectarum lege Ulpianus ait: *Juri operam daturum prius nosse oportet, unde nomen juris descendat*, id quod Stoa sic efferebat, definitionem nominis præcedere debet definitio rei.

Ex vultibus vestris me satis jam intelligere puto, parum abesse, quin vobis persuaserim, utilem & necessariam Jurisconsultis fuisse Stoicorum disciplinam: si quis autem adhuc dubitat, num pari eam ardore fuerint amplexi, is mente & auribus jam adesto: rem omnem, utriusque studii dogmatum & doctri-

ctrinarum collatione, tam liquidam faciam; ut non ovum ovo, nec lac lacti videatur similis. Melioris autem ordinis causa Jurisconsultos in quatuor classes divido: prout scilicet vixerunt, vel post latas leges XII. tabularum, usque ad ætatem Ciceronis; aut sub hoc & Cæsare usque ad Augusti imperium; vel ab Augusto ad tempora Antonini Pii; vel denique post hunc ad Gordianum usque: sub hoc enim, cessim & retro collapsa jam jurisprudentia, oracula nostra obmutuerunt. In antiquis illis frustra sectam quærimus, nulla quippe his affulserat Philosophiæ lux, nullum lumen litterarum. Aspera & tenebrosa erant omnia, scriptis quidem, sed sine arte, jus civile committebant; nec institutione, sed natura duce, Sempronius & Atilius evaserunt sapientes. Paulo autem ante Ciceronem natum Philosophia a Græcis Romanam fuit delata, & moralis illa pleno jam alveo, cum is nasceretur, in jurisprudentiam manabat. Panætium, Stoicorum principem, supra audivimus, primum Romæ Philosophiam docuisse; hujus autem discipuli mediæ jurisprudentiæ tum erant conditores; quæ non poterat non Philosophiam, & Stoicam tantum, redolere: ipsi enim Stoici erant, & tales in litterarum monumentis vocantur.

P. Rutilium Rufum Cicero (p) signanter *Patetii auditorem, prope perfectum in Stoicis* appellat. Q. Ælium Tuberonem, Gellius auctor est, (q) *Stoicas & dialecticas percaluisse disciplinas*: Sextum Pompejum ingenium contulisse ad summam juris civilis, & ad perfectam Geometriæ, & rerum Stoicarum scientiam, refert Tullius. (r) Idem Lucium Balbum in libris de natura Deorum Stoicarum partium defensorem inducit, eumq; *tantos in Stoicis progressus habuisse* ait, ut cum excellentibus in eo genere Græcis fuerit comparandus. (s) Quid Quintum Mutium Scævola memorem? quem Athenæus (t) *placita Stoicorum secutum* tradit diferte. Quid Servium Sulpitium? qui Athenis & Rhodi Stoicis operam dedit, Lucilii quoque Balbi auditor fuit, & Dialecticam didicit, & allusionum tam fuit studiosus, ut vel eo nomine solo in hanc classem referri mereatur. Jam vero A. Cascellii obfirmatus animus nonne Porticum sapit? neque enim mores cum rep. mutavit; sed de temporibus Cæsaris liberius est locutus, nulliusve gratia vel auctoritate compelli potuit, ut de his rebus, quas Triumviri statuerant, formulam com-

po-

(p) *In Bruto c. XXX.* (q) *Lib. I. Noct. Att. cap. 22.* (r) *In Bruto cap. 47.* (s) *Lib. I. cap. 6. de nat. deor.* (t) *Lib. VI. Deipnos cap. 21.*

poneret: unde Valerius Maximus (u) eum *periculose contumacem*, id est Stoicum, appellare non veretur. Tui autem, Trebati Testa, fere heic oblitus eram, & delendus ex hoc albo videbaris, quia a viris ad feminas, a virtute ad voluptatem, ut infamis ille transfuga Dionysius Heracleotes, transire voluisti; sed tamen agmen hoc claudas licet; fortassis enim more suo tecum jocatur Tullius, aut e fuga te retraxit. Certe in Stoica schola te ante vixisse nullus dubito: formasti Antistium Labeonem perfectum Stoicum, & peccata tibi paria sunt; nam qui aurem alicujus tangit, is totum tibi hominem tetigisse videtur. (x) **Constat**

(n) *Lib. VI. cap. 2. n. 12.* Contumacia est studium libertatis, & libido contradicendi Principibus. Vox in Stoicos & Cynicos usurpata. Vide *Facitum in vita Agricola cap. 42.* Sueton. *August. cap. 55.* & *Vespas. cap. 13.* Martial. *lib. II. epigr. 68.*

*Quod te nomine jam tuo salutem,
Quem regem & dominum prius vocabam,
Ne me dixeris esse contumacem.*

(x) Gothofredus *ad l. 2. D. de legibus & Gasfendus de vita & mor. Epicuri Oper. Tom. V. pag. 188.* eum Epicureis accensent, propter Ciceronis verba lib. VII. ad fam. ep. 12. *Indicavit mihi Pausanias meus, Epicureum te esse factum.* Sed Tullium ludere, ut in aliis epistolis ejusdem libri observavit Schilterus *manud. Philof. mor. cap. 1. §. 6.* Contra Christ. Otto a Boeckelen *de familiis J Ctorum pag.*

stat itaque Jurisconsultos, qui sub libera re-
publica Ciceronis ætate vixerunt, aut Panæ-
tii fuisse discipulos, aut saltem ex Stoicorum
fontibus arva sua rigasse.

Verſo in principatum reip. ſtatu, primis
Auguſti temporibus una Stoicorum disci-
plina, qua ipſe princeps imbutus erat, jurispru-
dentiam ornabat; mox autem luxuriantibus
Jurisconſultorum ingeniis divortia facta ſunt,
inque duas itum eſt ſectas. Clarebant tunc
ſimul *duo pacis decora*, (y) & ampliffimæ
dignitatis viri, Antiftius Labeo & Atejus Ca-
pito, doctrina pares, ingenio vero multum
diſſimiles. Ille quidem vitæ ſeveræ, & ad
Stoicam gravitatem compoſitæ, Græcæ eru-
ditionis fiducia, multum innovare inſtitue-
bat: hic, ut erat ingenii ſubſervientis, iis,
quæ ab antiquis tradita erant, mordicus in-
hærebat, & in vitæ actionibus tempori ſer-
viens, principis auræ plus quam vernili adula-
tione velificabatur. Hinc cum uterque ad
do-

---

17. Teſtam Stoicum fuiſſe ex *epiſt.* 16. *diſſi lib.* con-
ſtare putat. Ego libentius utar argumento *l. 21.*
D. de furt. quam *l. recte* &, ut ſolet, crudite ad
mentem Stoicorum explicuit Vir Clariffimus
mihique amiciffimus, Nicolaus Hieronymus
Gundlingius in *Trebatio injuriæ liberato* §. 35.

(y) *Tacit. lib. III. Annal. ſub fin.*

docendum se dedisset, duæ familiæ exortæ sunt; (z) Labeoni successit Nerva, Nervæ Proculus, Proculo Pegasus; unde *Proculejani & Pegasiani*. Capitonis doctrinam complexus est Massurius Sabinus, & C. Cassius Longinus; unde *Sabintani & Cassiani*. Inter hos perpetuæ contentiones & dissidia, adeo ut veritatem in multis, quam sectam deferere maluerint. Proculejani constanter a partibus Stoicorum; Sabiniani vero in nonnullis a Zenonis schola discedebant. (a) Hinc in

(z) Pompon. l. 2. §. 47. de Orig. jur.

(a) Hinc ut secta alteri sectæ addictos Jurisconsultos deridebat, l. 10. §. 1. de neg. gest. l. pen. in quib. caus. l. 109. de cond. & dem. sic & Stoici Sabinianis infensi, quo poterant modo, eos sugillabant. Arrianus ad Epictet. lib. IV. cap. 3. *Hæ sunt illinc missæ leges: hæc edicta & horum interpretationem esse de ceteris, hæc parere; non Masurii, & Cassii præceptis*. Menagius cap. 43. *Amænit.* & Bertrandus in vita Sabini hos Jctos, tanquam præstantiores, nominari autumant; ceteros ut minorum gentium Deos prætermitti. At qui novit acutum & mordax illud Stoicorum ingenium, is facile nobiscum faciet. Eodem sensu Persius Stoicus Sat. V. de Sabino:

Excepto si quid Masuri rubrica vetavit.
modo ante dixerat:

Stoicus hic aurem mordaci lotus aceto.

in variis juris articulis utriusque scholæ defensio. In ea quæstione, an dominus materiæ, an vero is, qui novum opus fecerat, speciei dominus sit, Proculejani, pro artifice stabant: quia a Stoicis acceperant, formam operi factò substantiam tribuere, non materiam. (b) Sabinianis contra videbatur, naturali & civili rationi convenire, ut dominus materiæ fieret dominus speciei. Rursus in legatis, hereditatibus aliisque speciebus Sabiniani proportionem Geometricam, secundum Academicos; Proculejani secundum Stoicos Arithmeticam sequebantur; nam & paria esse peccata dicebant, æquales virtutes, nec alium alio magis esse sapientem. (c) Pubertatem Cassiani ab habitu corporis, Proculejani autem, perinde atque Stoici, ab anno decimo quarto auspicabantur: putabant enim animam simul cum corpore crescere, & post bis septem demum annorum decursum perfecte compleri. (d) Ecce in his & aliis

---

Tantum in explicandis Auctoribus refert scire nationem!

(b) Seneca *epist.* 88. (c) *l. 21. D. furtis l. 23. C. de legat.* Horatius *lib. I. epist.* 16. Arnobius *lib. VII.* ubi idem Trebatius existimat, si quid sacri faciendi causa de dolio demeretur, totum dolium sacrum fieri. (d) *Vlpian. tit. XI. §. 28. Plu-*

aliis (e) Proculejani magis Stoicis sese obstrinxerunt: quemadmodum aurem qui in Sole ambulant, licet inviti, colorem inducere solent; sic Cassiani mediæ Jurisprudentiæ inhærentes, multa à Panætio profecta retinuerunt, ut adeo ex Stoicorum classe penitus non sint ejiciendi.

Hæ partium contentiones sub Tiberio, Caligula, Claudio, Nerone, maxime vero sub Vespasianis, inter Jurisprudentes vehementissime agitatæ sunt; post Hadrianum autem & Antoninum Pium refrixit iste disputandi æstus, & qui posthac vixerunt Jurisconsulti, miscellam professi sunt doctrinam, nullis unius disciplinæ legibus adstricti. Alii quidem Proculejanis erant propiores, ut Pomponius & Ulpianus: Sabinianis alii, ut Papinianus & Paulus: omnes vero ea in re Stoicis similes, (f) quod, velut *erciscundi* & honorarii arbitri, ex pluribus contrariis opini-

---

tarch. lib. V. de plac. Philos. cap. 24. Tertullianus de anima cap. 38.

(e) Quæ diligenter annotavit Merillius lib. I. Obs. cap. 20. & seq.

(f) His enim familiare erat μέσσην ὁδὸν τέμνειν; unde *erciscundi* dicuntur Servio ad III. Æneid. vers. 68. & Chrysippus *arbiter honorarius* vocatur apud Cicer. de fato cap. 17.

opinionibus unam conficerent & sequerentur. Aristotelis libri jam tum in aliquo pretio, multa ab eo mutuati sunt. Jurisconsulti posteriores, ejus etiam auctoritate utuntur: sed ut Homeri, Xenophontis, Ciceronis, Virgilii, Hippocratis & aliorum; nulli unquam exinde Peripateticos fuisse persuadebis. Plane Antonini Pii præceptor, Flavius Arrianus, juratus fuit Stoicus, idem qui scripsit dissertationes ad Epictetum. (g) Sub Marco omnes ad Principis exemplum sese composuisse, vidimus supra: Et ecce Vobis Ælium Marcianum, qui tempore Severi, Stoicam sapientiam *summam* appellavit, (h) nonne & hunc sectam, quam extollit, & ex cujus libris definitionem legis depromit, secutum existimatis? Titum porro Gajum qui Stoicum negat, hunc insanum non sanus juret Orestes: naturam enim pro Deo accipit, & partum ancillæ in fructu esse, absurdum putat, quia a Stoicis acceperat, Deum hominum gratia omnes fructus comparasse. In Sexto Pomponio, quis unquam inficiabitur, curam, quam

---

(g) Vnde φιλόσοφος ἑπικτήσιος appellatur a Suida. V. Cl. Jo. Albertus Fabricius biblioth. Græcæ lib. IV. cap. 8. alium facit a Philosopho Jurisconsultum, cujus in Pandectis fit mentio: sed vide l. 2. §. 1. D. de jure fisci. (h) l. 2. D. de legib.

quam habuit, verborum, commendationem patriæ, consulatus contemptum, & genus illud corporum, quod *uno spiritu* contineri scripsit, mentem Stoicam indicare? (i) Sapientissimus Papinianus, nisi sanguine suo præclaram Stoicorum constantiam obsignasset, vel hoc sectam proderet, quod beneficio affici hominem, hominis interesse ait, quodque partum nondum editum, latens viscerum maternorum onus, spem tantum animantis, non hominem esse, agnoscit. De Ulpiano, Jctorum coryphæo, præstat tacere, quam pauca loqui, tot tamque illustria hujus disciplinæ vestigia in fragmentis ejus supersunt. Mentiar, nisi plus decem in unico titulo de justitia & jure reperiuntur. Florentinus ibidem cognationem a natura inter omnes constitutam commendat, quod purum purum Stoicum est. Et singula quid referam? Idem principium, idem finis, eadem omnium doctrinarum radix apud Stoicos, quæ apud Jurisconsultos. Capitalis hæc illorum erat sententia: Solum bonum esse quod honestum; & primum juris præceptum est: *Honeste vivere.* Illi virtutem

R

con-

(i) Vide B. H. Reinoldi, Antecessoris Viadrini, civis & amici mei Clarissimi, Orationem eruditissimam de Sexto Pomponio pag. 22.

constantia metiuntur, & nostris Justitia constans definitur & perpetua voluntas. Illis fides summum est humani pectoris bonum; nostri etiam nil tam congruum fidei humanæ habent, quam ea, quæ inter homines placuerunt servare; nil esse gravius, quam fidem fallere, inculcant. Vtrorumque sancta illa, & tantum non Christiana vox ubivis resonat: Quæ facta lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & contra bonos mores sunt, ea nec facere nos posse credendum est. Dies me deficeret, si omnia dicendi genera, regulas & principia, e Porticu deducta, adferre & explicare vellem; Summus in libris nostris libertatis favor, odium servitutis, infantia ac pubertis terminus, dolus bonus, *αυτοχρησία*, usurae naturam non provenientes, spiritus cuncta permeans, naturalis motus arboris, poena abacti partus, expositio infantum, vir bonus, fatum, vis divina, & sexcenta id genus alia, a Stoicis promanarunt; quorum explicationem qui illotis manibus aggrediuntur, næ! illi non aliter agunt, quam si dent operam, ut cum ratione insaniant. Ne primæ quidem, quas dupondius ediscit, definitiones justitiæ, jurisprudentiæ; juris naturæ, libertatis & servitutis, sine hujus Philosophiæ luce intelligi aut recte explicari possunt.

Inunc

I nunc, Paganine Gaudenti, & veteres Jurisconsultos a Stoicis non esse imbutos, porro contende. Ite nunc Aristotelis amici, & ex Ethicis vestris Romanum jus, si Diis placet, illustrate. Ite cauti, & discite, qua via ad secretiora ejus adyta sit eundum. Huc etiam adeste priscae Philosophiae hostes, leguleji & formularum cantores, qui legum & paragraforum cognitione juris studium absolvi, putatis: adeste & cernite, qua domo profluxerit sanctissimus juris nostri thesaurus, & quibus subsidiis opus sit, ad veterum fragmenta recte explicanda. Vos denique hic notandi estis vitio creati jurisprudentiae Censores, qui omnem Romanorum disciplinam, tanquam reip. nostrae non modo inutilem, & perniciosam, immo ut litium formitem, e foris nostris eliminandam, ad ravimusque clamatis. At vero illa non est inventum hominum otiosorum, non vana arque inania praecipua ejus auctores secuti; sed sancta, recta, fortia, a Christianorum regulis haud longe aliena. Erravit in multis Stoicorum schola; fatuum est eorum fatum; providentia anus fatidica; ambitio & μεγαληνορεια, quae tam sollicitos eos habuit, inanis mentium fuit sagina; hominum animas falso docebant ex ipsa Numinais substantia ortas; naturae & fortunae mu-

nera bonis annumeranda ſine ratione negabant; in doctrina circa voluntatem peccarunt in exceſſu & defectu; perperam æqualia dixerunt peccata; peſſime deinceps *αυτοχρηΐαν*, *παιδεγΐαν*, & quosvis inceſtus, tanquam res medias, permiferunt. (l) At cogitemus, homines eos fuiſſe, non deos, erraſſe & alias ſectas; nec mirum, ethnici de Deo & mentis immortalitate non ſatis erant certi, unde omnia eorum dogmata, præclara licet & ſplendida, lubrico fundamento innitebantur. Neque omnibus in Porticu eadem de illis ſententia ſedit. Aliter Diodoto, aliter Chryſippo, Philoni aliter placebat: Herillus & Ariſto multum ab Zenone, præceptore ſuo, diſceſſerunt; Poſidonius ſectam deſerere maluit, quam veritatem; & Athenodorus in bibliotheca Pergamena e libris erasit, quæ male a Stoicis dicta eſſent. Abſit igitur, ut ob Zenonis & Chryſippi impias quasdam & ridiculas doctrinas, totam ſectam infectemur; ipſo Zenone nemo vixit continentior, aliaque is & ejus diſcipuli principia vivendi, alia diſſerendi, habuerunt. Paradoxa eorum prima ſpecie miranda & incredibilia videntur:

(l) Vide omnino Plutarchi duos libellos, quibus contra Stoicos pugnat, & J. Franc. Buddei V. Cl. *Exercitationes IV. de erroribus Stoicorum.*

tur: at si curatius ea inspexeris, non nisi verborum insolentia oculos mentemque offendunt. Cicero in oratione pro Muræna ceu duriora & asperiora ea perstringit, quam quidem natura aut veritas patiatur: sed tempori & instituto tum serviebat callidus orator, ut Catoni Stoico invidiam moveret, qui in petitione Consulatus Murænæ vehementer adversabatur; & bene est, quod ipse alibi (m) fatetur, aliquid coronæ datum esse. Sed hæc, & quæ alia pro Paganino adferri possunt, Deo volente, fusius in dissertationibus nostris ex hoc loco disputabimus. Nunc sufficit constare; id quod demonstrandum suscepimus, Stoicam Philosophiam plurimum Romæ valuisse, eam Jurisconsultorum studiis fuisse accomodatam, & plerorumque horum fragmenta Stoæ doctrinas redolere.

Quod igitur superest, ad Vos me converto, omnium facultatum Professores Clarissimi, Collegæ atque Amici honorandi. Stipes sim, nisi later, & maximo mihi honori ducam, in Amplissimum Ordinem vestrum adscitum iri; cujus singularia in Ecclesiam, in Rempublicam, inque bonas litteras merita

R 3

Orbi

(m) Lib. IV. de Finib. cap. 27. *Cum L. Murænam te accusante defenderem, apud imperitos tum illa dicta sunt: aliquid etiam coronæ datum.*

Orbi erudito patent, mihi que jam dudum sunt perspecta. Valedixit Vobis pridie hujus diei Reinoldus vester, Vir ingenii & eruditionis gloria clarissimus, Vir omnibus carus, mihi vero propter communem patriam, & communia studiorum sacra ab antiquo conjunctissimus. Quod si eundem, quo ille gavisus est, amorem a Vobis impetrare potero, nil erit, quod amplius optem. Eadem certe modestia, facilitate & continentia, si non passibus æquis, quacunque tamen ratione, Vos demereri conabor; nec sciens committam, ut benevolentia vestra Vos unquam poenitere queat. Tecum præcipue Jurisconsultissime Summermanne, quem mihi arctiore necessitudinis vinculo jungit ejusdem muneris ac laboris societas, Tecum ita vivam, ita valeam, pacem & concordiam religiose colere, fixum immotumque animo sedet. Sint procul a nobis arma infesta, & letaminantia telis. Mihi prius hæc excindatur lingua, quam ut rixis aut inani velitatione otia Tua, Vestra, aut cujuscunq; alterius non lacesitus turbem; quæ sanctissimis Musis Themidique sunt dedicata. Juliani Imperatoris aureum illud præceptum: *(n) Magistros studiorum Doctoresque excellere oportet moribus*

(n) In l. 7. C. de Profess. & Med.

bus primum, deinde facundia, semper apud me valebit. Vos idem si observare pergeris, novis auctibus quotidie florescet hæc bonarum artium officina: templum hoc concordiae, pietatis & sapientiae sedes erit, in quo virtutis vestrae monumentum stabit ære perennius, quod nec imber edax, nec Aquilo impotens, nec fuga temporum, destruere possit.

Nunc tandem & Vos compello, Nobilissimi atque Ornatissimi Domini Studiosi, o cara mihi pectora! praesertim, qui sacris nostris estis initiati. Vestrum causa Clementissimus Rex hunc publici Doctoris locum me occupare jusfit: Vobis etiam ab hoc tempore meae curae, mei labores, vigiliae meae sunt consecratae. Audivistis, quam arcto connubio Philosophia moralis & jurisprudentia sint conjuncta: cavete igitur, ne, quod stolidissimi olim Trimalcionis tumulo inscriptum refert Petronius, idem & titulis vestris inscribi possit: *Nec unquam Philosophum audivit*. Paulo rectius Trioptolemus apud Ennium suadebat: *Philosophandum esse paucis*. Vos autem veterem illam & regiam in studiis vestris insistite viam, quam Tubero-nes, Rutilii, Scævola, Sulpitii, ceterique Heroës, nati melioribus annis, tenuerunt.

Hi quippe ad civilem sapientiam non accedebant, nisi largo philosophiæ flumine essent inundati. Hæc illis Amaltheæ cornu erat, ex quo, quicquid libebat, in usum suum depromere licebat. Hæc etiam est germana Jurisprudentiæ soror, lex vitæ, quæ nunc adolescentiam vestram alit, olim senectutem oblectat, secundas res ornat, adversis perfugium ac solatium præbet. Sine hac quid, quæso, omnis hæc vita vestra? Nonne mors & spurcum cadaver? Finis instar fabulæ, quam agitis; & aliquando scenæ hujus vela erunt complicanda. Stoicos igitur Vobis imitandos proponite, viros graves, viros sanctos, boni & æqui custodes; cum his studiorum vestrorum certum finem concipite, miserisque viatica canis. Ab his (o)

Discite mortales, & causas cognoscite rerum,

Quid sumus, & quidnam victuri gignimur, ordo

Quis datus, aut meta quam mollis flexus & unde,

Quis modus argento; quid fas optare, quid asper

Vti-

(o) Persius sat. III.

*Vtile nummus habet: Patriæ carisque
propinquis*

*Quantum elargiri deceat: quem te Deus
esse*

*Jussit, & humana qua parte locatus es
in re.*

Hæc si bene imbiberitis, ad sacra nostra accedite. Leve Vobis erit, quod a plerisque, tanquam ingens saxum, volvitur, Juris corpus, & cum Scævola affirmabitis, nullius artis, quam Jurisprudentiæ, scientiam videri faciliorem. Cottam accepimus eodem die, quo togam virilem sumsit, Carbonem postulasse: Plinius ipse refert, se adolescentulum causam Julii Pastoris egisse: Celsus quoque adolescens de Jure scripsit, & Nerva filius anno ætatis septimo decimo publice de Jure responsitavit. Vos etiam, si horum exemplo doctrinam de moribus, Dialecticam, Grammaticam, Historiam & Antiquitates præmittetis, facile & mature cognoscetis ea, quæ alii toto vitæ suæ tempore vix credendis laboribus raro aut nunquam assequuntur. Me non morosum patrum, sed ducem habebitis, comitem & familiarem. Limpidos Vobis propinabo juris Romani, juris profecto sancti & æqui, fontes; in ipsa Themidis penetralia Vos deducam; nec leges tan-

rum, sed & earum usum, vim & potestatem Vos tenere docebo. Sic itaque, carissimi Commilitones, me totum, Vestris commodis unice intentum, nunc accipite; & vosmetipsos tam diligentes ostendite, ut necessariis aliquando dotibus instructi, Reip. Rectores, Regum ac Principum Consilarii, Judices, Doctores, caussarum Patroni evadere, & gloriosæ vocis confisi munimine, in publicis privatisque rebus lapsa erigere, fatigata reparare, laborantium spem, vitam & posteros tueri queatis. Virtus, credite mihi, repulsæ nescia sordidæ, intaminatis fulget honoribus!

D I X I

ORA.

ORATIO SECUNDA,
DE
VERA, NON SIMV-
LATA, JCTORVM
PHILOSOPHIA

HABITA TRAIECTI A. D. XVI. SEPTEMBR.
M D CC XXII.

ILluxit nobis iterum, Auditores, omnis ordinis, loci & dignitatis honoratissimi, illuxit nobis, inquam, anni litterarii dies auspiciousissimus, quo Musarum delubra referantur, & docentes, pariter ac discentes, ad munia revertimur feliciter. Vulgus gentilium superstitiosorum omnia principiis inesse rebatur; ideoque ab avibus signa, a deorum simulacris auxilia petebat. Rectius Sapientes ignavum bubonem, & sinistros corvorum volatus riserunt, modo rerum agendarum primordia a Diis immortalibus caperentur. Veteres Romani nihil magnum, in bello vel pace, publice aut privatim inchoabant, nisi solenne illud carmen, Quod bonum, felix, fortunatumque sit, essent præfati. Quotquot magistratum inibant, aut novum opus suscipiebant Quirites, leviter aliquid primo die delibabant; ne totus annus, totumve opus ab auspicio iners censeretur. Consules quum annum suum aperiebant, solennia ludebat omina libertas, lætumque tribunal auspice clamore resonabat. Prætor Kalendis Januariis, sumta prætexta, & sacrificio in Capitolio facto, conscendebat rostra, ac
more

more majorum, quid mereri vellet, quæve in jure dicundo observaturus esset, proponebat. Ipse Cajus noster, (a) legum veterarum interpretationem facturum, non modo cujusque rei partem potissimam principium vocat; sed illotis manibus protinus materiam interpretationis tractari vetat; quia præfationes istæ & lubentius nos ad attentionem materiæ proponendæ producant, & cum ibi venerimus, evidentiorum præstant intellectum. Hujus prudentissimi viri præceptum secuti sunt varii in Germania, Gallia & Italia Professores, qui in vestibulo prælectionum suarum rationem instituti cum ejus, quam tradituri erant, disciplinæ laude conjunxerunt. Sed dum quisque merces venales extollebat, omnium auctoritas elevata est, tepuitque tandem mos non spernendus, postquam minus morati, circulatorum instar, ex vicinis theatris, tam doctrinas, quam earum doctores, mutuis convitiis prosciderunt. Absit vero, abusus tollat usum consuetudinis laudatissimæ, quæ & ad augendam artium dignitatem, & ad animos juvenum inflammandos, suscepta est. Magnus ille Antonius Matthæus, inde usque ab ipsis illustribus hujus Academiæ incunabulis, solenne hoc plus semel

---

(a) *In l. i. de Orig. jur.*

mel servavit, ejusque clarissimi successores haud unius exempli imitationem nobis prœdiderunt.

Non equidem a duplici munere tantum mihi otii superest, ut ingenium in Rhetorum scholis exerceam: neque adeo me vexat philautiæ tentigo, quin sentiam, tenuitatem meam vix quicquam doctis auribus dignum proferre posse. Interstrepit tamen anser olores aliquando, & quidni quælibet arriperetur occasio, celebrandi munificentiam Amplissimorum Academiae hujus Curatorum, iisque ex vetere formula apprecandi, ut annare & perennare possint in publicum bonum? Vobis autem, Viri Celeberrimi, Collegæ conjunctissimi, non possum non, erumpente lætitia, gratulari raram temporis felicitatem; qua pars vegeta senecta, pars virili ætate, omnes festi atque valentes, sacras has ædes revisimus, dumque alibi conscientia libertas prostrata jacet, alibi litteræ mœrentes in exilium pelluntur, nos in pace & amore litterarios conventus celebramus: id quod ut vobis & mihi sæpius contingat, votis conceptis opto.

Quam vellem autem, ceteri omnis ordinis Auditores, tale in præsens elegissem legalis orationis, ut Zafius vocabat, argumentum,

tum, quod huic tempori, loco & personis
esset accommodatum, quodque, præter ani-
mi delectationem, utilitate sese commenda-
ret! Bonum, opinor, factum erit, si hoc
ipso die, quo juris Naturæ & Publici expli-
cationem aggressurus sum, *de Vera, non si-
mulata, Jurisconsultorum Philosophia* di-
cam, & telam, quam alibi exorsus sum, per-
texam. Enimvero veteres Jurisconsultos a
Stoicis præcipue imbutos esse, olim publico
sermone, adversus Paganinum Gaudentium,
ostendi; superest, ut quibus in partibus rigi-
dâ magistrorum disciplinam viri sumini, &
juris auctores, deferendam existimarint, e-
differam: id quod haud commodius fiet,
quam si vera sapientia a simulata discerna-
tur. Nil præterea Institutionum expli-
cationi aptius præmittetur, quam inviden-
dum illud & magnificum ordinis nostri elo-
gium, quod Ulpianus, statim sub initium li-
bri primi Institutionum, sibi suisque sociis
suspendit. Quid denique recitationibus pu-
blicis, de differentiis Juris Civilis & Canoni-
ci, nec non de Originibus præcipuarum juris
Ecclesiastici materiarum, magis erit acco-
modatum, quam Sacerdotium juris? quod
Justinianus Imperator, seu Pandectarum
archi-

architecti, valvis & portis sanctissimi Jurisprudentiæ templi inscripserunt. Verba Vlpiani sunt, quæ sequuntur: (c) *Iuris merito quis nos Sacerdotes appellet. Iustitiam namque colimas, & boni & equi notitiam profite-mur: æquum ab iniquo separantes: licitum ab illicito discernentes: bonos non solum metu pœnarum, verum etiam premiorum exhortatione, efficere cupientes; veram, nisi fallor, Philosophiam, non simulatam, affectantes.*

En fundum sermonis pulchrum omnino, & varia observatione fecundum, in quo excolendo decora ingenia, cum in commentariis ad Pandectas, tum in libris singularibus elaborarunt. (d) Magna glærorumque horum

---

(c) In l. i. pr D. de *Iustitia & jure.*

(d) Ludovicus Malquytius, *de vera non simulata Jctorum Philosophia*, Paris. A. 1626. Ernstius & Brandes, *de vera & simulata Jctorum Philosophia*. Majore ingenii & eruditionis copia Vbertus Folieta, *de Philosophia & juris civilis inter se comparatione*, Rome A. 1555. Hopperus & Contringius *de vera Jurisprudencia*. Sed his alius, quam nobis, fuit scopus. Petrus Faber multa, ad illustrationem hujus l. i. pertinentia, in medium protulit; ut tamen spicilegium, haud contemnendum ex temporis consideratione, quo Vlpianus hæc scripsit, & ex historia Philosophica nobis supersit.

rum apud me auctoritas est, & ingenui pudoris erit laudasse, per quos profecerim. Nisi tamen me omnia fallunt, non pauca adhuc in publico relicta sunt, quæ quum nemo occuparit, jure communi mea faciam, Vestroque judicio submittam. In eodem prato bos herbam quærit, canis leporem, ciconia ranam: mihi princeps cura erit, atrox censuræ telum submovere ab Ulpiano, viro sapientissimo, & larva Stoicis detracta, simulatam eorum in multis demonstrare contemplativam disciplinam, præ activa & mascula Philosophia, quam Jurisconsulti sunt secuti. Quis enim tam ferreus est, ut se teneat? quam nonnulli, sine suffragio populi Ædilitatem gerentes, indignantur, & clamant: Domitium, desultorii ingenii hominem, pomœria artis suæ extendere ultra fines; sacros eum movere doctrinarum terminos; Sacerdotes ipsum in triumphum ducere, Philosophis sapientem barbam vellere, & suum denique studium reliquis anteferre, quo ambitioni vel avaritiæ suæ velificaretur.

Ne contra turbam instituta disputatio in incerto vagetur, patronum obrectatoribus dabo Adrianum Turnebum, (e) Criticorum

S

pa-

(e) *lib. VIII. Advers. c. 20.*

patrem, qui Ulpianum ambitiose, ait, affectare sapientiæ munus, quo ejus ornamento arti suæ decus quæreret. Sapientiam, pergit, rerum divinarum & humanarum cognitionem esse; hanc ipsum in Jurisprudentiæ definitione Philosophis adimere, suis tribuere. In contumeliam denique Theologorum, & invidiam Philosophorum interpretatur, quod Jurisconsultos sacerdotes, & veræ non simulatæ Philosophiæ cultores appellavit. Nec prorsus spernenda videtur censura, quæ & alio textu, & patria, & genio Domitii mordace, & moribus ejus adjuvatur. Alibi enim idem Ulpianus, Philosophos numero Professorum habendos esse, negavit. (f) Deinde ex colonia Tyrriorum sibi originem esse, ipse professus est; hi vero, perdita audacia, velut omnis Musæ mancipia, sese Romæ nunc efferrebant, licet nullam Philosophiæ partem attigissent; bilingues erant, & Punica fide mercabantur. (g) Scipio Gentilis porro, at ipse Jurisconsultus, non tantum ex Ulpiani fragmentis, sed ex

fin-

(f) L. 1. §. 4. D. de Extraord. cogn.

(g) L. 1. D. de Censibus. Virgilius Tyriosque bilingues, id est fallaces vocat l. 1. Æneid. 651. Junalis Phœnicum πολυμαθειας professionem, Romanis molestam, perstringit Sat. III. 75.

singulis quoque Athenæi paginis animum
ejus cavillis deditum elucere factus est, eam-
que putavit causam esse, cur a Cynicis, quos
interrogatiunculis vexavit, Σοφιστής & κειρα-
κιστος appelletur. (b) Idem denique scelera-
tissimus creditur esse homicida, omnibus
bonis detestandus, qui non modo Christia-
nos *impositores*, & codices eorum sacros *li-
bros improbatæ lectionis*, appellare ausus, sed
& libro VII. de Officio Proconsulis rescri-
pta Principum nefaria collegit, ut Proconsu-
les & Præsides provinciarum doceret, quibus
pœnis affici oporteret eos, qui se cultores ve-
ri Dei profiterentur. (c)

Verum enimvero non sinat alma The-
mis, indicta causa, arrogantia & vanitatis
damnari castissimum juris interpretem, vi-
rum modestissimum, & sæculi sui decus;
qui nihil in vita, nisi laudandum aut fecit, aut

S 2

dixit,

. . . Ede, quid illum

*Esse putes? quemvis hominem secum attulit
ad nos:*

*Grammaticus, Rhetor, Geometres, pictor,
alipes,*

*Augur, Schœnobates, medicus, magus, omnia
novit.*

(b) Athenæ. lib. III. c. 18. 19. Gentil. lib. 1. Pa-
verg. 6. (c) Lactant. l. v. Div. Inst. c. xl.

dixit, aut sensit. Apage tam fœdam protervitatem a virorum principe, qui virtuti sacramento dixerat; quem Heliogabalus, impurissima bestia, removit, *ut virum bonum*: qui veram quoque, cui semper litaverat, Philosophiam, morte non sicca confirmavit. (l) Non thraſo, non Pyrgopolinices Vlpianus fuit, sed Jurisconsultorum κορυφαίος, vir præstantissimus, sapientissimus, & prudentissimus, haud uno publico munere functus. Ad extremum vero Prætorio Præfectus, Pater, Amicus, & Tutor Alexandri Severi, qui ideo summus Imperator fuisse dicitur, quod hujus consiliis præcipue Rempublicam rexit. (m) Nil sane causæ erat, cur is disciplinæ suæ, aliarum obtreptione, famam aucuparetur, qui vel privato in limine perpetuus populi Prætor fuisset, sed ad
cujus

(l) Lamprid. *Heliog.* c. 16. Dio Cassius *lib.* 80. Jacobus Lectius, magna facundia, vitam & scripta Vlpiani duabus orationibus enarravit: sed jungendus ei est Clariss. Schultingius, in notis ad vitam Vlpiani, a Bertrando & Grotio conscriptam.

(m) *L. 2. §. ult. l. 4. in fin. D. de Excus. int. l. 4. C. de Contr. vel comm. stip. l. 11. C. de Quæst. Nov. 97. c. 6. Spartian. in Nigro. c. vii. Lamprid. in Alexandro c. 26. & 51.*

cujus nutum mox triginta tremebant legiones, quibus gubernacula imperii gessit. Nunquam certe metachronismi notam effugient, qui Vlpianum, loquacem Rhetorem apud Athenæum, cum nostro confundunt. (n) Injuria quoque eum, tanquam professum nominis Christiani hostem, a summa & imis passim perstringi, nuper ostendi, (o) nec ad quæstionem præsentem id valde pertinet. Atque ideo hæc sufficere poterant retundendis illis, qui de Vlpiano, haud secus quam de scurra e trivio, aut Græculò esuriente, aut Munna, jus trium discipulorum captante, loquuntur.

Sed quia Turnebi affectæ in his nondum

S 3

ac-

(n) Eundem errorem erravit Cujac. xxiv. O. 39. sed alius fuit Sophista Vlpianus, alius Jctus; uterque Tyrius, sed dispares ætate. Ille Pancratem Poëtam, qui floruit sub Hadriano, notum sibi fuisse affirmat; hic pleraque imperante Caracalla scripsit, & a Prætorianis Alexandri occisus est. Vide argumentum, ab antiquo epitomatore Athenæo præfixum; & Hieronymum Wolfium, ad Demosthenicos Vlpiani commentarios in princ.

(o) In disputat. *de Statu Judaorum publico*, ad l. 3. §. fin. *Decurion.* c. 1. §. 5. 6. Vide Mirillum lib. v. *Observ.* c. 22. & Marcum Casaubonum ad lib. 1. *Antonini* pag. 386.

acquiescent, res paullo altius repetenda est; atque ut via & ordine nostra proficiscatur oratio, primum Philosophi existimationem Vipiano ejusque symmystis breviter comparabo: dein verameos Philosophiam non modo affectasse; sed & tanti nominis mensuram implevisse, postremo loco ostendam. Quo facto, laus modestiæ, & summus honos Vipiano surget, unde ostentationis infamia ei parabatur. Dicendi genere humili, & juridico, aut si mavultis, philosophico utar. Ita laudabo Jurisconsultos, ut veros, quos veneror, Philosophos, honore & cultu suo non defraudem; simulatores autem quosvis, Tros Rutulasve fuit, vivis coloribus depictos & variegatos, sistere conabor. Vos, quæso Auditores, aures mihi benevolas præbete.

Omnes artes scientiasque cognatione inter se connecti, & sororio quasi vinculo conjungi, omnis ætatis Sapientes tradiderunt, & nemo nostrum cotidie non experitur. Græciamœnum illum variæ disciplinæ concentum *ἐγκυκλοπαιδείαν*, Romani *orbem doctrinarum* vocarunt. (p) Quemadmodum vero iter per orbem terrarum facientes, quibus.

(p) Quintilian. *lib. 1. Instit. c. 10.* Vitruv. *lib. 1. c. 1. & lib. vi. præfat.*

busdam in locis prandendi cauſa tantum commorantur, in aliis pernoctant; alibi pluſculos dies conſiſtunt, tandemque in patriam reuerſi, penates ibi & ſedem fortunarum figunt. Sic etiam eos, qui litteris operam navant, in quibusdam brevius, in aliis diutius immorari oportet: & alias quidem delibare, has integras perdiscere, atque ad eas exornandas & poliendas omnia referre. Apud Hebræos legis divinæ ſtudioſum, præter Theologiam contemplativam & activam, juſtam civilem, quam Pontificium, etiam hiſtorias veteres comprehendebat. Simili eruditionis varietate inter alios Romanos commendantur Nigidius Figulus, & Terentius Varro: nos Senecam Philoſophum, & naturalis hiſtoriæ ſcriptorem Plinium, ex ſcriptis, quæ ſuperſunt, admiramur. Eandem quoque viam ingreſſi ſunt, quotquot veterum Juriconſultorum per gloriam vivunt. Servium Sulpitium omnis doctrinæ ſtudioſum fuiſſe accepimus: Antuſtius Labeo in omnes diſciplinās penetravit. Maſurius Sabinus in vario ſcientiarum genere diligenter fuit verſatus: in uno Ariſtone omnes bonæ artes ſummum periculum adiiſſe videbantur. (g)

S 4

Nemo

(g) Vide Ciceronem lib. III. de Oratore c. 33.

Nemo autem Jurisprudentum tanta Physicarum, Medicarum, Politicarum, œconomicarum, etiam exoticarum rerum scientia clarus fuit, quam noster Ulpianus. (r) Si titulos Pandectarum de Re militari, Ædilitio edicto, de Tritico, de Auro & argento, de Penu, de Instructo vel instrumento legato, aliosque percurras, omnem rem bellicam, forensem, medicam, institoriam, rusticam, urbanam, fabrilem, vestiariam, nauticam & unguentariam eum calluisse deprehendes. Nulla, illius ætate, de termino moto actio erat inter eruditos; nullus Prætor de jurisdictione cognoscebat. Propter inertiam multorum, & exigua naturæ præsidia, tum quidem plures artes erant constitutæ: & satis decantatum erat, eum, qui ubivis est, nullibi esse; fabrilia fabros tractare debere: sed qui in Rep. excellere volebat, omnia, quæ a sapientibus tradita fuerant, summo studio & cura

---

& IV. ep. 3. Gel. XIII. c. II. Athenæi argumentum, Plin. lib. I. ep. 22.

(r) Ulpianus præ ceteris erat πολυιδεις καὶ πολυισορ, omniumque & politicarum, & œconomicarum, etiam minutissimarum, rerum & scientia & usu callentissimus, ut passim in toto jure leges ejus ostendunt, scribit Carolus Molinæus in tractatu commerciorum n. 775.

cura discebat; omnium rerum, quæ libero homine sunt dignæ, una credebatur esse doctrina, unus contextus disciplinarum. Qui Jurisconsultus, idem Theologus; idem rerum divinarum & humanarum peritus. Humani autem ingenii imbecillitas, & breve vitæ spatium, & longa singularum artium cognitio, excellentia quævis ingenia monebat, ut a potiore disciplina, in qua consenuerant, tantum nominari voluerint.

Inter ceteras autem artes liberales, quas humana ratio comprehendit, Philosophia principatum tenere visa est Jurisconsultis; ideoque non ab Edicto Prætoris, neque a legibus XII. Tabularum, sed penitus ex intima Philosophia, juris artem hauriendam esse existimarunt. Hi omnes, quæ Philosophiæ tribuuntur partes, naturalem, quantum satis erat; diligentius rationalem, Politicam & æconomicam; diligentissime moralem sunt complexi. Hæc nimirum germana Jurisprudentiæ soror est, virtutis indagatrix, expultrix vitiorum, quæ eosdem habet fontes, qui legibus & jure civili continentur. Logicus si de triangulo differit, Geometriæ munus invadit: Rhetor, res divinas tractans, aliud agit, quam debebat. Verum si Theologis Philosophiæ insidiari licet; si Medici rerum

naturalium scientia se carere non posse pronitentur; quod malum nostri ordinis homines ab illa omnium artium matre arceat? Profecto Jurisconsultus, Philosophiæ deditus, tantum abest, ut in alienas possessiones irruat, ut nomen suum tueri non possit, nisi largo sapientiæ illius flumine sit inundatus, quæ vitæ usum tradit, mores ad honestatem componit, & officia societatis humanæ dispensat. Ite per omnes republicas, legum æquitate celebratas; & maximos quosque legislatorum Philosophos fuisse, legumque interpretes philosophatos esse, liquebit. Athenas & Spartam, duos illos Græciæ felices ocelios, intueamur: nonne ibi Solon, hic Lycurgus, solius Philosophiæ ope viam ad subigendos animos feroces maniverunt? Quid Zaleucus & Charondas? quid ceteri Rheginorum, Locrensium & Thuriorum legislatores? nonne in tacito illo Pythagoræ sacessu sese prepararunt, priusquam jura darent, quibus immortalis gloriæ suæ consecuti? Maneat ergo æternum jurisprudentiæ cum Philosophiæ connubium; & valeant ignaviæ magistri, qui divortio pernicioso separanda continent, quæ individuo nexu semper conjuncta

cta fuerunt, & porro a veris jurisconsultis conjungentur. (s)

Videamus autem, quid impulerit Censores Vlpiani, ut nimis magnifice putarint ab eo dictum esse, Jurisconsultos Philosophiam affectare. Hi scilicet maturos illos & consummatos veteris Romæ Prudentes componunt cum modulo eorum, qui neglectis laborum gradibus, prout amores vel ambitus suadent, biduo se jurisconsultos profiteri non erubescunt. Alii forsam jurisperiti officium arctissimis finibus concludi arbitrati sunt; scribendo, respondendo de stillicidiis, antestationibus, vagulationibus, de rivis, glande legenda, aliisque ejusmodi contemptis rebus, ad quas Philosophus statim nauseet, diviniorem tantum adsuetus. (t) Verum nisi præjudiciis mens horum occupata sit, levi negotio ad proprii erroris confessionem eos adi-

---

(s) Non repeto, quæ supra dixi, *Orat. 1.* Sed addo Horatium *Arte poet.* de vetustissima Philosophia Poëtica:

- - - *Fuit hac sapientia quondam
Publica privatis discernere, sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare jura maritis,
Oppida motiri; leges incidere ligno.*

(t) Cicero I. de LL. *Quo me vocas? aut quid hortaris? ut libellos conficiam de stillicidiorum &*

adigam. Num enim parva cuiquam eruditio videri potest, de omnibus rebus, quæ in hominum controversiam cadunt, jus tenere, & rationem eas dijudicandi habere perceptam? Ergone vile aliquod artificium est jus civile, rebus tranquillis turbandis, aut crumenis hominum impune emungendis inventum? quod in gyrum rationis deducit mortales, rebus secundis efferatos, societates tuetur, & res cunctas æquis imperiis dispensat. Itane tandem quæstuosum magis, quam salutare est Jurisconsultorum munus? qui consultoribus formulam, hastas patronis, iudicibus rectum & bonum, Prætori æquitatem subministrabant: ad quos sic adibatur, ut non modo de universo jure, verum de omni officio ad eos referretur. Latissime profecto, per omnem societatem humanam, manat juris interpretatio, nullaque vitæ pars, domi foris; pace & bello; in divinis & humanis; publicis & privatis, neque si tecum agas aliquid, neque si cum altero contrahas, ejus munere vacare potest. Hæc suum cuique tribuendum, patriæ & parentibus parendum, fidem

---

de partium jure? aut ut stipulationum & judiciorum formulas componam? Quæ & conscripta sunt a multis diligenter, & sunt humiliora, quam illa, quæ a vobis expectari puto.

fidem in conventionibus servandam esse jubet. Hujus cognitionem viri principes semper in possessione sua tenuerunt, quod plurimas gratias, firmissimas amicitias, multaque studia pariebat. E tu, quisquis es denique, tolle leges, & vincula revelles vitæ communis; aufer jura, & vide, quid sint dominia rerum? quæ vis obligationis? quis exitus ultimæ voluntatis? Nihil erit, quare exploratum cuiquam esse possit, quid suum vel alienum sit, quid pater liberis sit relicturus, quid filius a patre separare possit. Omnia incerta sunt, simul a jure recessum est. (H)

Satis jam ex vultibus vestris colligere videor, Auditores, inter omnes constare, non utiliter modo, sed necessario Philosophiam cum Jurisprudencia copulatam fuisse olim, & ho-

---

(H) Egregie Cicero *lib. xi. ad Famil. ep. 16.* & *pro Caccina c. 25.* qui & alibi multus est in juris scientia prædicanda, *lib. ii. de Off. c. 19.* & *lib. i. de Orat.* Quid, inquit, præclarior, quam honoribus & Reip. muneribus perfunctum senem suo jure dicere id, quod apud Ennium dicit ille Pythius Apollo: se esse eum, unde sibi, si non populi & Reges, at omnes sui cives consilium expetant, suarum rerum incerti; quos ego mea ope ex incertis certos, compotesque consilii dimitto, ut ne res remere trahebant turbidas?

hodie ab omnibus conjugii debere. Nunc major rerum ordo surgit, ubi ad veram, non simulatam Jurisconsultorum Philosophiam perventum est, quam sibi suisque adscripsit Ulpianus. (x) Ecquid enim, dicet aliquis egregie cordatus homo, ecquid hoc est, nisi ampullas projicere, & limites modestiæ egredi, per quam pudor honestus sibi stabilem demum auctoritatem comparare valet? Dic aliquem, sodes, dic Quintilianæ colore, Hæremus dubij! Foppius Aixema (y) hic exclamandum putat: non ego. Neque enim adeo in angustum redactæ sunt copiæ nostræ, ut animus abjiciendus sit: quicquid fieri potest, turpiter desperatur. Possem provocare ad naturalem illam mortalium inclinationem, qua suum cuilibet plucrum videtur, & nemo non ea in re triumphat, in qua

(x) Livius similiter simulatum pavorem verò opponit *lib. II. c. 50.* Florus veram fugam simulatæ *lib. III. c. 1.* Sidonius Apollinaris *lib. III. ep. 7.* *Nihil affectatum simulatumque; verè potius severitas, quam severitatis imitatio.* Optime Marcus Antonius *lib. I. n. 16.* Τητοις δε κατ' το πμητικου των αληθως φιλοσοφωντων, τοις δε αλλοις εκ εξουειδιστικου *Vere Philosophantes in honore habebat, ceteris nihil exprobrabat.*

(y) *lib. II. dissert. jur. civ. c. 9.*

qua maxime se excellere sentit, ut ipse sese evadat excellentior. (2) Possem confugere ad innatam illam Romanis ambitionem, aut si mavultis, ad studium Syrorum alios vincendi ingenii cultu. Sed nihil horum opus est. Qui tot finium regundorum formulas præscripserat Jurisconsultus, libenter vicinis disciplinarum terminis permittebat. Qui legem Philosophiæ veræ, quantum natura sibi relicta capit, reipsa impleverat, nil erat, cur elogium Philosophi cum aliorum injuria aucuparetur; unde quo minus gloriæ petiit, eo majorem est adsecutus. Quid ergo? Non ait Vlpianus, suam juris scientiam veræ Philosophiæ decreta tradere; Philosophorum omnia esse simulata, umbras & purgamenta mera. Non jactat, se suosque solos culmen veræ sapientiæ tenere, sed juxta cum aliis veris Philosophis, juris sacerdotes anxie eniti, & nervis omnibus studere, ut, damnato otio, hypocrisi, avaritia, & missis difficilibus nugis, rem illam religiosam, quam alibi vocat, (a) factis, non verbis excolerent, ejusque

---

(2) Vide Plinium iv. ep. 17. in fronte hujus dissertationis, ad invidiam statim ab Vlpiano removendam, laudatum.

(a) l. i. §. 4. D. de Extraord. cognit. Seneca Phi-

que brabeum, animi tranquillitatem, consequeretur.

Veram igitur Philosophiam primo *Activam* vocat, quæ boni & æqui notitiam non modo intellectu comprehendit, & lingua profitetur; sed quæ in Curia, in Foro, in omni vita civili, licitum ab illicito discernit, malosque cives, duabus rebus multo potentissimis, immedicabiles pœnis coercet, reliquos vero præmiorum exhortatione bonos efficere conatur. Contra simulata *contemplationibus* argutis, & altercationibus cathedrariis, nil profuturis consumitur, otio gaudet, totaque in oratione, non in actione consistit. (b) Deinde vera Philosophia, vel unitus Socratis iudicio, est *moralis*; quæ naturam huma-

---

lophiæ nomen similiter *sacrum & venerabile* appellat, *epist.* 14.

(b) Aristoteles Philosophiam contemplatricem alibi quidem videtur evehere, sed activæ eam subjecit lib. 1. *Ethic ad Nicomach. c. 2. Bonum civitatis & acquirere, & conservare. majus quid & divinius videtur: nam contentus quidem esse etiam unusquisque potest, si uni soli; pulchrius tamen ac divinius, si genti ac civitatibus utilis efficiatur.* Rotunde Cicero lib. xv. *epist. 4. ad Cattonem: Soli propemodum nos Philosophiam illam VERAM & antiquam, quæ quibusdam otii esse ac desidia videntur, in forum, atque in remp. atque in ipsam aciem*

humanam penitus intuetur, ex ea mores recte constituit, eosque a labe & pravorum injuriis defendit. Hæc animum discutit, appetitus a vitiis purgat; bonum, malum; expectandum, fugiendum proponit; nec alios tantum facunde monet, domitas habere libidines; sed propriis cupiditatibus manus injicit, easque frenis & catenis compescit. Simulata autem rebus *physicis* & cœlestibus unice in-

T

me-

pane deduximus. Seneca ludum *litterariorum Philosophorum* (sic invito Gronovio, pro *litterarum* legit Faber; Lipsius ex suo *litteralium*) qui rem magnificentissimam syllabas vocant, & animum minuta docendo dimittunt, relinquendum esse suadet *Epist.* 71. Alibi veros Philosophos opponit *cathedrariis*, qui verbis, non re, philosophabantur, de Brevitate vitæ cap. x. Solebat dicere Fabianus: non ex his *cathedrariis Philosophis*, sed ex VERIS & antiquis. Arrianus Scholasticos & stultos conjunxit *lib.* III. c. 26. Marcus Scholasticum viro maturo, & rebus administrandis idoneo, opponit *lib.* I. §. 16. Julianus Imp. ad Themistium pag. 263. Cum vitæ genus illud, quod in actione versatur, philosophico te anteferre dixisses; tum ejus sententia te stem Aristotelem citasti, qui felicitatem in eo, quod recte agatur, sitamputavit. &c. Posterior ætas nominales Philosophos appellavit, quod avari rerum, prodigi nominum essent, auctore Aventino *lib.* VI. *Annal. Bojor.* Stephano Episcopo Tornac. *Epist.* 97. verborum venditores dicuntur.

tenta, de fluxu & refluxu maris, terra, cœlo, meteoris, cometis, aliisque extra nos positis, multa obscure differit, dumque nimium auctoritatis naturæ tribuit, in auctorem naturæ sæpius impingit. (c) Tertio veram Philosophiam *gratuitam* vocat, quæ sine præmio benigna, modicis contenta, sine ostentatione, sine superbia, nocet nemini, prodest multis, nec ambitione, aut spe lucri, sed virtutis amore excitatur. Simulata *mercenaria* est, quæ victu & corporis habitu severitatem præ se fert, lingua & supercilio pecuniam contemnit, at fictam adseverationem ubivis nudat, artem sanctissimam numma-

---

(c) Hinc Aristo dicebat, eos, qui, relicta Philosophia morali, τοῖς συγκυκλιοῖς μαθημασιν vacarent, similes prociis Penelopes esse, qui cum domina potiri non possent, ancillis miscebantur, apud Stobæum. *Serm. II.* Alexandria Astrologi tributum stultorum pendebant, quod a stultis confulerentur; Suidas *in voc.* βλακενομιον. Romæ ab omnibus fere Principibus interdictum fuit, ne quis omnino Chaldæorum & mathematicorum ineptiis se immisceret, varietque puniti sunt hi, qui id exercuerunt, auctore Ulpiano *tit. xv. Collat.* In Concilio Lateranensi Clericis vetitum exercitio Physicæ *cap. 3. & ult. X. Ne clerici vel mon.* Augustinus hanc scientiam parum proficere Christiano, scripsit *Enchirid. ad Laurentiam.*

mario pretio dehonestat, suaque utilitate omnia metitur. (d) Denique vera Philosophia est *prudencia civilis*, quam Plato regalem scientiam & Principum vere propriam, Aristoteles artium reginam appellavit. Hæc est politica illa Philosophia, & architectonica, quæ cum pedissequis suis comitata, orbem illum doctrinarum, omnique juris, naturalis & divini, publici & privati complectitur studium, nec leges tantum, sed & earum finem, rationes, applicationem & interpretationem commonstrat. Hujus fundamentum est illud rectæ rationis dictamen, quod non hausimus, non didicimus, sed cujus inven-

T 2

ven-

(d) Papinianus, niveus ille veræ Philosophiæ custos, in l. 8. §. 4. *D. de Excusat. tut.* Etenim, inquit, *VERE philosophantes pecuniam contemnunt; cujus retinenda cupidine fictam adseverationem degunt.* Seneca II. de Benef. cap. 17. *Res est intolerabilis, postere nummos & contemnere, Indixisti pecunia odium; hoc professus es: personam induisti, agenda est. Iniquissimum est, te pecuniam sub gloria egestatis acquirere.* Apulejus in apolog. ubi paupertatem Philosophiæ vernaculam, & bonæ mentis sororem explicat, *cur ejus, inquit, pudeat tenuiores, quod ea non simulate, sed vere fungimur.* Multa Grotius in flor. spars. ad l. 1. *D. de Exir. cognit.* Freherus I. *parerg. c. l.* Henelius c. 12 *Ob. Vratislav.*

ventor & disceptator est Deus; quod aliud non est nunc, aliud olim, aliud hic, aliud in Anglia, Gallia, Hispania; cui derogare non licet, quod solvi nemo potest; fons legum civilium, quæ ad genium cujusque populi, suadente publica utilitate diriguntur. (e) Simulata autem *sophistica* est, quæ in captando & illaqueando occupata, sycophantiis & fallacijs humanarum fictionum innititur, a Platone olim derisa, nunc proceribus contempta, crux melioris juventutis; quæ utiliore fruge neglecta, scholæ, non vitæ, discit, & tot inter nebulas variarum opinionum vix
viam

(e) Euphrates Philosophus apud Plinium lib. I. epist. 10. *Hanc esse Philosophia, & quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoscere, judicare, promerere, & exercere justitiam, quaque ipsi doceant, in usu habere.* Cujacius in adhortatione ad filium Jacobum, tractatui vi ad Africanum præmissa: *Sine studiis Juris Civilis, inquit, neque stare res, neque mores hominum constitui, componi aut temperari ullo modo possunt; sine quibus prudentissimus cautissimusque rerum homo, quisquis sit, quantumvis felici fidere natus, nemo unus evaserit unquam, sine quibus equi & boni quoque speciem comprehenderit vix unquam quisquam bene; nec si se dederit totum Philosophia, nec si literis sacris. Nam Philosophia universa tantum præcepta regenda Reipublica nos docet, nec at-*

viam videt, qua ad rationalem & veram sapientiam catur. (f)

Jam vero, per fidem vestram, Auditores, aures animumque in rem præsentem convertite; & verba Vlpiani, convitiis vulgo proscissa, ac tantum non arrogantiae damnata, mecum considerate prescius. Ecce! quam prudenter ille temperat sermonem? quanta cunctatione delibet? nec absolute tandem, sed hæsitans pronunciat, judicii temeritatem, si qua esset, velut deprecaturus: *Veram Philosophiam, nisi fallor, non simulatam affectantes.* Tanta nimirum viri hujus summi erat modestia, ut, licet sententiæ suæ esset certus, nec falli timeret, ta-

T 3

men

---

tingit singula quæque &c. Multis partibus, magnoque dignitatis intervallo, jus civile Philosophiæ præstare, Vbertus Folieta, in libris tribus docuit, *de Philosophia & juris civilis comparatione.*

(f) Hanc Plato infamat passim, maxime in Hippiâ minore, & in Sophist. τον σοφιστην definit: μιμητην της σοφιας, *sapientis simiam.* Sophismata & ancipites disputationes inde *Philosophia* dicuntur apud Cicer. III. *de Orat.* 27. Senec. *epist.* 48. Gell. *lib.* IV. c. I. *Sophistæ appellantur ii, qui ostentationis, aut quæstus causa philosophantur,* ait Tullius II. *Acad. quæst.* Seneca *ep.* 29. *circulatores sophistas vocat, qui Philosophiam honestius neglexissent, quam vendunt.* Idem *epist.* CXI. *VERVS &*

men verbis timidis: *nisi fallor; credo, opinor, videtur, difficile, mirum, novum, verius est, magis puto, ut mea fert opinio*, aliisque id genus moderationis formulis, eam proferret. Sæpe sententia ejus discrepat; nusquam verbis petulantibus aut dictu asperis utitur adversus illos, quos reprehendit. Si maledicta & concertationes iracundas admasset, hic locus erat, fictos Philosophos, qui omnia vitæ instituta præ sua forte despiciabant, castigandi; sed nihil horum. Dum contumelias, turpem animi impotentis & simulati fœtum detestatur, verum se Philosophum esse ostendit. *Affectare*, in partem bonam est omnibus votis & viribus appetere, animum pronum ad faciendum habere, (g)
Se

---

rebus, non artificiis Philosophus. Marcus Antonius Diis acceptum fert, quod cum philosophandi cupiditas incessisset, non in Sophistam aliquem incidit, nec syllogismis resolvendis, vel meteorologicis discutiendis, tempus deses contriverit *lib. I. in fin.*

(g) Hoc sensu affectare iter, viam, regnum, Cicero, Virgilius & Livius dixerunt. *Qui data opera & sine lucro hoc affectaverit*, inquit idem Vlpianus noster in *l. 5. D. Ex quib. caus. maj.* Mornacius longe convenientius in hoc, quod explicamus, capite legendum putat, *affectantes*, quia in re simili Paulus II. *ad Timoth. c. 3. vs. 10.* sic locutus

Se ergo suosque socios, æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes, cives non solum metu pœnarum, verum præmiorum quoque exhortatione, bonos efficere cupientes, anxie eniti declarat, ut veri Philosophi essent, sed experiundo didicisse, quam id difficile sit, immo perfecte præstari non possit. Prorsus ac bis sanctus Apostolus, si parva licet componere magnis, ad Philippenses scribens: non quod jam metam ap-

T 4

pre-

fuit. Sed magis est, ut Vlpianum, dum pungit simulatos Philosophos, voce Philosophica usum esse credamus. Seneca ep. 89 *Philosophiam sapientia amorem & affectationem* definit. Tertullianus, Vlpiano æqualis, lib. 1. ad nat. c. 4. *Sed veritatem, saculo operosissimam, Philosophi quidam affectant, possident autem Christiani: ideoque qui possident magis displicent, quia, qui affectat, inludit, qui possidet, defendit.* Idem in Apolog. c. 46. *Mimice Philosophi affectant veritatem, & affectando corrumpunt, ut qui gloriam captant. Christiani & necessario appetunt, & integre præstant, ut qui saluti suæ curent.* Similiter Jurisconsulti, Reip. consulentes, integre præstare conantur leges veræ Philosophiæ, easque re & factis, non per mimicam κακοζηλίαν, affectant. Studiosos sapientiæ se esse glorientur, non eruditos. Hinc artem suam *studium* vocant, se *studiosos*, quia dant operam, nescum pervenerunt.

prehenderim, aut jam sim consummatus, sed persequor experiens, an quoque comprehendam. (b) Verum quod præ verecundia sibi tribuere non ausus est magnus Juris antistes, id ratio postulat, ei mortuo ut asseramus. Res omnis manifesta erit, si tempus, quo hæc scribebat, tum sectas & æmulationem Philosophos inter & Jctos contemplemur: Sic enim causa cadam, nisi liquido ostendero, propius ad veræ sapientiæ culmen Vlpianum, cum plerisque Jurisconsultis accessisse, quam *Φιλοδικοί* Philosophi ejus temporis, nulla laude vel patrocinio digni.

Natus est Vlpianus, Antonino Philosopho imperante: libros Institutionum, ex quibus hoc caput desumptum est, ut alia pleraque, elucubravit sub Antonino Caracalla; sub Alexandro autem Severo, in summo honoris fastigio, militum scelere trucidatus est. (i) Jam vero aptum philosophandi sæculum natum erat, quo Marcus Antonius, Princeps cognomento Philosophus, imperio præ-

---

(b) *Ad Philip.* III. 12.

(i) Caracalla imperare cœpit A. C. 211. Alexander A. C. 217. Institutionum libros ab Vlpiano scriptos esse sub Antonino Caracalla, liquet ex *sine tit. 16. Collat. LL. Mos.* & monuit ibidem Eruditissimus Vir, Ant. Schultingius in notis.

numerorum, Romanis potentibus infidam, sperantibus fallacem, enarrare vellem. Senatusconsultis & Principum Edictis impostoribus his occurrendum fuit plus semel, eorumque multa in libris nostris supersunt. Quis nescit toties pseudo-Philosophos Vrbe pulsos? simulatam Philosophiam a Comicis in scæna traductam? a Poetis denique circumforaneos istos, qui in convitia sua disertis, in suam libidinem & avaritiam perorabant, populo deridendos propinatos esse? (m) Verum sub Marco talium integri obrepebant greges: *Magna multitudo se philosophari simulavit, ut ab eo locupletaretur*, inquit Dio Cassius; addit Capitolinus, inde evenisse, *ut fama fuerit, quod sub Philosophorum specie quidam*

(m) Elegans Vlpiani locustis. xv. Collat. LL. Mos. Pauli v. Sent. 21. §. 3. Ennii pag. 226. Pacuvii apud Gellium lib. XIII. c. 8. Plauti in Curcul. II. 3. vs. 9. Valerii Maximi lib. I. c. 3. Taciti II. Ann. 32. & I. Hist. 22. Sueton. Tiber. c. 36. & Domit. c. x. Juvenalis Sat. vi. Martialis lib. IX. ep. 77. Quintilianus Inst. lib. I. præfat. *Nostris temporibus sub hoc nomine maxima in plerisque vitia latuerunt: non enim virtute ac studiis, ut haberentur Philosophi, laborabant; sed vultum & tristitiam, & dissentientem a ceteris habitum pessimis moribus præterdebant.*

dam rempublicam vexarent, & privatos. (n) Non minor horum, tempore Septimii Severi, proventus fuisse videtur; quia non ipse tantum Augustus *Philosophiae studiis deditus* fuit, etiam infamatae illius, quae ex astris & genesi futurorum notitiam profitebatur; sed ejus quoque uxor, Julia Domna, Caracallae mater, circumfusam undique Sophistarum coronam secum duxit, atque adeo Philosophiae fuit studiosa, ut *Philosophia* meruerit nomen. (o) Evenit sic idem rursus, quod Marci temporibus, ut multi, Philosophiae studio quam maxime se teneri, fingerent, ad gratiam & favorem promerendum, licet nulla docendi peritia, interpretandi subtilitate, aut morum probitate instructi essent. Quapropter Papinianus *Veros Philosophos a falsis* tum distinxit. (p) Sed, quod caput est, jam dudum Antoninus Philosophis, per omnes provincias, salaria, eaque neutiquam exigua, con-

---

(n) Dio in *Marco lib. 71.* & Capitolinus in *eadem c. 23.* ubi Casaubonus ad hos, qui sub Philosophiae specie Remp. vexabant, Marci rescriptum referri posse censuit, a Modestino memoratum in *l. 30. D. de Panis, & Ulpiano dist. tit. xv. Collat.*

(o) Aurelius Victor *Cesarib. c. 20.* Dio *lib. 75. fin.* Menag. *Hist. mul. Philos. segm. 16.*

(p) In *l. 8. §. 4. D. Vacat. & excusat. mun.*

contulerat, & vacationes munerum personalium ac patrimonialium, a Vespasiano & Hadriano olim indultas, iis confirmarat; numerum vero, quot quibus in civitatibus exhiberi publice deberent, non finivit, conditiones quasdam lege proposuisse contentus, quibus expletis ad privilegia & lucra admitterentur. (q) His ergo quia multi, amictu tenus Philosophi, Vlpiani ætate, insidiabantur, amplasque mercedes a discipulis suis exigebant, quis ambigat, tales Professorum numero habendos, ab eo recte negari? Quæquam enim nosset, omnes liberalium artium Doctores Professores dici, & Philosophiam religiosam esse, vox tamen professionis magis mercenariam operam indicabat, quam spernere oportebat eos, qui Philosophos se haberi vellent. (r) Modestinus tradit, Philosopho-

(q) Auctor est Capitolinus *in vita P. c.* xi. & Modestinus *l. 6. §. 8. D. de Excusat.* Arcadius Charisius *in l. ult. in fin. de Mun. & hon.* & Diocletianus *in l. 4. C. de Prof. & Med.* Salarium *μυσίας δεαχνας* fuisse Lucianus *in Eunuchis*, Philotratius *lib. II. de vitis, in Theodoro, & in Christo* testantur. Vide Meursii *Fort. Att. c. 8.* & Gronov. *lib. IV. de pec. vet. c. XI.*

(r) Verba Vlpiani *in l. 1. §. 4. D. de Extraord. cognit. An & Philosophi Professorum numero sunt? & non putem: non, quia non religiosa res est: sed quia*

losofhorum numero constitutione Divi Pii ideo haud constitutum fuisse; *quia rari sunt, qui philosophantur.* (s) Valentinianus postea omnes, qui habitum Philosophiae indebite & insolenter usurpabant, patriae suae reddi jussit; turpe putans esse, ut patriae functiones ferre non possent, qui vim fortunae se ferre profiterentur. (t)

Satis, opinor, ex temporis ratione, quo scripsit Vlpianus, ostendi, perquam utile, immo

---

hoc primum profiteri eos oportet, mercenariam operam spernere. Hæc in contumeliam Philosophorum non vergunt, ut multi existimant; magis ad honorem eorum referri possunt. De Jurisconsultis enim in §. seq. posterius quoque affirmat; & utrosque separat a Grammaticis, Sophistis, Geometris, calculatoribus, chirurgis & auriculariis, qui extra ordinem de mercede agentes, audiebantur. In l. 3. C. Th. de studiis lib. *Philosophia arcana rimantes.* In l. ii. C. Just. de Prof. *Philosophia præceptores* vocantur.

(s) In l. 6. § 7. D. de Excusat. ubi Burgundionis Pisani, aut quisquis interpret est, errorum insignem, in versione vocis *ακριβολογιωτο*, corrigit Menagius ad *Laërt. lib. iv. segm. 50.*

(t) l. 7. C. Tb. de Medicis & Prof. ad quam Jac. Gothofredus in notis, quid sit *habitus Philosophiae*, explicavit. Sed adde *Matth. X. 10.* *Causaubon. ad Capitolini Marcum c. 2. & Salmas. de pallio.*

immo necessarium fuisse, ut veri Philosophi a simulatis discernerentur; qui meritoria sua arte, Philosophiam, sanctissimam matronam, meretricis instar, ea ætate prostituebant. Major nunc lux affulgebit, si prescius consideremus, quatuor Philosophorum sectis, Platonicis, Peripateticis, Epicureis & Stoicis, ab Antonino salaria constituta fuisse, ut juventutem docerent. (u) Alebat sic æmulatio ingenia; sed dum hunc invidia, illum avaritia, omnes præjudicium auctoritatis accendebat, quisque suam philosophiam veram, ceterorum simulatam esse jactavit, philosophico more. Academici quidem & peripatetici inter steriles cathedras plorabant; illi,

---

Herodianus habitum illum *Φιλοσοφῆ σχῆμα* vocavit *lib. 1.* sicut sacerdotum, Clericorum & Monachorum *schema* in *lib. 3. C. de Summa trin. Nov. 123. c. 10. Nov. Leon. 7.* Huc etiam pertinet elegans Diocletiani & Maximiani *l. 6. C. de Muner. patrim. Professio & desiderium tuum inter se discrepant: nam cum philosophum te esse proponas, vinceres avaritia & rapacitate; & onera que patrimonio tuo injunguntur, solus recusare conaris. Quod frustra te facere, ceterorum exemplo poteris edoceri.*

(u) Lucianus in *Eunucho*, Philostrat. *lib. 11. de vit. Soph. n. 2.* Tertulian. *Apolog. c. 3.* Vide de sectis elegans judicium Diodori Siculi *l. 1. c. 29.*

illi, quod ignorantiaē magistri erant, & Republicaē ideam, quæ nusquam fuit, nec erit, fingeant: hi vero, quia se totos ad naturæ investigationem conferebant, sed maxime necessariam philosophiæ partem, quæ posita est in virtute & moribus, relinquebant. (x) Ad Epicuri vero disciplinam populare voluptatis nomen multos invitabat, viros magnos, & principes civitatis; qui patris sui memoriam, velut Dei cujusdam, annua solennitate colebant, ejus imaginem in annulis, poculis & cubiculo habebant, ratasque ejus sententias ad verbum ediscebant; sancta, recta & fortia ipsum præcipere credentes. Hi magna amoris conspiratione, sed fastu intolerando, *Philosophi* nomen soli Epicuro, sibi *vere philosophantium* laudem tribuerunt. (y) Non hic sectæ infamatae do-

---

(x) Commentitiam Platonis remp. reprehendit Athenæus *lib. xi. Deipnos. c. ult.* Ejus leges, ut summum stultitiæ exemplum, proponit Lucianus in *Icaromenipp. p. m. 689.* Græci, cum frivolum quid significare voluerunt, proverbii loco, *ψυχροτερον Πλατωνος νομον*, *Frigidius Platonis legibus*, dixerunt.

(y) Cicero *lib. v. Tusc. Quæst. An Epicuro, qui tantum modo induit personam Philosophi, & sibi ipsi hoc nomen inscripsit, dicere licebit?* Discipulos

dogmata defendam, quæ sanior philosophia merito proscribit. Nolim vero omnia diæteria & scommata, in hortorum magistrum ejusque Sectatores vibrata, pro veris haberi; quia livor Stoicorum magnam eorum partem effudit. Nihil autem his litibus opus erat Jurisconsultis, viris politicis & popularibus, quibus Epicuri disciplina nullo modo vera videri poterat. Is namque Rempublicam nosse, aut gerere, negabat esse sapientis; & fugere omnem disciplinam navigatione quam velocissima jubebat. Hoc amplius, Deos nullam humanarum rerum procurationem habere censuit: quam sententiam si veram habuissent Jurisconsulti, ubi pietas? ubi religio? ubi jusjurandum? His vero sublatis, fides etiam, & societas humani generis, & una excellentissima virtus, Justitia tollitur, cujus ille nihil reliquit, nisi nomen inane, quod intra communem utilitatem consistat. Denique omnia sui causa quum faciendâ docuit,

---

ejus pro certo habuisse, atque professos: *Neminem extitisse Epicuro sapientiorcm*, testatur Plutarchus de Fraternali amore. Librosejus de cælo delapsos, ab iis creditum, Victorius docuit *lib. xix. var. lect. cap. 16.* An Alphenus Varus Epicureos *απλωσ* Philosophos dixerit in *l. 76. D. de Judiciis*, excussi supra.

cuit, non civitatis : an justitiam administrari, voluit? quæ, Aristotelis effato, *αλλοτριον αγατον*, alienum, non proprium commo- dum spectat. Tullius *maxime astuti esse*, scripsit, *omnia ad suam utilitatem referre*; alibi *επικρησειον* vocat, ad suum quæstum unice callidum esse; quoniam hæc simulata, non vera erat Epicureorum Philosophia, omnia voluptate metiri. (z)

Ad Stoicorum sectam nunc pergamus, gravissimam & fortissimam, quæ virum summi ingenii Zenonem habuit antesignanum. Is finem bonorum non in voluptate, sed in honestate collocavit; atque ideo Epicuri disciplinæ, tum maxime florenti, omnibus ingenii viribus non modo adversatus est, sed & novam hæresin novo paxillo ut suspenderet, ceteros maledictis laceravit. In epistola ad Antigonum Regem vehementer laudat ejus discendi studium, quatenus *veram* atque utilem, non autem *popularem* & morum corruptricem Epicuri Philosophiam amplectebatur. (a)

V

divi-

(z) Aristoteles *lib. v. Ethic. Nicom. c. 10.* Cicero *lib. III. ad Fam. ep. 10. & 1. de Nat. deor. c. 2.* juncto Laert x. n. 150. Adde pulcherrimam Tullii epistolam supra & Schottum *Nod. Cicer. l. II. c. 19.* (a) Menagius *lib. VII. n. 8. καθεσον της*

divina, tum in doctrina civili, præcipue autem in ethicis excelluerunt, suumque sapientem nihil ignorare, nihil opinari, totam naturæ vim, summum humani generis bonum scientia eum complecti, uno verbo, omnia, immo prope deum esse, sunt gloriati. Quantum ergo res cœlestis terrestri, Deus ipse hominibus præstat, tanto intervallo doctrinam suam ceteras anteire. Et sane inficiari haud possumus, nullum non virtutis genus severa lege ab illis exactum; multos eorum ad omnes virtutes magnos evasisse & excelsos: Catones denique & Brutos, Thrases Pœtos, & Helvidios Priscos, quæ de justitia, liberalitate, temperantia, honestate & animi magnitudine edocli erant, re & factis probasse. Plerique eorum hoc amplius se solos *sapientia doctores*, solos *vere Philosophos*, solos *Socraticos*, solos *Medicos majores*, tum propter sanctitatem doctrinarum, tum ob rigidam vitæ disciplinam, appellabant. Epicurum

---

αληθινῆς καὶ εἰς οὐρανὸν τεινύσης, &c. Similiter Marcus Antonius Stoicos suos *vere philosophantes* appellat, *lib. 1. §. 16. τῶν ἀληθῶς φιλοσοφούντων.* Etiam Horatius, ubi Stoicus factus, vitam civilem laudat, *lib. 1. epist. 1. vers. 16.*

*Nunc agilis fio, & mersor civilibus undis,
Virtutis VERÆ custos, rigidusque satellites*

rum contra otii magistrum, hortum voluptatis officinam fuisse; illius de grege porcos, in umbra, & amplexibus puellarum, plenos traducere hilaritatis dies, in aliis vere, in aliis falso, præ invidia & æmulatione criminabantur. (b) Atque ob has causas magna hominum nubes Stoicorum familiæ nomen dedit, præsertim ex quo M. Antoninus, princeps optimus, in albo eodem. (c)

Ipse Ulpianus, cum plerisque Jurisconsultis, ingenium ex Stoicorum fontibus proluerat; quia Zeno a rebus gerendis minime avocabat, & Chrysippus jusserat, πολιτνεσθαι τον σοφον, nisi prohiberetur. Cum suis igitur magistris pupugisse videtur Epicureos, quasi simulata philosophia tantum corpori deservirent, atque omnia, quæ anquirenda in vita, quæque fugienda, voluptatibus &

V 2

do-

(b) Seneca de vita beata, c. 13. *Plerique Stoicorum dicunt, sectam Epicuri flagitiorum magistram esse.* Epictetus multus adversus Epicurum lib. II. c. 20. & lib. III. c. 7.

(c) Sextus Empiricus, hoc Marci ævo, asserbat: *plures fuisse, qui Stoicam sectam sectarentur, quam qui aliam quameunque.* Hermotimus apud Lucianum professione Stoicum se factum, ait: *quia videbam, plurimos ad eam sectam se conferre, eam meliorem esse conjiciebam.*

doloribus ponderarent; reipublicæ autem partem, quæ manu & minis, præmiis & pœnis bonos cives facit, nec nossent ullam, nec nosse vellent. (d) Nolim vero existimeris, solis Epicureis simulationis infamiam adspergi, unos Porticenses, tanquam veræ sapientiæ cultores, ab eo commendari: nam & inter illos viri optimi, & plurimi Stoicorum, dum præ ceteris sapere volebant, ad fastum & subtiles contemplationes prolabantur. Olim quidem Stoicorum invidia maxime exarserat in Epicureos; at postquam Aristoteles Romanis placuit, in Peripateticos non

---

(d) Hæc Celeb. Gundlingii sententia est, in *Add. ad 10m. xv. Gundl. p. 486.* Feltman *ad hanc l. i. n. 17.* & Stoicam & Epicuream intelligit; at omnium sectarum simulatam Philosophiam Vlpianus insectatur, etiam Pythagoreorum, quos *αληθως προσημαμενος Φιλοσοφιας, vere Philosophia præesse*, Claudius Imp. scribit in *epist. ad Apollonium*, & ipse Apollonius *epist. 50. & 53.* Sed Romanis erant invidi, quia magiæ infamia laborabant; unde nec inter quatuor sectas, ab Antonino salariis honoratas. Vide Rhodin. *lib. xix. Antiq. lect. c. 7.* Pejus vero Feltman addit, Vlpianum Stoicis tantum operam dedisse, eoque refert, quod dixit, *nisi fallor.* Sed multa Vlpianus ex Aristotele, Platone, aliisque est mutuatus. Vid. Pancirol. *lib. 1. Var. lect. c. 80.*

non minus obliqui fuerunt, quod hi bonis, quæ illi concupiscebant, potiebantur. Deinde Vlpianus, eique æquales, miscellam magis amarunt Philosophiam, quam ut in verba Stoicorum jurassent: unde feliciter placarunt dissidia Sabinianorum & Proculianorum, ex diverso philosophandi genere enata. Quod si postremo ex zizaniis de tota segete judicare liceret, infinitos Pseudo-Stoicorum in scenam producere possem, qui aliter vixerunt, quam vivendum esse præceperant, quibusque Vlpianus vere objicere potuisset, quod Herodes Atticus cuidam dicebat: *barbam & pallium video, philosophum non video.* Multorum os ad modestiam videbat compositum, dejecta lumina, supercilia subducta, & corporis, velut rei supervacaneæ, contemptum. At si pectus intraret, dii dæque, quam omnia dissimilia! dira ambitio, in æquales livor, deorum neglectus, aliaque nefanda, regnum tenebant. Non memorabo, quæ de Seneca scripsit Dio Coccejanus. Prætereo Egnatium, qui auctoritatem Stoicæ sectæ prætulit, habitu & ore ad exprimendam imaginem honesti exercitus, ceterum animo perfidiosus, & subdolanus, avaritiam ac libidinem occultans. (e) Hoc tantum dicam,

V 3

quod

(e) Dio lib. 61. Tacitus lib. xvi. *Annal.* c. 32.

quod integræ huic sectæ passim arrogantia læbes impingitur, quodque turbidos & negotiorum adpetentes fecit plus semel. (f) Cicero Catonis doctrinam paullo asperiores & duriores appellavit, quam veritas patitur; ejusque magistros, ait, fines officiorum longius, quam natura vellet, protulisse; ut cum ad ultimum animo contendissent, ibi tamen, ubi oportet, consistere deberent. (g) Ut satis ex his appareat, Stoicorum mores & disciplinam cum vita civili non satis congruisse, minimum Jureconsultis eam per omnia aptam non fuisse.

Sed quia facilius latent, quæ non comparantur, age, Paradoxa cum responsis Prudentum conferamus, & aliter Philosophos, aliter Jurisconsultos astutias fustulisse, apparebit. Inter illorum sententias & præcepta erat:

Hinc toties hypocisis ab Horetio, Juvenale, Persio, Martiale & Luciano barbatis magistris exprobrata est; & Pharisaï, qua dogmata, qua mores, Stoicis similimi dicuntur apud Josephum, qui inter istos nomen erat professus, *in vita sua.*

(f) Tacitus *lib. xiv. Ann. 57.* de Rubellio Plauto: *assumpta Stoicorum arrogantia, sectaque, que turbidos & negotiorum appetentes facit.* Mitius judicat Plutarchus supra.

(g) Cicero pro Murena *cap. 29. & 31.*

erat: sapientem sine affectibus esse; injuriam non accipere, nec gratia moveri; illum non exorari, non ignoscere; neminem misericordem esse, nisi stultum. Contra omnem sensum generis humani disputabant, omnia peccata esse paria, nec minus delinquere, qui gallum gallinaceum, cum opus non fuerit, quam eum, qui patrem suffocaverit. At Jurisconsulti, homines moderati, & nihil humani a se alienum credentes, opinari; irasci, & exorari nonnunquam virum bonum, statuebant: valuit aliquando gratia apud eos, & relictus misericordiae locus. Valde incivile ipsis videbatur, eandem crimini cum maximo, tum minimo poenam statuere: regulas, quæ singulis maleficiis æquam irrogabant æstimationem, in arte sua æqui & boni sequebantur. (b)

Magnus ille Stoicorum coryphæus, Chrysippus, incestos cum matre vel filia concubitus, argumento a gallis gallinaceis, aliisque mutis animantibus petito, probavit. Zeno uxores communes in republica decrevit: neuter in pæderastis, fellatoribus, aliisque

---

(b) Tullius *pro Murena*. c. 30. l. 19. *D. de Off. Præsidis*. Grot. *lib. 11. c. 20. §. 21. 23.* Ampl. Bynkershoek. *lib. 1. Obs. c. 3.*

libidinum portentis, quicquam obscœni, nihil turpe in dictis agnoscebat: naturam du-
cem monstrare, crepitus æque liberos in
conviviis ac ructus esse debere. Verum Ju-
risconsulti ubivis, præter id quod justum est,
honesti quoque & decori rationem habent;
& verecundiam, omnium virtutum custo-
dem, inculcant, ut nemo magis. Maxime
vero in matrimonis contrahendis naturale
jus & pudorem, nec id quod licet, sed quod
honestum est, inspici jubent. Recte sentie-
bant illi, per concubitus marium cum ma-
ribus naturam everti, & communiõne ux-
orum admissa, totam civitatem unum fore lu-
panar, cum columbæ etiam, aliaque muta
animantia, servent conjugii fidem. Hoc pro-
prium iis quasi symbolum & capitalis senten-
tia fuit: Quæ facta lædunt pietatem, existi-
mationem, verecundiam nostram, & contra
bonos mores fiunt, nec facere nos posse cre-
dendum est. (i)

Ex constitutione Stoica sapientes soli Re-
ges, soli divites, sani & formosi; soli cives,
liberi, & Magistratus; soli pistores, soli su-
tores,

(i) Cicero ix. ep. 22. Sextus Empiricus Pyrrh.
Hypotyp. III. c. 24. l. 14. S. 3. D. de Ritu nupt. l. 15.
D. de Condit. instit.

tores, soli lentem accurate & cum judicio co-
quunt: insipientes omnes peregrini, exules,
servi, fugitivi; nec leges, urbes, civitates,
nisi sapientum. His dolor non malum, sa-
nitas non bonum, exilium & publicatio bo-
norum non fugienda, sed rejicienda est. Ve-
rum quis vestrum non videt, hanc Philoso-
phiam aditum in urbem, forum, curiam, nul-
lum habere potuisse? Ea sane admissa tollitur
omnis status civilis, omne jus personarum,
omne discrimen inter liberos & servos, ci-
ves & peregrinos, homines sui vel alieni ju-
ris. Sed quamvis idem cum aliis sentirent,
& nomina rerum magis immutarent; inde
tamen inimicitia inter parentes & liberos,
qui non essent sapientes: inde contumacia,
sui amor, privatorum denique ac Principum
contemptus. Prudentius Jurisconsulti medi-
um inter abruptam contumaciam & deforme
obsequium iter elegerunt, satis persuasi, posse
etiam sub malis Principibus magnos esse vi-
ros, obsequiumque & modestiam eo laudis
excedere, quo plerique per abrupta, sed in
nullum reipublicæ usum, ambitiosa morte
inclaruerunt. (1)

V 5

Zeno-

---

(1) Tullius IV. *Acad. quæst.* c. 44. & IV. *de Fini-*
bis c. 9. Tacitus *Agric.* c. 42.

Zenonis decretum erat, nec templa, nec sepulchra ædificanda esse; quod enim non sit magni pretii, id ne sacrum quidem esse, aut religiosum. Ipse tamen sibi adversus, quod culpabar, adorabat; colebat, quod reprehendebat: loca sacra, auguria, vota, sacrificia, & omnem religionem sacrorum, aperta simulatione, ad superstitionem usque, observabat, non tanquam Diis gratam, sed legibus imperatam. Verum Jurisconsulti summi religionis vindices, & sacrorum custodes, jus publicum in sacris, sacerdotibus & magistratibus consistere sciebant; de divinis pariter ac humanis responsa dabant; neminem, qui sacra Diis, aut iusta mortuis faceret, in jus vocari permittebant, & summam esse rationem, quæ pro religione facit, ubi vis testantur. (m)

Ex præceptis Stoicorum non modo licebat, fati diem occupare, sed & sapiens ex ædificio putrido ac ruente, sponte sua, oblevissimam, immo nullam causam, migrare debebat, quia vita convivio & ludo similis esset, a quibus satur & fessus abire potest. At
Ju-

(m) Laert. lib. vii. n. 33. Plutarchus de Stoicorum repugnans. Ælian. l. viii. c. 14. l. i. §. 2. D. de Just. & jure l. 43. D. de Religiosis.

Jurisperiti non omnibus promiscue, nec aliter, nisi iusta fuerit causa, de vita statuere permittunt. Paulus militem, qui sibi manus intulit, nec factum peregit, capite puniendum esse statuit: Ulpianus pro palam malum seruum esse pronunciat, qui aliquid fecerit, quo magis se rebus humanis extrahat; alibi eorum, qui ob criminis conscientiam mori, quam damnari maluerint, testamenta irrita facit, atque Zenonem, Empedoclem, Cleanthem, Catonem, Euphratem, aliosque Philosophiæ simulatæ reos agit, quod *jaçtationis* causa sibi ipsis fata accelerarunt. (n) Illi in virtute nuda summam felicitatem collocabant, ideoque bonis corporis, & quæ extra corpus, ad sortem beatam constituendam nihil virium tribuebant. Naturam paucis esse

---

(n) Augustin *lib. xix. de civ. Dei. c. 4. l. 38. §. ult. D. de Pœnis l. 23. §. 3. D. de Aedilic. edictol. 6. §. 7. D. de Injusto rupto*, ubi Accursius, Alciatus alii- que per voces *vel jaçtationis*, ut quidam Philosophi, mortem Empedoclis notari existimant, qui Deus immortalis haberi dum cupiebat, ardentem frigidus Aetnam insiluit. Sed Menagius ad Laert. *lib. viii. n. 69* jaçtationem adversæ fortunæ intelligit: quia vana ambitio non est *ευλογος εξαγωγή*. Vide Lipsium *lib. iii. Manud. ad Stoic. dissert. 22. 23.* Fabror. *Exerc. v. Binkersh. lib. iv. Obs. c. 4.*

esse contentam; plurimum habere, qui minimum desideret; opes a malis possideri; solam paupertatem philosophiæ vernaculam esse; hæc & alia suis instillabant. At Jurisconsulti, vere philosophi, boni viri & civis esse judicarunt, sapientiam reliquis præferre, sed non excludere bona fortunæ, tam necessaria rei bene gerendæ instrumenta: duri hominis, & in se iniqui esse, amoliri a se Deorum munus, & nummos abjicere, quorum solidum esse usum, plus quam mathematicis demonstrationibus quilibet cotidie experitur. Magis ergo suos admonebant, ut re & operaturum paupertatis telum effugerent: non amarent divitias, nec respuerent possessas, non in animum illas, sed in domum reciperent, quo miseris canis viaticum præberent, nec liberi egestate premerentur. (o)

Nullus finis foret, Auditores, & Vestra patientia abuterer, si omnia Stoicorum paradoxa, fastigio humano altiora, immo prudentiæ civili e regione opposita, commemorare vellem. (p) Illi vaniloquentia sua affectus in totum excindi volebant: Jurisconsulti

---

(o) Gellius lib. 18. c. 1. Turnebus lib. 25. *Advers. sap.* 23.

(p) Hujusmodi multa uno fasce collegit Heinsius de *sat. Horatiano* pag. 242.

ti peccata quibus impares erant, ad vindices Deos remiserunt. Illi fatui fati legibus omnia subiciebant, quibus ipse Deus irretitus sit, ut nassæ piscis: Juris nostri auctores, ex scientia vel ignorantia humana, quid casus esset, vel non esset, prudenter aestimarunt. (q) Illis placebat, fetum partem ventris, non animal esse; & posse mulierem non minus fetu, ac alia corporis parte, se privare: Ulpianus embryonem pro nato habet, quoties de ejus commodo agitur, & mulierem in exilium exigendam docet, quæ visceribus suis vim intulit, quo partum abigeret. (r) Stoicus in sententia permanendum esse existimat, & veritatem potius deferendam, quam sectam: Jurisconsulti variarunt, meliora edocti, & posteriores sententiam diviserunt, velut erciscundi, si alii censebant, quod sibi ex parte placuisset. (s)

Stoicorum dogma erat: sapientem republicam administraturum, ipsi vero in otio versabantur. Pars illorum magna in lineis mensurandis & angulorum proportionibus erat occupata: alii in futili meditatione argutia-

---

(q) *L. 28. §. ult. D. de Judiciis.*

(r) *L. 8. D. ad L. Cornel. de Sicar.*

(s) Vide Papinianum nostrum *c. xv. §. 5.*

tiarum, nihil ad vitam neque tuendam neque ordinandam promovente, consenescebant: alii ad syllabarum distinctiones & conjunctionum proprietates descendebant, Grammaticis velut invidentes: alii rursus disputationum & captionum dialecticarum laqueis adversarios irretire studebant: omnes maleferiati & decretis contrarii, animum retinebant inexercitatum, & illa vere magna, atque mores publicos emendatura omittebant. (t) At Jurisconsulti vere viri, vere Philosophi, ipsis operibus ostenderunt, ad tuendos conservandosque homines se natos esse; ideoque civilem sapientiam partim scientia, partim actione censendo; pacis bellique tractarunt artes, iverunt in forum, ut amicis, civibus, propinquis ingenio & voce prodesent. Philosophi denique si duce natura communes quasdam sententias, de bonis expetendis, de malis fugiendis investigarant, his contenti, mentem ad ulteriora non mittebant: verum heroes nostri provecti sunt longius: quicquid ubivis egregium, quicquid per sectas diffusum

---

(t) Plutarchus in libro *de Stoicorum repugn.* eos reprehendit, quod vita decretis non consentiret; alia etiam carpit Seneca *epist.* 71. & 88. juncto Gellio *lib. x. c. 22.* ubi verba Platonis, ex dialogo, qui Gorgias appellatur, lectu sunt jucunda.

sum erat, collegerunt in suum juris corpus; tandemque per varia temporum intervalla, tum alia ex aliis neſtendo, tum experimenta utilitatis instituendo, pervenerunt ad illam honestarum actionum moderatricem, & omnium vitutum disciplinam, quæ in publicis simul & privatis officiis excellit, atque civitates constanter, & fortiter, & perite administrat. Hæc vera, non simulata est Jurisconsultorum Philosophia.

Si quis adhuc dubitat, num Ulpianus a culeato hoc sermone pseudo-Stoicorum latus fodicaverit, illum ad Sacerdotium juris voco, quod noster sibi suisque sociis adscripsit: *cujus (juris) merito quis nos Sacerdotes appellet.* Olim Philosophorum, etiam antiquissimorum, fuit consuetudo, ut suam contemplationem Deorum vitæ simillimam, se omnium viscerum auspices, omnium Deorum sacerdotes profiterentur; sed Stoici, majore arrogantia, solum sapientem suum jactabant & Poetam, & Rhetorem, Dialecticum, & Vatem, & Sacerdotem bonum esse, qui notitiam sacrificiorum, expiationum, dedicationum, & ceterorum, quæ diis propria sunt, perfectam habeat, & vere pietatem colat; ceteros omnes, ad stultum & pro-

profanum vulgus pertinere. (u) Jam vero sciebat Vlpianus, omnium artium commune esse, ut sacra sibi haberent propria, earum antistites sacra se facere prædicarent, earumque docti mystæ, & sacerdotes appellarentur. (x) Revocabat in memoriam, Deum esse,

(u) Diogenes Laertius præm. n. 1. Philosophiæ antistites, ιερεας ειναι καὶ προφητας, sacerdotes ac Prophetas appellatos docet. Apulejus in apologia: Si Persarum lingua Magus est, qui nostra sacerdos, quod tandem est crimen, sacerdotem esse? Et rite nosse, atque scire, atque callere leges carimoniarum, fas sacrorum, jus religionum? Si quidem Magia id est, quod Plato interpretatur Θεων Θεραπειαν. Et postea: An hariolis licet jecinora rimari, Philosopho contemplari non licebit? qui se sciat omnium animalium aruspicem, omnium Deum sacerdotem. De Stoicis Laertius lib. vii. n. 119. μωως ιερεας της σοφης; Stobæus tom. 1. lib. 2. tit. 4. ιερεα μονον ειναι τον σοφον, Φαυλον δε μηδεναι. Antoninus de rebus suis l. iii. §. 4. ιερευς καὶ υπεργος Θεων. Horatius in primis huc pertinet lib. iii. Ode 1. ubi Stoicorum sacris initiatus, ceteros ludibrio habet:

Odi profanum vulgus, & arceo:

Favete linguis: carmina non prius

Audita, Musarum Sacerdos,

Virginibus, puerisque canto.

(x) Ovidius iii. Amor. eleg. 8. Ille ego Musarum purius P. habique sacerdos. Propert. lib. iii. eleg. 1.

esse, qui principia justii in nobis existere voluit; Jovem summum legiffatorem & vindicem esse, qui sancta sanctis, prava pravis, re-
pendat; ipsam juris vocem Jovi originem su-
am debere apud Latinos, eosque Justitiam,
Jove prognatam, inter divas retulisse. Ju-
ris ergo, quod artem æqui & boni definive-
rat, Sacerdotes vocat Jurisconsultos; quia
juris sacris operantur, Justitiam colunt, leges
sacratiffimas religiose tractant; munus civile
tam sancte, ut sacerdotium, gerunt; oracula
Themidis indies depromunt, & tanquam Jo-
vis ministri, pæmiis & pœnis civium mores
emendare conantur. (y) Profecto si alibi
universæ Philosophiæ descriptio ad Juris-
prudentiam recte ab Ulpiano erat relata: si
jurisconsulti in actu & opere vere Philoso-
phos, rerumque divinarum & humanarum

X

peri-

Primus ego ingredior puro de fonte sacerdos. Sic omnes Christiani sacerdotes vocantur. 1. *Petr.* II. vs. 5. *Apoc.* I. 6. juncto *Esaie* 61. 6. Augustinus *lib. xx. de Civ. Dei cap. 13.* Adde *Causabon. ad Persii prologum vers. 7.*

(y) Jupiter *δικασπολος* vocatur apud Callimachum *hymno in Jovem vs. 3.* Hesiodus Justitiam, Jove prognatam, laudat. *Op. & dier. 256.* Templum Justitiæ Deæ consecratum ab Augusto Ovidius III. *de Ponto* celebravit. Servium Sulpi-

peritos se præstabant: quid vetabar, eis tribuere sacerdotii honorem, ab omnibus pseudo-Philosophis vulgo adoptatum? nam & sacris vacabant, sacerdotio in templis Justitiæ, in curia, in foro, in sacro Principis auditorio fungebantur. Hi erant, ex quorum ordine olim Reges sacrorum & Pontifices Maximi electi, nunc autem Consistoriani Comites, & sacrarii Augusti assessores sumebantur. Hi templa, delubra, & sacrificia eodem spiritu, quo rempublicam, curabant: hi sacerdotes simulatos, quo ritu, quibus diebus, quibusve hostiis dii placandi essent, docere debebant: quia magna pars juris civilis jure Pontificio & libris ritualibus erat comprehensa, quæ omnia a Jurisconsultis velut mancipio possidebantur. In summa viros omnis juris peritos, prolixa laude cumulandos esse censuit Vlpianus, quo juvenes illorum gloria ad similem ingenii cultum, & virtutes sacerdotio dignas, incitaret. (z)

Vix

---

tium *Justitiæ magis, quam juris consultum*, laudat Cicero *Philipp.* ix. Idem *juris antistes* vocatur apud Quintilian. *lib.* xi. c. i. Simmachus *Impp. justitiæ sacerdotes* orat. *lib.* x. ep. 61. Corripo Anastasius *Quæstor juris legumque sacerdos* dicitur *lib.* 1. *de laud. Justin.*

(z) *L.* 10. *S.* 2. *D. de Just. & jure.* l. 32. *S.* 4. *D.*

Vix mihi tempero, quin Epicureis & Stoicis, simulata Philosophiæ convictis, addam Cynicos, quod a Stoicis tunica tantum distabant, sed initio, progressu & doctrina iidem. Horum ideam ut mente concipiat, Auditores, proponite vobis senecionem horrenda barba, sordibus oppleta, & bibenti molesta, nudipedem, totum quantum sordidum, & pellibus animalium villosum; hominem, qui quam semel induit togam, non exuit, nisi detritam & laceram; qui hariolorum more in triviis obvias quasvis aras occupat, ibique in summa capita, ad ravim usque declamat: se vero solum sapientem, & Regem omnium regum, canina facundia proficitur. Talem, inquam, vobis sistite aretalogum, & mendicum merum, cui dolium regiæ, baculus sceptri loco erat, qui peram

X 2

dia-

---

de Recept. qui arb. Porphyrius lib. II. de abstin. §. 49. *Vere qui Philosophus est, Dei altissimi sacerdos habetur.* Pro Jurisconsultis Salomo Prov. XXI. vs. 3. *Facere justitiam & iudicium, magis placere Domino, quam victimas.* Romæ juris civilis interpretatio diu apud collegium Pontificum fuerat, postea viri primarii eam professi sunt, utriusque juris periti, ut docuit Brissonius l. IV. sel. Ant. c. 16. Similiter alibi sacerdotes jura reddidisse, Cl. Perizonius observavit ad Æliani XIV. 34.

diadema, pallium vocabat paludamentum: sed qui pessimos mores, & impuras obscœnitates torvitate vultus, habituque a ceteris dissentiente, obtegere studebat. Hujusmodi circumforaneum, nonne impostorem, vernaculum scurram, verum Cumanum asinum, & quidvis potius, quam Philosophum dixissetis? Nonne quod inter causidicos rabula, inter mercatores seplasiarius, id tota Cynicorum natio inter philosophos veros fuisse videtur? Jurisconsultis certe, viris aulicis, & in luce hominum versantibus, non poterant non molesti esse miseri hi circulatores, convivia beatorum frequentantes, atque canum more, in eos, qui stipem negabant, injurii, ceteris vernili adulatione blandientes. Quinimo pueri, lenones & meretriculæ stolidam barbam in publico his vellebant; ipsi vero, stulta dissimulatione, vix sputa & verbera a se defendebant, ut argumentum haberent, in quo suam illam admirabilem patientiam ostentarent. (a)

Jam

(a) In Cynicos, hoc tempore scholam non habentes, frequentes tamen, gravissime invectus est Martialis *lib. iv. Epigr. 53.* Lucianus in *Cynico*, & *Vitarum auctione*. Julianus etiam *orat. 7.* graphice eorum mores describit, & monachos cum illis comparat, quorum institutum *Philosophiam* vocat

Jam ad finem properat oratio, Auditores, & diu nimius fui in vitiis Philosophorum conquirendis: sed quia nonnulli vestrum forsan cogitabunt, veteres illos homines fuisse, non Deos, nec paucorum crimen in omnium odium ab Vlpiano trahendum fuisse; idcirco permittite mihi, ut paucis adhuc æmulationem tangam, quæ omni tempore Jurisconsultos inter & Philosophos ma-

X 3

gna

Majorianus in Novell. *de sanctit.* Salvianus *lib. 2. ad Eccl. Cathol.* aliique apud Cujacium in Paratitulis *ad tit. C. de Episcop. & Cler.* Frenium *Gloss. Græc.* voce *Φιλοσοφία.* Ignavia *scilicet* vocantur in *l. 26. C. de Decurion.* Triboniano monachus *simplicitate gaudens & desidia deditus* dicitur in interpolata *l. 25. D. de Probat.* Quod in transfursu Paganino Gaudentio *de Philosophia apud Rom. c. 72.* dictu est. Plautus *Cynicos parasitos*, Seneca *circulatores*, Suetonius *aretalogos* appellavit. Horatius *lib. 1. Sat. 3. v. 133.* apposite:

- - - vellunt tibi barbam

*Lascivi pueri; quos tu nisi fuisse coeres,
Urgueris turba circum te stante, miserque
Rumperis, & latras magnorum maxime Re-*
gum.

Idem *lib. 1. ep. 19. vs. 12.*

*Quod si quis vultus torvo ferus, & pede nudo,
Exiguæque toga SIMVLET textore Catonem,
Virtutemne representet moresque Catonis?*

gna fuit, sed maxima a temporibus Marci Antonini. Quemadmodum enim qui prædia contermina habent, de vicinitate facile colliduntur; sic difficillimum erat, inter Stoicos & Jurisconsultos, ejusdem moralis Philosophiæ cultores, æmulationem non oriri, quæ nata primum videtur ex conjunctione studiorum, aucta inæqualitate præmiorum, exarsit invidia, cujus finis odium fuit & similitas. Accedebat animus Stoicorum mordax, & studium argutarum, & peritia sophismatum, quibus irretire studebant Jurisconsultos, rebus magis, quam captionibus intentos. Denique insita mortalibus natura, horum recentem felicitatem ægris oculis intuebantur, modumque fortunæ a nullis magis exigebant, quam quos in subselliis suis nuper discipulos viderant, vel comilitones. Jam inde a Ciceronis ævo concertationis hujus vestigia supersunt; qui licet ipse Philosophiæ mirifice deditus, sub Crassi persona tale iudicium interposuit, ut pro Jurisperitis pronuntiaret, & omnibus Philosophiæ sanctuariis prætulerit duodecim Tabularum libellum. Locus illustris, & cum Ulpiani verbis omnino jungendus: (b) *Sive quem, in-*
fit,

(b) Ciceronis sunt verba in primo de Oratore. At Petrus Petrus lib. IV. Misc. obs. c. 5. egregium

fit, prepotens & gloriosa Philosophia deletat, (dicam audacius) hosce habet fontes omnium disputationum suarum, qui Iure Civili & legibus continentur. Ex his enim dignitatem maxime expetendam videmus, cum verus, justus, atque honestus labor honoribus, premiis, atque splendore decoratur: vitia autem hominum atque fraudes, damnis, ignominis, vinculis, verberibus, exiliis, morte multantur: & docemur non infinitis concertationumque plenis disputationibus, sed auctoritate nutuque legum domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, nostra tueri, ab alienis mentes, oculos, manus abstinere. Fremant omnes licet, dicam quod sentio, bibliothecas mehercule omnium Philosophorum unus mihi videtur XII. Tabularum libellus, si quis legum fontes & capita viderit, & auctoritatis pondere, & utilitatis ubertate, superare.

Ecce! idem, sed acerbius fuit Tullii iudicium, veram Philosophiam, quæ circa

X 4

præ-

hoc Romanæ arrogantia ac vanitatis argumentum vocat, & æmulationi tribuit cum Græcis, vel ut personæ, quam inducit loquentem, serviret. Verum Horatius XII. Tabulas leges sanctas; Livius fontem omnis publici privatique juris; Tacitus finem aequi juris appellavit.

præmia & pœnas versatur, non tam in Græcorum philosophicis scriptis, quam in duodecim Tabulis, omnis publici ac privati juris fonte, reperiri. Philosophi contra pleraque Decemvirorum humilia, plebeja, & ridicula habebant, præ his, quæ ipsi in scholis suis de Deo, de providentia, de summo hominis bono, de modestia, temperantia, de morum honestate, de officio, maxime vero de vitandis vitiis, etiam illis, quæ sub specie honesti plurimis imponunt, differebant. Animos eorum exulcerabat, quod Jurisconsultos ad fastigia honorum evehi cernebant; plurimum gratiæ eos consequi apud consultores; latissime eorum manare industriam; atque ea tantum, quæ in ipsis rerum obtinebant argumentis, ab iis tractari. Hinc virus, quod in artem juris nil valiturum erat, in juris auctores summa iniquitate evomebant. Horatius, Stoicorum filius, neque Alpheno pepercit, neque Labeoni, nec Trebatio aut Galbæ; quia ipse legum imperitus (c) Persius Masuri rubricam arrodit, Arrianus Cassii præcepta sugillat, etiam ubi id minime putes.

(c) Horat lib. 1. sat. 2. vers. 46. & III. vs. 82. 130. lib. II. sat. 1. vers. 7. seqq. juncto Cicerone lib. VII. ep. 10. & 22.

tes. (d) Turpius Seneca, ut simulatos magistros suos tueatur, sub discipuli persona *acutas Jurisconsultorum*, quas vocat, *ineptias* perstringit: eorumque *responsa valere* scribit, *et si ratio non reddatur*. Alibi Jurisconsultos *pallidos, graciles, vix animum habentes*, e tenebris producit: alibi *jurisdictionem insanis committi*, criminatur. Majore insolentia alibi: Nos, ait, *nos certe dicimus, & Zenonem & Chrysippum majora egisse, quam si duxissent exercitus, gessissent honores, leges tulissent, quas non uni civitati, sed toti humano generi, tulerunt*. Alibi rursus quærit: *An ille præstat, qui inter peregrinos & cives, aut urbanus Prætor ad euntibus Assessoris verba pronunciat: quam qui docet, quid sit pietas, quid patientia, quid fortitudo, quid mortis contemptus, quid deorum intellectus,*

X 5

qua-

(d) Perlius sat. v. de Sabino: *Excepto si quid Masuri rubrica notavit*. Arrianus ad Epictetum lib. iv. c. 3. *Hæ sunt illinc missæ leges: hæc edita: horum interpretem esse decet; his parere; non Masurii & Cassii præceptis*. Menagius c. 43. *Amanis. & Bertrandus in vita Sabini*, hos Stoicos, tanquam præstantiores, nominari existimarunt: Lycklama vii. *Membr. ecl.* 37. *Perlium ad Masurii librum de furtis respexisse, contendit: At, qui novit acutum illud Stoicorum ingenium, & odium adversus Sa-*

quantum bonum sit conscientia bona? (e) Hæc Seneca tempore Neronis: sub Domitiano, togæ Romæ gloria, Quintilianus querebatur, Philosophos inferiora omnia præceptis suis ac litteris habere. (f) Et plerique posteriores, cum irrisione audientium, militem gloriosum imitabantur, unde *gloria animalia* dicti. (g)

Verum quia Vlpiani tempore majus evaferat Jurisprudentiæ lumen, ejusque cultores ad summos quosvis honores adscendebant, illia Philosophorum rumpabantur. Quicquid enim a Græcis sapientibus de republica, de legibus, de finibus bonorum & malorum, ambitiosis disputationibus effusum erat, id nugis excussis in artem suam transulerunt Jurisconsulti; ut quod antea fuerat

otii

binianos, is facile nobiscum faciet. Tantum in explicandis auctoribus refert, scire nationem! Vide etiam Galvanum *de Usufruct. c. 5.*

(e) Seneca *lib. vi. de benef. c. 5. Epist. 94. Ludo de morte Claudii, lib. ii. de Benef. 35. de Otio sapient. c. 32. de Tranquill. anim. c. 3.* Merrill; 1. *Obs. c. 1.*

(f) Quintil. *lib. v. Inst. orat. c. xi.*

(g) Sic Tertullian. *de Anima c. 1. Nedum Philosophus gloria animal, cui nec consolanda est injuria, sed potius insultanda.* Hieronymus in epist. ad Theophilum Alex. *Philosophus gloria animal, & popularis aura vile mancipium.*

otii levamen, nunc indies magis magisque converteretur in semen publicæ utilitatis. Nihil fere egregium in scriptis Græcorum reperiri poterat, quod non paucissimis illis juris præceptis: Honestè vivere: alterum non lædere: suum cuique tribuere, comprehensum esset. * Philosophi præceptorum suorum ratas sententias jactabant: & Salus populi suprema lex erat nostris: Ignaviam prætendentes audiri nolebant; Jura vigilantibus scribi: civilem sapientiam, rem sanctissimam esse ajebant, minime pretio nummario dehonestandam. Tam pulcras autem doctrinas maxime ornabant facta iis consentanea, decorabat magnitudo animi, quæ nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam, referebat, recteque facti non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petebat. Possẽm Auditores, adductis exemplis, & comparatione instituta, ad liquidum perducere, plures Jurisconsultorum veræ Philosophiæ leges tum explevisse, quam Græcæ sapientiæ fictos auctores. Possẽm ostendere, horum alios Regum adulatores, alios scortorum amoribus, alios impudentiæ addictos fuisse. Possẽm enumerare sectas eorum innumeras, otium perpetuum, & acerrimas de rebus naucilites; Sed ohe! jam fatis est. Omne nimium
in-

inhonestum est, & gratiam perdunt natura rei apta, nisi modo quoque temperentur. Sufficit, non facile quenquam ex istis, qui sapientiæ studium habitu corporis olim prætulerunt, cum his viris comparari posse, qui ingenium, laborem & fidem suam patriæ promptam expositamque præbuerunt: qui ita justî, ita boni viri, ita periti, ac prudentes, ut natura, non disciplina, consulti esse videntur. (b)

Causa AA. perorata est: Vos nunc iudices surgite, & in consilium ite, veram, an simulatam Philosophiam affectarint Jurisconsulti, & uter ordo propius pervenerit ad summum humanæ sapientiæ culmen. Vt veterum

---

(b) Jurisconsultorum vere philosophantium e-logia & exempla dabit Cicero *pro Cæcin. c. 27. & Philipp. ix.* Valerius Max. *lib. vi. c. 4.* Tacitus *lib. xvi. Annal. c. 7.* Plinius *lib. i. ep. 22.* Athenæus *lib. vi. c. 21.* Spartian. *Carac. c. 8.* De philosophis oratorie Quintilianus declamat. 268. *Vt omnes in unum Philosophos contrabam, non tamen inter eos constare potest, quæ potissimum secta discenda nobis: quibus præceptis parendum sit. Pugnans inter se, atque dissentiunt: & perpetuam hanc per sæcula licentiam trahunt. - Quibus credam? quibus accedam? quicquid probavero, plures negaturi sunt, nec quacunque præcipiuntur, stare possunt. - Quis usus ipsorum virorum? Militiane utiles, an civili-*

rum consensu, (i) sic Vestro iudicio stabit Vlpiani honos, nec metuet sibi in posterum a calumniis eorum, qui vero fastu fictam ejus arrogantiam calcarunt. Nemo, opinor, Turnebe, tecum amplius vitio vertet virorum principi, quod homines, gloriæ amore tumidos, ac ceteros præ se contemnentes, unico vocabulo notarit; nisi & Prophetas, Apostolos, ipsumque Servatorem nostrum, culpandos censeas, quod fucate piis, & perso-

---

bus officiis? Quid in his deprehendas, præter fictam frontem, & perpetuum otium, & quandam ex arrogantia auctoritatem?

(i) Diserte Plato activam, moralem & πολιτικην Philosophiam veram appellat, *epist.* 10. Aristoteles *lib.* 1. *Ethic.* c. 2. Cicero *lib.* xv. *epist.* 4. Dionysius Halicarn. *in iudicio de Isocrate*, Themistius in oratione, quam βασανιστην vocant, notas, symbola & γνωρισματα posuit, quorum beneficio verum Philosophum ab adulterino discernere liceat. Quintilianus *lib.* xi. *Inst. orat.* c. 1. *Virum civilem VEREQUE sapientem* vocat, qui se non otiosis disputationibus, sed administrationi reip. dedit, a qua longissime isti, qui Philosophi vocantur, recesserunt. Lactantius *lib.* iii. de *Falsa sap.* c. 16. *Sapientia, inquit, nisi in aliquo actu fuerit, quo vim suam exercent, inanis & falsa est; recteque Tullius civiles viros, qui remp. gubernent; qui urbes, aut novas constituent, aut constitutas aqui-*

sonam agentibus alienam, restiterunt. (l) Paulus diserte monuit Colossenses, viderent, ne quis eos deciperet per inanem fallaciam, quæ ex simulata Essenorum Philosophia, & præceptis Phariseorum, a Porticu petitis, tumoriebatur. (m) Hunc quoque si quid valetis, Adriani affectu, confutate; & falcem morosam in messem non vestram misisse poenitebit. Facessant nunc etiam, quotquot sunt artis nostræ osores, qui cum Eunapio Sophista, cum Zabarella & Picolomineo, in ridiculam sententiam eunt, Jurisprudentiam simplicem peritiam sine arte, sine ratione esse, quæ Philosophiæ nomen haud mereatur. Valeant barbari juris Doctores, & ad Anticyras navigent, qui cum Ferrariensi illo non Philosopho, sed *αροφω*, rancidam illam næniam crepant: *Philosophiam ad jus discendum magis obesse, quam prodesse.*

Nos

---

zate tueantur; qui salutem, libertatemque civium vel bonis legibus, vel salubribus consiliis, vel judiciis gravibus, conservent; Philosophia doctoribus præfert.

(l) Jerem. VII. 4. Eccl. XIX. 24. Matth. XXIII. 5. Marci VII. 2. Luca XVIII. II. 2. Corinth. XI. 31. 2. Tim. III. 5.

(m) Coloss. II. 8. Hasmoneorum decretum erat: *Maledictus sit, qui docet filium suum Philosophiam Græcam.*

Nos vero, Auditores, per omnem vitam philosophemur, senes juvenes; nulla ætas sapientiæ immatura est. Vt corpori medicina, sic illa menti sanandæ inservit. Plato beatam prædicavit rempublicam, cujus rectores philosopharentur. Nunquam a deo barbaries inter nos convalescat, nunquam sic contra virtutes & prudentiam civilem conjuretur, ut non veræ Philosophiæ nomen venerabile & sacrum maneat; quod tunc fiet, quando ejus studium porro tranquille tractabitur, nec de rebus aut difficillimis, aut non necessariis, argutissimæ disputationes habebuntur. Inprimis autem æternam illam & verissimam sapientiam quæramus, præ qua omnia lusus, omnia pulvis, & omnia nihil sunt. Meum est consilium, illa inquit, & æquitas: mea est prudentia, mea fortitudo: per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt!

Nunc tandem ad Vos mea se convertit oratio, carissimi Comilitones, qui Jurisprudentiæ fidem dedistis. Vos, inquam, ad veram, non simulatam, juris naturalis Philosophiam invito; sine qua studium vestrum multorum camelorum onus erit, Sisyphi saxum ingens, quod magno labore advolutum relabatur. Quæ enim per Deum immortalem!

vestra esse potest juris scientia, nisi ad æquitatem naturalem revocetur? Vnde autem veræ æquitatis regulas petetis, nisi ab arte æterna æqui & boni? Natura optima humani generis magistra est; illa semina justii pectoribus Vestris insevit, quæ si negligantur, urenda filix, stupor & ruditas iis innascetur. Cave te Vobis ab ignaviæ patronis, qui, pernicioso in publicum exemplo, jus illud naturæ, tanquam cerebrinum & nugatorium damnant, atque cum Epicureis omnes meliores litteras, etiam hanc nobilissimam fugere jubent disciplinam, quo ignorantia suæ velificentur. (n) Aliter longe veteris ævi sapientes, qui disciplinis suis hoc maxime argumento, quod naturam sequerentur, fidem adstruxerunt. Prisci Jurisconsulti non semel hoc ipsum professi sunt: Jus suum naturam sequi; simplicitatem legibus amicam esse; inde vim vi repellere licere; neminem cum alterius detrimento locupletari debere, aliæque id genus infinita derivarunt. Profecto ratio naturalis Juris Civilis corpore si divellatur, putridum sine anima supererit cadaver,

mon-

(n) De his, aliisque non veris, sed simulatis artis nostræ alumnis, dicam alio tempore, ne quis illud Catulli objiciat: *sed non videmus mantica quod in tergo est.*

monftrum ingens, cui lumen ademtum eft. Hærebitis ubivis, fi æquum ab iniquo feperandum, fi licitum ab illicito difcernendum erit: deerunt Vobis regulæ bonæ interpretationis; fumum jus fumma injuria fiet; & prætextu juris scientiæ hominum vita & fortunæ infidiis exponentur.

Nolim autem exiftimetis, me, dum juris naturalis præftantiam laudo, detrudere aliquid velle juri Romano, cujus æftimationem & cultum non nifi cum vita deponam. Ipfe indies, juxta cum aliis Clariffimis Collegis meis, ad quatuor Institutionum libros viam Vobis aperiam: nec leges tantum, & earum occafionem, ortum, prægreffum, durationem, ex hiftoriarum monumentis exponam. Verum quemadmodum illi, qui ædificia extruunt, non neceffitatem modo & utilitatem, fed pulchritudinem quoque ante oculos fibi proponunt; fic & fobriæ criticæ atque amœnitatibus erit locus: ut tamen femper memores fimus moniti Grotiani, ne cultu verborum nudo ipfam ejus fapientiæ vim infringamus. (o) Omnino animus vefter, velut vomere,

Y

mere,

(o) Grotius lib. v. Hiftor. ad A. 1596. *Civile ftudium Doctorem habuit Hugonem Donellum, qui, Connani & Duareni veftigiis inbarens, legum difciplinam in ordinem artis que modum composuit, reci-*

mere magis profcindendus erat studiis humanitatis, ac prorogato tempore studiorum, in collegiis Philosophiæ rationalis, & moralis, ad sementem præparandus, antequam ad Jurisprudentiæ sacra accederetis. Illa anfas præbent, quibus reconditos Jurisconsultorum sensus tenemus; illa scalas habent, quibus ad veræ eruditionis, prudentiæ atque honorum culmen ascenditur. Simulatio, & quicquid perstrinximus vitiorum, priscis gentilium Philosophis, non Philosophiæ, imputanda sunt. Cicero hanc mentis sanitatem appellavit, & maximum munus, quod generi humano datum est.

Vt tertia Juris Canonici disciplina cum jure Naturali & Civili jungatur, non modo *juris utriusque*, ad quem tantopere aspiratis, & pars magna festinatis, titulus, sed & studii illius dignitas & utilitas, vos commovere debebant. Insignem quippe usum jus illud habeat oportet, quod ex Sacra Scriptura, ex Canonibus Ecclesiæ nascentis, ex sententiis Patrum doctissimis est collectum; quod æquitatem & pietatem spirat ubivis, conscientis

---

sis, quæ superioris ævi secura nimium imperitia turbat: non tamen ut recentiori inertia accederet, quæ nudo verborum cultu ipsam ejus sapientiæ vim infregit.

tiis medetur, tricas fpernit, & centum denique annis citius, quam jus Romanum, ubivis terrarum eft receptum. Marcus Cato Sergium Galbam olim accusaffe fertur, quod jus Pontificium difcere nollet: fed hodie multis accufatoribus opus foret. Non vos deterreat fuperftitio & faftus Pontificis Vaticani, cui dudum valediximus. Veram Juris Canonici fcientiam a fimulata feperabo, fcorias ab auro; & fic jucundum erit vidiffe, quibus artibus canones destruxerint ftatum Laicorum, ut ad fuum molendinum omnia referrentur. Evolvite domi, fodes, Böckelmanni Differentias juris Civilis & Canonici, quas explicaturus fum: (p) is ubivis jus Canonicum, quoties vere a jure civili differt, moribus receptum effe docebit. *Mores noftri*, generaliter infit, *magis Canones fequuntur, quam leges civiles in multis, ut patet ex decifionibus Curiarum Hollandia, Zelandia, Weftfrifia &c.* (q) Et hujus tamen juris prorfus imperiti creantur Doctores: O tempora! o mores! Quid ergo fupereft, Commilitones, cur dubitetis, quin

Y 2

ad

(p) Quid de nimio ejus differentiarum ftudio habendum fit, quarum ne pars quidem dimidia eft vera, oftendam, Deo dante, in *Differtatione de Spuriis Juris Civ. & Can. differentiis*, volumine fecundo. (q) pag. 20.

ad harum scientiarum, tam utilium, tam pulchrarum, cognitionem adipiscendam, omnis diligentia adhibenda, omnis labor perferendus sit. Proposita habetis tot ac tam illustria ad imitandum exempla; fulti estis adminiculis, ad tantam rem necessariis. Agite ergo, & vosmetipsos sic eruditos ostendite, ut spes Vos pulcherrima foveat, toto legitimo studio absoluto, rempublicam posse, in partibus ejus Vobis credendis, recte gubernari.

Ad te autem, Deus Optime Maxime, qui æterna Sapientia es, exordium & finis nostrarum actionum, ad te, antequam finiamus, supplices devolvimur. Tuere hanc Urbem, hospitium Ecclesiæ tuæ: serva ejus Rectores, patriæ suæ Patres: prospera docentium & discipulorum in hac Academia conatus: suffice nobis vires tanto muneri necessarias: da animi officii memorem, & cupidum veritatis. O SOL JUSTITIÆ illustra nos, & unicum vitæ atque laboris scopum, nominis tui gloriam, Ecclesiæ commodum, & Reipublicæ incrementum nobis largire.

D I X I.

COR-

CORNELII VAN ECK,

JCTI ET ANTECESSORIS ULTRAJECTINI,

ORATIO ACADEMICA,

DE

RELIGIONE

ET

PIETATE VETERVM

JCTORVM,

HABITA A. D. XVIII. MART. MDCCXVII.

CVM

*Reſtoris Academici munus tertia vice de-
poneret.*

VTi nihil publice utilius, nihil cultoribus & doctoribus cujusvis Disciplinæ dignius est, quam animis studiosorum Adolescentum inferere atque instillare bonam & honorificam opinionem de præstantia, necessitate, & quam in vita ac societate civili præbent, utilitate, Artium, quibus perdiscendis se addixerunt; ita nulla major studiorum pernicies, nulla capitalior in Re Publica Litteraria pestis est, quam diversas & alienas ab ea, quam ipsi profiterur, arte, scientias, exemplo nimium periculoso, calumniari, cavillari, & in odium ac contemptum adducere.

Quod fatum, nullo suo merito, experta est ante alias disciplinas Juris Romani Prudentia, quæ, licet eam, tanquam rationem scriptam, & Æqui Bonique Palladium cælo demissum, tantum non omnes politiores & humaniores gentes colant, & venerentur, dudum est, quod non uno nomine male audire cœpit, non modo apud imperitam plebem, iniquissimam optimarum rerum arbitram, sed & apud eruditos aliarum artium, & quod plus est, apud nonnullos, quos minime decet, ipsius Romani Juris Professores, qui

qui tunc demum sibi supra alios sapere videntur, & cerviculam jactant, quando in Justinianum & Tribonianum acerrime & inclementer invehuntur, ac debacchantur, & in conquirendis, quos ipsi sibi fingunt, Legum Romanarum nævis & vitiis, omnes ingenii vires periclitantur. Quam aperte suam produnt ineptiam & temeritatem, quando passim, prompta semper & parata ad vellicandas optimas leges maledicentia, quavis non data sed studiose quæsitâ occasione, non modo in Triboniano, Juris Justiniani architecto, sed, quod est intolerabilius, in ipsis Veteribus JCrīs, quibus nihil melius, nihil doctius Sol iste conspexit unquam, audent desiderare ingenium, judicium, eruditionem, & bonam fidem, ac plus quam censorio supercilio culpæ, ridere, explodere infeitiam, socordiam, oscitantiam, nimiam denique & miseram subtilitatem. Quasi ea viveremus tempora, quibus studiosi Legum adolescentes his perversis, & parum honorificis de Juris Romani præstantia opinionibus, tanquam frenis cohibendi sint a nimia & inutili studiorum intemperantia, & nil profutura Legum antiquarum cura & investigatione, ut, hoc pestilenti negligentiaæ sidere afflati, quidvis potius discant, quam Jus Romanum,

cujus tamen ignorantia, & contemptus, si dicendum est, quod res est, unica est causa, quare, cum in Forum venerint, putent se in alium terrarum orbem esse delatos.

Quæ tanto diligentius sunt refellenda, quanto censores illi, sed vitio creati, majore in Re Litteraria eruditionis laude & fama celebrantur, ne si recipiantur, & invalescant, magnis passibus revertamur ad tristem illam & illætabilem barbariæ noctem, superioribus seculis humaniorum litterarum, præsertim autem renascentis Romanæ Jurisprudentiæ, luce feliciter dispulsam.

Sed est, quod nobis gratulemur, nec olim defuisse, nec hodie deesse decora ingenia, ac Doctos Juris Interpretes, qui iniquissimas calumnias summa eruditione & solidis rationibus a Civilis Sapientiæ majestate repulerunt. Quos inter licet fatear, me ultimo, vel nullo forte loco censendum esse, non potui tamen ab animo meo impetrare, cum mihi hodie muneris mei ratio inevitabilem imposuisset necessitatem ex hoc loco verba faciendi, quin & ipse aliquid, pro ingenii mei modulo, afferrem opis & auxilii ad Disciplinæ nostræ dignitatem, aliqua saltem in parte, eaque, nisi vehementer fallor, haudquaquam minima, contra malevolos censores tuendam & asserendam. Vt

Vt enim nunc aliarum obtreccionum, quibus Romanas leges traducunt, iniquitates omittam, illorum errorem refutare conabor, qui affirmare sustinent, &, disseminata in vulgus pestifera opinione, aliis persuadere conantur, rem esse periculosae plenam aleae, ac vitae, morumque Pietati, & Religioni Christianae damnosum, Adolescentes, Foro, ac Republicae destinatos, Artem Boni & Aequi (ut de Rescriptis & Constitutionibus Principum Romanorum, Ethnicae Superstitioni addictorum, nunc nihil dicam) docere ex Responsis Veterum Juratorum, quae Tribonianii industria & diligentia nobis in Pandectarum volumine reliqua fecit; Fuisse enim eos homines, non modo a persuasione verae, id est, Christianae Religionis alienos, sed & juratos Christiani nominis hostes; Ex Legibus autem & Responsis Gentilium Jus docere, & discere, ac civium controversias decidere, perinde esse, ac coram Infidelibus & Ethnicis iudicibus, juris experiundi causa, litigare, quod tanta cum severitate improbet Paulus Apostolus; (a) Hos inter Domitium Ulpianum non modo Christianos odioso *Impostorum* (b)

Y 5

no-

(a) *Epist. 1. ad Corinth. cap. 6.* (b) *l. 1. §. 3. ff. de Extraord. cognit.*

nomine designare, sed; & nefaria Principum Romanorum Rescripta & Edicta collegisse, ut doceret, quibus pœnis affici oporteret eos, qui se cultores veri Dei profiterentur; Julium Paulum autem Christianos appellare *homines simplicitate gaudentes, ac desidia deditos.* (c) Et quæ sunt id genus alia vanæ ac fictæ criminationis capita, quibus probare nituntur, factius esse, & magis e Republica, jurisprudentiam addisci, & lites dirimi ex patriis & vernaculis cujusque Gentis legibus atque Institutis, Christianorum Principum & Magistratum auctoritate promulgatis, quam ex scriptis hominum, qui vix, ac ne vix quidem, aliquem veri Dei intellectum sortiti sunt, & a quorum sententiis atque opinionibus nil nisi Religionis & Pietatis labes ac corruptela metuenda, atque exspectanda sit; (d) Sic ut parum absit, quin in illos pronuncient sacrum illud, & horrendum carmen, *Odi profanum vulgus, & arceo.*

Nescio quænam in hos censores nova in-
cesserit Religio, sed hoc scio, eos cum sua illa
Religione dignos esse odio. Quorum inju-
stam criminationem ut ab Arte nostra, ejus
que

(c) *L. 25. ff. de Probationib. v. Bertrand. & Guil. Grot. in Vita Vlpiani & Pauli.* (d) *vid. Franc. Hotomanni Anti-Tribonian. cap. 15. & 18.*

que Auctoribus & Conditoribus, propulsem, constitui, quantum per temporis angustiam, & vestram, Auditores Humanissimi, patientiam licebit, hac hora differere *de Religione & Pietate Veterum Jctorum*, quæ merito dicitur *Homini tutissima virtus*, qua nihil melius Divino munere mortalibus dari potuit, qua sublata, fidem etiam bonam, & societatem humani generis, & excellentissimam virtutem, Iustitiam, tolli necesse est, ut vere ait M. Tullius Cicero.

Quod argumentum nec mea juris, præcipue Romani, docendi prouincia, nec vestra attentione, indignum esse existimo, nec alienum ab hac occasione, qua insignia Magistratus Academici, a Collega Theologo accepta, tradam Collegæ Theologo, medius inter Decessorem, & Successorem, quorum est, Iuuentutem, curæ suæ creditam, sinceræ Pietatis, & veræ Religionis principiis ac præceptis imbuere, &, non modo ad meliorem in his terris frugem perducere, sed & ad beatæ illius; atque æternæ, post depositam fluxam hanc & incertam vitæ spem atque expectationem, incitare & inflammare.

Vt autem has Jctorum virtutes vobis probem, non dicam tantum abesse, ut veræ Religionis ac Pietati ab illorum Responsis aliquid

quid metuendum sit periculi aut detrimenti, ut, in quo ridicule gloriatur Accursius, (e) jus Romanum illis abundet Pietatis & Prob-
 tatis Regulis, quibus perceptis atque obser-
 varis, illi, qui huic Scientiæ sedulam operam
 dederint, carere possint studio Theologiæ, ad
 consequendam rerum Divinarum notitiam,
 utpote quæ ex Legum Romanarum libris ab-
 unde peti & hauriri possit; Non mea faciam
 verba Viri Eruditissimi, Dionysii Gothofredi,
 cum nimia exaggeratione conjuncta, quan-
 do inquit: (f) *Quod consilium ICTi (Vlpia-
 ni) quoties apud me diligentius retracto, au-
 denter jam dicam, inter ICTum & virum bo-
 num nihil interesse, certissimam denique ad
 cælum viam esse nostram juris Professionem,
 si ad equum & bonum revocetur.* Non am-
 plectar opinionem Baldi, (g) qui non vere-
 tur affirmare, *Spiritum Sanctum, ut alia ju-
 ris Romani præcepta, ita in ore Pratoris po-
 suisse Edictum, QVOD METVS CAUSA GE-
 STVM ERIT, RATVM NON HABEBO; Eam-
 que*

(e) *V. Accursii Glossam ad l. 10. §. ult. ff. d. Just. & Jure. Conring. de Civili Prudentia cap. 3.*

(f) *V. Notas Gothofredi ad l. 1. §. 3. ff. de Peri-
 culo & Commodo Rei Vendita. (g) ad l. 27. Cod.
 de Appellationib.*

que esse vocem Dei ab homine prolatam; Denique non accedam sententiæ Jacobi Bouricii, celebris Jcti Frisii, qui scribere non vetur, Mosaicarum & Romanarum Legum atque pœnarum tantam esse consonantiam, ut Veteribus illis Jctis Romanis, licet Ethnicis, a Deo inspirata fuisse ea, quæ litteris prodiderunt, firmiter credendum sit; (b) sed hic operam dabo, ut Vobis persuadeam, jurisconsultos nostros fuisse bonos Philosophos Morales, meliores Theologos, Optimos denique patriæ suæ Cives; Quo evicto, sponte evanescent vanæ obrectatorum & ineptæ accusationes, constabitque, salvam, a Jctis quidem Romanis, esse omnem Pietatem & Religionem.

Ad quod demonstrandum magnum præjudicium præbet, quod omnes fuerint additissimi Philosophiæ Morali, præsertim Stoicæ, quæ semper habita fuit vitæ dux, omnis virtutis indagatrix, & fida depositoria atque expultrix vitiorum, a qua nunquam, si qua fides Annæo Senecæ, recedit *Iustitia, Pietas, Religio, & omnium comitatus virtutum;* Quæ non in reconditis ac tenebricosis disputationibus, & vanis atque inanibus verborum

---

(b) *V. Bouricii Captivum in Prefat. p. 2. & 3.*

rum concertationibus, sed in moribus formandis occupata, eosdem habet fontes, qui jure Civili ac legibus continentur. (i) Secundum hujus utilissimæ Scientiæ præcepta, justitiam colere, id est, pura, integra, & incorrupta mente venerari, se profitentur, æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes, bonos non solum metu pœnarum, sed & præmiorum spe, efficere cupientes, veram Philosophiam, non simulatam, affectantes, ut de se, aliisque sui ordinis egregie cordatis viris, testatur Vlpianus noster. (k)

Hos inter Q. Ælium Tuberonem, Panætii, quem Cicero principem Stoicorum vocat, auditorem fuisse, testis est Pomponius. (l) Marcianus autem, dum utitur auctoritate Chryssippi, eum laudat, ut summæ Stoicæ Sapientiæ Philosophum. (m) Callistratus citat summæ apud Græcos prudentiæ & auctoritatis Platonem, Sectæ Academicæ conditorem, (n) Salvius Julianus Aristotelem, (o) Alphenus Varus omnes in universum sine nomine Philosophos, incertum Epicureos, an, quod est similis vero, Stoicos, (p) verbis

---

(i) v. *Ciceron. de Oratore lib. 1. cap. 43.* (k) *V. l. 1. §. 1. ff. de Just. & Jure.* (l) *l. 2. §. 40. De Or. Jur.* (m) *l. 2. ff. de Legib.* (n) *l. ult. ff. de Nundin.* (o) *l. 36. ff. de Solutionib.* (p) *l. 76. ff. de Jud.*

bis eorum non aliter utentes, quam testimoniis omni exceptione majoribus.

Ut taceam, multos ex juris nostri Conditoribus vixisse non modo sub Imperio, sed & in Comitatu atque Aula Antonini Pii & Marci Aurelii Antonini, quem Papinianus Principem providentissimum, & juris religiosissimum, (q) Justinianus autem prudentissimum, Philosophiæ plenum & Philosophissimum vocat. (r) Ab horum latere ut nunquam discedebant, nisi illorum consuetudine & sapientia doctiores ac meliores facti, ita iisdem virtutis præceptis imbuebant optimos quosque Principes, Antoninorum successores, interque eos Alexandrum Severum, quem memoriæ proditum est, non modo Ciceronis de Republica & de Officiis libros perpetuo lectitasse, sed & Fabii Sabini, qui Cato sui temporis dictus est, nec non Vlpiani, Pauli, aliorumque ejus ætatis Jctorum, consilio atque auxilio, ex bono Principe factum esse meliorem.

Quæ si vera sint, ut certe sunt, admodum est credibile, licet maxime aliunde non constaret, Jctos nostros fuisse viros bonos, & integros vitæ, scelerisque puros.

Sed

(q) l. 67. §. ult. ff. de Legat. 2. (r) l. ult. C. de Repud. l. 11. C. de His, quib. ut indign. Nov. 22. c. 19.

Sed rogabitur fortasse, A. H. si nostri, quorum causam agimus, Civilis Sapientiae magistri fuerint tam rigidi & severi cultores Philosophiae Moralis, ab eaque hauriendam putaverint juris disciplinam, quid tantem in causa fuerit, quod passim Philosophos, nunc palam & aperte, nunc clam, & oblique carpant, rideant, & ludibrio exponant; Vnde colligi posse videtur, eos vel ab omni Philosophia fuisse alienos, vel ingratos discipulos, qui praecipuos suos, quos Majores sancti voluere parentis esse loco, parum reverenter habeant. Verum est, quis enim potest negare? Papinianum, Ulpianum, Modestinum, aliosque J.Ctos, Philosophis nunc exprobrare simulatam sapientiam, (s) nunc affectationem exactae gravitatis & constantiae, (t) nunc jactationem in acceleranda sibi, & consciscenda morte voluntaria, (u) nunc avaritiam, quando ajunt, eos, qui avare de re familiari contendunt, inde fieri manifeste non philosophantes, nam vere philosophantes pecuniam contemnere, cujus retinendae cupidinae eos fictam adseverationem detegere affirmant, utpote quos primum profiteri oporteat,

---

(s) *l. 1. §. 1. ff. de Just. & Jure.* (t) *l. 18. ff. de Edil. Ed.* (u) *l. 6. §. 7. ff. de Injusto rupt. test.*

teat, mercenariam operam spernere, (x) & si quæ forte sunt id genus alia in Philosophos jacta convicia.

Quis autem non videt, hæc dicta esse non in veros sapientiæ, & ingenuos magistros, quos Philosophos Morales vocamus, verum in eos, qui, omnibus animi vitiis contaminati, Philosophiæ studium habitu corporis præ se ferebant, eamque promissa barba, supercilio, pallio attrito, pera, baculo, & verborum argutiis metiebantur, atque ostentabant, ut concessa veris Philosophis, qui tanti mensuram nominis implebant, a muneribus personalibus & patrimonialibus immunitate & vacatione uterentur fruerentur. Hos fictos, simulatos, & degeneris animi Philosophos insectantur & contemnunt Jcti nostri, hos, tanquam

Ignavum, fucos, pecus a præsepibus arcent
Legislatores & Principes Romani, quando rescribunt, magistros studiorum, doctoresque excellere oportere moribus primum, deinde facundia & eruditione. (y) Reddendos esse Patriæ suæ, qui habitum Philosophiæ indèbite & insolenter usurpare cognoscuntur, &

Z

re-

(x) v. l. 6. §. 7. ff. de Excus. tutor l. 8. §. 4. ff. de Vacat. & Excus. muner. l. 1. §. 4. ff. de Extraord. cognit. (y) L. 7. C. de Professorib. & Medic.

repente ac temere ad hanc professionem profiliunt; a probatissimis autem approbatos, & optimorum conspirante consensu in ordinem admissos, ab hac colluvione fecernendos; (z) Turpe esse Patriæ, functiones ferre non posse eos, qui etiam fortunæ vim se ferre jactant; professionem & desiderium eorum inter se discrepare, qui, cum Philosophos se esse proponerent, vincebantur avaritia & rapacitate, & onera, quæ patrimonio suo injungebantur, soli recusare conabantur. (a)

Quantum attinet ad Religionem Jctorum nostrorum, non est silentio prætereundum, eos etiam hac in parte Stoicorum suorum exemplum secutos, quoties de Divina Majestate loquuntur, quod faciunt sæpissime, semper meminisse unius Dei, nunquam autem Deorum. Qua in re nemo negaverit, eos majore laude dignos esse, quam non modo Poëtas, quibus, pariter ut Pictoribus,

Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas,

sed & quam Oratores quosdam Christianos, alios-

(z) d. l. 7. & l. 8. C. de Professorib. & Medic.

(a) d. l. 7. & l. 6. C. de Munerib. Patrimon.

aliosque, etiam in Ordinem Clericorum, & Cardinalium, quos vocant, relatos Scriptores, qui Theologi vocari volunt; Quos, ne videantur parum prisco ritu loqui, non pudet passim memorare Deos Deasque immortales, quorum Jovis, Neptuni, Phœbi, Martis, Nympharum, Nereidum, Hamadryadum plena sunt omnia; quibus Virgo Mater dicitur

Spes fida hominum, spes fida Deorum;
Qui ipsi Pontifici Romano publice audent commendare, *ut fidat Diis immortalibus, quorum vicem in terris gerit;* Denique qui pro, *peccata homini morituro remittere,* tanquam locutione minus latina & Ciceroniana, malunt dicere & scribere, *Deos Superos, Manesque illi placare.* (b) Qua affectata, frigida, intempestiva, ne dicam impia Veterum imitatione, nihil est ineptius, nihil illis, qui Christiani audire volunt, indignius.

Non ignoro, esse Viros eruditos, qui existimant, Dei nomen, cujus crebra in Veterum Jctorum Responsis fit mentio, ex mente & intentione eorum ad Jovem, aliosque complures Deos semper esse referendum;

Z 2

dum;

(b) V. Erasmi Ciceronianum, pag. 89. & seq. Lipsi Epistol. Miscellan. Centur. 2. Epist. 57.

dum; Sed Tribonianum, pro concessa sibi illorum monumenta interpolandi, & ad consuetudinem ac Religionem suæ ætatis accommodandi licentia; sublato Gentili, & Christianæ fidei contrario Jovis, Deorumque vocabulo, ubique reposuisse nomen Dei. (c)

Sed hanc conjecturam quo minus probem, facit tum, quodeadem de Deo, nunquam autem de Diis, loquendi ratio etiam observata sit in Fragmentis antiquæ jurisprudentiæ, quæ hodieque supersunt extra Corpus Juris Justiniani, in quæ Tribonianus nihil tale tentare potuit; tum quod, si JCorum Responsa hac in parte a Triboniano essent interpolata, credibile sit, eum vel in uno aut altero Responso, memoriæ vitio, relicturum fuisse nomen Deorum, ut factum est in aliis locis, quorum nonnulla inflexit ad jus novum, expunctis verbis ipsorum Auctorum, ad jus vetus pertinentibus, & insertis aliis, ex jure posteriorum temporum petitis, alia autem ejusdem prorsus sententiæ iisdem verbis concepta loca reliquit intacta, quo nomine sæpe ipsi exprobratum est vulgatum illud, *mendacem oportere esse memorem.* (d)

Quod

(c) *V. Wissembachii Emblemata Triboniani ad l. 2. ff. de Justit. Et. Jure.* (d) Exemplum v. in

Quod vero Vlpianus in Fragmentis (e) mentionem faciat de pluribus Diis, interque eos de Jove Tarpeio, Apolline Didymæo, Minerva Militensi, Diana Ephesia, Matre Deorum, aliisque fictis & vanis Numinibus, inde minime consequitur, hanc Ethnicæ Superstitionis, & vanæ credulitatis plenam locutionem huic sanctissimo Juris Antistiti fuisse propriam ac familiarem, vel eum plures, quam unum, prout sua sibi privata suggererat Religio, coluisse Deos; Sed animavertendum est, eum, cum pro ratione argumenti sibi propositi doceret, non licere Deos heredes instituire, nisi quos Scto, vel Constitutionibus Principum instituire concessum erat, non potuisse non meminisse Deorum, quos ipsa sibi finxerat, & publica auctoritate receperat Romanorum Superstitio, qui, licet nimium essent faciles in tolerandis, etiam ineptissimis & ridiculis Religionibus, non tamen temere permittebant, ut liceret promiscue sine delectu quoslibet Deos, eorumve Sacerdotes, & Sacrorum Ministros, heredes instituire.

Quid autem de Deo nostro unico, in
Z 3 spis-

l. 15. §. 5. ff. ad Sctum Turpilian. junct. l. 7. ff. de Muner. & Honorib. Cujac. lib. 1. Observ. 8. Wissenbach. ad l. 13. C. de Judic. (e) Tit. 22. §. 6.

spissis & Cimmeriis illis ignorantia & Superstitionis Ethnicae tenebris senserint Vlpianus, alique Romani Jcti, difficile est affirmare, difficilius probare. Illud certum est, & extra omnem dubitationis aleam positum, multa in illorum Responsis; occurrere & obvia esse sancta, recta, honesta, & a Regulis ac Praeceptis Christianae Pietatis non modo non multum recedentia, sed potius cum illis ad amissim consentientia vitae morumque praecpta; Sicut nihil illis ad explendos omnes perfectae Pietatis & Probitatis numeros defuisse videatur, quam quod ipsis non licuerit esse tam beati, ut verum de Deo intellectum, & Christianae Religionis persuasionem animo perciperent.

Qualia sunt aurea illa & homine Christiano dignissima dicta, *Iuris naturae esse Religionem erga Deum, ut pareamus parentibus, quorum persona liberis semper sancta & honesta videri debeat; (e) Omnibus parentibus, etsi inaequalis sit eorum potestas, aequam & eandem deberi Pietatem & Reverentiam; (f) Cum inter nos cognationem quandam Natura*

ra

(e) L. 1. inf. & l. 2. ff. de Justit. & Jure; l. 9. ff. de obsequiis Parentibus & Patronis praestandis.

(f) L. 4. ff. de Curatorib. Furioso, & aliis, extra minores, dandis.

ra constituerit, & ad Ius Naturæ quod attinet, omnes homines æquales sint, hominem homini insidiari nefas esse; (g) Interesse hominis, beneficio adfici hominem, adeoque jus fasque esse, appellare pro damnato, qui ad supplicium ducitur, non modo si ille mandaverit, verum quisquis alius provocare voluerit, neque distinguendum esse, utrum necessarius ejus sit, nec ne: Humanitatis enim ratione omnem provocantem audiri debere, licet ipse damnatus resistat adversus provocationem, & sententiæ acquiescat, perire festinans, (b) Et sic vel invito dandum beneficium, nec audiendam esse illud Poëtæ,

Invitum qui servat, idem facit occidenti. (i)

Arbitrum, Sacerdotio obveniente, non cogi sententiam dicere; Id enim non tantum honori personarum, sed Majestati Dei indulgendum esse, cujus Sacris Sacerdotes vacare oportet. (l)

Hora me deficeret, Auditores, & Vestra attentio, si omnia vellem in medium proferre Jurisconsultorum nostrorum Æqui

Z 4

Bo-

(g) l. 3. ff. de Just. & Jure. l. 32. de Reg. Jur.

(b) l. 7. ff. de servis exportand. l. 6. ff. de Appellat. (i) Horat. lib. 1. Epist. 20. v. 16. & de Arte Poët. v. 467. (l) l. 32. S. 4. ff. de Recept. arbitror.

Bonique, Honesti & Decori præcepta, expressam Christianæ Pietatis imaginem præ se ferentia.

De Jurejurando autem, religiosa illa, & seria adseveratione, facta Deo teste, cum execratione nostri, & imprecatione vindictæ Divinæ, si scientes fallamus, quid senserint, vel unus, instar omnium, Vlpianus fidem fecerit; *Jurare, inquit, oportet, ut delatum est Iusjurandum; ceterum si ego detuli, ut per Deum jures, tu per caput tuum jurasti, vel filiorum tuorum, non erit ratum Iusjurandum; Nam qui per salutem suam jurat, licet per Deum jurare videatur, respectu enim Divini Numinis ita jurat, attamen jurasse non videtur, & ideo ex integro solenniter jurandum est. (m)* Quantopere vero improbaverint temerariam & impiam jurandi licentiam, non potest evidentius apparere, quam ex duobus ejusdem JCTi Responsis, quorum alterum in hæc verba est conceptum: *Si quis juraverit in re pecuniaria per genium Principis, dare se non oportere, & pejeraverit, Imperator noster rescripsit, fustibus eum castigatum dimittendum esse, & ita ei superdicendum: TEMERE NE*

(m) *L. 3. §. ult. l. 4. & 5. ff. de Jurejur.*

NE IVRATO. (n) Alterum non modo Romana gravitate sed & Christiana Pietate dignum Ulpiani Responsum, quo jurisjurandi conditionem de præstatione alicujus facti, ultimis voluntatibus adjectam, refert inter turpes ac probrosas condiciones, adeoque pro non adjecta habendam, nec implendam censet, constat verbis omnem fidem superantibus: *Quæ sub conditione Iurisjurandi relinquuntur, a Pratore reprobantur: Providit enim, ne is, qui sub Iurisjurandi conditione quid accepit, aut, omittendo conditionem, perderet hereditatem, legatumve, aut cogeretur, accipiendo conditionem turpiter jurare. Voluit ergo, cum, cui sub Iurisjurandi conditione quid relictum est, ita capere, ut capiunt hi, quibus nulla talis Iurisjurandi conditio adjicitur; Et recte: Cum enim faciles sint nonnulli homines ad jurandum, contemptu Religionis, alii perquam timidi, metu Divini Numinis, usque ad superstitionem, ne vel hi, vel illi, aut consequerentur, aut perderent, quod relictum est, Prator consultissime intervenit. (o)*

Z 5

Ve-

(n) l. 13. §. ult. ff. de Jurejur, (o) L. 8. ff. de Conditionib. Institution.

Vestram fidem, Auditores, potestne quidquam gravius, verius, sanctius, &, si hoc quoque addere licet, christianius, ab ullo, non dicam homine Christiano, sed vel a Theologo, prædicari?

Sed, uno complectar ut omnia verbo, & plurima ejusdem Pietatis alia in pauca conferam, audite generalem recte faciendi, & pie vivendi regulam, ab Æmilio Papiniano nobis relictam, dignam profecto, quæ omnium mortalium memoriæ, & cordibus infigatur: *Filius, inquit, qui fuit in potestate, sub conditione scriptus heres, quam Senatus, aut Princeps improbant, testamentum infirmet Patris, ac si conditio non esset in ejus potestate: Nam quæ facta ledunt Pietatem, existimationem, verecundiam nostram, &, ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt, ea nec facere nos posse credendum est. (p)*

Scilicet impossibilia Nostris dicuntur, quæ non nisi cum dedecore possumus, quæque salva conscientia, fama, & existimatione, non possumus; Paria illis sunt, & eodem iure censentur turpe & impossibile in nostra potestate non esse, & injustum, adeoque eum, qui daturum se, facturumve aliquid promisit, non teneri

---

(p) L. 15. ff. de Conditionib. Insignit.

teneri putant, nisi cum id sine turpitudine dare facere potest. (q)

Eadem Pietatis ratione semper sollicitè & diligenter distinguunt inter id, quod summo Jure, utpote quod summa aliquando injuria est, licet, & id, quod decet, atque honestum est, non solum, quid extra pœnam legis positum considerantes, sed & quid decorum sit; (r). In contrahendis nuptiis naturale Jus & pudorem inspiciendum esse monent, & certius ac modestius esse, in re dubia abstinere a conjunctionibus, quibus si non Legis auctoritas, at publicæ honestatis, & pudoris, ac verecundiæ naturalis ratio refragari videtur; (s) Sic ut latius apud illos pateat officiorum quam Juris Regula, qui vita, moribus, & scriptis suis expresserunt & confirmarunt id, quod ait Seneca: *Quis iste est, qui se profitetur omnibus legibus innocentem? Ut hoc ita sit, quam angusta est innocentia, ad legem bonum esse? Quam multa Pietas, Humanitas, Liberalitas, Justitia, Fides exigant, quæ omnia extra publicas tabulas sunt?* (t)

Sed nequis existimet, Papinianum, aliosque Romanos Jctos fuisse homines Philo-
phia

(q) l. 79. ff. de Jure Dot. (r) l. 144. ff. de Reg. Jur. (s) L. 14. §. 2. & 3. ff. de Ritu Nuptiar. l. 197. de Reg. Jur. (t) Senec. lib. 2. de Ira c. 27.

phia sententia, at ignava opera, magnificos verbis, vacuos rerum, ut solent, quibus *probitas laudatur & alget*, ille ipse, quem dixi, Papinianus, ut hujus unius exemplum vobis ob oculos ponam, ille *Pietatis idoneus auctor, &*

Virtutis verae custos, rigidusque satelles, suam illam vitæ morumque regulam sanguine suo confirmavit, atque obsignavit; Sic ut de illo verissime affirmari possit, quod de Scipione Æmiliano ait Vellejus Paterculus, *(u) Nihil eum in vita nisi laudandum aut sensisse, aut dixisse, aut fecisse.*

Nemini vestrum, Auditores Ornatissimi, ignotum esse credo, Imperatorem Caracallam, cum magna laboraret invidia, quod fratrem suum & Regni Socium Getam, nil tale merentem, horrendo & immani parricidio de medio sustulisset, a Papiniano, tunc Præfecto Prætorio, nec jussu & imperio, nec precibus, nec pretio, nec additis regaliter minis, impetrare potuisse, ut hoc flagitium apud Senatum, Populum & Militem doctis & quæsitis coloribus defendendum atque excusandum susciperet, & Getam a Caracalla jure cæsum videri, probaret, ac vel latum unguem a regia Justitiæ & Pietatis via recederet:

(u) lib. 1. Histor. Rom. c. 12.

deret: Maluit enim Vir immortalitate dignissimus cervicem securi & indignæ morti, quam linguam & dextram patrocínio sceleris præbere, sine ulla cunctatione & deliberatione respondens, non tam facile velari & excusari posse parricidium, quam fieri, & accusare innocentem occisum, alterum sibi videri parricidium. (x) Sic decebat *Justum, & tenacem propositi virum, quem nec civium ardor prava jubentium, nec vultus instantis tyranni mente quatit solida.* (y) Hoc demum est, rebus ipsis & factis probare & exprimere illud:

- - - *Phalaris licet imperet, ut sis
Falsus, & admoto dicet perjuriam tauro,
Summum crede nefas, animam præferre
pudori,
Et, propter vitam, viuendi perdere causas,* (z)

Probitatem videlicet, & vitæ morumque integritatem. Macte ista, o Papiniane, Pietate ac Religione tua, & plus quam Stoica ac Romana constantia!

Judicate nunc, Auditores Ornatissimi, an
a Jctis

(x) *Æl. Spartian. in Alex. Severo c. 21. in Anton. Carac. c. 4. & 8. in Geta c. 6. Aurel. Victor Histor. Rom. Breviar. parte 2. c. 20.* (y) *Horat. lib. 3. Carm. Ode 3.* (z) *Juvenal. Sat. 8. v. 81. & seqq.*

a Jctis Romanis, licet Ethnicis, qui ita locuti sunt, ita scripserunt, ita fato suo functi sunt, aliquid periculi metuendum sit Pietati & Religioni hominum Christianorum, qui illorum responsis vel in docenda, vel in discenda, vel in administranda atque exercenda Justitia & Jurisprudencia utuntur. Ego quidem de illis in universum omnibus affirmare non vereor, quod de Tito Aristone, sui temporis Jcto, scripsit Plinius, (a) *Nihil esse illis gravius, sanctius, doctius.* - - - *Quam periti illi & privati Iuris, & publici? Quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenent? Nihil est, quod discere velis, quod illi docere non possint.* - - - *Ornat hac magnitudo animi, que nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert, recteque facti non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petunt. In summa, non facile quis quenquam ex istis, qui sapientia studium habitu corporis preferunt, his Viris comparaverit. Non quidem gymnasia sectabantur aut porticus, nec disputationibus longis aliorum otium suumque delectabant, sed in toga negotiisque versabantur, multos ad vocatione, plures consilio juvabant.*

ta-

(a) v. Plin. lib. 1. Epist. 22.

tamen Philosophorum castitate, pietate, iustitia, fortitudine cedebant.

Taceo, non deesse Viros eruditos, & quavis præclara de Jurisprudencia nostra meritos, qui serio & bona fide existimant, quosdam Jctorum nostrorum, ejurata vana Gentilium superstitione, Christo nomen dedisse, ut Hermogenianum, Arcadium Charisium, Licinium Rufinum, qui creditur esse auctor *Collationis Legum Mosaicarum & Romanarum*, & Tertullianum, quem eundem esse volunt cum Quinto Septimio Florente Tertulliano, Patre Ecclesiastico, quemque, desertis castris togatæ militiæ, se totum dedisse sacro veræ fidei, & salutiferæ Religionis studio, contendunt. (b)

Quod ut, tanquam non satis liquido probatum, & ab aliis in dubium vocatum, nunc in medio relinquam, illud certum est, & extra omnem controversiæ aleam positum, conjunctam olim semper fuisse in Jctis nostris Divini & Humani Juris scientiam, eosque alteram Juris Ciuilis speciem non modo
in

(b) *V. Bertrand. & Guil. Grot. de Visis Jctorum. Cujac. lib. 7. Observ. c. 2. Franc. Hotomanni Anti-Tribon. c. 12. Menagii Amanitat. Jur. Civ. c. 7. II. & 12.*

in Magistratibus, sed & in Sacris ac Sacerdotibus collocasse. (c)

Sic Scævola narratur bene ac diu Jura civium & cæremonias ordinasse? Attejus Capito, quem Juris Sacri inter primos peritum fuisse, tradit Macrobius, ut & æqualis ejus atque æmulus Antistius Labeo, complures de Jure Pontificio libros reliquerunt; Trebatius scripsit de Religionibus, alii de aliis ad res Sacras & Divinas pertinentibus, utpote non modo justi atque æqui scientiam, sed & divinarum rerum notitiam professi.

Hinc Cicero, longe diversus ab illorum opinione, qui putant, rerum divinarum cognitionem nihil commune habere cum Jurisprudencia, ut in JCtis requirit scientiam Juris Sacri & Pontificii, sic Juris Civilis notitiam Pontificibus necessariam fuisse, & bonum Pontificem esse potuisse neminem, nisi qui Jus Civile cognovisset, testatur. (d)

Hinc utriusque, Divini & Humani, Juris custodia diu penes Collegium Pontificum fuit, quos uniuersi Juris interpretes, arbitros, ac dispensatores fuisse, Pomponius noster
aliique

(c) *V. l. 1. §. 2. l. 10. §. 2. ff. de Justit. & Jure & ibi Gothofr.* (d) *Cic. lib. 3. de Orat. c. 33. in Bruto c. 42. lib. 2. de Legib. c. 19.*

aliique non leves auctores tradiderunt, (e) adeoque, quia ut Jus Publicum erat pars Juris Civilis, ita Jus Sacrum erat pars Juris Publici, & Pontifices Juris Civilis, & Jctos rerum ad Jus Sacrum ac Pontificium pertinentium scientia non modo leviter tinctos, sed penitus imbutos esse oportebat.

Ex quibus omnibus apparet, Jctos nostros cultus Divini, & Religionis erga Deum, falsæ illius quidem, & cum densis ignorantia tenebris conjunctæ, sed tamen Religionis, semper fuisse studiosissimos; Ne dicam eos aliquando rectius & verius, quod pudendum est, in illa obscure Paganicæ superstitionis nocte, de rebus Divinis & sacris, ad Religionem pertinentibus, cogitasse & scripsisse, quam quosdam Imperatores, qui mysteriis Religionis Christianæ initiati fuerunt.

Exemplo sit magnus ille Constantinus, qui, licet veneranda Christianorum fide Romanum dicatur munivisse Imperium, (f) non erubuit, lata lege sancire, *Eorum quidem scientiam esse puniendam, & severissimis merito legibus vindicandam, qui, magicis*

A a accincti

(e) *V. l. 2. §. 6. ff. de Orig. Jur.* (f) *l. 5. C. de Naturalib. liber.*

accincti artibus, aut contra salutem hominum aliquid moliti, aut pudicos animos ad libidinem deflexisse detegentur. Nullis vero criminationibus implicanda esse remedia humanis quaesita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut ventis, grandinisque lapidatione quaterentur, quibus non cuiusquam salus aut aestimatio lederetur, sed quorum proficerent actus, ne divina munera, & labores hominum sternerentur. (g)

In quo, plus vice simplici, peccavit, hac saltem in parte parum Christianus Princeps, tum quod, cum imperito vulgo, his incantationibus & susurris magicis se credulum præbuerit, quasi illis & fruges excantari, & noxiæ frugibus tempestates averruncari, & febres alique morbi averti ab humanis corporibus & propulsari possint, tum, quod mala & magica carmina, bonum in finem adhibita, permiserit. Quid est, Auditores, ipsum cœlum petere stultitia, quid est

*Flectere si nequens Superos, Acheronta
modere,*

si hoc non est?

Quan-

(g) L. 4. C. de Malefic. & Mathemat. Ant. Matib. de Criminibus lib. 48. Digestor. Tit. 5. c. 5. num. 7.

Quanto rectius & verius Ulpianus noster nefarias Astrologorum, Maleficorum, Mathematicorum artes & divinationes damnat, quanto saniore ratione negat, Medicorum nomine honorandos esse eos, qui alicujus partis corporis, vel certi doloris sanitatem pollicentur, si incantaverint, si imprecati sint; Non esse ista Medicinæ genera existimans, tametsi suo tempore non defuisse narrat, qui hos sibi profuisse, cum prædicatione adfirmaverint. (b)

Noverat scilicet maximus Jctus, nec minor Philosophus, Legibus antiquis Duodecim Tabularum caveri, ne quis sub pœna capitis fructus alienos, alienamve segetem incantamentis in alias terras transferat & pelliciat; noverat rudem adhuc antiquitatem credidisse, & attrahi imbres cantibus, & repelli posse, sed duce & magistra ratione didicerat; *horum nihil fieri posse, tam palam esse, ut, quod Seneca ait, bujus rei causa nullius Philosophi Schola intranda sit.* (i)

Quod si ex illis, quæ hætenus disputavimus, & quæ, nisi angustia temporis circum-

A a 2

scri-

(b) L. 15. §. 13. ff. de Injur. l. 1. §. 3. ff. de Extraord. cognit. (i) Senec. lib. 4. Natural. Question. c. 7.

scriberemur, addi possent, pluribus aliis, abunde constet, JCros nostros bonos fuisse Philosophos morales, meliores autem, ut suæ Religionis, & illorum temporum ratio ferebat, Theologos, facile, vel me tacente, intelligitis, Auditores, eos non potuisse non fuisse optimos patriæ suæ cives; Ut vel inde apparet, quod non modo, tanquam prima Juris Naturæ principia commendent religionem erga Deum, & pietatem ac reverentiam erga parentes, sed & *ut patriæ pareamus, in ejusque utilitatem*, libera & prompta ac parata voluntate, *tribuamus facultates & fortunas nostras; Turpe esse, tributa, vectigalia, functiones ferre nolle, in illis enim Rei-publica nervos esse positos; Neque quietem Gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi posse; Nec privatis tantum, sed & patriæ & Principi suum esse tribuendum, nec cuiquam mortalium Jus suum detrahendum.* (1) Quod, quæso quid aliud est, quam quod ipse nos docet Deus, Optimus auctor

---

(1) L. 1. §. ult. l. 2. l. 3. ff. de Justit. & Jure. l. 6. §. 7. ff. de Excusat. Tutor. l. 8. §. 4. ff. de Vacat. & Excus. muner. l. 1. §. 20. ff. de Questionib. Tacit. lib. 4. Historiar. c. 74.

auſtor Naturæ Verique, Deo tribuendum eſſe, quod eſt Dei, Cæſari, quod eſt Cæſaris, proximo, quod eſt proximi, ſibi quod eſt ſuum? *Vt eos, qui pro Re-publica ceciderunt, pro qua nemo bonus dubitet mortem optetere, ſi ei ſit profuturus, in perpetuum per gloriam vivere exiſtimabant, (m)* ita minime lugendum putaverunt eum, qui ad patriam delendam, & parentes ac liberos interficiendos venerit; *Quem ſi filius patrem, aut pater filium occidiſſet ſine ſcelere, etiam præmio adficiendum putabant, (n)* perſuaſum habentes cum M. Tullio Cicero-
ne, charos eſſe debere parentes, charos liberos, propinquos, familiares, ſed omnes omnium charitates patriam unam comple-
xam eſſe, cui debemus nos, noſtraque omnia;

Filium familias transfugam non poſſe poſtliminio reverti, ne quidem vivo patre: quia pater ſic illum amiſit, quemadmodum patria, & quia diſciplina caſtrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quam charitas liberorum; (o)

A a 3

Fi.

(m) *Princ. Inſt. de Excus. tut.* (n) *L. 35. ff. de Religioſ. Cic. de Offic. lib. 1. c. 17. & lib. 3. c. 23.*
(o) *L. 19. §. 7. ff. de Captiv. & Poſtlim. Revers.*

Filium non tantum patri, verum etiam Reipublicæ nasci; (p) Adeoque patrem, non consentientem honoribus sive muneribus filii, ne patrimonium suum oneri subjiciatur, non posse civem patriæ utilitatibus auferre, nec Jure patriæ potestatis resistere, quo minus patriæ obsequatur; (q)

Non esse differendum supplicium damnatorum, qui dicunt se habere, quod Principi referant, salutis ipsius causa, sed magis esse puniendos, qui tam diu conticuerunt, quod pro salute Principis habere se dicere, jactant, nec enim debuisse tam magnam rem tam diu reticere; (r)

Non posse dolo carere eum, qui imperio Magistratum non paruit, (s) adeoque contumaciam adversus jussa eorum, & delictum deserti ac contempti imperii nullo colore vel prætextu velari aut excusari posse: illis enim vim potestatemque jubendi, civibus autem & subditis obsequii gloriam relictam esse.

Hæc

(p) l. 1. §. 15. ff. de Ventre in possess. mittendo.
 (q) l. 3. §. 5. l. 14. §. 4. ff. de Munerib. & Honorib.
 (r) l. 6. ff. de Pœnis. (s) l. 167. §. 1. l. 199. de Reg. Jur.

Hæc aliaque innumera pietatis, religionis iustitiæ, & publicæ privatæque vitæ, integre, modeste, prudenter degendæ, hæc morum ad omnium virtutum normam formandorum præcepta, & de patria, patriæque patribus colendis monita, in libris suis tradita, tam religiose secuti sunt nostri æqui bonique Consulti, ut, quod vel in primis observari meretur, nulli eorum ab Historiæ Augustæ, quos vocant, aliisque Scriptoribus, ullum vel in nium animi vitium exprobetur, qui tamen ne ipsis quidem Cæsaribus Romanis, triumphati Orbis Dominis, parcere solent, ubi quid in eorum vita & moribus occurrit reprehensione dignum, multo minus veniam daturi, aut gratiam facturi. Ceteris, illorum in Imperii gubernatione ministris & consiliariis, si quid audivissent, vel comperitum habuissent, quod aliquam mereretur non dico censoriam notam infamiæ & ignominia, sed vel levissimæ notæ maculam; Quod tantopere abest à vero, ut eos passim summis laudibus in cœlum ferant, tanquam viros bonos, quibus *pudor, & iustitia soror, incorrupta fides, nudaque veritas* nullos inveniebant pares (1) qui-

A a 4

que

---

(1) Horat. lib. 1. Carm. Ode 24.

que, cum vitæ & morum sanctitate didicissent:

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa, (u)

non alia de causa à nefariis, & ab omni pietate ac religione alienis hominibus aliquando male fuerunt habiti, quam quod iniquis eorum conatibus obviam irent: Quos inter Ulpianus, summo suo merito ad dignitatem Præfecti Prætorio evectus, cum, præceptoris sui & decessoris, Papiniani vestigia premens, dirissimis temporibus omnia inermi justitia tractanda putaret, à militibus Prætorianis indignissima morte oppressus est, posteaquam eum Alagabalus, teste Lampridio, *removisset, ut virum bonum*, deinde autem Alexander Severus, objectu purpuræ, aliquoties ab eorum ira, furore & impetu defendisset, quem Principem ideo summum Imperatorem fuisse, quod Ulpiani potissimum consiliis Rem-publicam rexerit, item tradit Lampridius. (x)

Super-

(u) *Horat. lib. 1. Epist. 1. v. 61.* (x) *Lamprid. in Alagab. c. 16. in Alex. Severo c. 51.*

Supereſt, ut illis respondeamus iniquis cenſoribus, qui negant, vel Jurisprudentiam docendam aut diſcendam, vel lites dedendas eſſe ex Principum & Jctorum ethnicorum Reſcriptis ac Reſponſis, quaſi vero Paulus Apoſtolus, dum prohibet, ne Corinthii ſui coram judicibus infidelibus litigent, etiam interdicit, ne controverſiæ decidantur, & ambigui Juris nodi atque ænigmata ſolvantur ex legibus paganorum. Quis autem non videt, Apoſtolum non prohibere, ne Chriſtiani lites ſuas diſceptandas & decidendas committant legitimis & competentibus Judicibus ac Magiſtratibus, licet a perſuaſione fidei Chriſtianiæ alienis, ſed commendare pacem & concordiam, ac ſuadere, ut lites potius amica tranſactione componantur, quam ut partes adverſæ ac diſſidentes dubiam & incertam Judiciorum aleam experiantur? Quod non minus ſerio, quam ipſe ille Gentilium Doctor, monent Juris noſtri conditores. Sic ut vere dixerit Juſtinianus, magnam ſemper curam egiſſe eos, qui Jura ſuſtinebant, ne homines temere ad litigandum procederent (y) nec factum ac moderationem

---

A a 5 corum

(y) *Princ. Inſtit. de Pena temere litigant.*

rum, sua fecerit Justinianus, Corpus autem Juris Justiniani pro suo adoptaverint omnes fere Principes, & Rerum publicarum Rectores ac Moderatores. Sic ut Jus Romanum non magis ab illis, quam ab his profectum & sancitum, atque in usum deductum videri debeat, adeoque non minus nostrum, quatenus nulla hodiernarum Legum illi est contraria, quam Romanum vocari mereatur.

Quod autem de odio veterum Jctorum in Christianos, eorumque, illis auctoribus & suavoribus, instituta ab Imperatoribus Romanis persecutione, disseminari solet, si maxime verum esset, nihil detraheret præstantiæ & utilitati Jurisprudentiæ Romanæ, nec impedire posset aut deberet, quo minus vim potestatemque, & imperium atque auctoritatem suam, tum in Academiis, tum in tribunalibus sartam tectam servare deberet: Quænam enim & quanta esset iniquitas, cultum veræ religionis, & amorem nominis Christiani desiderere in illis hominibus, quibus in illa superstitionis caligine nihil præter lumen Religionis Christianæ, & veri de vero Deo sensus defuit?

Sed

Sed parum abest, quin hæc fabula ex ipsis Juris nostri & Historiarum monumentis refelli ac subverti possit, & proxime ad calumniandi libidinem accedat, vagis & incertis de tantorum virorum in Christianos odio conjecturis & suspicionibus indulgere: Nam, ut taceam, nullam in toto Juris Romani Corpore, qua late patet, exstare Constitutionem Imperatorum, nullum vel unius Jcti de pœnis & persecutione Christianorum Responsum, & dudum explosam esse a viris eruditis ac confutatam illorum opinionem, qui vana crudelitate persuasum habent, Ulpianum nostrum totis septem libris de Officio Proconsulis collegisse nefaria de Christianorum persecutione Principum Rescripta; (a) Nonne idem Ulpianus auctor est, (b) Verum & Antoninum Imperatores permisisse, ut illi, qui Judaicam superstitionem sequebantur, honores adipisci possent, eisque mune-

---

(a) *V. Bertrand. & Gulielm. Grot. in Vita Ulpiani. Wissemb. Emblemata Tribon. ad l. 1. de Justit. & Jure. Clariss. Schultingii Notas ad Jurisprud. Veter. Anti-Justin. pag. 557. & 784. (b) l. 3. §. ult. ff. de Decurionibus.*

munera imposuisse, sed talia, *qua superstitionem eorum non laderent?* Nonne Herennius Modestinus (c) testatur, Judæos etiam non Judæorum tutores esse posse, sicut & reliqua munera administrare: *Constitutiones enim Principum in iis solis sine molestia eos esse jubere, per qua cultus eorum inquinari videtur.*

Quæ verba Ulpiani & Modestini aut tam de Christianis quam de Judæis, aut de solis Christianis intelligenda esse, vel ex eo constat, quod ut JCrī Romani, ita alii Scriptores gentiles, ut Tacitus, Suetonius, Plinius, sæpe Judæos dixerint pro Christianis, ob cognationem atque affinitatem utriusque religionis, & quia nomen Christianæ Religionis originem trahit ex Judæa.

Nec credibile est aut verisimile, Ulpianum tam infesto in Christianos animo fuisse, quibus Imperatorem Alexandrum Severum, qui eum *parentem Et amicum suum* vocat, (d) favere, non poterat ignorare:

(c) l. 15. §. 6. ff. de Excusat Tutor. (d) L. 4. Cod. de Locato Conducto, l. 4. C. de Contrab. Et Committenda Stipulat.

re: Is enim non modo non fuit Christiani nominis insectator & persecutor, sed si credendum est Lampridio, aliisque fide dignis Historicis, Christo templum dedicare voluit; eumque inter Deos recipere; Imo Christum & Abrahamum in larario suo inter Deos habuit, ac coluit, & Christianos esse passus est, neque Urbe Roma expulit. Sed & cum Christiani locum quendam, qui publicus fuerat, occupassent, & popinari eum sibi deberi contendissent, rescripsisse fertur: *Melius esse, ut quomocunque illic Deus colatur, quam ut popinariis dedatur, (e) & sepius clamasse, quod a quibusdam, sive Judeis sive Christianis, audierat & tenebat, ac per praconem, quum aliquem emendaret, dici iussisse, QUOD TIBI FIERI NON VIS, ALTERI NE FECERIS; eamque sententiam usque adeo dilexisse, ut & in Palatio & in publicis Operibus prescribi iuberet. (f)* Denique, Tertulliano teste, Clarissimas Feminas & Clarissimos Viros, sciens eos hujus sectæ esse, non modo non læsit,

(e) Lamprid. in Alex. Severo c. 29. 43. 49.

(f) Lamprid. in Alex. Severo c. 51.

læsit, sed & testimonio exornavit, & populo, contra eos furenti, palam restitit. (g)

Quæ cum vera sint, & ab idoneis actoribus memoriæ prodita, quis nobis persuadebit, vel Ulpianum (b) Christianos odio & contumelioso *Impostorum* vocabulo traduxisse, quando negat Medicorum nomine & honore censendos esse eos, qui *incantaverunt, qui, ut vulgari, inquit, Impostorum verbo utar, exorcizarunt*; Quasi ipsi quoque Gentiles non habuerint suos exorcistas, quorum imposturas, fraudes, & fallacias notare & reprehendere potuerit Ulpianus; Vel Paulum ac Modestinum, eodem plusquam vatiniano odio motos, per homines rerum forensium expertes, simplicitate gaudentes, & desidiæ deditos intellexisse vel monachos, vel quoslibet Christianos, eorumque persecutionem & supplicia laudare atque approbare, quando eos, qui *novas, Et usu vel ratione incognitas religiones inducunt, quibus leves hominum animi moveantur, Et superstitione*
Numi-

(g) v. Guilielm. Grot. de vitis Jctorum lib. 2. c. 10. pag. 179. Et seq. (b) l. 1. S. 3. ff. de Extraord. Cognit. ubi v. Gothofr.

*Numinis terreantur, vel in insulam deportandos, vel capite puniendos responde-
runt. (i)* Quæ verba de Christianis potius eorumque pœnis intelligenda esse, quam de aliis, nescio quibus hominibus, inveteratam gentilium superstitionem minus probantibus, vel aliquid in ea, ad turbandam publicam quietem & tranquillitatem, seditiose novare tentantibus, non debuerat a Viris eruditis temere & sine ullo probabili argumento affirmari, nec mitissimi ingenii Jctis tam insignis infamiae & turpitudinis nota inuri, quasi immortalis odio persecuti fuerint innoxios Christianos, homines sine fraude doloque.

Vos autem, Præstantissimi ac Generosissimi Juvenes, præsertim qui ætatis florem Reginæ artium, Jurisprudentiæ consecratis, Jctos nostros, quos a pietate & religione laudavimus, & contra iniquas obreptatorum calumnias defendimus, tanquam consummata, & tantum non omnibus perfectionis numeris absoluta recte sentiendi & honeste vivendi exemplaria, atque aurei
secu-

(i) *L. 25. ff. de Probationib. l. 30. ff. de Pœnis. Paul. lib. 5. Receptar. Sentent. Tit. 21.*

seculi reliquias, natas melioribus annis, Vobis ad imitandum proponite.

*Discite virtutem, ex illis rerumque laborem,
Fortunam ex aliis.*

In horum vitas moresque, tanquam in speculum, inspicite, atque ex illis exemplum Vobis sumite; Horum præclara ingenii monumenta nocturna vobis, si quid mihi creditis, diurna que manu sunt verifanda; Ex nullo fonte, si a Sacrosanctis Litteris recesserimus, sincerius, purius, & dulcius hauriri possunt æqui bonique, honesti ac decori præcepta; Nusquam rectius & verius docetur, *quid sit pulchrum, quid turpe; quid utile, quid non.* In his, cuicumque tandem vitæ rationi Divina vos destinaverit Providentia, omnium virtutum documenta, in illustri posita, intrueri licebit; Inde Vobis, sive in Foro inter ambigua causarum & litium fata ac discrimina versandum erit, sive ad Rei-publicæ gubernacula vestra Vos virtus & eruditio admovebit, petere licebit, quod sequi, inde sædum incepto, sædum exitu, quod vitare possitis.

Sed, ne prolixiore sermone in publica

commoda peccem, ad Vos, Nobilissimi atque Amplissimi Consules & Senatores, Urbis & Academiae Curatores, mea se convertit Oratio. Gratias Vobis, quantas animus concipere potest, maximas ago, quod dignitate hujus Muneris Academici, ejus insuccessorem transferendi causa hanc Cathedram conscendi, tertia jam vice me honorare & ornare volueritis. Ne Vos unquam poenitere possit, quod hoc, aliaque beneficia, (ex quo ad docendam Jurisprudentiam, conditionibus minime contemnendis, me invitare, easque iterum iterumque augere, & amplificare placuit) emulate in me contuleritis, omnes in id animi & corporis nervos intendere pergam, ut generosos Juvenes, fidei & curae meae commissos, labore, studio, diligentia mea, & exemplo atque institutione excitem ad bonam mentem, capiendumque uberio-rem ingenii cultum, ut ex bonis Academiae, quantum quidem in me erit, efficiam optimos Patriae cives, ut Juris & aequi, ita obsequii & reverentiae, Magistratibus suis debitae observantissimos.

Ut, quod nunc restat, agamus, ad Te accedo, Clarissime ac Reverende Vir, Hieronymus,

nyme Alphene, Collega & Amice conjunctissime, ut ex Senatus Urbani Consulto, quod equidem lubens meritoque facio, Tibi tradam Fasces & Sceptra Academica; Sed sine Jurisdictione, & Imperio, cujus vis & potestas est penes hos Nobilissimos Viros, nobis, & auditoribus nostris, solo parendi atque obediendi officio relicto; Sic ut provinciam capias minime duram & difficilem, sed, ut cum aliquo honore & utilitate, ita nulla fere cum molestia conjunctam. Qua in re tantum abest, ut aliquid detractum sit ordinis nostri, & praefecturae jam Tuæ dignitati, ut potius sit, quod & nobis gratulemur, & Amplissimis Viris gratias habeamus, quod nos hac auctoritate animadvertendi in petulantiae Juvenilis commissa liberaverint, & immunes esse voluerint, eamque, tota quanta est, sibi recipiant ac reservarint, qua tanta cum prudentia, justitia, & æquitate utuntur, ut Academiae nostrae cives, vel virtutis amore, vel formidine poenae, compositis & politis exacta frugalitatis lege moribus, nec mentis calorem obruant vino, nec stringant infesta arma & tela minantia telis, nec rixis, pugnis, tumultibus, & insanis ac incondi-

tis clamoribus & vociferationibus turbent tranquilla silentia noctis, nec cuiquam mortalium damnum injuria inferant, quo in aliis Academiis, in quibus Jurisdictio mandata est Collegio Professorum, nihil est frequentius & magis quotidianum.

Denique qua dextra Te mitto in possessionem hujus Muneris, eadem tanquam fidei & amicitiae pignore Tibi gratulor de inermi hac, & facili, atque expedita Regiminis Academici administratione, quam ut Deus Optimus Maximus, veræ eruditionis, religionis, & pietatis auctor, Tibi & nobis omnibus felicem, faustam, & fortunatam esse velit, utque hoc Humaniorum Litterarum & Bonæ Mentis sacrarium ad Rei-publicæ & Ecclesiæ decus atque incrementum magis magisque augere & prosperare non desinat, ea, qua decet, pietate & religione, precor atque obtestor.

D I X I,

Q.D.B.V.

Q. D. B. V.

DE

STOICA VETE-
RVM ROMANO-
RVM JURISPRV-
DENTIA.

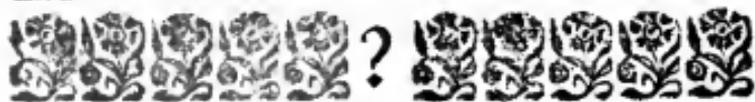
AD

AVDITORES SVOS

DISSERIT

JOH. SAMVEL HERING,

J. U. D. ET PROF. ORDINAR. REG. GTMNAS.
SEDINENSIS.

Generosi pariter & Politissimi Ju-
venes, Auditores dilectissimi.

Percepistis ex ore meo haud ita pridem,
cum Historiam Juris tertia nunc vice
publice tradenti mihi frequentes adessetis,
multum ad textuum Juris interpretatio-
nem facere; nosse discrimen sectarum ve-
terum Jurorum, eorumque diversa in Phi-
losophia studia. Quamobrem ut argu-
mentum hoc notitia dignum, utile, imo
necessarium, eo firmiter menti vestrae hæ-
reat, offero vobis brevem quandam deli-
neationem Stoicæ veterum Romanorum
Jurisprudentiæ. Discetis ex hac, domina-
ri Philosophiam Stoicam præ ceteris in
Pandectis, & qua de causa? Diversarum
Legum sensum obscurum nunc habebitis
perceptu faciliorem. Intelligetis, quam
bene multis in causis Jure consulti veteres
recte & sapienter cum Stoicis sentiant; si-
mul etiam deprehendetis, in nonnullis ar-
ticularis gravioris momenti, e. g. juris juran-
di, & juris sæviendi in corpus & vitam pro-
prium, Stoicos Philosophos cum Jure Con-
sultis

sultis antiquis, & hos cum illis insignem errorem errasse. Hunc vitabitis angue pejus, salutaria & innoxia præcepta retinebitis. Volvite has pagellas assidua lectione, nec vos impensæ industriæ pœnitebit. Dabo operam, ut cum Deus O. M. vitam & sanitatem concesserit, vobis progressu temporis exhibere liceat paucis foliis *Gravinam enucleatum*, ita quidem ut *Jurisprudentiam Romanam ortam, lapsam, & restauratam* cum præcipuis Jureconsultis cujusvis periodi, inde a temporibus LL. XII. Tabularum, usque ferè ad seculum XVII. ab orbe redempto, exiguo horarum intervallo memoriæ vestræ facili negotio mandare queatis. Valete. Dabam Sedini, in Museo die 13. Kalend. Decemb. A. O. R. MDCCXIX.

I. N. 7.

Cum integrum Pandectarum volumen ceteris veterum Ictorum fragmentis jussu & autoritate Imperatoris Justiniani compilatum sit: Multum sane confert ad solidam Jurisprudentiæ notitiam imbibendam, non tantum vitas istorum Ictorum legisse

a *Bernhardino Rutilio, Johanne Bertrando, & Guilielmo Grotto* descriptas, novissimeque a *Dn. D. Frankio* in unum codicem congestas: Sed & nosse, cuinam sectæ Philosophorum fuerint addicti, id quod in enodandis textibus, & componendis sententiarum repugnantis haud leve præbe: adminiculum. Quantumvis enim *Justinianus* miram locorum concordiam pollicetur, magis tamen arridet *Cujacii* monitum: quod nimirum ejusmodi promissis misere torqueat illorum ingenia, qui fide illius difficultates ex repugnantia sententiarum injectas propriæ malunt ignorantia, quam alienæ negligentia assignare. Docente autem *Gravina de ortu & Progressu Juris Civ. p. m. 79.* *Servius Sulpitius* primus dialecticis regulis disposuit Jurisprudentiam, adhibuitque artem, qua & genera componi ceperunt, & distingui partes, & definitiones concipi, colligique regulæ: ut per hanc artem universa Philosophia, quæ ad mores pertinebat, in Jus civile manarit, & simul cum ea Philosophorum rixandi cupido in tranquillam antea scientiam penetraverit, cum aliter sentirent *Juris consulti* qui a *Stoicis* essent; aliter qui a *Peripateticis*; aliter qui ab *Epicureis*

reis sivè Philosophis ex horto; quodque sua quisque à Familia imbiberat, in Jurisprudentiam refunderet. Ex interpretationibus igitur Jurisconsultorum in morem transeuntibus, & Legum asperitatem veracunde ac furtim lenientibus, ortæ sunt regulæ Juris æquitatis ratione temperatæ: quæ deinceps influxerunt in edicta magistratum, atque decreta Principum: itaque duritiem perdomuerunt vetusti ac directi juris. Hujusmodi sunt usus codicillorum, actio doli, actiones utiles, quia non ex directo & scripto jure, sed ex utili & æqua Juris peritorum interpretatione processerunt: exhereditatio posthumi, Aquilianæ stipulationes, variæ successionum differentiæ, regula Catoniana, substitutio pupillaris, prohibitio donationis inter virum & uxorem, & ut soli magistratus mandent jurisdictionem, utpote sibi suo jure competentem non alieno beneficio, ne pupilli sine tutore autore obligentur, bonæ fidei judicia sub eâ formula, *ut inter bonos bene agier oportet*, actio rei uxoriæ, quærela inofficiosa, formulæ solennes, cautiones, & actiones Legis &c.

§. 2.

Licet autem negari nequeat, ex veteribus Prudentibus & ICTis multos fuisse *Electi-*

cos, qui in nullius Philosophorum Sectam juraverant, sed veritatem sparsam per singulas istarum in unum colligebant, qualem & Ciceronem arbitratur fuisse *Hornejus* c. 1. §. 10. Nam etsi Tullius *Panatium* Stoicum in Libris de officiis potissimum secutum se fateatur, tamen id factum asserit correctione adhibita *L. 3. de offic.* unde est, quod eodem libro etiam Peripateticos appellat *Nostros*. Id tamen exploratum satis habemus, plurimos veterum Ictorum Stoicæ præprimis Sectæ fuisse addictos, vid. *Sebilterus in manu duct. Philosoph. moralis ad Jurisprud. veram non simulatam cap. 1. §. 5.* ubi in testimonium hujus rei nominat *Publium Rutilium Ruffum* J.C. in *L. 2. §. 40. de O. J.* quem prope perfectum in Stoicis prædicat *Cicero in Bruto.* quem ut Philosophiæ deditum laudat *idem de orator.* quem *Panati Stoici* auditorem fuisse, eumque magni æstimasse perhibet *Idem L. 3. de offic.* Nec minus *Quintum Tuberonem* Stoicum fuisse apparet ex modo allegato Cicerone in *Bruto.* Porro *Quintus Mutius Scævola* augur, Sectas Philosophorum recensens, & ad Stoicorum deveniens, *Nostri,* ait, *Stoici.* vid. *Cicero Lib. 1. de orator. Trebatium* J.C. tum eidem, cui *Cicero, Sectæ* favisse constat ex hujus *Lib. 7. famil.*

famil. epistol. XII. De Epicureismo enim jocatur tantum Tullius, ceteroquin hortatur, ne à se deficiat; ergo oportet eum fecisse cum ipso. *Trebatii* auditor fuit *Quintus Antistius Labeo*, Proculi & Proculianæ Sectæ magister. Unde *Merillius* Proculianos ad Stoicos magis accedere observavit, Sabinianos ab iisdem disidere. Ratio autem, cur doctrina Stoicorum maxime in Jure civili dominetur, hæc perhibetur à *Gravina*, quia *Zeno* à rebus gerendis minimè, ut aliæ Sectæ Philosophorum, avocabat. Jubebat enim *Chrysippus*, nisi prohiberetur, *πολιτεύεσθαι τὸν σοφόν*, & *Tacitus* L. 14. cap. 58. assumpta etiam Stoicorum arrogantia Sectæque, qua turbidos, & negotiorum appetentes facit. Unde *Marcianus JCIus*, & ipse Stoicus, eorum sapientiam extollit. Promiserat equidem *M. Aurelius Galbanus Ferrariensis JCIus* commentationem de universa Stoica Jurisprudentia Veterum Romanorum, de qua tamen an lucem adspexerit, dubito.

§. 3.

Posteaquam igitur Philosophia hac ratione Jurisprudentiæ erat intexta, ex disputationibus & jurgiis opinionum, etiam Scholarum, nata varietas. Scissa namque Jurisprudentia in duas familias, quarum altera

tera *Cassianorum* erat, altera *Proculianorum*.
 Origo disfidii ab *Attejo Capitone*, & *Antistio Labeone*, quod disfidium ortum sub Augusto, mansit usque ad Antonini tempora. Habuit utraque secta præcipuos autores, quorum seriem desumptam à Gothofredo Junio hoc ordine sistit *Gravina d. loc. p. m. 83.*

Sabiniani   Proculiani

Cassiani   Pegasiani.

Sub Augusto.

Attejus Capito   Antistius Labeo

Osilii discipulus.   Trebatii Discipulus.

Sub Tiberio.

Massurius Sabinus.   Nerva Pater.

Sub Cajo Claudio Nerone.

Cajus Cassius Longinus.   Proculus

à quo Cassiani.   unde Proculiani.

Sub Vespasianis.

Coelius Sabinus,   Nerva filius, &

à quo Sabiniani.   Pegasus, à quo Pegasiani.

Sub Trajano, Adriano,

Antonio Pio.

Priscus Javolenus   Celsus Pater

Alburnius Valens.   Celsus Filius

Tuscianus   Priscus Neratius.

Salv. Julianus.

Diversorum autorum diversa quoque
 erant

erant ingenia. Attejus Capito, quæ à majoribus tradita fuerant, constantius tenebat, & verbis atque institutis hærebat firmitus. Labeo verò mentis quòdam ardore sublatus indulgebat ingenio, innixusque propriæ sapientiæ sibi que amplius permittens, provehebatur in altum, & novitate ducebatur. Itaque plura intulit, vel ignota, vel intentata veteribus. Ingenium Præceptorum sui cuiusque discipuli expresserunt.

§. 4.

Hæc ratione plurima doctrinæ Philosophorum & inprimis Stoicæ vestigia observare licet in Veterum Juris Consultorum fragmentis, quæ compilatores Justiniani in Digestis nobis reliquerunt. Operæ igitur pretium duxi in gratiam & utilitatem auditorum meorum, nonnulla excutere, & uberius paulò illustrare, quæ *Grævina* per indicem quasi tetigit, vel planè etiam omisit, præsertim cum iste liber quamvis pulcherrimus in paucissimorum, ut opinor, Juris Studiosorum manibus versetur. Sit itaque.

OBSERV. I.

De Jure & Justitia.

Ulpianus in *L. 1. §. 7.* Jus deducit à Justitia, more Stoicorum. Idem in *L.*

6. §. 1.

6. §. 1. eòd. fundamentum divisionis Juris in scriptum & non scriptum à Græcis arcescit. Ea verò divisio est Platonis *Lib. 8. de Republica*. Idem *L. 10. eòd.* Justitiæ definitionem mutuatus est à Simonide Philosopho apud Platonem. Vid. *Schilterus in manu duct. Philosoph. moralis ad Jurisprudentiam veram non simulatam cap. 1. §. 7.* Porro quemadmodum Stoici virtutis, ita & Jurisconsulti sese justitiæ Sacerdotes appellabant. *Diogenes Laertius* in proem. & in *Zenon. Ulpianus* in *L. I. D. de J. & J.* ibi: *Justitiæ sacerdotes merito quis nos appellet. Justitiam namque colimus, & boni & equi notitiam profitemur, equum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes, bonos non solum metu poenarum, verum etiam premio- rum quoque exhortatione efficere cupientes, veram Philosophiam, non simulatam affectantes.* Similiter ut Stoici sapientiam, ita & hi Jurisprudentiam rerum divinarum & humanarum scientiam definierunt. *conf. omnino Seneca* in *Ep. 89.* & *Hieronimus* in *Esaia cap. 5.* dicens: *Inter Sapientiam & prudentiam hoc dicunt interesse Stoici, quod illa sit rerum divinarum & humanarum notitia, ista autem tantum mortalium.* *Plato- nici*

nici aliter distinguunt, & illam in contemplatione, hanc in actione ponunt.

De Legibus.

OBSERV. II.

Definitionem Legis nobis tradit *Marcianus* Ictus in *L. 2. D. de Legibus* ex Philosopho summæ Stoicæ Sapientiæ *Cbrysippo*, in libro quem fecit *περί νόμου*. Scil. *Lex est omnium divinarum & humanarum rerum regina. Oportet autem eam esse Præsidentem & bonis & malis, & principem & ducem esse: Et secundum hoc regulam esse justorum & injustorum, & eorum, quæ natura civilia sunt animantium, præceptricem quidem faciendorum, prohibetricem autem non faciendorum.*

De Jure Natura.

OBSERV. III.

Ulpianus in *L. 1. §. 3. D. de Just. & Jure* statuit, *Jus natura esse id, quod natura omnia animalia docuit. Galdanus in Lib. de usufructu cap. V.* eleganter ostendit, Ictum hoc in negotio secutum fuisse *Stoicorum* principia, statuentium, bruta ratione esse prædita, adeoque & jura illis sancita. conf. *Schilterus cit. tract. cap. VI. p. 227.* Isti enim
Jus

Jus naturale ex tribus potissimum æstimabant. (1.) ex *dirigente*, qui Deus est seu natura. (2.) ex *actibus dirigendis*, quos hominibus & brutis communes esse affirmabant. (3.) ex *sine seu bono*, quò fit directio, quod est bonum corporis. Ex quibus patet, non intellexisse eos Naturam hominum propriam, quæ verum jus naturæ ac gentium producit, sed omnem animantium communem. Certe quatenus non est norma, ad quam actiones conformandæ, tantum abest ut id brutis applicari possit, ut etiam distincta actionum cognitio ipsis denegetur. Sunt quidem actiones hominum & brutorum eadem *materialiter*, minime autem *formaliter*. Homo occidens hominem committit homicidium: brutum damnum inferre potest, non vero delinquere. Quod si apud Ulpianum jus significare tantum debet *instinctum naturalem*, lusus est in termino, & sensus æquivocus, qui tollendus: quæ ratione jus naturale diceretur commune brutis, non quòd jus reperiatur in brutis, sed quia in iis deprehenditur, quod quando est in homine, jus vocatur, haud secus atque analogia quædam, & quasi umbra virtutum in nonnullis brutis observatur. Atque hæc explicatio *Galvani cit. loc. & Dn. Georgii Paschii,*

Pascbii in introduct. ad rem Literariam moralem veterum c.3. §.4. præ ceteris tenenda. Conf. Grotius de Jure Belli & pacis l.1. cap.1. Salmasius de usuris cap.9.

De Statu Hominum.

OBSERV. IV.

Jureconsulti cognationem quandam inter homines natura constitutam esse tradebant, ideoque nefas ducebant, hominem homini insidiari *L.3. D. de justitia & Jure.* Et *Papinianus in L.7. D. de servis export. ait:* beneficio affici hominem, hominis interesse. Pari ratione *Stoici* referente *Tullio in Lib.3. de finib. bon.* dicebant, communem esse hominum inter homines, & naturalem commendationem. Et *Seneca Epist. 95.* cognatos nos natura esse docet, unde à *Stoicorum* doctrina promanavit commendatio illa summa humanitatis, & mutuæ benevolentiae studium ad mutuam opem.

OBSERVAT. V.

Ulpiani regula *L.32. de R. J.* Jure naturali omnes homines æquales, à *Stoicis* mutuata. *Merill. 1. Obs.18.*

OBSERVAT. VI.

Seneca *Stoicorum* Sectæ addictus *Lib.VII. Sde beneficiis cap. 1.* nescis, inquit, quare
Cc septi-

septimus quisque annus ætati signum imprimat. Ad quæ *Lipsius*. Quo sensu? ut revera corpori aliquod signum sit & veluti transitus nota? Sicut anno 7. dentes cadunt & nascuntur: bis septimo pubertas erumpit: ter septimo genæ vestiuntur: quater septimo genuini emergunt. In Philone quidem tale aliquid distincte est legere de opificio mundi. An hoc placet septimo quoque anno mutari hominem & signum ætatis imprimi, nova nomenclatura? Ut ad primum septenarium *infans*, inde ad alterum *puer*, ad tertium *adolescens*, ad quartum *juvenis*, quintum *vir*, sextum *maturus vel gravis*; septimum *senex*; atque inde decrepitus. An denique ad gradus vel *κλιμακτήρας* ætatum adspexit? in quibus antiquitus pronitum, septimo quoque anno, mutationem aut discrimen evenire, quod Varro apud *Agellium l. 3. cap. 10.* notat. Itaque signum imprimit morbi, vel periculi, vel mutationis.

Similiter Jureconfulti intervalla naturæ septenis annis distinguunt. Unde septimo anno pueritia- *Ulp. L. 1. §. 2. D. de admin. & peric. tut.* quarto decimo vero pubertas definitur, exemplo Stoicorum, à compluribus juris autoribus, quorum opinio prævaluit.

luit. Atque hæc præsertim fuit Proculi sententia, rejecta Cassianorum & Prisci Jcti opinione, *Vinnius ad pr. J. quibus modis tutela finitur.*

OBSERV. VII.

Jure consulti negant, foetum in utero esse hominem. *L. 9. D. ad L. Falcidiam L. 1. §. 1. D. de ventre inspiciendo.* sed maternos viscerum partem. Ejusdem sectæ Stoicæ assertum est, embrionem animal non esse, sed partem matris, neque dissentit Peripateticorum secta. Animal enim gravidum est unum & totum per accidens. physica unione gaudens, adeoque majorem convenientiam habens cum uno per se, quam quæ tantum per aggregationem. *D. Stahl. Metaphysic. C. 31.* quo facit distinctio partium apud Aristotelem, quod alia sit omne id, *ἐξ ἧς σύγκριται τὸ ὅλον.* Qua ratione & lac, & semen, pili, & ita etiam semen formatum, partes totius dicuntur; alia, certum corpusculum & organon ad officium certum destinatum, quod Hippocrati *ἰσχον* dicitur. *Schilternus dicit. loc. cap. 1 § 8.*

De Usufructu.

OBSERV. VIII.

SToicorum in primis fuit dogma: Principio ipsum mundum Deorum hominum-

que causa factum esse, quæque in eo sunt, ea parata ad fructum hominum & inventa esse. *Cicero lib. 2. de natura Deorum.* Hac ratione usus *Junius Brutus* Jctus negavit, *partum ancillæ in fructu esse*, neque enim in fructu hominis hominem esse posse *L. 68. D. de usufruct. Merill. I. obs. 12.* Et in *§. 37. J. de R. D.* nec non *L. 28. D. de usuris*, dicitur: absurdum videtur, hominem in fructu esse, cum omnes fructus rerum natura gratia hominis comparaverit. Ad quæ verba ita *Vinnius*: eadem quoque Stoicorum sententia fuit, à quibus auctores nostri fere imbuti. add. *Cicero. L. 3. de finibus.*

De Jurejurando.

OBSERV. IX.

Jusjurandum promissorium secundum Leges Romanas non magis obligat quam nudum pactum, adeoque nullam producit actionem. Et pactum à jure communi recedens licet juramento corroboratum non valet. Sequitur enim juramentum naturam actus, cui est adjectum. Ita *Ulpianus in L. 7. §. 16. de pactis. add. L. 95. §. 4. D. de solut. verbis*: quod vinculum æquitatis, quo solo sustinebatur conventionis æquitate dissolvitur.

Videtur sane Ulpianus hoc in negotio principia nonnullorum Stoicorum, præcipue Ciceronis, sectæ Stoicorum impense faventis, secutus, utpote qui negabat, vim jurisjurandi in metu vindictæ divinæ consistere, quin potius in fide atque justitia vim juramenti collocabat, id quod satis apertè innuunt verba ejusdem in *Lib. 3. de officiis*, cum ait de Jurejurando Reguli: *Non fuit Jupiter metuendus, ne iratus noceret; quia neque irasci solet, neque nocere. Sed in jurejurando non qui metus, sed que vis sit, debet intelligi. Est enim jusjurandum affirmatio religiosa, quod autem affirmativè, quasi Deo teste, promiseris, id tenendum est. Jam enim non ad iram Deorum, qua nulla est: Sed ad justitiam & ad fidem pertinet. Sed Cicero nem solidè refutavit Schilterus cit. loc. cap. 2. §. 16, ostendens, vim Jurisjurandi quam maximè in metu vindictæ divinæ consistere, adeoque ab hoc fidem & justitiam planè non esse separandas. Generatim autem Stoicis satis fecit Lactantius *Lib. de Ira Dei Cap. XVII.* Et quid moribus nostris in foro juris obtineat circa juramenta promissoria & confirmatoria, satis juste & rectè tradunt Doctores ad Tit. D. de Jurejurando, vobis-*

que A. Dil. expositum est ad §. XI. *J. de actionibus.*

De usuris.

OBSERVAT. X.

DE usuris eandem atque Stoicorum Secta Jure consulti sententiam tulerunt: Illi enim usuras vocarunt humanæ cupiditatis *extra naturam* quæsitæ nomina. Et Juris consulti dixerunt usuras *natura* non provenire, sed percipi jure. *L. 62. D. de R. V. L. 121. de V. S.* Pertinet huc locus apud *Senecam de beneficiis Lib. 7. c. 10.* *Quid fœnus, & Kalendarium, & usura, nisi humana cupiditatis extra naturam quæsitæ nomina? Quid sunt ista tabula, quid computationes, & venale tempus, & sanguinolenta centesima? voluntaria mala ex constitutione nostra pendentia, in quibus nihil est quod subjici oculis, quod teneri manu possit, inanis avaritiæ somnia. O miserum! Si quem delectat sui patrimonii liber magnus & vasta spatia terrarum colenda per vinctos, immensi greges pecorum per provincias pascendi, & familia bellicosæ nationibus major, & ædificia privata, laxitatem urbium magnarum divitiarum! Cum bene ista, per quæ divitias suas disposuit ac fudit, circumspexerit, superbiumque se fecerit, si quicquid*

quid habet, ei quod cupit comparet, pauper est. Dimitte me, & illis divitiis meis redde. Ego regnum sapientie novi, magnum, securum. Ego sic omnia habeo, ut sint omnium.

De usu & autoritate Codicillorum.

OBSERVAT. XI.

ANtistius Labeo Jctus Stoica Philosophia imbutus, tantæ fuit autoritatis in urbe Româ, ut cum acerrime utrinque certaretur de recipiendo codicillorum usu; illius exemplum omnes alios ad se traxerit. Nemo enim de Codicillorum autoritate dubitavit, postquam iis usum Labeonem apparuit. *Gravina c. loc. p. m. 107. conf. Id. p. m. 79. ibi: bujusmodi sunt usus codicillorum & c.*

De luctu conjugum & cognatorum.

OBSERVAT. XII.

PAulus Jctus in *L. 9. D. de his qui notantur infamia* ait: *Uxores viri lugere non compelluntur.* Idem ferè sentiunt Stoici. Vide *Senecam in Epist. 64. ibi: Annum foeminis ad lugendum constituere majores, non ut tam diu lugerent, sed ne diutius. Viris nullum legitimum tempus est, quia nullum honestum. Quam tamen mihi ex illis*

mulierculis dabis, vix retractis a rogo, vix a cadavere revulsis, cui lacryma in totum mensens duraverint? Nulla res citius in odium venit quam dolor: qui recens consolatorem invenit, & aliquos ad se adducit: inveteratus vero deridetur, nec immerito: aut enim simulatus, aut stultus est. De Jure moderno circa luctum vid. Carpz. Ipr. Eccl. L. 2. D. 160. & 161. & specialia Locorum statuta.

OBSERVAT. XIII:

Ulpianus in L. 33. d. t. parentes & liberi utriusque sexus nec non & ceteri agnati vel cognati, secundum pietatis rationem & animi sui Sapientiam, prout quisque voluerit, lugendi sunt: qui autem eos non eluxit, non notatur infamia. Quænam fuerit Stoicis in communi hoc quidem at tristi casu animi sapientia, colligere licet ex Epicæto in Enchiridio. cap. 33. ibi: *Natura propositum ex iis rebus, de quibus nulla inter nos controversia est, cognosci potest: exempli gratia: Si vicini puer poculum aut quid aliud confregerit, in promptu illud statim est: ita fieri solere. Scito igitur, si & tuum confractum fuerit: eundem Te esse oportere, qui fueris, cum frangeretur.*

geretur

geretur alienum. Sic transfer ista ad ma-
jora. Filius alterius obiit aut uxor? nemo
est, quin dicat, humanum id esse. Sin. ipsi
alicui id acciderit: statim, bei mihi inquit,
O me miserum! meminisse autem oportet
bat, ut affecti simus, cum tale quippiam de
aliis audimus. Add. Seneca de tranquillitate
animi c. 15. ibi: humanos effugisti car-
sus, livorem, morbum: existi ex custodia:
Non tu dignus mala fortuna Diis visus es,
sed indignus, in quem jam aliquid fortuna
posset. Neminem fiebo letum, neminem
flentem. Ille lacrymas meas ipse absterfit:
hic suis lacrymis effecit, ne ullis dignus sit.
Omnes isti, quos luges, levi temporis impensa
invenerunt, quomodo aeterni fierent; ad im-
mortalitatem moriendo venerunt. conf. Se-
neca de Consolat. ad Marciam, Helviam,
Polybium. Obiter de Epicteto, antequam
ad alia deflectamus, notandum Justii Lipsii
judicium ita sonans: Ego senecionem illum
nunquam lego, nisi cum interno animi mo-
tu, & quod Homeri proprium, pluris facio
cum relego, semper ut novum, & cum repe-
tidi repetendum. Tironem aliquem & rui-
dem vera Philosophia vix afficiat aut tan-
gat, proficientem aut profectum incredibi-

le est quam excitet, & cum pungat, ubique tamen etiam delectet. Genus styli concisum, fractum est, & quod indolem subitanei sermonis habet; sed docta interveniunt sepe, semper salutaria, & non est, qui bonam mentem magis aut trahat, aut formet. Hactenus Lipsius; cui adjungendus *Cardinalis Borromeus*, qui lectione Epicteti ad contentum rerum humanarum & amorem divinarum, imo ad verum Christianismum se tandem pervenisse dixit, scripsitque, referente *Georg. Paschio in introduct. ad rem literar. Veterum moralem cap. 4. §. 18.* Summam totius Philosophiæ Stoicorum Princeps Epictetus his duobus contineri dixit: ἀνέχεσθαι καὶ ἀπέχεσθαι. Sustine & abstine. Ceterum de laudatoribus & reprehensoribus Philosophiæ Stoicæ consule *Dn. Georg. Paschium cit. tract. c. 3. §. 8. Scheurli bibliographiam moralem p. 71. seq. Dn. Buddei Tract. de precipuis Stoicorum in Philosophia morali erroribus. it. Mons. & Madame Dacier dans la Preface sur les reflexions morales de l'Empereur Marc Antonin. Cicero sane Lib. IV. Tuscul. quest.* Stoicos hoc elogio ornat: Licet, inquit, insectemur Stoicos, metuo, ne soli philosophi sint. Et

Senec-

Seneca c. 1. de constantia Sapientis tantum interesse inter Stoicos, & ceteros Sapientiam professos scribit, quantum inter viros; & fæminas, indeque Stoicorum Sectam fortissimam & sanctissimam vocat.

De acquirendo rerum Dominio.

OBSERV. XIV.

IN ea quæstione: Sit ne artifex speciei Dominus, an qui materiæ dominium habet? Proculiani pro artifice stabant, quia ex doctrina *Stoicorum* acceperant, res non tam materiæ quam formæ, atque adeo ipsius conditori esse adjudicandas; cum id, quod sunt res, a forma ducant, sine qua materia prorsus est iners. *conf. Seneca in Epist. 88. ibi: Ligna nihil navi conferunt, quamvis non fiat navis sine lignis.* Sabini-ani e contrario pro domino *materia* pugnant, putantes, naturali rationi convenientius esse, ut qui materiæ dominus fuisset, idem quoque dominus esset speciei ex ea confectæ, cum sine materia nulla species effici possit. §. 25. *J. de R. D.*

OBSERVAT. XV.

EO ipso dum compilatores Institutionum has ambiguitates Proculianorum
&

& Sabinianorum, *media quasi sententia arrepta*, dirimere satagunt, iterum vel ipsi quoque *Stoicos* imitantur, quod claris verbis innuit *Vinnius in notis ad b. §. verbis*: sic & alias autores nostri medium sequuntur. *L. 3. si pars hered. L. 25. D. de pignorat. act.* **IMITATIONE STOICORVM** qui ob id *Servio eriscundi μέσσην ὁδὸν τέμνοντες.*

De Jure hominis in se ipsum, seu de facultate seviendi in proprium corpus & vitam.

OBSERVAT. XVI.

Licebat per *Stoicos*, angorem animi effugere voluntaria morte, quod & *Seneca* saepe numero praedicat; & *Zeno* ipse proprio sanxit exemplo, nec non *Cato*. Ita horride *Senec de ira Lib. 3. c. 15.* *Quid gemis demens, quid expectas, ut te hostis aliquis per exitium gentis tua vindicet, aut rex a longinqua potens advolet? Quocunque respexeris, ibi malorum finis est. Vides illum precipitem locum? illac ad libertatem descenditur. Vides illud mare, illud flumen, illum puteum? libertas illic in imo sedet. Vides illam arborem brevem, resorvidam, infelicem? pendet ille libertas. Vides*

des jugulam tuam, guttur tuum, cor tuum? effugia servitutis sunt. Nimis tibi operosos exitus monstramus, & multum animi ac roboris exigentes. Quæris, quod sit ad libertatem iter? Qualibet in corpore tuo vena.

Idem de Providentia c. 6. in fin. Non in alto latet spiritus, nec utique ferro erudendus est: non sunt vulnere impresso penitus scrutanda præcordia: in proximo mors est. Non certum ad hos ictus destinavi locum: quacunque pervium est. Ipsum illud, quod vocatur mori, quo anima discedit a corpore, brevius est, quam ut sentiri tanta velocitas possit, sive fauces nodus elisit, sive spiramentum aqua præclusit; sive in caput lapsos subjacentis folii duritia comminuit, sive haustus ignis cursum anime remeantis interscidit: quicquid est, properat. Ecquid erubescitis? quod tam cito fit, timetis diu? Similia in Thebaide leguntur, sed non sine horrore:

*Hic alta rupes arduo surgit jugo,
Spectatque longe spacia subjecti maris:
Vis hanc petamus? Nudus hic pendet
falex,*

• *Hic scissa tellus faucibus ruptis hiat,*

Vis

Vis hanc petamus? Hic rapax torrens
cadi,

Partesque lapsi montis exesas rotat :

In hunc ruamus!

Licuit *αυτοχειρία* etiam per *Proculianos*: si-
quidem Neratius, qui ex ea familia erat, lu-
geri vetat eum, qui sceleris conscientia
mortem sibi conscivit, non qui tædio vitæ.
L. 11. §. 3. D. de his qui not. infam. idque
Imperatores Hadrianus & Antoninus Pius
approbarunt. vid. *L. 3. §. 4. & 5. D. de bonis
eorum qui ante sententiam.* De Coccejo
Nerva Jcto Tacitus *L. 6. annal.* sequentia
refert: Haud multo post Coccejus Ner-
va continuus Principis, omnis divini hu-
manique Juris Sciens integro statu, cor-
pore illæso, moriendi consilium cepit, &
tandem abstinentiam cibi conjunxit, at-
que ita e medio sublatus est. Ferebant
gnari cogitationum ejus, quanto propius
mala Reipublicæ viseret, ira & metu, dum
integer, dum intentatus honestum finem
voluisse. Et Ulpianus in *L. 9. §. 7. D. pecu-
lio* statuit: *Licere etiam servis, naturaliter
in corpus suum sedire*: Sed hic vox *natu-
raliter* intelligenda non de jure ac honeste
naturali primæva, sed de licentia & impu-
nitate

nitate Juris naturæ secundarii & gentium, quo vi imperii rationis & mentis in membra, sævire in corpus suum cuique licitum, inprimis secundum Stoicorum placita & Romanorum mores, quod tamen rectius reprobatur, ex quo eodem principio etiam *Jus vitæ & necis in liberos patri datum fuerat.* Ita sentit celeberrimus *Schilterus in manu duct. Philosoph. c. 6. §. 19. et, c. 4. §. 9. & 10.* sic tandem concludens: quamobrem cum nec a Jure Consultis Romanis negetur, imperium illud animi in corpus *naturaliter* cuique homini competere, igitur videtur exinde consequi, *αὐτοχρησίαν* esse licitam, cum jus sæviendi in corpus suum etiam usque ad occisionem & solvendam hanc animæ & corporis unionem sese extendat. Et innixi hoc fundamento multi & philosophi & viri fortes, non sententia modo, sed & facto ipso id approbaverunt, præsertim qui a *Stoa* pervenerant. Sed enim & alii Philosophorum, & nos, qui *veritatem Christianam agnoscimus*, rem rectius perpendentes deprehendimus, quod licet ex parte corporis & membrorum nullum jus nullaque injuria appareat, quo imperium illud absolutum restringatur, tamen

ex parte causæ externæ & superioris, a qua
 omnis isthæc unio animi & corporis depen-
 det, satis restringatur hoc imperium & hæc
 sæviendi licentiâ. Injuriam enim gravis-
 simam adversum Deum conditorem com-
 mittit, qui isthanc, quam instituit ille con-
 junctionem dissolvit ipso invito. Quæ ra-
 tio naturalis etiam prohibiti in universum
 homicidii est. Et pertinet etiam huc Lex
 divina, *quæ Deus conjunxit, homo ne sepa-
 ret. v. Grotius de Jure B. & P. 2. 19. 5.* Sed
 cum hæc lex & restrictio divina a multis
 negligi videatur, oportuit in rebus publicis
 bene constitutis eandem Jurè Civili statu-
 minare, & variis pœnis corroborare. Hacten-
 us *Schilterus*. Jungi meretur huic mate-
 riæ elegans *Dissertatio de Jure hominis in
 se ipsum Generosiss. Dn. de Osten habita
 sub Presidio B. Sam. Strykii.* Denique &
 hoc probe notandum, ipsum *Ulpianum in
 L. 23. §. 3. D. de edictio Edicto* longe melius
 statuere: ibi: *Malus servus creditus est,*
qui aliquid facit, quo magis se rebus hu-
manis extrahat, ut puta laqueum torst,
sive medicamentum pro veneno bibit,
præcipitemve se ex alto miserit, aliudve
quid fecerit, quo facto speravit mortem
 per-

perventuram, tanquam non nihil in alium ausurus, qui hoc adversus se ausus est. *Conf. Carpz. Pr. Crim. quest. 2. n. 25. & seqq.*

De castratororum a spadonibus differentia.

OBSERVATIO XVII.

CAstratos *Proculiani* morbosos existimantur autoritate *Stoicorum* & *Cynicorum*, quos *Lucianus* ait rejecisse castratos inter imperfectos. Ideo si eintor ignorasset castratum hominem a se eintum, *Labeo Proculianorum Princeps* redhibendum censuit, quasi morbo affectum. *Gellius L. 4. c. 2. L. 6. D. Liberis & posthumis.*

De Proportione Arithmetica.

OBSERVAT. XVIII.

STOICI sequebantur proportionem arithmetica, cum omnia peccata putarent æqualia, æquales virtutes, neque de sapientibus alterum alteri sapientia præstare arbitrantur, (ut enim nec vero quid verius, neque falso quid falsius: ita nullus error aut crimen alio erat eorum sententia major.)

jus.) Eandem proportionem amplexos esse *Proculianos*, ostendit *L. 24. C. de Legatis*. Nec mirum, quia *Trebatius Labeonis* doctor, a quo *Proculiani*, omnia crimina exaquabat. *L. 21. pr. D. de furtis*. Nam teste *Ulpiano* *Trebatius* putabat, eum, qui aurem alicujus tangeret, totum attigisse corpus, & qui dolium aperiret, indeque parum vini auferret, non tantum ejus, quod abstulit, furem esse, verum etiam totius, quod iterum *Stoicam doctrinam* sapit. *Gravina c. loc. p. m. 86.*

De atomorum effluviis.

OBSERVAT. XIX.

Epicuri dogma de atomorum effluviis approbat *Jctus Alfenus in L. 76. D. de Judiciis*: verbis: *Quod si quis putaret, partibus commutatis aliam rem fieri: fore, ut ex ejus ratione nos ipsi non essemus iidem, qui abhinc anno fuissimus; propterea quod ut Philosophi dicerent, ex quibus particulis minimis consisteremus, he quotidie ex nostro corpore decederent, aliæque extrinsecus in earum locum accederent, &c.*

De studio dialecticæ Stoicis cum Ju-
reconsultis communi,

OBSERVAT. XX.

CONsuetudine Stoicorum Præculiani ma-
xime occupabantur in dialecticis, qua-
rum *Labeo* peritissimus habebatur. *Gellius*
L. 13. c. 10. Plurimumque laborabat in re-
gulis conjunctionum & distinctionum per-
texendis, ordinandisque verborum nexi-
bus. *L. 29. L. 53. §. 1. L. 124. D. de verb. Sign.*
De Logices studio ita Cicero: Stoicorum
ait, in dialecticis cura omnis consumitur.
Ipse Zeno gestu multa confecit. Nam cum
extensis digitis adversam manum ostendis-
set, *visum* tradebat ejusmodi esse; deinde
cum digitos paululum constrinxisset, *assen-
sum* innuebat, quos cum extremo plane
compressisset, fecissetque pugnum, *com-
prehensionem* indicabat. Cum autem le-
vam manum admovisset, & illum pugnum
arcte vehementerque constrinxisset, *Scien-
tiam* significabat, cujus compotem, nisi
sapientem, esse neminem: ex quibus col-
ligere licet, illi differendi rationi, quæ pro-
babilibus contenta est, Stoicos præfertim
indulisse.

strinam de syllogismo probabili, de con-
tortis & aculeatis sophismatibus, erantque
breves & concisi in ratiocinando, compa-
rantes eo nomine dialecticam cum pugno,
cum palma autem Rhetoricam.

*De stylo conciso Stoicorum & horum
Sectæ addictorum JCtorum.*

OBSERVAT. XXI.

SToici brevibus atque concisis numeris
concludebant sententias suas, quem-
admodum eodem genere dicendi plerique
e JConsultis veteribus usi sunt, prout pas-
sim ex inspectione Pandectarum apparet.
*Buchnerus in egregio Libro de commutata
dicendi ratione p. 634. de Seneca hunc in
modum judicat. Multus in rationibus
Seneca, quo nullum ingenium in Roma-
nis post Ciceronem disertius fuit. Ad Cen-
soris Galli frigida argumenta quod attinet,
sit Seneca in Stylo brevis, sententiisque
affluens; at flagitarunt ejusmodi scribendi
rationem ea, quibus Noster vixit, tempo-
ra, ubi longis periodis aures jam defatiga-
tæ erant, & ambages verborum varietatis
amantes excutere inceperant. Quin ipsa
secta Stoica, cui addictus Seneca, videbatur
postu-*

postulare brevem & ornatam sententiarum concinnitatem, cujusmodi stylum quasi jus hereditarium noster Philosophus sibi arrogavit.

De affectibus.

OBSERV. XXII.

Definiebant Stoici affectus per opiniones pravas: Hinc orta illa in Stoa adhortatio: βάλε ἔξω τὴν ὑπόληψιν. *Ejice opinionem & salvus es.* Docebant nimirum Stoici, affectus malos esse, adeoque eradicandos & evellendos, ex quo plurimi interpretes collegerunt, hos e porticu Philosophos omnes affectus a Sapiente vel viro bono auferte voluisse, quo illud *Seneca* trahunt, in *Epistola 116.* scribentis: *Utrum satius sit modicos habere affectus, an nullos, saepe quaesitum est? Nostri illos expellunt, Peripatitici temperant.* Alii e contrario defendere annisi sunt, Stoicos sola novitate verborum ab Academicis & Peripateticis discrepare, nec culpasse & a Sapiente exulare jussisse omnes affectus, sed eos tantum, quibus pravus voluntatis consensus accedit, quippe hominem ad flagitia & peccata transversum abripiunt. conf.

Durrius in Problematum Moralium selectiorum Centuria, Problem. 49. it. Wolfgang. Heiderus in Philosoph. moralis Systemate Part. 2. p. 391. seq. quorum uterque adductis in majorem fidem veterum testimoniis clare ostendit, moderatiores e Stoa Philosophos non voluisse sublato omnes affectus, sed illos, qui recte rationi adversantur.

Jure Consulti quoque veteres *Ulpianus & Vivianus* tantam excedentium affectuum habuere considerationem, ut propter venditos servos *præter modum timidos, cupidos, avaros, aut iracundos* actionem ex emto concesserint in *L. 1. §. 11. D. de edilitio Edicto.*

De delictis sive criminibus.

OBSERV. XXIII.

Trebatius Ictus, Labeonis, a quo Proculiani, præceptor, omnia crimina æquabat: *L. 21. pr. D. de furtis.* Et hoc quoque ex Stoicorum schola fluxit, qui peccatis inesse æqualitatem statuerunt. *Fal-li,* inquit *Cicero Lib. 1. de Offic. errare, la-*
hi,

bi, decipi tam dedecet, quam delirare & memento captum esse. Verum quis non videt, majus esse malum & dedecus infamiam, quam qualemcunque errorem. Porro nititur probare *paritatem peccatorum*, quando in eodem libro asserit: *Qui non defendit nec obsistit, si potest, injuria, tam est in vitio, quam si parentes aut amicos, aut patriam deserat &c.* Cum vero non sumus obligati ad præstanda eadem omnibus officia, non erunt etiam æquales injuriæ. Sane civi magis obligati sumus, quam peregrino, facimusque majorem injuriam, si parentes, quam si amicum deseramus, & dum patria omnes caritates, omnesque necessitudines complectitur, in maximo erit vitio, qui contra illius salutem operatur. Pari ratione, si quispiam circa res & bona ecclesiastica fidei suæ commissa dolum, simulationem vel fraudem admiseric, atque eo ipso pudorem & famam apud bonos & honestos viros decoxerit, sine dubio is gravius deliquisse censendus, quam qui res seculares fraudulenter administravit.

Coronidis loco Jureconsultus doctrina & vita Stoicus sistendus.

IS fuit *Publius Rutilius Rufus*, græcis literis cum primis eruditus, P. Mutii Scævolæ & Panætii Stoici auditor, cujus disciplinæ alumnum non mentis & orationis tantum, sed operum quoque severitate tota vita se præstitit. Siquidem neque injuriâ unquam, nec gratia victus, utramque adversam pariter ac secundam contempsit fortunam: Et civitatem, quam exul & ambitus injuste damnatus reliquerat, etiam oblatam a Sylla repudiavit: quasi opus non esset, reddere sibi civitatem, quam salva innocentia, retentaque animo romana virtute, nunquam amiserat. Hinc in eo judicio, dum pro se diceret, neque summos Oratores L. Crassum, & M. Antonium sibi adesse voluit; neque supplices manus ad cujusquam genua circumtulit: Sed majori sibi gloriæ duxit, innocentem damnari, quam superbiorum opem implorantem absolvi. Huic viro eo tempore, cum accusaretur

retur, festivi quippiam accidit, quod Cic. L. 2. de orat. ita enarrat: "cum Æmilius Scaurus accusaret Rutilium ambitus, cum ipse Consul esset factus, ille repulsam tulisset, & in ejus tabulis ostenderet literas A. F. P. R. idque diceret esse: Actum Fide Publii Rutilii. Rutilius autem: Ante Factum Post Relatum. C. Cannius eques Romanus, cum Rufo adesset, exclamat, neutrum illis literis declarari. quid ergo? inquit Scaurus. Æmilius Fecit, Plectitur Rutilius. Ac sicuti hunc nullæ inimiciæ, ita nec amicitia deflexit à virtute. Cum enim cujusdam amici parum justæ rogationi resisteret, & amicus diceret: *quid mihi amicitia tua, si nihil abs te impetro, opus est?* Rutilius retulit: *Imo quid mihi tua, si propter Te sum aliquid in bono facturus?* Itaque rectissime hunc togatum & consularem Socratem appellaveris. Hinc Ovidius de Ponto L. 1. eleg. 4.

Et grave magnanimi robur mirare
Rutili
Non usi reditus conditione dati,
Smyrna virum tenuit, &c.

Hinc Seneca de providentia c. 3. Infelix est Rutilius, quod qui illum damnaverunt, causam dicent omnibus seculis? quod æquiori animo passus est, se patriæ eripi, quam sibi exilium? Et Rutilius cuidam reditum precanti ita respondisse fertur: *Quid tibi mali feci, ut mibi pejorem reditum, quam exitum optares? malo, ut patria exilio meo erubescat, quam reditu moereat.* vid. Grotius in vita ejusdem L. 1. c. 7. p. m. 55.

Tantum!

Sit Soli DEO gloria in æternum.

DE
DISPUTATIONE
FORI
PROGRAMMA
GOTTL. SLEVOGTII.

Roma regum suorum impatiens, una cum regibus *L. Tribunitia A.V. C. 244.* exegit eorum sancita, & jus Regium, quod a collectore Papyrio sub Tarquinio superbo civile Papirianum fuit dictum, & quod singulari commentario illustravit *Granius Flaccus. L. 144. de V. S.* fragmenta vero servavit *Ant. Augustinus in tr. de LL. & Scis,* abrogavit, coepitque incerto magis jure, quam per latam Legem, vivere. Non tamen amplius hoc, quam per viginti exactis Regibus annos, teste *Pomponio L. 2. §. 3. de O. J.* (licet forte hallucinante, *Eberlin. ad Tit. ff. de O. J. C. 4. n. 19.*) duravit, cum populus autoritate Consulum & tribunorum, qui exactis regibus erant suffecti, *tres viros* in Græciam ablegaverit, & a Græcis civitatibus anno 299 A. V. C. statuta petierit, quæ tertio postea anno Romam perlata, & a *decemviris*, interprete *Hermoduro*, Ephesio in Italia exule, (cui postea statua in Comitio posita. *Plin. Hist. Nat. L. 34. c. 5.*) latinitate
 dona-

donata, immixtis *Legum Regiarum* particulis, in DECEM TABVLAS Comitibus centuriatis contraxerunt eboreas, juxta *Pomponium* cit. L. 2. §. 4. Et juxta *Liv. lib. 3. Dionys. Halicarnass. L. 10. Sueton. in Jul. Caf. c. 28.* pro rostris (suggestus erat e rostris navium Antiatium prope comitium compositus *Liv. L. 8. Eberlin. c. l. c. 5. n. 9.*) posuerunt, alteroque anno duabus novis auxerunt Romani tabulis. Contenta harum LL. 12. tabb. (testantibus fragmentis ap. *Dion. Gotbofred. in Epit. fragment. Genev. 1686. Jac. Gotbofr. in IV. fontibus Jur. Civ. Gradin. Origg. jur. & in Opusc.*) huc redibant, quod Tab. I. egerit de in jus vocando; Tab. II. de Judic. & Furtis; Tab. III. de reb. credit. Tab. IV. de jure patrio & connubii; Tab. V. de hereditatibus & tutelis; Tab. VI. de dominio & possessione; Tab. VII. de delictis; Tab. IIX. de jure prædior; Tab. IX. de jure publico; Tab. X. de jure sacro, sepulchrorum, ceremon. & jurejur. Tab. XI. de connubiis patriciorum cum plebe; Tab. XII. denique supplebat tabb. priores. HIS LL. LATIS COEPIT, VT NATVRALITER EVENIRE SOLET, VT INTERPRETATIO DESIDERARET PRVDENTIVM AVTORI-

TORITATE NECESSARIAM ESSE DISPUTATIONEM FORI. Pompon, L. 2. §. 5. de O. J. Locus hic quidem scribarum incuria est depravatus, & hinc vel cum Godeano L. 1. Var. Lect. c. 24. ita: *His LL. latis cœpit, (ut naturaliter evenire solet, ut interpretatio desideraret prudentium auctoritatem) necessaria esse disputatio fori;* vel cum Corn. van Bynckersbœck in prætermiſſis ad L. 2. de orig. jur. (opuscul. Lugd. B. 1719. p. 26.) ita: *His LL. latis cœpit, ut naturaliter evenire solet, ut interpretatio desideraret prudentium auctoritatem, necessariamque disputationem fori;* restituendus; refert tamen originem singularis juris Rom. speciei, nimirum DISPUTATIONIS FORI, quæ per excellentiam *Jus Civile* adpellatur, & ab ipsis LL. XII. TABB. distinguitur a Pomponio c. l. Idemque est jus, quod L. 20. ff. de Pœnis vocatur *commentitium*, h. e. ex commentatione s. interpretatione prudentum ortum. Erat igitur DISPUTATIO FORI nihil aliud, quam interpretatio LL. XII. TABB. doctrinalis, & versabatur circa verba dictarum LL. obscura. Non poterat enim non obscuritas in dictis LL. remanere, partim, quod ipsi fontes, scil. LL. Athen.

&

& Lacedæmonum, breves & obscuri; partim, quod versio e lingua Græca in Latinam ab homine Græco, lingvæ latinæ imperito; Hermoduro; & a Romanis, Græcarum Literarum indolis expertibus, imperite facta; partim, quod ipsæ LL. Græcæ ad statum Romanum impertinentes fuerint. Et de hac obscuritate quæritur *Pbadorinus* apud *Gell. Noct. Attic. L. 20. c. 1. & L. 16. c. 10.* ridetur quidam, quod jurisperitus vocari vellet, verba XII. TABB. prisca nec teneret, nec interpretari posset. Imo teste *Cic. c. 2. de LL. quid Lessum XII. tabula appellarent, veteres earum interpretes, Sext. Aelius & L. Acilius, non satis intellexerunt.* Hæc igitur obscuritas occasionem dedit prudentibus, h. e. PONTIFICIBVS, super verbis XII. TABB. disputandi, & ea interpretandi, quæ disputationes non erant inanes, sed ad locupletandos pontifices aptæ, imprimis, postquam LL. *actiones & legitime actiones*, h. e. actionum civilium formulæ, *Appio Claudio pontif. autore, a collegio PONTIFICVM* inventæ, quas cives, in foro acturi, pro certo pretio redimere cogebantur. Ejusmodi actiones erant: *Cessio. Caj. 2. Instit. emancipatio, adoptio. L. 4. de Adopt. L. 3. de off. proconf.*

MANA

mancipatio, acceptilatio, aditio aut cretio hereditatis, servi, vel alius rei, optio, Atiliani tutoris datio L. 77. de R. J. Faber *semestr.* L. 2. c. 22. Eberlinus ad T. ff. de orig. Jur. c. 7. n. 1. & hæ LL. actiones expediendæ erant apud certos magistratus. L. 2. de off. Procons. L. 1. de off. Jurid. L. 1. & 4. C. de adopt. certisque & stas diebus, a collegio PONTIFICVM in Fastis signatis, quibus *fari*, h. e. jus dicere, licebat, reliquis diebus *nefastis*, h. e. a jure dicendo exclusis, Varro L. 5. de ling. Lat. Macrob. Saturnal. L. 1. c. 16. Hæ LL. actiones redactæ erant in certas formulas, quarum fragmenta passim in jure nostro extant, e. g. agri vindicationem institurus efodiebat, præsentem agri possessore, glebam, eamque ad prætorem deferrebat, & in hac, seu symbolo, vindicabat agrum certa verborum formula, ap. Gell. L. 20. c. 9. Sigon. de Judic. c. 9. Duplici igitur hamohauriebant PONTIFICES pecuniam civium: DISPVTATIONE & interpretatione XII. TAB. & venditione *actionum legitimarum*, coram certis magistratibus, certisque diebus, instituendarum; & licet actionum formulas *Cnejus Flavius*, Appii Claudii pontif. scriba, A. V. C. 449. P. Sulp. Saverrio & P. Sem.

Sempronio Sapho Coss. furripuerit, populoque prodiderit, ita, ut, *quando lege agi posset*, palam *sciretur*, nec populus necesse haberet, a collegio pontificum eas petere, hocque facto Tribuni plebis munus meruerit, proditique actionum fasti jus Flavianum, honoris proditori habendi causa, dicti. *Liv. L. 9.* cui postea Jus civile Aelianum accessit. *L. 2. §. 7. de O. J. Pontifices tamen irati, quod sunt veriti, ne, dierum ratione pervulgata & cognita, sine sua opera lege posset agi, notas quasdam composuerunt, ut omnibus in rebus ipsi interessent. Cic. pro Murana.* Tales notae adhibebantur non quidem in actionibus, populo jam proditis, sed in actis praesidum provinciarum & judicum, & SCtis excipiendis. *L. 33. §. 1. ex quib. caus. maj.* item in tabulis testament. *L. 40. princ. de testament. milit. L. 6. §. fin. de bon. poss.* quas tamen notas, una cum ipsis actionum formulis, (quae jam Pauli J Cti tempore in actionibus extraordinariis non amplius observabantur, *L. 47. de negot. gest.*) Constantinus Imp sustulit *L. 1. C. de Formul. & impetrat. act. sublati.* Convenit igitur huic maxime tempori definitio J Cti ap. *Cicer. L. 1. pro orat.*

Ita & tibi ICTus ipse per se nihil est, nisi legulejus quidam cautus & acutus, prae actionum, cautor formularum, auceps syllabarum. Eberlinus cit. c. 7. DISPUTATIO igitur FORI, de qua mihi jam sermo est, a pontificibus inchoata, continuata est postea per ICTOS. Ita Ulpiani *publicarum* DISPUTATIONVM mentio fit in *L. 11. C. de quest. & L. 17. §. 26. de muneribus & honor.* refert de Herennio Modestino: *& notando & DISPUTANDO bene ac optima ratione decrevit.* Id vero imprimis agebant ICTi, quod in LL. interpretandis earum rationes investigaverint. Exemplum est in *L. 19. de liber. & postb. Scavola respondit: non videtur: & in DISPUTANDO adjiciebat; ideo non valere, quoniam &c.* Corn. van Eck *pref. ad theses Jur. controu.* Aliquando solebant ICTi in explicanda Lege sibi rationes dubitandi excitare, & ad eas respondere. Ita Africanus in *L. 34. ff. mandati,* cum quaestionem: an procurator, qui a mandantis debitoribus ejus pecuniam exgisset, & epistolam ad mandantem emisisset, qua significaret: certam summam ex administratione apud se esse, eamque creditam sibi se debiturum cum usuris semisibus,

sibus, actione mandati, an mutui, teneatur? proponeret, & illud affirmaret, hoc negaret, movet sibi dubitationem, a depositario, qui per conventionem cum deponente pecuniam apud se depositam creditam efficere potest; it. a mandatario, qui a mandantis debitoribus pecuniam illius speciali jussu in hunc finem, ut eam tanquam creditam retineret, exegit, sumtam, & quod his argumentis procurator in quaestione propositus creditor fieri videatur, sibi objicit; non obstante tamen hac dubitatione decidit, procuratorem potius mandati actione teneri, hancque decidendi rationem: quod nudo pacto pecunia credita fieri non possit, affert. Hæc Africanus, licet ex hoc exemplo constet, dubitandi rationes potiores, quam decidendi, quandoque fuisse. Cum autem PONTIFICES in DISPUTATIONE FORI circa verba XII. TABB. hæserint, & in nuda verborum explicatione laborarint, ultra progressi sunt ICTI, imprimis sub Imp. & præter verborum explicationem in rationes LL. inquisiverunt, eisque investigatis Legem ad casum pro diversitate principiorum philosophicorum, cum alter fuerit

Stoicus, alter Epicureus, alter Pythagoricus, alter Aristotelicus, alter Platonicus, diverse adplicarunt. Et, quod ad nudam verborum explicationem, occurrit memorabile exemplum in *L. 27. §. 14. ff. ad L. Aquil.* ibi. *inquit lex: (cap. tertium L. Aquil.) ruperit. Rupisse verbum fere omnes veteres intellexerunt, corruerit.* Refert hoc ad disputationem fori *Gerard. Noodt ad L. Aquil. c. 15, & addit: in qua (fori disputatione) solebant veteres, si de jure ambigeretur, cum rerum causas, tum verborum originem, usum ac proprietatem inquirere & definire: eaque definitio, etsi non haberet vim juris, praterquam usurecepta; tamen magne autoritatis habetur.* Quod vero ad DISPUTATIONES FORI, e diversitate principiorum ortas, habemus tot sectas & Scholas Jurisconsultorum, Proculejanam, Sabinianam, &c. quæ in varia abierunt principia, & de variis juris materiis ore & scriptis DISPUTANT. Inter hæc referendi sunt imprimis QUESTIONVM, (quæ etiam ALTERCATIONVM nomine veniunt in *L. 4. C. de necess. serv.*) tractatus, in quibus suo arbitrato de jure controverso

fectis pratorio svafi L. 3. §. 3. ff. de usur. Egregium quoque exemplum QVAESTIONIS, in auditorio Papiniani, Prætorio Præfecti, agitata, occurrit in *L. 40. ff. de rebus cred. & QVAESTIONIS* inter Vlpianum & Julianum itemque Papinianum, qui huic adsentit, ventilata, in *L. 43. ff. de act. emt.* Confer QVAESTIONEM super legato a Papiniano motam in *L. 72. pr. ff. de condit.* Ita quoque Papiniano tractare idem est, ac QVAESTIONEM ventilare, *L. 6. §. 4. ff. si servit. vindic. L. 13. §. 1. ff. de jure codicill. L. 11. §. 6. ff. ad L. Falcid. L. 43. ad Sct. Trebell. L. 11. ff. de Captiv.* Hinc quoque Cicero pro Muræna Jctos *ius controversum tractare* dicit, licet Philosophis tractare magis fuerit, quam quærere, *ap. Senec. lib. 1. controv. 1.* Alium vero se gessit Papinianus in RESPONSORVM *libris 19*, ubi ad casus juris aut facti, vel a magistratibus vel a litigantibus ei oblatos, ex *jure certo & definito* respondit, sive jus-certum & definitum ad casum oblatum, decidendo eum, vel ore vel epistola applicavit; illud erat respondere, hoc rescribere. *Osito c. 1. §. 2.* Aliter quoque egit idem Jctorum Princeps in DEFINITIONVM *libris 2*, ubi certas juris regulas, vel ab

antecessoribus suis jam datas, repetit & confirmat, ut in *L. 97. ff. de solut.* vel ex principiis generalibus specialem regulam deducit, absque applicatione ad certum casum; in quo DEFINITIO a RESPONSIS differt, & absque formidine oppositi, in quo DEFINITIO à QVAESTIONE recedit. Et DEFINITIONIS vocem pro regula sumtam esse a JCTis, patet ex *L. 1. ff. de regula Caton. Otto c. l. §. 3.* Ad recentiora progredimur tempora, ubi varias DISPUTATIONVM FORI species invenimus. *Alciatus in Parergis; Cujacius in observationibus; Hotomannus in questionibus, responsis amicabilibus, & observationibus; Contius in Disputationibus; Augustinus in Emendationibus LL. Budeus ad ff. Godofredi*, innumerique alii, & nostro tempore *Corn. van Bynckersbæck in opusculis & observationibus; Gerardus Nodt in operibus; Josephus Averranus in interpretationibus juris; Johannes van de VWater in observationibus; Gvil. Best in Ratione emendandi LL. Menagius in Amœnit. jur. Civ.* aliique Gallos inter & Batavos subtilissimi ingenii JCTi, proxime accedunt ad antiquissimos LL. XII. TABB. interpretes, cum

batorum, aut historiæ fide, sit suffulta, cum disimulari non possit, nonnullas leges obscuras & contradictorias remanere, quæcunque etiam ratione, & quocunque modo, earum emendatio tendatur. Interim labor hic summorum Jctorum criticus laude sua non est defraudandus, cum per eum Jurisprudentiam nacti simus politam & elegantem, legesque claras, perspicuas, & inter se, sublata contradictionis suspitione, amice convenientes. Pertinet laudatissimum hoc institutum ad DISPUTATIONEM FORI THEORETICAM, a qua multum differt Jctorum recentium Germanorum DISPUTATIO FORI PRACTICA; ad tempora Papiniani, Ulpiani, aliorumque Jctorum, qui sub Imp. floruerunt, proxime accedens. Nostri enim Jcti non negligunt quidem emendationem ac interpretationem LL. Romanorum, majorem tamen laborem in disquisitione: *quatenus LL. Rom. in foris Germania recepta? quatenus nondum recepta, aut per LL. provinciales, contrariamque consuetudinem, abrogata?* absolvent, ubi in duas imprimis diversas sententias abeunt, cum alii: *omnes LL. Romanas pro receptis, presumptione a generali Juris Rom.*

Rom. introductione sumta, in foris Germania esse habendas, itemque ei, qui hanc vel illam legem pro non recepta, aut abrogata, impugnet, probationem non facta istius Legis receptionis incumbere; affirmant; alii vero, generalem Juris Rom. in Germaniam introductionem negantes, nullam Legem pro recepta agnoscant, nisi ejus receptio probeatur. Illam sententiam fovent Schilterus ad ff. Ex. I. §. 12. Conring. O. I. G. c. 33. Hertius de Consultat. LL. & judiciis §: 15. hanc, ceu singularem, Conradus Sincerus diff. de German. LL. vet. ac Romani juris in republ. nostra origine auctoritateque prasenti; Kastnerus de defectibus jur. Communis, & qui primo loco nominandus erat, Ill. Thomafius, qui sing. progr. 1691. defendere voluit: vix vigesimam partem ff. ad praxin fori germ. accommodari posse, quod postea in corollario, diff. de Constantia adjecto, ad decimam partem restrinxit, & hanc suam sententiam in vindiciis adversus Viteberg. tract. de Navis Jurispr. Antejust. subjectis, & in Delin. Hist. jur. §. 188. it. in diff. de rite formando statu questionis: an LL. jur. Justin. sit frequens, an exiguus usus practicus in foris Germanie? ulterius deduxit.

vid.

vid. *Ill. Struv. Hist. jur. C. 6. §. 39. seqq.* Orta inde de usu & non usu juris Roman. ap. Germanos **FORI DISPUTATIO**, in qua ii videntur recte sentire, qui generalem Jur. Rom. receptionem, & specialem inde hujus ac illius Legis valorem, defendunt, donec legis abrogatio vel expressa vel tacita, (quæ ex contrariis juribus provincialibus, aut contraria observantia præsumitur, licet in ejusmodi juribus patriis abrogatio legis Rom. non sit expressa) appareat. Similes **FORI DISPUTATIONES** occurrunt inter eos, qui ipsa jura patria committunt. Non enim negari potest, inter Jurisprudentiæ Germanicæ nævos referendam esse tot statutorum & jurium provincialium differentiam, quæ Jurisprudentiam nostram dubiam reddit & incertam, accedentibus imprimis præjudiciis & sententiis collegiorum Juridicorum dissonantibus. Ejusmodi **FORI DISPUTATIONES** utinam! jurium provincialium consonantia, & sententiarum **JCTorum** concordantia, componantur; utinam cessaret omnis circa LL. receptionem & valorem disputatio! utinam Judices haberent non quæstiones, sed regulas & canones juris
cer-

certas, juxta quas casus decidere possent? utinam collegia juridica iisdem imbuta essent principiis, & in iisdem casibus eodem uterentur jure? utinam vero imprimis omnes, quantum salva cujusque provinciæ politia fieri posset, jurium provincialium differentia tollerentur, & in veram compellerentur consonantiam? supersunt vero duæ **DISPUTATIONIS FORI** species. Vna propria est advocatis, altera vero Doctoribus, in cathedra quæstiones juris tractantibus. Hujus instituti, de quo mihi sermo est, usus in eo imprimis consistit, quod per id juris dubii veritas investigetur, & tam adjudicis, quam Jcti, Doctoris, ac Advocati munus, in republica aliquando gerendum, ingenium præparetur & instruatur. Hoc tam certum est, quod neminem de eo dubitare confidam. Imprimis vero Instituti ejusmodi utilitatem optime agnoverunt **VIRI JUVENES Nobilissimi & ad solidam Juris scientiam nati:**

**AVGVSTINVS BALTHASAR, Gryph.
Pomeranus.**

JOH.

JOH. PETRVS GVILIELMVS Jäger,

Arnstad. Thuringus.

GEORGIVS HENRICVS AYRER,

Meinungensis.

JEREMIAS VVILHELM VVALDT-

SCHMIDT, Gothanus.

PAVLVS VVILHELMVS RICHTER,

Longa - Saliffa - Thur.

IOACH. JACOBVS POMERESCHE,

Cazkovia Pomeran.

Et hinc factum est, quod impetrata gratiosa ILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS indulgentia, sub ductu & moderamine meo, EXERCITIVM DISPVATORIVM PVBLICVM in Jctorum acroaterio singulis Sabbathi, quandoque Mercurii, diebus, super B. GEORGII BEIERI, Jcti Viteberg. quatenus vitæ brevitatis permisit, consummatissimi & absolutissimi, POSITIONIBVS IVRIS CIVILIS, FEVDALIS, CRIMINALIS, & GERMANICI, instituire, ac hujus instituti initium futuro die XXVI.

Jan.

Jan. facere, animum induxerint. Summa itaque ope & alacri studio institutum hoc subite, Nobilissimi Domini Disputaturi, & vosmetipsos sic eruditos ostendite, ut spes vos pulcherrima foveat, toto legitimo opere perfecto posse etiam nostram rem publicam in partibus ejus vobis credendis gubernari! Habebitis Auditores, modeste adstantes vel adsedentes, & frequentissima corona, benevolentissimaque auscultatione diligentiam vestram excitantes.

P. P. Jenæ d. XVI. Jan. M DCC XXIV.

I N D E X.

A.

A	<i>ctiones Legum.</i>	pag. 431.
	Male secundum <i>Accursum.</i>	21.
	Sext. Cæl. <i>Africanus.</i>	55.
	<i>Alexand.</i> Imp. fautor. Christian.	381.
	M. <i>Antoninus</i> Imp. stoicus.	209.
	- - - Epistola.	134.
	- - - Philosophorum	
	Protektor	296 - 299.302.351.
	- - - Oratio.	115.
	<i>Antinimia</i> ex Sectarum dissensu orta.	89.
	<i>Aristotel.</i> sectæ fata Romæ.	224.226.302.
	<i>Aristotel.</i> sectæ controversiæ cum Stoicis.	308.
	<i>Attilicinus</i> J Ct. e secta Proculej.	48.
	<i>Aristo</i> J Ct. e secta Proculej.	49.
	<i>Augusti</i> Imp. merita in Jurisprudenciam.	100.
		101.
	<i>Aurelii</i> Imp. ep. ad senat.	135.

B.

L. Balbus	J Ct. Stoicus.	250.
	<i>Baldus</i> notatus.	348.
		L. Brn-

I N D E X.

L. Brutus. 15.
Bruti Jcti controversia cum Scævola de postli-
 minio. 16.

C.

C*Ajus* (Totus) v. *Capito*.
 Caligulæ Imp. Oratio. 115.
Callistratus Jct. Platon. 350.
 Candidati Cæs. 131.
Capito (Atejus) honorum cupidus. 25. consul
 suffectus. 24. adulator Imp. 23. 27. 28.
 101. modestus. 77. vett. Jctor. opinionibus
 tenacissime inhærens. 22 - 31. 74. 252.
 autor sectæ *Sabinianæ* s. *Cassianæ*. 19. 21.
 22. 31. 252. ej. sectatores: 31 - 40. 252.
 sqq. 1) *Maffurius SABINVS*, a quo tota
 secta *SABINIANA* dicta. 21. ej. lis cum
Labeone 58. cum *Proculo*. 19. 20. *Sabi-*
niani vett. opinionibus strenue inhærebant.
 74. res magis quam verba tractabant 76.
 proportionem geometricam fovebant. 74.
 75. modesti adv. *Proculejan*. 86. (2) *C.*
Cassius Longinus. 22. 33. 83. consul. 34.
 a *Claudio Cæs.* in exilium missus, 34. (3)
Cæs. Sabinus. 22. 36. (4) *Priscus Javole-*
nus. 22. 36. (5) *Alburnius Valens*. 22. 37.
 (6) *Tuscianus* s. *Mæcianus*. 22. 37 - 39.
 (7) *Salvius Julianus*. 22. 39. 40. fuit *Ari-*
stotelicus, 350. (8) *Qu. Cervidius Scævola*.
 12.

INDEX.

<u>la. 54. 105. (9)</u> Sext. Cæcil. Africanus. <u>55.</u> (10)	
Terentius Clemens <u>55.</u> (11) Minicius Natalis <u>55.</u>	
(12) Vindius. <u>55.</u> (13) Papinianus <u>67. 68.</u> (14)	
Paulus,	<u>70</u>
<i>Caracalla</i> fratricida.	<u>171</u>
A. Cascellius. JC. stoic.	<u>250</u>
CASSIANA Secta v. <i>Capito</i> .	
<i>Celsi</i> JCti vid. <i>Labeo</i> .	
Claudii Imp. oratio.	<u>133</u>
Clemens (Terent.) vid. <i>Capito</i> .	
Cœlibatus odium ap. Rom.	<u>218</u>
<i>Comitior</i> ap. Germ. origo.	<u>148</u>
<i>Comitium</i> Rom.	<u>429</u>
<i>Commodi</i> Imp. orat.	<u>151</u>
<i>Consularis</i> suffectus.	<u>26</u>
Crassius JCt.	<u>12</u>
<i>Cyniciphilos</i> .	<u>323. 324</u>

D.

<i>Definitiones</i> JCt.	<u>437</u>
<i>Dialectica</i> usus ap. JCt. Vett.	<u>242</u>
<i>Disputatio</i> fori cum LL. <u>12. tabb.</u> orta. <u>10. 429. seqq.</u>	
erat in collegio Pontificum. <u>431.</u> consistebat in	
respondendo & docendo. <u>10. 17. 431. seqq.</u> dif-	
fererat a quæstionibus, definitionibus & re-	
sponsis JCtorum. <u>436. seqq.</u> dicebatur jus civile.	
<u>13.</u> interpretatio prudentum <u>13. 429. seqq.</u> me-	
dia jurisprudentia.	<u>13.</u>

E.

<i>Eloquentia</i> ap. hom.	<u>163</u>
<i>Epistetus</i> .	<u>234</u>
Ff	Epi-

I N D E X.

Epicurææ sectæ fata Romæ.	224. - - 230. 303. 304
<i>Epicurei</i> Stoicorum æmuli 305 - - 307. eorum de corpore humano opinio.	418
De <i>Embrione</i> opinio stoic.	403

F.

* <i>Florentinus</i> J Ct. Stoicus.	257
<i>Ferox</i> (Vrsejus) vid. <i>Labeo</i> .	

G.

<i>Galli</i> & Mutii controversia quam Servio & Offio.	16
<i>Gothofredus</i> notatus	348
<i>Grammatices</i> usus ap. J Ct. Vett.	244 - - 248

I.

<i>Iavolenus</i> J Ct. v. Capito.	
<i>Imperator</i> arbiter litium J Ctor.	17. 96.
<i>Imp.</i> orationes in augurales. 115. excusatoriæ ib. persuasoriæ 116. 119. laudatoriæ. 116. in senatu recitatae. 129. S Cto confirmatae. 132. 133. 146. in æs & argentum incisæ.	136. 137
<i>Imp.</i> literæ ad senatum. 134. modi perveniendi ad potentatum. 112. 113. 138. consulatus. 118. tribunicia potestas.	117
<i>Interpretatio</i> prudentum.	429. 430
<i>Julianus</i> (Salvius) J Ct. v. Capito.	
Ej. cum Celso controversia.	90
J Ctorum sectæ, v. <i>secta</i> .	
J Ctorum varii tituli. <i>Præf.</i> & 107. 108. J Cti ecclesiastici. 57. 61. 83. 86. 393. in redubia plurium opiniones	nes

I N D E X.

nes fequebantur. 61. in refutationibus modesti.
77. 82. *J*Cti utebantur certis formulis in refu-
 tation. 80. *J*Ctis potestas publice respondendi
 ab Augusto Imp. data. 100. per Constant. M.
 adempta. 107. *J*Cti & Stoici philofophi æmuli. 310.-
319. 325.-330. 352-353. *J*Cti Stoici. vid. *Stoic.* *J*Ctor.
 fucceffio 249. Sacerdotium. 319. - 322. theologia
 & moralis philof. 354. - 363. 371. feqq. *J*Ctor. di-
 fputationes, quæftiones, refponfa & definitio-
 nes. 433 feqq.

Jurisjurandi religio. 360. 361. 405
Juris Nat. definitio Vlpiani Stoica. 184. 185. 399.
Jurisprudencia periodi 13. fata sub Imp. 100. defi-
 nitio Stoica. 189. cum Philofophia affinitas 231.
. 281. - 285

L.

Labeo (Antiftius) ab Atejo Capitone maxime
 difflentiens, &, cum ille feveræ & vett. *J*Ctor.
 doctriinæ ftrenue inhæreret, ingenii qualitate
 & doctriinæ fiducia plurima innovare instituit.
 22. - 31. 74. honorum averfator. 25. 6. menf. Ro-
 mæ vacabat confulentibus, 6. menf. occupa-
 tus erat ftudiis in feceffu. 27. *Labeonis* *νοινο-*
νοζία. 30. cum Trebatio confenfus & difflenfus.
 30. lis cum Sabione. 58. cum Octaveno. 58. ve-
 hementia erga Principes. 24. 27. 28. 101. 217.
 Stoicus. 23. 24. 41. autor fectæ *PROCULEIANÆ*
 fiv. *PEGASIANÆ* 19. 21. 22. ejus fectatores. 41.-56.
252. feqq. (1) Nerva pater 21. 41. (2) Nerva fil.
 22. 42. (3) *PROCVLVVS*, a quo tota fectæ dicta *PRO-*

I N D E X.

CVLEIANA. ejus controu. cum Sabino. 19. 20. cum Cassio & Sabino. 59. Proculejani stoici. 74. ethymologici. 75. proportionis arithmetice defensores. 74. 75. eorum cum Sabinianis controuersia. 91. - 96. (4) PEGASVS. 22. 43. (5) Celfus pater & (6) Celfus fil. 22. 44. 45. in Labeonem & Proculus immodesti 81. cum Julian. controu. 90. (7) Neratius Priscus. 17. 22. 46. (8) Attilicinus. 48. (9) Aristo. 15. 17. 49. (10) Vlpianus Marcellus. 51. (11) Titus Cajus, stoicus. 52. 256. (12) Pomponius. 63. (13) Vrsejus Ferox.

53. 103

Leges ff. explicatae: L. 1. §. 3. L. 10. de J. & J. L. 1. §. 1. de insp. ventr. L. 9. ad L. Falcid. L. 10. §. 1. de vulg. & pupill. subst. L. 7. pr. de ventr. in possess. L. 9. §. 7. de pecul. pag. 184. 191. L. 1. §. 1. de J. & J. p. 172. seqq. L. 63. §. 9. pro soc. 65. L. 2. §. 5. de Or. Jur. 429 seqq. *Leges XII. tabb.* 428. seqq.

M.

<i>Macianus</i> JCe.	105
<i>M. Manilius.</i>	15
<i>Marcellus</i> (Vlpianus) v. <i>Labeo.</i>	
<i>Marcianus</i> (Aelius)	<u>250.</u> <u>256</u>
<i>Massurius.</i>	25
<i>Mutii</i> (Quinti) lis cum Servio & Ofilio	16.
Sulpicio.	16

N.

Natalis (Minicius) v. *Capito.*

Nere-

I N D E X.

Neronis Imp. oratio. 136
Nerva Pater, vid. *Labeo*.
Nerva fil. vid. *Labeo*.

O.

Octaveni lis cum *Labeone*. 58
Ofilii lis cum *Gallo* & *Mucio*. 16

P.

Panætius stoicus, ejusque discipuli. 206. 394
Papiniani tituli. *Præf. æmulatio* cum *Paulo* 58. 66.
 cum *Ulpiano* 66. *Papinianus* sectator *Capitonis*.
 vid. *Capito*. stoicus. 166. 257. eclecticus 67. ne-
 cem *Getæ* imp. excusare detrectans trucidatur.
 172. 364. Epitaphium, 106, ej. quæstiones, re-
 sponfa & definitiones.
Patriæ amor. 372. 373
Pauli Jcti lis cum *Papiniano*. 58. 66. cum *Ulpia-*
no 69. *Sabini* sectator. vid. *Capito*.
Pagafiana secta. vid. *Labeo*.
Philosophia juxta *Ulpian*. vera & simulata. 288. -
293
Philosophia cum *Jurisprudentia* affinitas. 231. 281. -
285
Philosoph. stoic. & Jctorum æmulatio. 310. - 319.
315. - 330. 350. 353
Platonica secta Romæ fata. 224
Pomponius Jct. eclecticus 57. sectator *Labeonis*. 63
Pomponius (Sext.) stoicus. 250. 256
Pontificum collegium. 431. seqq.
Pro-

I N D E X.

Proculejana. secta. v. *Labeo*.
 Pythagoreæ philosoph. in Italia fata. 203. 225

Q.

Quæstores, orat. Imp. in senatu recitantes. 129
Quæstiones Jctor. 436 seqq.

R.

Responsa Jctor. vett. 437. seqq.
 P. Rutilius Rufus, Jct. stoic. 250. 424.

S.

SABINIANA secta. v. *Capito*.
Scævola (Q. Mutii) Jct. Stoicus. 250
Scævola (Qv. Cervidii) lis cum Bruto de postli-
 mio. 16
Salvius Jct. 15
Secta Sabinianea, Cassiana Proculej. Pegasiana. v.
Capito & Labeo.
Secta unde dicta. 18
Secta Jctor. ap. Rom. prima. 19
Secta Jct. quo tempore ortæ & finitæ. 10. 56. 57
Secta mater antinomiar. 89
Sectarum æmulationes. 97
Secta differunt a senatus autoritate. 120. 121. æri
 incisa. 136
Severi Imp. orat. 115
 Sulpitii Jctij lis cum Mucio de societate. 16
 Sulpitius (Servius) Jct. stoic. 250
Stoi-

I N D E X.

Stoici curiosi verborum. 23. immodici erga Principes. 24. sub natura intelligebant Deum. 184. 185. mundo tribuebant rationem 186. statuebant in sitionem animæ et corpus. 186. connexitatem virtutum. 188. *αὐτοχρησίαν*. 190. 412. - 417. imagines Deorum & sacrificia detestabantur. 211. credebant unum Deum. 211. 222. permittebant sui defensionem. 212. mentem habebant pro parte essentiae Divinae, 212. cognationem inter omnes homines naturalem statuebant. 213. 401. inculcabant sui cognitionem. 213. amabant democratiam. 215. 216. coelibatum. 219. injungebant amorem erga patriam 220. requirebant ad regimen sapientem. 236. non splendebant nec sordebant. 238. referebant dialecticam intervirtutes. 240. 243. 419. amabant Grammaticam. 244. disputabant adversus Epicureos. 305. 307. peripateticos. 308. Stoicorum principia. 258. - 261. paradoxa 310. - 319. horum cum Jctorum principii comparatio & differentia. *ibid.* hypocrisis. 309. *Stoica* philosophiae usus in explicandis LL. 183. praestantia praeteris sectis Romae. 223. ea maxime moralis. 233. eam fovebant Jcti republ. libera. 249. 252. sub impp. 252. - 258. Stoici damnabant usuras. 406. luctum 407. - 409. profitebantur proportionem arithmetica & virtutum ac vitionem aequalitatem. 417. 418. 422. stilo utebantur conciso. 420

T.

Tiberii ep. ad senat.

134
Tre-

I N D E X.

<i>Trebatius Testa</i> J Ct. Stoicus, deinde epicureus.	23, 30. 101. 251. 394
<i>Tribonianus</i> (1) non satis intellexit vet. J Ct. (2) plura de suo addidit, (3) vet. J Ct or scripta suppressit.	87. 88
<i> Tubero</i> (Q. Ael.) J Ct stoic.	250. 350
<i>Tuscianus</i> v. Mæcianus.	22. 37

V.

<i>Valens</i> (Alburnius) v. <i>Capito</i> .	
<i>Varus</i> (Alphenus)	350
<i>Vindius</i> . vid. <i>Capito</i> .	
<i>Vlpianus</i> J Ct. eclecticus. 58. 308. Stoicus. 257. 307. Papiniani æmulus. 66. Pauli æmulus. 69. c. secta. Proculej. 71. verus philosophus. 274. - 280. 293. seqq. theologus. 357. 371. non-persecutor christianorum. 380. 381. 383. ejus fata sub Helio-gabalo & Alexandr. Sev. impp.	366

ANT 4318745

